

การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่

นางสาว วงศ์กาญจนา กาญจนประโชติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางแผนชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2549

ISBN 974-14-2156-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

REVITALIZATION OF WUALAI VILLAGE TAMBON HAIYA HANDICRAFT COMMUNITY,
CHIANG MAI PROVINCE

MISS WONGKANJANA KANJANAPHACHOT

สถาบันวิทยบริการ

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning. Program in Community Planning

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2006

ISBN 974-14-2156-7

Copyright of Chulalongkorn University

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์ การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่
โดย นางสาววงศ์กาญจนา กาญจนประโชติ
สาขาวิชา การวางผังชุมชน
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระห์ตร โรจนประดิษฐ์

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ดารณี ทวีลพิพัฒน์กุล)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระห์ตร โรจนประดิษฐ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.นิรมล เปี้ยแดง)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ขวัญสรวง อติโพธิ์)

วงศ์กาญจนา กาญจนประโชติ : การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่
(REVITALIZATION OF WUALAI VILLAGE TAMBON HAIYA HANDICRAFT COMMUNITY,CHIANG MAI
PROVINCE.) อาจารย์ที่ปรึกษา : ผศ. ดร.ระหัตถ์ โรจนประดิษฐ์ 202 หน้า. ISBN 974-14-2156-7

ตำบลหายยาเป็นตำบลที่เก่าแก่และเป็นต้นกำเนิดงานหัตถกรรมเครื่องเงินของจังหวัดเชียงใหม่ ที่ชุมชนบ้านวัวลาย ซึ่งมีประวัติความเป็นมาของชุมชนที่ยาวนานและมีพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงชุมชนมาโดยตลอด ส่งผลให้สภาพชุมชนในปัจจุบันมีสภาพค่อนข้างเสื่อมโทรม และขาดเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน นำมาซึ่งปัญหาของสภาพเศรษฐกิจในพื้นที่ เนื่องจากสินค้าหัตถกรรมของชุมชนในปัจจุบันไม่มีผู้สนใจและไม่มีการท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เนื่องจากมีพื้นที่ขายสินค้าหัตถกรรมแห่งใหม่เกิดขึ้น ซึ่งกว้างขวางและได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐทำให้นักท่องเที่ยวหันไปซื้อสินค้าจากแหล่งขายสินค้าแห่งใหม่ ทำให้กลุ่มช่างในชุมชนขาดรายได้ และเลิกผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงิน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษดั้งเดิม เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ในชุมชน เกิดความเสื่อมโทรม อีกทั้งระบบโครงสร้างพื้นฐานต่างๆในพื้นที่ ไม่เหมาะสมต่อรูปแบบกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นสภาพอาคาร ถนน ทางเดินเท้า การสัญจร ที่ว่าง ก่อให้เกิดปัญหาหมอกควันและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรม ส่งผลให้พื้นที่ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา ไม่เกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมและเป็นการลดคุณค่าของพื้นที่ จากการวิเคราะห์ศึกษาข้อมูลโดยการสำรวจศักยภาพพื้นที่ และจัดทำแบบสอบถามประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา และทำการวิเคราะห์ศักยภาพ ปัญหา ข้อจำกัดและทัศนคติต่อการฟื้นฟู เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา ที่เหมาะสม

ผลจากการวิเคราะห์ศักยภาพพบบทบาทที่เหมาะสมต่อย่านชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา พบว่าบทบาทที่เหมาะสมต่อย่านชุมชนหัตถกรรมวัวลาย คือ “ย่านวิถีชีวิตชุมชนช่างหัตถกรรมเครื่องเงินและถนนสายหัตถศิลป์ล้านนา เชียงใหม่” เนื่องจากศักยภาพของชุมชน ที่เป็นชุมชนช่างหัตถกรรมดั้งเดิม และมีถนนสายหลักในชุมชนที่ผ่านกลางย่านศูนย์กลางชุมชนที่เป็นที่ตั้งของวัดสำคัญในพื้นที่ทำให้พื้นที่สะดวกต่อการเข้าถึงและเป็นจุดเด่นในการฟื้นฟูพื้นที่ให้เกิดความน่าสนใจ โดยเสนอแนะวิธีการอนุรักษ์และฟื้นฟูแบบ ซึ่งแบ่งระดับการฟื้นฟูเป็น 2 ระดับ ได้แก่ การปรับปรุงบูรณะอาคารเดิมให้อยู่ในสภาพดี และอาจมีการปรับปรุงหรือถอนอาคารที่สร้างความเสื่อมโทรมให้กับพื้นที่ เพื่อสร้างสิ่งชุมชนยังขาดอยู่ และอีกแนวทางในการควบคุมการใช้ประโยชน์ที่ดินคือ การกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อส่งเสริมให้พื้นที่เป็นถนนสายหัตถศิลป์ของเชียงใหม่ ที่มีสินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองจำหน่ายตลอดถนนวัวลาย โดยการใช้มาตรการในการบังคับกลุ่มธุรกิจที่ไม่เกี่ยวข้องให้เปลี่ยนรูปแบบของกิจการ จนเป็นกิจการเกี่ยวกับหัตถกรรมทั้งพื้นที่ ซึ่งในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองดังกล่าวมีการเสนอวิธีการก่อสร้างพื้นที่ สำหรับอาคารที่มีศักยภาพการพัฒนาต่ำและทำลายภาพลักษณ์ของพื้นที่ เพื่อรองรับกับความต้องการที่จะเกิดขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ตามแนวทางดังกล่าวย่อมกระทบต่อผลประโยชน์ของเจ้าของที่ดินและอาคารจึงได้เสนอแนวทางการดำเนินการ โดยให้ผู้มีส่วนได้เสียสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาในลักษณะหุ้นส่วน และกลยุทธ์ในเรื่องของพื้นที่และการลงทุนสำหรับการพัฒนาพื้นที่ รวมทั้งกำหนดระยะเวลาในแต่ละขั้นตอนของการดำเนินการให้มีความเป็นไปได้และเหมาะสมต่อศักยภาพพื้นที่มากที่สุด

ภาควิชา - การวางแผนภาคและเมือง
สาขาวิชา การวางผังชุมชน
ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่อนิสิต.....
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4774157925 : MAJOR COMMUNITY PLANNING

KEY WORD : RENEWAL / REDEVELOPMENT / REHABILITATION / HAIYA

WONGKANJANA KANJANAPHACHOT : REVITALIZATION OF WUALAI VILLAGE HANDICRAFT
COMMUNITY, TAMBON HAIYA, CHIANG MAI PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASST. PROF.

RAHATRA ROJANAPRADIT , Ph.D 159 page. ISBN 974-14-2156-7

Tambon Haiya is the ancient sub district and the origin of silver handicraft of Chiang Mai province. In Wualai village, there has been a long history, the development and changes of the village, resulting, at present, the deteriorated village condition and lack of community particular feature. For instance, it leded locally economic problem as handicraft products of the village were not currently in the interest of people, therefore, no tourists visited this area because the new handicraft places were located, which were wide and supported by the government sectors. Consequently, the tourists went to buy the products from these new handicraft shops and the villagers did not make enough income and quit producing the silverware handicraft which was a local wisdom from their ancestors. Their way of life and living condition in the village changed, making the village deteriorated. Moreover, fundamental structure of the area was not appropriate for activity models for all components i.e. constructions, streets, pathway, traffics, empty areas. These caused environmental pollution and deterioration, making the lands in village handicraft area of Tambon Haiya was inappropriate use and it decreased the area value. From the analysis and the study of collected data by surveying area potential, having questionnaire to the people who took part in this area of handicraft village, Tambon Haiya and analyzing the potential, problems limitations and attitudes towards the revitalization to propose the proper way in revitalizing the handicraft area of Tambon Haiya.

The analysis of potential and appropriate roles for Tambon Haiya handicraft village revealed that the appropriate role of Wualai handicraft village was the area of silverware craftsman community way of living and Lanna handicraft art street of Chiang Mai as the village potential was the traditional craftsman village and there was the main street getting through the middle of the village which was the location of an important temple so the area is easily accessed and it is a strong point to revitalize the area to be more interesting by proposing a method to preserve and revitalize the area. The revitalization was divided into 2 levels which were restoring the current constructions to be in better condition and maybe removing the old buildings to rebuilding what the village needed, and controlling the appropriate use of lands i.e. determining the use of the lands to support the handicraft art street of Chiang Mai, at which the local handicraft products were distributed along the way through Wualai street by forcing unrelated enterprises to change their business models to be relevant to handicraft for the whole area. For the revitalization, there proposed the demolition method for the buildings which had the low potential of development and destroyed the image of the village in order to be prepared for the need in the future. However, this method affected the benefits of landlords and building owners so the method was proposed by having those who were affected took part in this development as a shareholder. In addition, the feasible and most appropriate area strategies and investment to develop the area, including the time period of each procedure were also proposed.

Department Urban and Regional Planning

Field of study Community Planning

Academic year 2006

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี จากความช่วยเหลือและความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน ขอกราบขอบพระคุณท่าน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ระหัตถ์ โรจนประดิษฐ์ และท่านคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ตลอดจนคณาจารย์ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองทุกท่านที่ได้สละเวลา แนะนำ ให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์มาตลอด

ขอขอบพระคุณประชาชนชาวเชียงใหม่ โดยเฉพาะพี่น้องชุมชนวัวลาย ที่เป็นตัวแทนประชากรกลุ่มศึกษา ที่ได้กรุณาเสียสละเวลาในการให้ข้อมูล ตลอดจนการตอบแบบสอบถามที่เป็นประโยชน์ต่อการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่เทศบาลและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้เอื้อเฟื้อข้อมูล รวมทั้งข้อคิดเห็นต่างๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัย และขอขอบพระคุณหน่วยงานต่างๆที่เอื้อเฟื้อข้อมูลประกอบการทำวิทยานิพนธ์ไม่ว่าจะเป็น เทศบาลนครเชียงใหม่ สำนักงานแขวงเมืองราย โยธาธิการ และผังเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ขอขอบคุณปริญญา ปฏิพันธ์กานต์ ที่คอยเคียงข้าง ช่วยเสนอแนะแนวความคิดและช่วยตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้สำเร็จ และขอขอบพระคุณคณาจารย์ ภาควิชาภูมิทัศน์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่มีส่วนช่วยประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ตลอดช่วงเวลาที่ศึกษาในระดับปริญญาตรี

ที่สำคัญที่สุด ขอกราบขอบพระบิดา มารดา และทุกคนในครอบครัว ที่เป็นกำลังสำคัญที่สุด ในการให้กำลังใจและให้การสนับสนุน จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี และขอบคุณเพื่อนๆ ผังเมืองรุ่น 29 ทุกท่านที่ให้กำลังใจ และคำแนะนำที่ดีตลอดมา

วงศ์กาญจนา กาญจนประโชติ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนที่.....	ฐ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฒ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ 1 บทนำ.....	
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการในการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา.....	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	3
1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	3
1.4.2 ขอบเขตทางด้านพื้นที่.....	4
1.4.3 ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดของการวิจัย.....	4
1.5 ขั้นตอนการศึกษา.....	6
1.5.1 แหล่งที่มาของข้อมูล.....	6
1.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	7
1.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	7
1.5.4 การนำเสนอข้อมูล.....	8
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	8
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน.....	9
2.1.1 ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน.....	9
2.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน.....	12
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน.....	14

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม.....	16
2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม.....	16
2.3.2 การประเมินคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม.....	17
2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการฟื้นฟู.....	19
2.4.1 ความหมายของการฟื้นฟู.....	19
2.4.2 ความจำเป็นของการฟื้นฟู.....	21
2.4.3 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการฟื้นฟู.....	24
2.4.4 เครื่องมือและแนวทางในการฟื้นฟูเมือง.....	26
2.4.5 ปัญหาและอุปสรรคในการฟื้นฟู.....	27
2.4.6 การบริหารจัดการเมืองที่ได้รับการฟื้นฟู.....	28
2.4.7 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูเมือง.....	31
2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	33
2.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	35
2.6.1 ทฤษฎีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อวางแผนกลยุทธ์.....	35
2.6.2 ทฤษฎีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของเมือง.....	36
2.7 ตัวอย่างรูปแบบการฟื้นฟูเมืองในประเทศ และต่างประเทศ.....	43
2.7.1 ตัวอย่างการฟื้นฟูเมืองในต่างประเทศ (ประเทศสิงคโปร์).....	43
2.7.2 ตัวอย่างการฟื้นฟูเมืองในประเทศไทย.....	46
2.8 สรุปแนวคิดในการศึกษา.....	47
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	
3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	50
3.1.1 ข้อมูลปฐมภูมิ.....	50
3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ.....	51
3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
บทที่ 4 การศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่ศึกษา.....	
4.1 ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่และความโยงกับพื้นที่ต่อเนื่อง.....	57
4.2 ที่ตั้งและอาณาเขต.....	60

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.3 ประวัติความเป็นมาของชุมชนช่วงหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	63
4.3.1 วิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่.....	63
4.3.2 การตั้งถิ่นฐานของชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	70
4.3.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน.....	76
4.4 โครงสร้างชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	77
4.4.1 การใช้ที่ดินและอาคาร.....	77
4.4.2 ลักษณะทางด้านโครงสร้างประชากร.....	85
4.4.3 จำนวนและความหนาแน่นของประชากร.....	85
4.4.4 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและ การร่วมกลุ่ม.....	88
4.5 องค์ประกอบทางวัฒนธรรม ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	98
4.5.1 ศาสนสถานและโบราณสถาน.....	100
4.5.2 ประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อ.....	101
4.5.3 กิจกรรมชุมชน.....	102
4.6 นโยบายและแผนพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่.....	103
4.6.1 แนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดเชียงใหม่.....	104
4.6.2 โครงการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่.....	104
4.7 สรุปข้อมูลพื้นฐาน ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	105
บทที่ 5 การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชน.....	
5.1 การวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม.....	106
5.1.1 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจของพื้นที่.....	106
5.1.2 ลักษณะทางด้านวัฒนธรรมของพื้นที่.....	107
5.1.3 ลักษณะทางด้านสังคมของพื้นที่.....	107
5.2 การวิเคราะห์นโยบายและโครงการในอนาคตที่เกี่ยวข้อง.....	109
5.2.1 แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่.....	109
5.2.2 โครงการฟื้นฟูเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่.....	110
5.3 การวิเคราะห์กายภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่.....	111
5.3.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินและความหนาแน่นของอาคาร.....	111
5.3.2 การวิเคราะห์ความหนาแน่นของอาคาร.....	117

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.3.3 สัดส่วนอาคารกับพื้นที่โล่ง.....	118
5.3.4 ด้านระบบพื้นที่โล่ง.....	119
5.3.5 ด้านระบบการสัญจร.....	120
5.3.6 ด้านสถาปัตยกรรม.....	121
5.3.7 ด้านสภาพอาคาร.....	123
5.3.8 ด้านองค์ประกอบของเมือง.....	124
5.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่.....	126
5.4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพสภาพแวดล้อมของเมือง (P-A-N).....	126
5.4.2 การวิเคราะห์ทัศนคติต่อการฟื้นฟูชุมชน ตำบลหายยา.....	132
5.5 สรุปสภาพประเด็นปัญหา.....	144
5.5.1 การขาดแคลนพื้นที่.....	145
5.5.2 ความแออัดของพื้นที่.....	145
5.5.3 ขาดเอกลักษณ์และความสวยงามของสภาพแวดล้อมเมือง.....	145
5.5.4 การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม.....	146
5.5.5 ความเสื่อมโทรมของพื้นที่.....	146
5.6 การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟู.....	148
5.6.1 การวิเคราะห์สาเหตุของการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน.....	148
5.6.2 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่.....	152
5.7 การวิเคราะห์รูปแบบที่เหมาะสมในการฟื้นฟูชุมชน.....	157
5.8 สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	159
บทที่ 6 แนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน.....	
6.1 เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และกรอบแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟู.....	160
6.1.1 เป้าหมายในการปรับปรุงฟื้นฟู.....	161
6.1.2 วัตถุประสงค์ในการปรับปรุงฟื้นฟู.....	161
6.1.3 กรอบแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟู.....	161
6.2 แนวทางการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	163
6.2.1 แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่.....	163
6.2.2 แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน.....	165

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
6.2.3 แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่.....	167
6.2.4 กลยุทธ์ในการบริหารการฟื้นฟู.....	168
6.3 สรุปแนวทางการฟื้นฟู ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	169
บทที่ 7 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	
7.1 ลักษณะทางกายภาพและศักยภาพของชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	171
7.2 สรุปแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	172
7.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	174
7.3.1 ประโยชน์ทางด้านกายภาพ.....	174
7.3.2 ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ.....	174
6.3.3 ประโยชน์ทางด้านสังคม.....	175
7.4 ข้อเสนอแนะ.....	175
7.4.1 ข้อเสนอแนะด้านการขาดแคลนพื้นที่ประกอบกิจกรรม.....	175
7.4.2 ข้อเสนอแนะด้านการสัญจรภายในพื้นที่.....	176
7.4.3 ข้อเสนอแนะด้านการขาดเอกลักษณ์ทางภูมิทัศน์ของพื้นที่.....	178
7.4.4 ข้อเสนอแนะด้านการการใช้พื้นที่ไม่เหมาะสมกับกิจกรรม.....	181
7.4.5 ข้อเสนอแนะด้านการจัดการความเสี่ยงของพื้นที่.....	183
รายการอ้างอิง.....	186
ภาคผนวก	190
แบบสอบถามประชาชน.....	191
แบบสอบถามการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่.....	193
ขั้นตอนและวิธีการทำเครื่องเงิน.....	199
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	202

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 แสดงการเปรียบเทียบวิธีการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง.....	27
ตารางที่ 3.1 แสดงกลุ่มการสัมภาษณ์.....	53
ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากร ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่.....	69
ตารางที่ 4.1 แสดงการประมาณจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.....	86
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ความหนาแน่น และสัดส่วน ประชากร ต่อพื้นที่รายตำบลในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.....	86
ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนประชากร ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่.....	88
ตารางที่ 4.4 แสดงการขยายตัวทางด้านเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 และ 7.....	89
ตารางที่ 4.5 แสดงอัตราการขยายตัวของการผลิต จังหวัดเชียงใหม่.....	90
ตารางที่ 4.6 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดเชียงใหม่ปี 2540 และปี 2541.....	76
ตารางที่ 4.7 แสดงอัตราการขยายตัวของผลิตภัณฑ์มวลรวม จังหวัดเชียงใหม่.....	77
ตารางที่ 5.1 แสดงตารางแสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างตามเพศ.....	133
ตารางที่ 5.2 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ.....	134
ตารางที่ 5.3 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่พักอาศัย.....	135
ตารางที่ 5.4 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา.....	136
ตารางที่ 5.5 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้ต่อเดือน.....	137
ตารางที่ 5.6 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามปัญหาที่พบในชุมชน....	138
ตารางที่ 5.7 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเข้าใจเกี่ยวกับ การฟื้นฟูชุมชน.....	139
ตารางที่ 5.8 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกความคิดเห็นเกี่ยวกับความ คุ้มค่าของการฟื้นฟู.....	140
ตารางที่ 5.9 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับ ความสามารถในการฟื้นฟูชุมชน.....	142
ตารางที่ 5.10 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกความคิดเห็นเกี่ยวกับ อุปสรรคในการฟื้นฟูชุมชน.....	143
ตารางที่ 5.11 แสดงวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่.....	153
ตารางที่ 5.12 แสดงการวิเคราะห์ความเหมาะสมในการฟื้นฟู.....	158

สารบัญแนพื้นที่

	หน้า
แผนที่ 1.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา ตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่.....	5
แผนที่ 4.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา	58
แผนที่ 4.2 แสดงตำบลในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.....	59
แผนที่ 4.3 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตตำบลห้วยยา แขวงเมืองราย เทศบาลนครเชียงใหม่.....	62
แผนที่ 4.4 แสดงวิวัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ ช่วง พ.ศ. 1839-2397.....	65
แผนที่ 4.5 แสดงวิวัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ ช่วง พ.ศ. 2397-2476.....	67
แผนที่ 4.6 แสดงวิวัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ ช่วง พ.ศ. 2476-2532.....	69
แผนที่ 4.7 แสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนหัตถกรรมเมืองเชียงใหม่.....	75
แผนที่ 4.8 แสดงที่ตั้งของชุมชนวัวลาย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่.....	78
แผนที่ 4.9 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินและขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	79
แผนที่ 4.10 แสดงผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2547 (บางส่วน).....	80
แผนที่ 5.1 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทที่พักอาศัย.....	113
แผนที่ 5.2 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม.....	114
แผนที่ 5.3 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทพื้นที่ว่าง.....	115
แผนที่ 5.4 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันทางศาสนา สถาบันราชการ และ สถาบันการศึกษา.....	117
แผนที่ 5.5 แสดงสัดส่วนพื้นที่อาคารและพื้นที่ว่าง.....	119
แผนที่ 5.6 แสดงโครงข่ายคมนาคม ตำบลห้วยยา	122
แผนที่ 5.7 แสดงจิตภาพของชุมชน.....	126
แผนที่ 5.8 แสดงตำแหน่งในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่.....	128
แผนที่ 5.9 แสดงตำแหน่งในการวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนา.....	130
แผนที่ 5.10 แสดงตำแหน่งพื้นที่ตามประเด็นปัญหา.....	147
แผนที่ 5.11 แสดงปัญหาการด้านการขาดแคลนพื้นที่.....	154
แผนที่ 5.12 แสดงปัญหาการสัญจรภายในพื้นที่.....	155
แผนที่ 5.13 แสดงปัญหาอาคารที่ใช้ประโยชน์ขัดแย้ง บนถนนวัวลาย.....	156
แผนที่ 5.14 แสดงปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่.....	157
แผนที่ 6.1 แสดงการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินหลังการฟื้นฟู.....	165
แผนที่ 7.1 แสดงข้อเสนอแนะพื้นที่ว่างและพื้นที่จอดรถในชุมชน.....	176
แผนที่ 7.2 แสดงข้อเสนอแนะการสัญจรในพื้นที่.....	177

สารบัญแผนที่ (ต่อ)

	หน้า
แผนที่ 7.3 แสดงข้อเสนอแนะด้านการสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่.....	179
แผนที่ 7.4 แสดงข้อเสนอแนะด้านการจัดการพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม.....	181
แผนที่ 7.5 แสดงข้อเสนอแนะด้านการจัดการความเสื่อมโทรมของพื้นที่.....	183

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 2.1 แสดงแบบจำลองปัจจัยที่มีผลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน.....	13
แผนภูมิที่ 2.2 แสดงขั้นตอนการวางแผนปรับปรุงฟื้นฟูเมือง.....	30
แผนภูมิที่ 2.3 แสดงกรอบแนวคิดระเบียบวิธีวิจัย.....	48
แผนภูมิที่ 3.1 แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย.....	56
แผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนพื้นที่รับผิดชอบรายแขวง เทศบาลนครเชียงใหม่.....	61
แผนภูมิที่ 4.2 แสดงการเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรและครัวเรือน ในเขต เทศบาลนครเชียงใหม่.....	87
แผนภูมิที่ 4.3 แสดงจำนวนประชากร ตำบลหายยา.....	88
แผนภูมิที่ 4.4 แสดงการเปรียบเทียบแผนพัฒนาฉบับที่ 6 และ 7.....	89
แผนภูมิที่ 4.5 แสดงการเปรียบเทียบการผลิตของจังหวัดเชียงใหม่.....	90
แผนภูมิที่ 5.1 แสดงคะแนนในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา.....	131
แผนภูมิที่ 5.2 แสดงสัดส่วนของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	132
แผนภูมิที่ 5.3 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามเพศ.....	133
แผนภูมิที่ 5.4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามอายุ.....	134
แผนภูมิที่ 5.5 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่พักอาศัย.....	135
แผนภูมิที่ 5.6 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา.....	136
แผนภูมิที่ 5.7 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้ต่อเดือน.....	137
แผนภูมิที่ 5.8 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามปัญหาที่พบในชุมชน.....	139
แผนภูมิที่ 5.9 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน...	140
แผนภูมิที่ 5.10 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกความคิดเห็นเกี่ยวกับความคุ้มค่าของ การฟื้นฟู.....	141
แผนภูมิที่ 5.11 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถ ในการฟื้นฟูชุมชน.....	142
แผนภูมิที่ 5.12 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกความคิดเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคในการ ฟื้นฟูชุมชน.....	144

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของเมือง.....	37
ภาพที่ 2.2 แสดงแผนที่ประเทศสิงคโปร์.....	44
ภาพที่ 2.3 แสดงย่าน Boat Quay ,ย่าน Clark Quay และ Robetson Quay ประเทศ สิงคโปร์.....	45
ภาพที่ 2.4 แสดงย่านชุมชนชาวจีน (China town) ประเทศสิงคโปร์ หลังได้รับการฟื้นฟู	45
ภาพที่ 2.5 แสดงหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านถวาย หลังการพัฒนาเป็นหมู่บ้าน โอท็อป (OTOP)ต้นแบบ.....	46
ภาพที่ 4.1-4.4 แสดงร้านค้าเครื่องเงิน ถนนวิวัลาย.....	65
ภาพที่ 4.5 แสดงตลาดทิพย์เนตร.....	66
ภาพที่ 4.6 แสดงตลาดประตูเชียงใหม่.....	66
ภาพที่ 4.7 แสดงร้านค้าลิ่งไฟฟ้า ถนนวิวัลาย.....	66
ภาพที่ 4.8 แสดงร้านจัดงานแต่งงาน.....	66
ภาพที่ 4.9 แสดงบ้านพักอาศัยในชุมชน.....	67
ภาพที่ 4.10 แสดงบ้านพักอาศัยในชุมชน.....	67
ภาพที่ 4.11 แสดงอาคารห้องเช่า 5 ชั้น.....	67
ภาพที่ 4.12 แสดงสาธารณูปโภคในพื้นที่.....	68
ภาพที่ 4.13 แสดงพื้นที่ว่างในชุมชน.....	68
ภาพที่ 5.1 แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินย่านถนนวิวัลาย ตำบลหายยา.....	112
ภาพที่ 5.2 แสดงความหนาแน่นของพื้นที่พักอาศัยย่านถนนวิวัลาย.....	118
ภาพที่ 5.3 แสดงอาคารพาณิชย์กรรม ย่านถนนวิวัลาย	123
ภาพที่ 7.1 แสดงทัศนียภาพหลังการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่.....	176
ภาพที่ 7.2 แสดงทัศนียภาพหลังการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่.....	179
ภาพที่ 7.3 แสดงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าถนนวิวัลายก่อนการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่	180
ภาพที่ 7.4 แสดงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าถนนวิวัลายหลังการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่	180
ภาพที่ 7.5 แสดงทัศนียภาพก่อนการฟื้นฟูบริเวณถนนช่างหล่อ ฝั่งตรงข้ามประตูเชียงใหม่	182
ภาพที่ 7.6 แสดงแนวทางในการเพิ่มคุณค่าและความสำคัญให้กับโบราณสถาน เพื่อเป็น การอนุรักษ์และส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานในพื้นที่.....	182
ภาพที่ 7.7 แสดงทัศนียภาพก่อนการฟื้นฟูบริเวณถนนวิวัลาย บริเวณช่วงกลางถนน.....	184

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 7.8 แสดงทัศนียภาพหลังการฟื้นฟู โดยการปรับปรุงทางด้านสถาปัตยกรรม.....	184
ภาพที่ 7.9 แสดงทัศนียภาพก่อนการฟื้นฟูตามแนวทางในการปรับปรุงสภาพอาคารในบนถนนวิภาวดี.....	185
ภาพที่ 6.10 แสดงทัศนียภาพก่อนการฟื้นฟูตามแนวทางในการปรับปรุงสภาพอาคารในบนถนนวิภาวดี.....	185

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

เชียงใหม่เป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมที่โดดเด่นเมืองหนึ่งของประเทศไทย เป็นเมืองที่สร้างขึ้นด้วยพื้นฐานมรดกทางขนบธรรมเนียม ประเพณี หยั่งลึกลงไปในประวัติศาสตร์ เป็นเมืองที่มีลักษณะเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมของคนล้านนาที่งดงาม จากประวัติศาสตร์อันยาวนานถึง กว่า 700 ปี ความเป็นเมืองศูนย์กลางของอาณาจักรล้านนาในอดีต เชียงใหม่จึงมีเอกลักษณ์ และความโดดเด่นทางวัฒนธรรมที่โยงใยจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ที่เห็นได้ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งก็คือ ศิลปกรรมที่แสดงออกโดยช่างฝีมือของล้านนาที่มีแหล่งผลิตงานหัตถศิลป์ในด้านต่างๆ กระจายอยู่ทั่วไปในเมืองเชียงใหม่

ตำบลหายยา เป็นที่ตั้งของชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ซึ่งเป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เก่าแก่และเป็นต้นกำเนิดงานหัตถกรรมเครื่องเงินของจังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานหลายร้อยปี และเป็นรู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ โดยเฉพาะกลุ่มที่สนใจในหัตถกรรมเครื่องเงิน ตำบลหายยา เป็นถิ่นที่อยู่ของบรรดาช่างเงินสืบเชื้อสายมาจากช่างเงินบ้านจัวลาย¹ โดยพระเจ้ากาวิละได้กวาดต้อนผู้คนมาไว้ที่เชียงใหม่ และตั้งชุมชนใหม่โดยใช้ชื่อชุมชนเดิม เพื่อเพิ่มกำลังคนของเมืองเชียงใหม่ บรรดาผู้ที่ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองต่างๆ ได้กระจัดกระจายอยู่ในหลายพื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนมากมีวิชาช่างศิลปะในการทำหัตถกรรมพื้นบ้านหลายประเภท เช่น ช่างกระดาษ ช่างเคียน (กลิ้งไม้) ช่างแต้ม (วาด) ช่างซ้อง ช่างคำ (ทอง) และช่างเงิน เป็นต้น ซึ่งช่างเงินจากบ้านจัวลายกลุ่มแม่น้ำสาละวินได้มาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณรอบๆวัดหมื่นสารตำบลหายยา บ้านนี้จึงมีนามว่า “บ้านหมื่นสารวัวลาย” มาจนทุกวันนี้²

¹ ชื้อชุมชนเดิม ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แขวงเมืองป๋น แถบลุ่มแม่น้ำสาละวิน ฝั่งตะวันตก ซึ่งเป็นรัฐทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ (ไทยใหญ่)

² กฤษณา เจริญวงศ์ และเพชร ประจันปัจฉนิก . รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหา อุปสรรคหัตถกรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านวัวลาย .โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาจากทบวงมหาวิทยาลัย อันดับที่

ช่างเงินที่อาศัยอยู่โดยรอบวัดหมื่นสารดั้งเดิม ต่อมาได้มีการขยายตัวของชุมชน โดยได้กระจายไปอยู่โดยรอบวัดศรีสุพรรณและบริเวณใกล้เคียงในเวลาต่อมา ปัจจุบันก็ยังรวมตัวกันเป็นปึกแผ่น มีการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงินเพื่อยังชีพ ยังคงยึดถือประเพณีวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษไว้อย่างแนบแน่น และที่สำคัญวัดยังเป็นสถานที่ที่ชาวบ้านเลื่อมใสศรัทธาเป็นศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชน โดยเฉพาะวัดหมื่นสารและวัดศรีสุพรรณที่เป็นวัดเก่าแก่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และผูกพันกับชีวิตของชาวบ้านวัดลายมาเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว

แต่ทว่าในปัจจุบัน ชุมชนตำบลหายยา โดยเฉพาะหมู่บ้านวัดลาย ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา โดยในอดีตใครก็ตามที่มีโอกาสผ่านเข้าไปยังชุมชนหายยา โดยเฉพาะชุมชนบริเวณโดยรอบวัดหมื่นสารและวัดศรีสุพรรณ มักจะได้ยินเสียงกระทบกันของโลหะเงิน ค้อน เหล็ก และสิ่ว ดังมาจากเกือบทุกหลังคาเรือน ได้ทุนบ้านไม้ศิลปะล้านนาคือที่ทำงานของช่างเงินที่ผูกพันกันเป็นเครือข่าย ต่างช่วยกันผลิตภาชนะเครื่องเงินเพื่อใช้สอยในครัวเรือน และเพื่อนำส่งตามร้านจำหน่ายเครื่องเงินบริเวณสองข้างทางถนนวัดลายเพื่อยังชีพ ถนนที่คับแคบภายในหมู่บ้านคึกคักไปด้วยรถจักรยาน ที่นำนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติเดินทางมาเยี่ยมชมการผลิตเครื่องเงินไม่เว้นแต่ละวัน แต่ในปัจจุบัน ภาพที่เห็นเมื่อ 30 ปีก่อนหายเลือนไปเกือบสิ้น บ้านไม้ศิลปะล้านนาหลายหลังได้แปรสภาพเป็นตึกสูงทันสมัย นักท่องเที่ยวที่เคยมาเยี่ยมชมการผลิตเครื่องเงินที่บ้านวัดลาย ตำบลหายยา ต่างก็มุ่งหน้าสู่แหล่งผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านแหล่งใหม่ในทำเลที่กว้างขวางทันสมัย บริเวณถนนเชียงใหม่-สันกำแพง ซึ่งเป็นแหล่งผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านที่หลากหลาย มีโรงงานการผลิตและมีการสาธิตขั้นตอนในการทำให้นักท่องเที่ยวได้ชม รวมทั้งมีกลยุทธ์ทางการตลาดสมัยใหม่ ทำให้นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติหันไปซื้อสินค้าจากโรงงานดังกล่าว ทำให้ชุมชนหัตถกรรมพื้นบ้าน ย่านตำบลหายยาในปัจจุบันค่อนข้างซบเซา สภาพชุมชนเริ่มเสื่อมโทรมขาดการดูแลเอาใจใส่ของภาครัฐ เอกอัครราชทูตของชุมชนที่เคยมีมาได้เริ่มเลือนหายไปทำให้ชุมชนขาดความภาคภูมิใจในพื้นที่ อีกทั้งยังส่งผลให้ชุมชนไม่มีความน่าสนใจดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาซื้อสินค้าหัตถกรรม ชาวบ้านขาดรายได้ ทำให้บางบ้านเริ่มขายที่ดิน ย้ายออก และมีนายทุนมาซื้อที่ดินเพื่อก่อสร้างอาคารหรือห้องเช่า ชาวบ้านที่เหลืออยู่ บางรายเริ่มหันไปประกอบอาชีพอื่นที่มีรายได้เพื่อนำมายังชีพ ส่วนผู้ที่ยังคงยึดในอาชีพเดิมก็ต้องต่อสู้กับความจริงที่ว่านับวันนักท่องเที่ยวก็ยิ่งจะน้อยลงไป หากยังไม่มีฟื้นฟูสภาพชุมชนให้กลับมามีเอกลักษณ์ ดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต

การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมบ้านวัดลาย จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยฟื้นคืนสภาพชุมชนโดยการวิเคราะห์เพื่อหาสาเหตุของปัญหาและการสังเคราะห์ปัญหา เพื่อหาศักยภาพของชุมชนที่ยังคงหลงเหลืออยู่เพื่อสร้างเอกลักษณ์และความน่าสนใจของพื้นที่ ที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในชุมชน โดยใช้ความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม รากฐานทางประวัติศาสตร์ การประกอบวิชาชีพเครื่องเงิน ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้านดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน นำเสนอเป็นทางเลือก

ของการฟื้นฟูชุมชนวัยกลาง ให้มีความน่าสนใจ ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะกลุ่มที่สนใจในศิลปวัฒนธรรมสำหรับสหัสวรรษใหม่นี้ อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์สืบสานศิลปะวิชาชีพเครื่องเงินมิให้สูญหายไป รวมถึงการเสริมสร้างความแข็งแกร่งของชุมชน ให้สามารถบริหารจัดการชุมชนให้คงเอกลักษณ์และความน่าสนใจ ด้วยจิตสำนึกและความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและภูมิปัญญาพื้นบ้านของตนให้ยั่งยืนสืบไป

1.2 คำถามในการวิจัย

การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินบ้านวัยกลาง ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งเน้นการฟื้นฟูทางด้านกายภาพ จะเป็นการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางด้านการขายสินค้าหัตถกรรมของชุมชนกับแหล่งหัตถกรรมแหล่งอื่นๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ได้หรือไม่ และจะมีแนวทางในการปฏิบัติการฟื้นฟูอย่างไร ที่จะทำให้สภาพสังคมและเศรษฐกิจของชุมชน กลับฟื้นคืนสู่ความเป็นชุมชนหัตถกรรมที่รุ่งเรือง เมื่อมีการพัฒนาทางด้านกายภาพเป็นหลัก เพื่อที่จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาอย่างมีเอกลักษณ์ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาจับจ่ายในพื้นที่ อีกทั้งเสริมสร้างสภาพวิถีชีวิตและสภาพเศรษฐกิจชุมชนให้ดีขึ้นอย่างยั่งยืนได้

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.3.1 ศึกษาองค์ประกอบและลักษณะทางกายภาพของชุมชนรวมถึงสภาพทางเศรษฐกิจและวิถีชีวิต ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ของชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

1.3.2 วิเคราะห์ปัญหาและหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพและความเป็นไปได้ของการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิต

1.3.3 เสนอแนะนโยบาย แนวทางและมาตรการในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

1.4.1 ขอบเขตทางด้านเนื้อหา

1. ศึกษาการตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการของชุมชน ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้าน สภาพกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ ของตำบลหายยา เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการหาแนวทางในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน เพื่อให้มีความสอดคล้องกับพื้นที่ชุมชนมากที่สุด โดยข้อมูลเหล่านี้มาจากการสำรวจภาคสนาม ทางด้านลักษณะพื้นที่ และสภาพโครงสร้างพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา ที่ส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของชุมชน ทั้งทางด้านสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิต การเก็บข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม และสัมภาษณ์ ผู้ที่พักอาศัยในชุมชน ถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงและสภาพปัญหาในปัจจุบัน ของพื้นที่ศึกษา

2. ศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับการวิเคราะห์สภาพพื้นที่ เพื่อจะนำมาใช้หาศักยภาพในการพัฒนา โดยการศึกษาเน้นปัจจัยทางด้านกายภาพของพื้นที่ศึกษา โดยทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์บนแผนที่ชุมชน เพื่อทราบถึงการใช้ที่ดิน และจุดที่มีศักยภาพในการพัฒนาจุดที่ด้อยพัฒนา และจุดที่ควรอนุรักษ์ เพื่อนำมาสรุปเป็นผังในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยในการศึกษาครั้งนี้ ยังศึกษาโครงการที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ เพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปประเด็นปัญหา และรูปแบบในการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนอีกด้วย

3. ศึกษาเพื่อเสนอแนะแนวทางวิธีการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชน เพื่อเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ศึกษา ให้มีความน่าอยู่ และเพื่อช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ทางด้านชุมชนหัตถกรรมให้มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวมากขึ้น นำมาซึ่ง สภาพแวดล้อมชุมชนที่ดี เหมาะแก่การพักอาศัยประกอบอาชีพหัตถกรรม เสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง ก่อเกิดสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนหัตถกรรมอย่างยั่งยืน

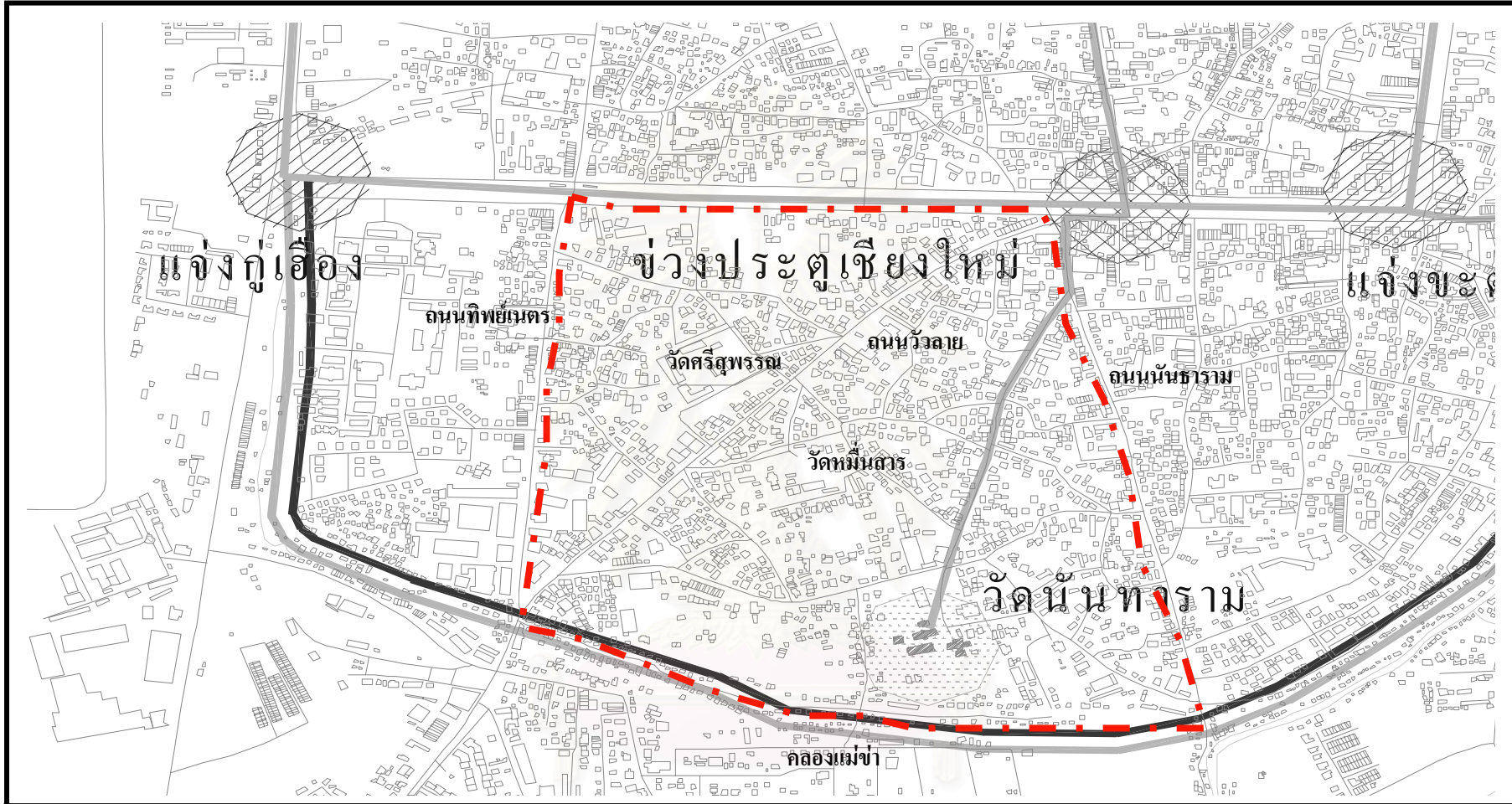
1.4.2 ขอบเขตทางด้านพื้นที่

ขอบเขตด้านพื้นที่เป็นการศึกษาบริเวณพื้นที่ชุมชนบ้านวัวลาย ตำบลหายยา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งมีพื้นที่ศึกษาทั้งหมด 1.3129 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วยชุมชนย่อย 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนวัดศรีสุพรรณ ชุมชนวัดหมื่นสาร และชุมชนวัดนันทาราม โดยเน้นชุมชนบริเวณวัดศรีสุพรรณและวัดหมื่นสาร ซึ่งตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองเชียงใหม่ทางด้านทิศใต้ โดยใช้ขอบเขตจากถนนที่โดยรอบพื้นที่ศึกษา คือ ทิศเหนือถนนช่างหล่อ ทิศตะวันออกถนนนันทาราม ทิศตะวันตกถนนทิพย์เนตร และทิศใต้จรดคลองแม่ข่า (แผนที่ 1.1)

ทิศเหนือ	จรด	กำแพงเมืองทางด้านทิศใต้
ทิศใต้	จรด	คลองแม่ข่า
ทิศตะวันออก	จรด	ถนนนันทาราม
ทิศตะวันตก	จรด	ถนนทิพย์เนตร

1.4.3 ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ให้ความสำคัญกับการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อนำเสนอรูปแบบในการแก้ไข โดยใช้การออกแบบทางด้านกายภาพเป็นหลักในการแก้ปัญหา ในส่วนการเก็บข้อมูลมีข้อจำกัด เนื่องจากข้อมูลทางด้านตัวเลขการผลิตและรายได้ในชุมชน ไม่มีกรเก็บรวบรวมข้อมูลระดับพื้นที่ย่อย และผู้ผลิตส่วนมากเป็นชาวบ้านไม่เปิดเผยข้อมูลรายได้ และปริมาณการผลิตจริง เนื่องจากไม่มีการจดบันทึกรวบรวมมาเป็นเวลานาน และอีกประการหนึ่งที่ไม่เปิดเผยข้อมูลเนื่องจากกลัวการเก็บภาษีเงินได้จากภาครัฐ จึงทำให้ข้อมูลบางส่วนขาดหายไป ส่งผลให้ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์ทำได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร

การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่

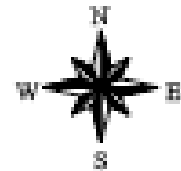
แผนที่ 1.1 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษาตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่

สัญลักษณ์

--- --- ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

ภาควิชาการวางผังเมืองและเมือง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.5 ขั้นตอนการศึกษา

1.5.1 แหล่งที่มาของข้อมูล

ในการศึกษานี้ ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาวิจัย จากหลายแหล่งข้อมูลด้วยกัน โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ (PRIMARY DATA)

ทำการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านเอกสาร ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ การตั้งถิ่นฐาน การขยายตัว และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนพื้นที่ศึกษา อีกทั้งทำการสำรวจสภาพทั่วไปของพื้นที่ การใช้ที่ดิน สภาพอาคาร การเข้าถึงพื้นที่ ตำแหน่งวัด ตำแหน่งโบราณสถาน ร้านค้า และแหล่งผลิตหัตถกรรมในชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลทางด้านกายภาพ ในรูปแบบของแผนที่แสดงตำแหน่งการตั้งถิ่นฐาน การเปลี่ยนแปลงในชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน เกี่ยวกับความต้องการในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของชุมชน โดยให้การสัมภาษณ์และการออกแบบสอบถาม โดยแบ่งกลุ่มเป้าหมายในการสำรวจข้อมูลออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มผู้พักอาศัยในชุมชน กลุ่มผู้ประกอบการร้านค้า กลุ่มนักท่องเที่ยว และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาและความต้องการในการฟื้นฟูชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการทำการศึกษาวิจัยต่อไป

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ (SECONDARY DATA)

ข้อมูลจากหน่วยงานต่างๆ และนำข้อมูลที่ได้มาเป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ เพื่อใช้ประกอบในการพิจารณาการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมในพื้นที่ โดยเป็นข้อมูลที่ได้มีการรวบรวมไว้แล้วจาก

- กรมโยธาธิการและผังเมืองเชียงใหม่
- เทศบาลเมืองเชียงใหม่
- ห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่างๆ
- กลุ่มสมาคมช่างหัตถกรรมล้านนา
- ห้องสมุดชุมชนเชียงใหม่
- ห้องสมุดวัดศรีสุพรรณ เชียงใหม่
- หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ก. ผู้ศึกษาได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล จากพื้นที่ ที่กำหนดไว้ในการศึกษา และรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ได้กล่าวมาข้างต้น ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การฟื้นฟูเมือง รวมทั้งตัวอย่างโครงการฟื้นฟูเมืองที่มีลักษณะพื้นที่ใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษา เพื่อกำหนด ปัจจัยและแนวทางในการศึกษา

ข. เก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ประกอบการศึกษา ทั้งข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ

ค. สัมภาษณ์ภาคสนามเพื่อหาสภาพการใช้ประโยชน์ที่ดิน ในพื้นที่ศึกษา หาสภาพปัญหา จุดเด่น จุดด้อยในพื้นที่ เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับ และปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน

ง. นำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์ในรูปแบบของแผนเพื่อแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง การใช้ที่ดิน ตลอดจนสภาพปัญหาของพื้นที่ศึกษา เพื่อที่จะใช้พิจารณาหาความเหมาะสมในการฟื้นฟู พื้นที่ สำหรับการ ใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งพิจารณาควบคู่ไปกับทฤษฎี แนวคิดและ หลักการในการฟื้นฟูพื้นที่ เพื่อหาบทบาทที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่ศึกษา

1.5.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง โดยการใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์เชิงปริมาณ จากข้อมูลสถิติประชากร รายได้เศรษฐกิจชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารและรายงานต่างๆ ที่ได้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว โดยใช้ แผนประกอบในการวิเคราะห์ดังนี้คือ

(1) การกำหนดตำแหน่งการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา การหาพื้นที่ว่าง พื้นที่สีเขียว โดยแสดง ตำแหน่งในรูปแบบของแผนที่ เพื่อประเมินสภาพปัญหา ศักยภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่

(2) ศึกษาข้อมูลสถิติเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนหัตถกรรม จากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อ วิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง ของชุมชน และรายได้ของคนในชุมชน เพื่อหาความสัมพันธ์ของสภาพ ชุมชน นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางและแผนภูมิ เปรียบเทียบแสดงการเปลี่ยนแปลงเป็นรายปี จากข้อมูลที่สืบค้นและเก็บรวบรวม จากหน่วยงานและชุมชน

ข. การวิเคราะห์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่สอง โดยศึกษาศักยภาพของพื้นที่ โดยใช้ ทฤษฎีในการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ โดยเป็นทฤษฎีที่ใช้ในประเทศอังกฤษ แต่ได้มีการพัฒนาและ ประยุกต์ใช้สำหรับการศึกษาพื้นที่ในประเทศไทย เพื่อหาศักยภาพในการฟื้นฟูของพื้นที่ แล้วนำมา วิเคราะห์แสดงในรูปแบบของแผนที่ โดยสามารถแสดงตำแหน่งพื้นที่ ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนา ตำแหน่งพื้นที่ที่มีคุณค่า และตำแหน่งพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีคุณค่าเหมาะสมแก่ พื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์นี้ ใช้ความคิดเห็นของชุมชนเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ โดยการออก

แบบสอบถามถึงศักยภาพของพื้นที่ ที่ดี และที่ไม่ดี ที่ชาวบ้านต้องการ ควบคู่กับการใช้หลักการทางด้านผังเมือง ในการประเมินศักยภาพของพื้นที่

ค. การวิเคราะห์เพื่อบรรจุวัตถุประสงค์ข้อที่สาม วิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของชุมชนหัตถกรรม โดยการสรุปข้อมูลที่ทำการศึกษาวิเคราะห์ทั้งหมดแล้วนำมา วิเคราะห์ภาพรวมโดยการซ้อนทับแผนที่ เพื่อที่จะสามารถจำแนกประเภทของพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การฟื้นฟู สภาพแวดล้อม พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การอนุรักษ์ และพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปรับปรุงให้เกิดคุณค่าแก่พื้นที่มากที่สุด โดยเสนอเป็นแนวทางของทั้งสามหมวด เพื่อที่ชุมชนจะได้นำไปเลือกใช้ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนหัตถกรรมมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับชุมชนหัตถกรรมอื่นๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ต่างๆของภาคเหนือ และประเทศไทย ที่จะสามารถนำเทคนิคในการวิเคราะห์พื้นที่ การหาศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ของตัวเอง เพื่อที่ชุมชนหัตถกรรมเก่าแก่ จะคงอยู่สืบไป และสร้างรายได้เลี้ยงชีพ เลี้ยงชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1.5.4 การนำเสนอข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการศึกษาในรูปแบบของ

1. การพรรณนาข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ และสรุปเอกสาร แบบสอบถาม
2. การนำเสนอการศึกษาในรูปแบบของแผนที่
3. การนำเสนอข้อมูลแนวทางในการฟื้นฟู ในรูปแบบสามมิติ เพื่อสะดวกต่อการนำไป

ประยุกต์ใช้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การศึกษากการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่ ในครั้งนี้ มีประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา คือ

1.6.1 ทราบถึงแนวโน้มบทบาทหน้าที่ ที่เหมาะสมต่อศักยภาพของพื้นที่ในปัจจุบัน

1.6.2 ได้มาซึ่งรูปแบบในการฟื้นฟูสภาพกายภาพ และสภาพแวดล้อมของชุมชนหัตถกรรม

โดยดำรงไว้ซึ่งการรักษาคุณค่าทางวิถีชีวิตชุมชน และเป็นการปรับปรุงความเป็นอยู่ภายในชุมชน

1.6.3 เป็นแบบอย่างในการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนหัตถกรรมอื่นที่ประสบปัญหา และมีลักษณะความต้องการที่คล้ายคลึงกัน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่ จำเป็นต้องศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะเข้าใจถึงกระบวนการคิด วิธีการวิเคราะห์ โดยการสรุปและรวบรวมแนวคิด ผลการศึกษา จากงานวิจัย ที่มีโครงร่างเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง นำมาเป็นแนวทางในการสรุปกรอบแนวความคิด ในการวิเคราะห์ และสรุปประเด็นปัญหา เพื่อที่หาแนวทางในการแก้ไข ตามหลักการและกระบวนการที่เหมาะสมกับพื้นที่ โดยแบ่งเป็น

- แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน
- แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน
- แนวความคิดเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรม
- แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงฟื้นฟู
- แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน
- ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
- ตัวอย่างโครงการฟื้นฟูชุมชนเมือง ในประเทศและต่างประเทศ

2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐาน

2.1.1 ความหมายของการตั้งถิ่นฐาน

ไพฑูรย์ ปิยะภรณ์¹ กล่าวว่า ลักษณะการตั้งถิ่นฐานมนุษย์เป็นปรากฏการณ์ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural Landscape) ของการจัดการพื้นที่ ที่ตั้งหลักแหล่งเพื่ออยู่อาศัยและเพื่อทำมาหากินภูมิภาพถิ่นฐานที่ปรากฏทางพื้นที่เกิดจากผลปฏิบัติของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์แต่ละแห่งจะมีส่วนประกอบของระบบการตั้งถิ่นฐาน ที่ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญคือ มนุษย์ ธรรมชาติ ที่อยู่อาศัย การคมนาคม และองค์การทางสังคม

---

¹ไพฑูรย์ ปิยะภรณ์, ภูมิศาสตร์ชนบท (กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มปป.), หน้า 61.

Peter Haggett² กล่าวว่า การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์หมายถึง มวลรวมอันซับซ้อนซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันและมนุษย์กับสภาพแวดล้อม ส่วนแหล่งตั้งถิ่นฐาน คือรูปแบบที่มองเห็นชัดเจนจากภูมิประเทศ เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพื้นที่ในอดีต จึงเน้นความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทฤษฎีต่างๆ ที่มนุษย์เข้าครอบครองพื้นที่ รวมถึงศึกษารูปแบบการกระจายของแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน สันฐานของแหล่งตั้งถิ่นฐาน และมักจะวิเคราะห์เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับรูปแบบทางกายภาพ

Doxiadis³ กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานไว้ว่า การตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ หมายถึง การจัดรูปแบบพื้นที่ของมนุษย์เพื่อการอยู่อาศัยและการยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นตามลำดับ การที่จะเข้าใจการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ได้นั้น จะต้องอาศัยมิติแห่งเวลาและสถานที่ โดยที่ตั้งถิ่นฐาน แต่ละเมืองจะมีองค์ประกอบต่างๆ ร่วมกันเรียกว่า Ekistic ซึ่งเป็นรากศัพท์ของคำว่า OKIOS ภาษากรีก แปลว่า “บ้าน” ซึ่งกล่าวถึงการศึกษาการตั้งถิ่นฐานไว้ว่า จะต้องมีความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ทั้งระบบ โดยมีเป้าหมาย เป็นบัญญัติทางวิทยาศาสตร์ คือ ทำให้สามารถอาศัยแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานได้อย่างมีความสุขภายใต้ความสมดุลขององค์ประกอบด้านต่างๆ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบที่เป็นพื้นฐานสำคัญ 2 องค์ประกอบหลักคือ มนุษย์และสิ่งแวดล้อม โดยองค์ประกอบการตั้งถิ่นฐานสามารถแบ่งย่อยออกเป็น 5 ประการคือ ธรรมชาติ มนุษย์ สังคม โครงสร้างการอยู่อาศัย และโครงข่ายความเชื่อมโยง มีรายละเอียดดังนี้

1) ธรรมชาติ (Nature) การตั้งถิ่นฐานมนุษย์เป็นผลผลิตมาจากธรรมชาติที่มีก่อนการตั้งถิ่นฐาน ได้แก่ สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดิน น้ำ พืช สัตว์ ฯลฯ การตั้งถิ่นฐานในระยะแรกของมนุษย์จะตั้งในแหล่งที่มีดินเหมาะสมต่อการเพาะปลูก มีน้ำที่เพียงพอและภูมิอากาศที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต

2) มนุษย์ (Human) ศึกษามนุษย์ในฐานะที่เป็นผู้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อสนองความต้องการทางด้านต่างๆ ในการดำรงชีวิตได้แก่ ความต้องการทางด้านชีวภาพ (ที่ว่าง อากาศ อุณหภูมิ) และความต้องการทางด้านอารมณ์ความรู้สึก (ความมั่นคงปลอดภัย ความสวยงาม)

3) โครงสร้างการอยู่อาศัย (Shell) การศึกษาด้านโครงสร้างการอยู่อาศัยไม่ได้พิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่เป็นบ้านเรือนเท่านั้น แต่จะมองในแง่ของความมั่นคงและความปลอดภัยในการอยู่อาศัย ได้แก่ ที่พักอาศัย บริการของชุมชน (โรงเรียน โรงพยาบาล) ตลาดและศูนย์กลางการค้า สิ่งอำนวยความสะดวกในด้านนันทนาการ (โรงหนัง พิพิธภัณฑ์ สนามกีฬา) ศูนย์กลางทางการเมือง สถานีขนส่ง เป็นต้น

² Peter Haggett, *Locational analysis in human geography*. (London : Edward Arnold, 1970).,pp.56-74.

³ C.A. Doxiadis , *Action for Human Settlement* (W.W. Norton & Company, New. York), p.72-89.

4) สังคม (Society) โดยธรรมชาติของมนุษย์จะอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม มีความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ทั้งในด้านส่วนตัวและส่วนรวม จึงจำเป็นต้องมีสังคมเป็นแกนหลัก ได้แก่ องค์ประกอบทางด้านประชากรและความหนาแน่น การแข่งขันทางสังคม โครงสร้างวัฒนธรรม การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา สุขภาพอนามัย กฎหมาย การบริหาร เป็นต้น

5) โครงข่ายความเชื่อมโยง (Network) ชุมชนแต่ละชุมชนต้องมีการติดต่อระหว่างกัน ซึ่งมนุษย์เป็นผู้ทำให้เกิดการติดต่อระหว่างกันเป็นโครงข่ายความเชื่อมโยงภายในและภายนอกชุมชน และโครงข่ายไม่สามารถพิจารณาได้ถ้าปราศจากความสัมพันธ์ของทั้ง 5 องค์ประกอบของการตั้งถิ่นฐาน โดยโครงข่ายจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของเทคโนโลยีระดับนานาชาติ และเทคโนโลยีระดับท้องถิ่น ได้แก่ ระบบขนส่ง ไฟฟ้า ประปา ระบบการสื่อสาร การระบายน้ำ ฯลฯ

Hudson ⁴ ได้อธิบายถึงขั้นตอนการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานว่า เริ่มจากการเข้าครอบครอง พื้นที่ (Colonization) แล้วจึงมีการกำหนดอาณาเขตของตนเอง หลังจากนั้นจึงเริ่มมีการขยายพื้นที่ (Spread) ซึ่งเป็นผลจากประชากรหนาแน่นมากขึ้น เริ่มมีการตั้งถิ่นฐานแบบรวมกลุ่มและสุดท้ายเป็นขั้นตอนของการแข่งขัน (Competition) ซึ่งมนุษย์จะมองหาที่ว่างเพื่อวางรูปแบบในการตั้งถิ่นฐานของตน เนื่องจากทรัพยากรเริ่มขาดแคลนและหายากขึ้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เป็นปรากฏการณ์เชิงพื้นที่ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา อันเป็นผลทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานเปลี่ยนแปลงไปด้วยเช่นกัน ผลของการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานจะมีปัญหาหรือผลกระทบเล็กน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงด้านสภาพธรรมชาติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และวัฒนธรรมของทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทฤษฎีการตั้งถิ่นฐานของฮัดสันจะเน้นกระบวนการแพร่กระจายโดยนำเอาความคิดทางนิเวศวิทยามาดัดแปลงใช้กับการตั้งถิ่นฐาน และสรุปว่าในด้านการแพร่กระจายของแหล่งที่ตั้งถิ่นฐานมีกระบวนการคล้ายกับนิเวศวิทยา คือ รุ่นลูกของผู้ตั้งถิ่นฐานจะขยายแหล่งที่อยู่อาศัยโดยอยู่ใกล้ๆ กับพ่อแม่ อันเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานเดิม จนเวลานานพอสมควรกระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นซ้ำๆ นั่นคือ จะเกิดการแพร่กระจายของแหล่งตั้งถิ่นฐานรอบๆ จุดเดิมเป็นรูปแบบเกาะกลุ่มและความหนาแน่นจะเพิ่มขึ้นตามกาลเวลา และเมื่อแหล่งตั้งถิ่นฐานมีขนาดใหญ่และหนาแน่นขึ้น จะเกิดกระบวนการแข่งขัน โดยผู้ตั้งถิ่นฐานต้องการที่จะขยายที่อยู่อาศัย ซึ่งสภาพทางตัวจะเกิดขึ้นเมื่อผู้ตั้งถิ่นฐานไม่สามารถครอบครองพื้นที่ของผู้ตั้งถิ่นฐานอื่นได้แล้ว

จากความหมายของการตั้งถิ่นฐานของไพทอร์รี่ ปิยะปรกรณ์ กับ Peter Haggett และ Doxiadis ทำให้ทราบถึงการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์โดยทั่วไปคือ เพื่อที่อยู่อาศัยที่มีความปลอดภัยและมีที่ทำกินเพื่อมีอาหารไว้บริโภค ต่อจากนั้นมีการรวมกลุ่มเพื่อความมั่นคงทางความรู้สึก เรื่องความปลอดภัย

⁴ Hudson , cited in P.Haggett, and A. Frey, Locational analysis in human geography. (Arnold, London 1977), p: 109.

และมีการไปมาหาสู่ระหว่างชุมชน ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ในการพบปะ เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้าและความคิดใหม่ๆ ในการพัฒนาชุมชน ส่วนการขยายตัวของชุมชนตามแนวคิดของฮัตสัน จะเป็นการขยายตัวออกมาจากศูนย์กลางเดิมและแพร่กระจายออกไปจนกว่าจะไม่มีพื้นที่ให้กระจายตัวออกไปได้อีก เนื่องจากมีการครอบครองของผู้ตั้งถิ่นฐานอื่นหมดแล้ว เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับชุมชนหัตถกรรมบ้านวัดลายแล้ว พบว่า การตั้งถิ่นฐานเป็นไปด้วยการจัดทำให้ เนื่องจากเป็นการกวาดต้อนผู้คนมาจากพื้นที่ต่างๆ เพื่อช่วยในการสร้างเมืองเชียงใหม่ หากเปรียบเทียบตัวทำเลที่ตั้ง จะพบว่า เป็นทำเลที่ใกล้เมืองเนื่องใกล้แหล่งงานในการเร่งฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ หากดูเรื่องการขยายตัวพบว่า มีการขยายตามแนวคิดข้างต้น คือขยายตัวอยู่ใกล้จุดตั้งถิ่นฐานเดิม โดยจะกระจายตัวจากศูนย์กลางชุมชนคือวัด ซึ่งมีอยู่สามวัดในชุมชน และเมื่อมีขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในปัจจุบัน จึงเกิดความแออัด และความเสื่อมโทรมตามมา เนื่องจากลูกหลานที่เติบโตขึ้นก็มีความต้องการที่จะตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่เดิม ใกล้กับพ่อแม่และญาติพี่น้อง ก่อให้เกิดสภาพทรุดตัวในชุมชน เมื่อไม่สามารถครอบครองพื้นที่ของผู้ตั้งถิ่นฐานอื่นได้แล้ว และเกิดการย้ายออกเพื่อหาทำเลใหม่ในที่สุด

2.1.2 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

Michael Carr⁵ ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานไว้ดังนี้

- 1) อิทธิพลจากสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งทางด้านการเมือง หมายถึง นโยบายการวางแผนและการควบคุมของรัฐ และอิทธิพลต่างๆ อันเกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐและมีผลโดยตรงต่อลักษณะการตั้งถิ่นฐาน
- 2) อิทธิพลจากธรรมชาติของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพพื้นที่ การระบายน้ำ การเข้าถึง คุณสมบัติของดินและทรัพยากรอื่นๆ
- 3) อิทธิพลจากเทคโนโลยี ได้แก่ การอพยพย้ายถิ่นฐานของประชากร ที่มาของการจ้างงานที่แตกต่างกัน ระบบการขนส่ง ชนิดอาคาร การสร้างเส้นทางคมนาคมมีอิทธิพลต่อการกระจายของแหล่งที่ตั้งถิ่นฐาน เนื่องจากชุมชนจำนวนมากเกิดขึ้นตามเส้นทางคมนาคม
- 4) อิทธิพลจากมรดก ปัจจัยที่ที่ผลจูงใจให้ประชากรเข้ามาตั้งถิ่นฐานในแต่ละสมัยนั้นอาจมีความแตกต่างกันได้แก่ สิ่งดึงดูดและอุปสรรค การตั้งถิ่นฐานแต่ดั้งเดิม ระบบชนนต่อการพัฒนาในปัจจุบัน วัฒนธรรมประเพณี ศาสนา ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้น (แผนภูมิที่ 2.1)

⁵ Micheal Carr อ้างถึงใน ชัยญู ชีวภรณ์ภักดิ์, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานย่านบางลำภู (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544), หน้า 126.

แผนภูมิที่ 2.1 แสดงแบบจำลองปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบการตั้งถิ่นฐาน

สุนันทา สุวรรณโณดม⁶ กล่าวว่า การศึกษาปัจจัยทางนิเวศวิทยาที่มีอิทธิพลต่อการตั้งถิ่นฐานจะต้องวิเคราะห์ดูอิทธิพลของปัจจัยต่างๆต่อชุมชน เพราะจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผน อีกทั้งยังช่วยให้มองเห็นวิธีที่จะควบคุมทิศทางการขยายตัวของชุมชนและโครงสร้างของชุมชนอีกด้วย

- 1) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ สภาพพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ
- 2) ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น อุตสาหกรรมท้องถิ่น ซึ่งสามารถจะวิเคราะห์ลักษณะการตั้งถิ่นฐานเกี่ยวกับรูปแบบ การกระจายบทบาทและหน้าที่ของชุมชนได้
- 3) ปัจจัยทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยี ซึ่งรวมทั้งเงื่อนไขและสภาพของศิลปะ ศิลปกรรม ทัศนคติ จารีตประเพณี มีผลต่อการกระจายตัวของประชากรและการใช้พื้นที่
- 4) การเมืองและการบริหาร เช่น การเสียภาษีอากร กฎหมาย นโยบายของการพัฒนาของรัฐบาล เป็นต้น

⁶ สุนันทา สุวรรณโณดม, มนุษย์นิเวศวิทยา, กรุงเทพฯ :สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526, หน้า 6-7.

จะเห็นได้ว่าการตั้งถิ่นฐานมนุษย์เป็นผลมาจากการตัดสินใจเลือกพื้นที่ ที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย มีความได้เปรียบจากทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ต้องการ โดยการตั้งถิ่นฐานมีความต้องการปัจจัยพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิตได้แก่ แหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการคมนาคมขนส่งพื้นที่เกษตรกรรม แหล่งเชื้อเพลิง ความมั่นคงปลอดภัยจากภัยธรรมชาติ และการคมนาคมขนส่ง โดยปัจจัยที่ทำให้รูปแบบการตั้งถิ่นฐานในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันได้แก่ปัจจัยทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ทั้งลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่นอกจากจะสามารถวิเคราะห์รูปแบบการตั้งถิ่นฐานแล้วยังสามารถวิเคราะห์การกระจาย บทบาทและหน้าที่ของชุมชนได้อีกด้วย นอกจากนี้ยังมีปัจจัยทางด้านสังคมวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ ประวัติความเป็นมา ศาสนา ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เป็นต้น

2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับการใช้ที่ดิน

Edward J. Kaiser⁷ กล่าวถึงพื้นที่อยู่อาศัยได้ว่า ในการใช้ที่ดินทุกประเภทนั้น การใช้ที่ดินเพื่ออยู่อาศัย เป็นพื้นที่ที่ถูกใช้มากที่สุดในเมือง โดยจะมีสัดส่วน 30-50 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ที่พัฒนาแล้วในเมือง ยิ่งไปกว่านั้น ในพื้นที่พักอาศัยยังมีการใช้ประโยชน์กิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันในครอบครัว เช่น โรงเรียน ร้านค้า สนามเด็กเล่น ถนน ระบบขนส่งสาธารณะ พื้นที่พักอาศัยจึงเป็นชุมชนขนาดเล็ก ในชุมชนเมืองขนาดใหญ่ซึ่งนักวางแผนไม่เพียงแต่หาที่ตั้งที่เหมาะสมเท่านั้น แต่ควรจะทำแบบให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี และมีความหลากหลายให้เหมาะสมกับประชากรระดับต่างๆ นอกจากนี้ที่พักอาศัยควรจะมีความสัมพันธ์กับแหล่งงาน ย่านการค้า และพื้นที่โล่งว่างอีกด้วย

หน้าที่ของพื้นที่พักอาศัยมีดังนี้

- 1) เป็นพื้นที่อยู่อาศัย (Shelter) เป็นพื้นที่ที่มีบ้านมารวมกลุ่มกัน มีบริการพื้นฐานต่างๆ ให้ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา
- 2) ให้ความมั่นคง (Security) เป็นพื้นที่ ที่มีความปลอดภัย ปราศจากการรบกวนและอันตรายต่างๆ
- 3) มีบริเวณสำหรับเด็ก (Child-Rearing) เป็นพื้นที่ ที่มีโรงเรียน สนามเด็กเล่นอยู่ใกล้เคียง
- 4) แสดงเอกลักษณ์ (Symbolic Identification) ให้ Sense of Place แสดงถึงความเป็นเจ้าของ ความภาคภูมิใจ และความพึงพอใจต่อที่พักอาศัย
- 5) เป็นพื้นที่ ที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เป็นพื้นที่ ที่มีการติดต่อระหว่างกันทางสังคมทั้งโดยส่วนตัวและสาธารณะ

⁷ Edward J. Kaiser , David R. Godschalk , and, F. Stuart Chapin , Ju., Urban Land Use Planning (Illinois ; The University of Illinois Press , 1995), p.341-342.

6) เป็นพื้นที่พักผ่อน (Leisure) มีบริเวณพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือสถานที่ให้ความบันเทิง ทั้งด้านการศึกษา และวัฒนธรรม

7) มีความสะดวกในการเข้าถึง (Accessibility) สะดวกในการเข้าแหล่งงาน ศูนย์การค้า สถานที่พักผ่อนต่างๆ

8) มีสถานบันทางการเงิน (Financial Investment) ให้บริการการเก็บออมเงิน และการลงทุน

9) การบริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพ (Public Efficiency) การเก็บค่าบริการสาธารณะต่ำ และสนองความต้องการของประชากรได้ครบถ้วน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า การเก็บขยะ เป็นต้น

Mclean, mary,ed⁸ (1959) การกำหนดแนวทางและรูปแบบการใช้ที่ดินในเมืองมาจากนโยบายการใช้ที่ดิน โดยรูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมในอนาคตต้องคำนึงถึง

1) รูปแบบการใช้ที่ดินของเมืองที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ที่ตั้งของกิจกรรม ตลอดจนความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่อง ของกิจกรรมเหล่านั้น (Linkage) ปัจจัยเหล่านี้บอกให้ทราบถึงแนวโน้มและทิศทางการขยายตัวและรูปแบบการใช้ที่ดินในอนาคต

2) แนวโน้มการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และการขยายตัวของประชากรในเมืองในอนาคต ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับการคาดประมาณการใช้ที่ดินในอนาคต

3) ลักษณะรูปแบบการใช้ที่ดินของเมืองในอนาคตต้องขึ้นอยู่กับ

- วัตถุประสงค์ของการวางแผน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับชาติ ระดับภาค และแผนพัฒนาพื้นที่ชนบทที่อยู่โดยรอบ

- ข้อจำกัด (Constraints) ต่างๆ ทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาการขยายตัวของเมือง

- ระดับมาตรฐานความเป็นอยู่ ซึ่งนักผังเมืองจะเป็นผู้กำหนด โดยพิจารณาความสัมพันธ์กับความเป็นไปได้ทางด้านงบประมาณการพัฒนาเมืองของท้องถิ่น

การศึกษาการใช้ที่ดินต้องมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับลักษณะที่ดิน (Land Characteristics) และกิจกรรม (Activities) บนที่ดินในบริเวณที่จะวางผัง ข้อมูลเหล่านี้จะใช้การวิเคราะห์รูปแบบการใช้ที่ดินที่ผ่านมาในอดีต และใช้เป็นกรอบกำหนดผังการใช้ประโยชน์ที่ดินระยะยาว ผังการใช้ประโยชน์ที่ดินต้องประกอบด้วยลักษณะ (Character) คุณภาพ (Quality) และรูปแบบ (Pattern) ของสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ สำหรับกิจกรรมของประชาชน และองค์กรต่างๆ ภายในพื้นที่วางผัง

⁸ Mclean, mary.ed., Local Planning Administration. Chicago : The International City Managers Association, 1959. p.106-136.

ตามแนวความคิดของ Edward J. Kaiser ดังกล่าว เป็นแนวความคิดที่ทำให้พื้นที่พักอาศัยมีความน่าอยู่และมีความมั่นคงปลอดภัย เหมาะกับการใช้ชีวิตประจำวันในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งผู้อยู่อาศัยจะพิจารณาคุณสมบัติของที่อยู่อาศัยจากปัจจัยเหล่านี้คือ ราคาที่ดินหรือค่าเช่าบ้านระดับรายได้ของผู้อยู่อาศัย ชนิดของที่พักอาศัย ความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งงาน ลักษณะของชุมชน ความสัมพันธ์ที่ตั้งชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ เมื่อนำแนวความคิดดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา ทำให้ทราบว่า พื้นที่พักอาศัยในชุมชนควรจะมีการปรับปรุงพื้นที่ในด้านใดบ้าง เพื่อให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี และมีความหลากหลายและเหมาะสมกับประชากรในระดับต่างๆ อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับแหล่งงาน ย่านการค้า และ พื้นที่โล่งว่าง ตามแนวความคิดของ Edward J. Kaiser

2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม

2.3.1 แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม

มีผู้ให้ความหมายของคำว่าวัฒนธรรม หรือ Culture ไว้มากมาย โดยสรุปได้ดังนี้ Broom Zelick⁹ (อ้างในเสนห์ นครสันติภาพ 2541:30) อธิบายว่า วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ประเพณี ความชำนาญที่ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกในสังคม

Green¹⁰ นักสังคมวิทยาชาวอเมริกัน ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า “วัฒนธรรมคือกระบวนการถ่ายทอดทางสังคมให้บุคคลเกิดความรู้ รู้จักวิถีการปฏิบัติ มีความเชื่อ ตลอดจนเข้าใจผลิตผลทางศิลปะทั้งหลาย และดำรงรักษาสิ่งเหล่านั้นไว้ หรือเปลี่ยนแปลงไปในเวลาที่เหมาะสม”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (ฉบับ พ.ศ.2525) ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรมคือสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิถีชีวิตของหมู่คณะลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน พฤติกรรมและสิ่งที่คนในหมู่คณะผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกันและกันและร่วมใช้อยู่ในหมู่พวกของตน”

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า “วัฒนธรรม เป็นวิถีชีวิต การดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการประพฤติและการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดในสถานการณ์ต่างๆ ที่สมาชิกในสังคมเดียวกันสามารถเข้าใจและซาบซึ้งร่วมกัน”

ทิพย์สุดา นัยทรัพย์¹¹ (อ้างในเสนห์ นครสันติภาพ 2541:30) ได้กล่าวถึงลักษณะของวัฒนธรรมไว้ดังนี้คือ

⁹ Broom Zelick อ้างในเสนห์ นครสันติภาพ. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารด้านวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานของนักศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต(สื่อสารมวลชน). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.2541 หน้า 30.

¹⁰ Green, Arnold W. *Sociology*. New York : McGraw-Hill. 1972.

- 1) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ มิใช่เกิดขึ้นเองโดยปราศจากการเรียนรู้มาก่อน
- 2) เป็นมรดกทางสังคม เป็นผลของการถ่ายทอดกันมาจากคนรุ่นก่อนมาสู่คนรุ่นหลัง โดยใช้ภาษาเป็นสื่อในการถ่ายทอด ภาษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม
- 3) วิธีของชีวิตมนุษย์หรือเป็นแบบของการดำรงชีวิต เราสามารถจำแนกวัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งออกจากสังคมหนึ่งได้ โดยไม่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมของใคร สูงต่ำ ลำหหลังกว่าวัฒนธรรมหนึ่ง
- 4) เป็นสิ่งที่ไม่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

จากความหมายของวัฒนธรรมข้างต้น พอสรุปคำจำกัดความของคำว่า “วัฒนธรรม” ได้ดังนี้

- 1) วัฒนธรรมเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของสังคม เป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สมาชิกในสังคมเดียวกันได้สร้างขึ้น และยอมรับปฏิบัติกันสืบมา
- 2) วัฒนธรรมคือ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ที่มีการยอมรับเข้ามาเพื่อช่วยแก้ปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม มีการสืบทอด เลือกลงร ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไขและกาลเวลา ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
- 3) วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคม เป็นผลของการเรียนรู้และการถ่ายทอดของสมาชิกในสังคม โดยใช้ภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดสู่สมาชิกรุ่นต่อๆมา
- 4) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ สร้างเอกลักษณ์ สร้างศักดิ์ศรีความภาคภูมิใจ สร้างความมั่นคงผูกพันระหว่างสมาชิกในสังคมและความสามัคคีแก่หมู่คณะ

2.3.2 การประเมินคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage)

กรรณิการ์ ชมดี¹² การประเมินคุณค่าทางการอนุรักษ์ UNESCO ได้กำหนดไว้ว่ามรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) รวมถึงสิ่งแวดล้อมที่ถูกสร้างขึ้นและรวมทั้งระบบนิเวศน์ การอนุรักษ์ควรอยู่บนพื้นฐานของกระบวนการวิเคราะห์ซึ่งเริ่มจาก การสำรวจ การรวบรวมทางเอกสาร และการจำกัดความ ในเรื่องของลักษณะหรือธรรมชาติของแหล่งวัฒนธรรมและด้านคุณค่าต่างๆ ที่เกี่ยวกับแหล่งวัฒนธรรมนั้นๆ ซึ่งคุณค่าเหล่านี้แบ่งได้ 2 กลุ่มคือ

- 1) คุณค่าทางวัฒนธรรม
- 2) คุณค่าทางสังคม-เศรษฐกิจ

¹¹ ทิพย์สุดา นัยทรัพย์ อ่างใน เสน่ห์ นครสันติภาพ. พฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสารด้านวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับ ค่านิยมพื้นฐานของนักศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต(สื่อสารมวลชน). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

¹² กรรณิการ์ ชมดี. การประเมินคุณค่าทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ. 2524.

ซึ่งคุณค่านั้นจะขึ้นอยู่กับลักษณะทางสังคมและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา โดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรม แหล่งมรดกทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงและลักษณะการใช้งาน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกลายมาเป็นส่วนหนึ่งทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ

คุณค่าทางวัฒนธรรม แบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1) คุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์ (Identity value) อยู่บนพื้นฐานของการระลึกจดจำ ได้และมีความเกี่ยวข้องทางด้านสังคมในเรื่องของมุมมองของสังคม และยังรวมถึงความเลื่อมใสใน ศาสนาการเมืองและความเป็นชาตินิยม การรับรู้ในคุณค่าด้านความเป็นเอกลักษณ์มีผลกระทบอย่าง รุนแรงในการอนุรักษ์และการบูรณะแหล่งมรดก การรับรู้ที่ไม่ถูกต้องอาจส่งผลทำให้เกิดการปฏิสังขรณ์ ที่เกินไป ในทางตรงกันข้ามก็อาจจะนำไปสู่การทำลาย คุณค่าเหล่านี้สามารถที่จะส่งเสริมโดยผ่านการ ให้ความศึกษาและฝึกหัดที่เหมาะสม

2) คุณค่าทางด้านศิลปะ หรือด้านเทคนิค (Relative artistic or Technical value) โดยเป็น การวิจัยที่มีพื้นฐานจากการวิเคราะห์คุณค่าที่มาจากประเมินความสำคัญทางประวัติศาสตร์ โดยวิทยาศาสตร์และการวิเคราะห์ต่างๆ ความสำคัญในรูปแบบ เทคนิค โครงสร้าง แนวความคิดใน การใช้สอยทางงานฝีมือ คุณค่าทางด้านศิลปะและด้านเทคนิคเป็นผลมาจากการค้นคว้าโดยมีความตั้ง ในในการพิสูจน์ความสำคัญของแหล่งมรดกที่มีความสัมพันธ์กับช่วงเวลาจนถึงปัจจุบัน

3) คุณค่าทางด้านความหายาก (Rarity value) มีความเกี่ยวข้องกับแหล่งมรดกในรูปแบบ เดียวกัน ผู้สร้าง ช่วงเวลา พื้นที่และความเป็นตัวแทนหรือเอกลักษณ์ของแหล่งมรดก คุณค่าในเรื่อง ความหายากมีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางด้านความเป็นเอกลักษณ์และคุณค่าทางด้านศิลปะและ ด้านเทคนิคและมีผลต่อระดับความเข้มข้นในการปกป้องแหล่งมรดก คุณค่าในเรื่องความหายากที่สูง อาจส่งผลให้เป็นแหล่งมรดกที่มีความสำคัญระดับโลกก็ได้

4) คุณค่าทางสังคม – เศรษฐกิจ แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะดังนี้

- คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ (Economic value) เป็นตัวสนับสนุนส่งเสริมให้มีการจัดการ แหล่งมรดก เพราะคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจไม่ได้จำกัดผลเพียงประโยชน์ทางการเงินเท่านั้น ใน ด้านคุณค่าทางเศรษฐกิจมีได้ 4 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยว การค้า การใช้งาน และสิ่งอำนวยความสะดวก ที่เกิดขึ้น การขาดการวางแผนที่ผิดพลาดหรือเน้นเพียงรายได้โดยมองข้ามความสำคัญในด้านอื่น อาจ นำไปสู่การทำลายสิ่งที่เป็นมรดกหรือแหล่งมรดกได้

- คุณค่าทางการใช้สอย (Functional value) มีความเกี่ยวข้องกับคุณค่าทางด้าน เศรษฐกิจ คุณค่าทางการใช้สอยหมายถึงรวมถึงรูปแบบการใช้สอยตั้งแต่แรกเริ่มหรือการใช้สอยที่ เพิ่งริเริ่มใช้กันอย่างผสมกลมกลืนกันได้กับทั้งตัวอาคารหรือกับพื้นที่ รูปแบบการใช้สอยในรูปแบบ ประเพณีที่สืบทอดกันมานั้นจะเป็นตัวส่งเสริมสนับสนุนคุณค่าความสำคัญหรือความหมายของพื้นที่ซึ่ง ไม่สามารถที่จะอธิบายออกมาเป็นคำพูดได้

- คุณค่าทางด้านข้อมูลและการศึกษาหาความรู้ (Education value) รวมถึงการให้ข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การสนับสนุนให้การศึกษาเกี่ยวกับแหล่งมรดกโลกมีความสำคัญและมีความจำเป็นอย่างมาก การท่องเที่ยวก็มีความสำคัญแต่อย่างไรก็ตามไม่ควรที่จะสนับสนุนการสร้างใหม่หรือการทำลายอาคารเดิมเพราะจะส่งผลให้หลักฐานทางโบราณคดีเปลี่ยนไป
- คุณค่าทางด้านสังคม (Social value) คุณค่าทางด้านสังคมของแหล่งมรดกนั้นมีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ประเพณีทางสังคมและยังมีการใช้หรือปฏิบัติจนถึงปัจจุบันซึ่งรวมถึงรูปแบบร่วมสมัยที่มีความสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน เป็นการดำเนินการตามกฎหมายข้อกำหนดแบบ แผนหรือแนวทางของสังคมและวัฒนธรรมในสังคมนั้น คุณค่าทางด้านสังคมสามารถทำให้เกิดความสนใจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่มากขึ้นและจะนำไปสู่การบำรุงรักษาและการซ่อมแซมอาคารส่วนต่างๆ ในแหล่งมรดก
- คุณค่าทางด้านการเมือง (Political value) มักพบได้ในวาระสำคัญหรือเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยความสำคัญในการเมืองจะเป็นตัวส่งเสริมสนับสนุนให้มีการจัดหาทุนและความเอาใจใส่โดยมีการคุ้มครอง ปกป้องอนุสาวรีย์ หรืออนุสรณ์ หรือสถานที่ที่เป็นแหล่งมรดกต่างๆ

2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงฟื้นฟู

2.4.1 ความหมายของการฟื้นฟูเมือง

Willward Stanlry¹³ (1972) กล่าวว่า การฟื้นฟูเมืองเป็นการพัฒนาและปรับปรุงอาคารและพื้นที่ทั้งหมด เมื่อถูกใช้งานจนเริ่มเก่า และเมืองมีการเจริญเติบโตเกินกว่าจะควบคุม การจัดการที่มีประสิทธิภาพมีความจำเป็นต่อกระบวนการฟื้นฟูและแก้ไขสภาพปัญหาต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคของเมือง

Burns Wilfred¹⁴ (1963) ได้ให้ความหมายของ การปรับปรุงชุมชนเมือง คือ การแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในปัจจุบัน ซึ่งไม่เป็นที่พึงปรารถนาในพื้นที่นั้น โดยการรื้อถอน และสร้างขึ้นมาใหม่ในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิมโดยปฏิบัติตามการวางโครงการวางผังเมืองรวม (Comprehensive Plan)

¹³ Stanlry Millward. "An Analysis of housing Policy and Its Influence on Urban Renewal", Papers Presented at a Symposium Held at the University of Sal ford, Symposium on Urban Renewal at the Univesity of Sal. Ford. United kingdom : Univesity of Sal. Fore.1972.p.3-5.

¹⁴ Burns, Wilfred. New Town for Old: the Technique of Urban Renewal. London: Leonard Hill, 1963. p.14.

C.A. Doxiadis¹⁵ (1966) กล่าวว่า การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองในเขตเมืองเดิม เป็นแนวทางการพัฒนาเมืองในอีกลักษณะหนึ่งนอกเหนือไปจากการสร้างเมืองใหม่ หรือชุมชนใหม่ในพื้นที่ชานเมือง หรือ การสร้างเมืองใหม่ซึ่งสมบูรณ์แบบในตัวเอง

สำหรับประเทศไทย ได้มีหน่วยงานที่ได้ให้คำจำกัดความของการฟื้นฟูเมือง ดังนี้

“ระเบียบกรุงเทพมหานคร¹⁶ ว่าด้วยกองทุนฟื้นฟูเมือง กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2544” ในราชกิจจานุเบกษา (ฉบับประกาศทั่วไป) เล่ม 118 ได้ให้คำนิยามของการฟื้นฟู คือ ฟื้นฟูเมือง หมายความว่า การอนุรักษ์ การสงวนรักษา การปฏิสังขรณ์และการบูรณะส่วนต่างๆของเมือง

ส่วนกองผังเมืองและโครงการการเคหะแห่งชาติ¹⁷ ได้ให้คำจำกัดความ ของการฟื้นฟูชุมชนเมือง คือ การพัฒนาเมืองที่สภาพทางกายภาพและกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ของผู้อยู่อาศัยได้เสื่อมลง จึงควรมีการฟื้นฟูให้เหมาะสมกับความเจริญของเมือง เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ และคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ให้ผู้อยู่อาศัยเดิมมีโอกาสได้ประโยชน์จากการฟื้นฟูนั้นมากที่สุด

กรมผังเมือง¹⁸ (2541) ได้ให้คำจำกัดความของการฟื้นฟูเมืองไว้ดังนี้ การฟื้นฟูเมือง หมายถึง การพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมของเมืองให้ดีขึ้นทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยมีลักษณะและรูปแบบที่ครอบคลุมถึงการพัฒนาและปรับปรุงสภาพชุมชนเดิม และการพัฒนาพื้นที่ว่างเปล่า เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาสภาพชุมชนเมือง ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งที่มีคุณค่าไว้ เพื่อให้คนในชุมชนเมืองมีความเป็นอยู่และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น บริเวณที่จะทำการฟื้นฟูอาจทำในบริเวณชุมชนเดิม หรือบริเวณที่ว่างในเมือง ซึ่งอาจเป็นบริเวณที่ขาดความสะดวกในการเข้าถึง การฟื้นฟูไม่จำเป็นต้องทำทั้งเมือง อาจทำเฉพาะบริเวณที่มีความเหมาะสม เช่น บริเวณที่เสื่อมโทรมที่จำเป็นต้องปรับปรุงให้ดีขึ้น หรือบริเวณที่มีการใช้ที่ดินไม่คุ้มค่าในแง่เศรษฐกิจ ทั้งนี้เนื่องจากการที่ ที่ดินมีราคาสูงขึ้น จึงทำให้เกิดแรงผลักดันในการเปลี่ยนแปลงจากที่อยู่อาศัยมาเป็นย่านการค้า ซึ่งส่งผลให้มีการตอบแทนในเชิงเศรษฐกิจสูงขึ้น รวมถึงการอนุรักษ์พื้นที่บริเวณที่มีโบราณสถาน ดังนั้น สามารถแบ่งการฟื้นฟูออกเป็น 2 แบบ คือ การปรับปรุงฟื้นฟูในเชิงพัฒนา และการปรับปรุงฟื้นฟูในเชิงอนุรักษ์ นอกจากนี้การฟื้นฟูเมืองควร ครอบคลุมถึงการปรับปรุงชุมชนแออัด (Slum Upgrading) การรื้อย้ายชุมชนแออัด (Slum Clearance) และการพัฒนาย่านกลางเมืองเก่า (Downtown Redevelopment)

¹⁵ C.A. Doxiadis., Urban Renewal and the Future of the American City. Chicago : Public Administration Service, 1966. p.9.

¹⁶ ระเบียบกรุงเทพมหานคร. ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับประกาศทั่วไป) .กองทุนฟื้นฟูเมือง กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2544 เล่ม 118.

¹⁷ กองผังเมืองและโครงการ ฝ่ายโครงการเมืองใหม่ การเคหะแห่งชาติ . การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน เมือง. การสัมมนาทางวิชาการเรื่องการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง. กรุงเทพฯ. 2535.

¹⁸ กรมการผังเมือง. ทฤษฎีและความรู้ทางด้านผังเมือง. กรุงเทพฯ : กรมการผังเมือง, 2541.

ซึ่งได้เสื่อมโทรมลง เนื่องจากการขยายตัวของเมือง การฟื้นฟูจะต้องทำให้เกิดความมั่นคงของผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนั้น แต่ไม่ได้หมายความว่าทุกคนจะต้องอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิม อาจจะมีการย้ายออกนอกพื้นที่ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแหล่งงานที่จะรองรับและสิ่งสำคัญ คือ ต้องไม่ทำลายถิ่นฐานการทำมาหากินของประชาชน

2.4.2 ความจำเป็นของการฟื้นฟูเมือง (Reason for Renewal)

C.A. Doxiadis²¹ (1966) เขียนไว้ใน *Urban Renewal and the Future of the American City* ว่าการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้นเป็นกระบวนการหนึ่งของการปรับปรุงชุมชน ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมชาติ คือ เมื่อชุมชนแห่งใดเจริญจนกลายเป็นเมืองจนถึงที่สุดก็ย่อมจะมีส่วนทรุดโทรมตามมา อันสมควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของชุมชนเดิมเสียใหม่ให้ดีกว่าสภาพเดิม โดยไม่จำเป็นต้องให้ชุมชนมีสภาพเสื่อมโทรมมากแล้วจึงค่อยทำการปรับปรุง ตามปกติแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้น มีความคิดพื้นฐานมาจากการได้เห็นความเจริญเติบโตของเมือง โดยเฉพาะในบริเวณศูนย์กลางของเมืองที่มีความแออัดของประชากรและการจราจร อันเนื่องมาจากการเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทุกประเภท แต่ขาดสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นอย่างเพียงพอ จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงฟื้นฟูบริเวณดังกล่าวเพื่อให้มีรูปแบบที่เหมาะสม มีการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดความคุ้มค่าในเชิงเศรษฐกิจ โดยมีการวางผังเมืองเป็นแนวทางการพัฒนา อันจะทำให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนและผู้ที่มาใช้บริการได้รับความสะดวกสบาย ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี และทำให้เกิดผลดีทางเศรษฐกิจอีกด้วย

Imer Perenyi¹⁹ กล่าวว่า ความต้องการที่จะฟื้นฟูเมืองเกิดขึ้นเนื่องจาก การเปลี่ยนแปลงลักษณะการผลิตในเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรวมตัวและการกระจายตัวของโรงงานอุตสาหกรรม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่นๆ อีกเช่น การใช้ที่ดินปะปนกัน โรงงานและการขนส่งที่ทำลายสภาพแวดล้อม จำนวนบ้านที่ผลิตไม่พอเพียงและไม่ได้มาตรฐาน มีโครงข่ายการกระจาย การบริการไม่เท่าเทียมกัน รูปแบบของพื้นที่ที่อยู่อาศัยเป็นแบบกะทกรัดและมีความหนาแน่นทำให้ไม่มีพื้นที่สีเขียวแบ่งกันไว้ เนื่องจากไม่มีการแบ่งโซนไว้ก่อน และถูกทำลายโดยโรงงานอุตสาหกรรม โครงข่ายการคมนาคมขนส่งสาธารณะ และยานพาหนะไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้นได้อย่างเพียงพอ การก่อสร้างที่เป็นไปตามยถากรรม ทำให้เกิดพื้นที่ที่ไม่ได้สัดส่วน ทำให้คุณค่าทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์และทางศิลปะของเมืองสูญหายไป

¹⁹ Imre Perenyi , *Town Centers Planning and Renewal*, (Budapest: Akademiai Kiado, 1973), p.58.

Chapin F. Stewart Jr., Edward J. Kaiser²⁰ ได้สรุปสาเหตุที่ทำให้ต้องฟื้นฟูเมืองเป็น 3 แบบ คือ

1) เมืองไร้ระเบียบ (Urban Blight) คือเมืองที่ประสบกับสภาพหรือผลกระทบทางด้านสภาพแวดล้อมที่ขัดแย้ง และสถานการณ์หรือผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ขัดแย้ง ก่อให้เกิดความเสื่อมซึ่งมีตั้งแต่ระดับปัญหาพื้นฐาน เช่น สภาพอาคารชำรุด ไม่มีการบำรุงรักษา โครงสร้างอาคารเสียหาย สาธารณูปโภคและการบริการทางสังคมไม่เพียงพอ และมลภาวะต่างๆ ไปจนถึงระดับปัญหาที่ซับซ้อน เช่น การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม

2) เมืองที่ล้าสมัย (Obsolescence) คือ เมืองที่มีผังของแปลงที่ดิน กลุ่มก้อนอาคาร และถนนที่ไม่มีประสิทธิภาพ รวมถึงความเก่าแก่เสื่อมโทรมและขาดการดูแลรักษาปรับปรุงด้านสาธารณูปโภค และการบริการสาธารณะ ทำให้ใช้ประโยชน์ที่ดินไม่ได้เต็มที่

3) เมืองที่มีการเติบโตลดลง (Decline) คือ เมื่อเวลาผ่านไป ทำให้บทบาทความสำคัญของพื้นที่ลดลงโดยสะท้อนผ่านตัวชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การย้ายออกจากพื้นที่ของประชาชน การโยกย้ายแหล่งงาน ความซบเซาอย่างชัดเจนของอัตราการเจริญเติบโต การลดลงของรายได้ประชาชาติ และการหายไปของเงินทุนส่วนบุคคลหรือสาธารณะ เป็นต้น

นอกจากนี้ Raymond Vernon²¹ ยังได้ตั้งเกณฑ์ในการตัดสินใจที่เสื่อมสภาพและไร้ระเบียบ ไว้ว่า

1) ความสมดุลระหว่างประชากรกับปริมาณงาน แม้ว่าแหล่งงานจะดึงดูดให้ประชากรเข้ามาอาศัยและทำงานก่อให้เกิดพลวัตทางเศรษฐกิจ และนำไปสู่การพัฒนาเมืองในด้านต่างๆ แต่ถ้าหากไม่มีความสมดุลกันจะทำให้เกิดการอพยพ หรือเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ เช่น ปริมาณงานไม่เพียงพอต่อปริมาณประชากรจะทำให้เกิดการว่างงาน การโยกย้ายที่อยู่เพื่อหาแหล่งงานใหม่ ในทางกลับกัน ถ้าปริมาณประชากรไม่เพียงพอต่อปริมาณงาน จะทำให้ไม่เกิดการพัฒนาเมืองได้อย่างเต็มที่ เป็นต้น

2) การใช้ทรัพยากรที่ดินไม่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และมูลค่าที่ดิน ทำให้เมืองเติบโตอย่างไม่เหมาะสม หรือ ไม่ได้พัฒนาอย่างเต็มที่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดแนวโน้มการเติบโตของเมืองลดลงหรือพื้นที่เสื่อมสภาพได้

²⁰ Chapin Jr., F. Stewart and Kaiser, Edward J. Urban land use planning. Chicago : University of Illinois Press, 1979. p.271.

²¹ Raymond Vernon . The Changing Economic Function of the Central City, Urban Renewal : the Record and the Controversy. James Q. Wilson.ed., Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 1966. p.5

ในส่วนของกรมการผังเมือง²² (2541) ได้ระบุถึงสาเหตุที่สำคัญที่ต้องทำการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้น ด้วยกัน 3 ประการ คือ ประการแรก เนื่องจากปัญหาการขยายตัวของประชากรในเขตชุมชนเมือง ซึ่งส่งผลกระทบต่อโดยตรงในเรื่องที่อยู่อาศัย สถานที่ทำงาน แหล่งพักผ่อนหย่อนใจ ที่ต้องการการวางแผนด้วย วิศวกรทางผังเมืองเพื่อรองรับการขยายตัวของประชากรที่มากขึ้น ประการที่สอง คือ ปัญหาพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชนเมืองอย่างรวดเร็ว โดยไร้ทิศทางและมาตรการควบคุม และประการสุดท้าย คือ ปัญหาที่สะสมในพื้นที่เสื่อมโทรมทุก ๆ ด้านที่สะสมมาเป็นเวลานาน และขาดการปรับปรุงฟื้นฟูให้เหมาะสมตามกาลเวลา

เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่าสาเหตุหลักของการฟื้นฟู มีสาเหตุมาจากสภาพทางกายภาพของพื้นที่ ที่ไม่สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงของเมือง จึงทำให้เกิดปัญหาพื้นที่เสื่อมโทรมและเกิดการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างไม่คุ้มค่า ซึ่งในทำนองเดียวกัน Wilfred Burns²³ (1963) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดความจำเป็นในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองใหญ่ทั่วโลก มีอยู่ 5 ประการคือ

- 1) การขยายตัวของเมือง
- 2) ปัญหาการจราจร
- 3) สภาพสิ่งก่อสร้างที่ทรุดโทรม
- 4) ค่าใช้จ่ายใหม่ ๆ ในการอยู่อาศัย และการบริโภค
- 5) ทัศนคติด้านสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองเป็นการปรับปรุงพื้นที่เมืองที่มีสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรม เพื่อฟื้นฟูสภาพแวดล้อมให้เกิดการพัฒนาพื้นที่อย่างคุ้มค่าทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม โดยให้เกิดประโยชน์ต่อพื้นที่และประชากรในพื้นที่สูงสุด ทั้งนี้ การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้น มีทั้งผลกระทบต่อทางด้านลบและทางด้านบวก โดยสามารถจำแนกได้ดังนี้

ข้อดีและข้อเสียของการฟื้นฟูเมือง

- ข้อดีของการฟื้นฟูเมือง

- 1) เป็นแนวทางการพัฒนาพื้นที่ ที่มีสภาพเสื่อมโทรม เพื่อให้กลับมีสภาพทางกายภาพที่ดีขึ้น มีรูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสม และคุ้มค่าเต็มศักยภาพของพื้นที่
- 2) ก่อให้เกิดแหล่งงาน สร้างความสามารถในการรองรับจำนวนแรงงานที่เพิ่มขึ้นได้จากขนาดของพื้นที่ใช้สอยที่เพิ่มขึ้น

²² กรมการผังเมือง. ทฤษฎีและความรู้ทางด้านผังเมือง. กรุงเทพฯ : กรมการผังเมือง, 2541.

²³ Burns, Wilfred. New Town for Old: the Technique of Urban Renewal. London: Leonard Hill,

3) สามารถจัดพื้นที่ว่างเพื่อการนันทนาการในขนาดที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดสภาพแวดล้อมที่ดี และมีความน่าอยู่มากยิ่งขึ้น

4) เป็นแหล่งการลงทุนแห่งใหม่ของนักลงทุน และเอื้อประโยชน์กับเจ้าของกิจการในพื้นที่เดิม จากการสร้างแรงดึงดูดด้วยศักยภาพของพื้นที่

5) มีผลให้ราคาที่ดินบริเวณนี้ รวมถึงพื้นที่โดยรอบมีราคาสูงขึ้น ซึ่งส่งผลดีต่อเจ้าของที่ดินในชุมชน

6) สร้างความสามารถในการรองรับความต้องการของการให้บริการสินค้าในระดับที่หลากหลายมากขึ้น

- ข้อเสียของการฟื้นฟูเมืองและประเด็นที่ควรระวังในการใช้วิธีการฟื้นฟูเมือง

- 1) ปัญหาการรวบรวมที่ดิน เพราะส่วนใหญ่ที่ดินในชุมชนเมืองมักเป็นรายย่อย
- 2) การลงทุนไม่คุ้มค่า หากต้องมีการก่อสร้างหรือการรื้อถอนอาคาร
- 3) เกิดผลกระทบกับผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่เดิม
- 4) ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของชุมชน หากมีผู้ประกอบการย้ายเข้ามาอยู่ใหม่
- 5) เกิดการชะงักของการลงทุนในพื้นที่ เนื่องจากต้องใช้เวลาในการดำเนินการปรับปรุงฟื้นฟู แต่ก็เพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง

2.4.3 เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการฟื้นฟูเมือง

Raymond Vemon²⁴ กล่าวว่า หากปราศจากการแทรกแซงวัฏจักรที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของเมืองเก่า เมื่อก้าวถึงขั้นตอนของการเสื่อม (Obsolescence) จะเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างจากชนชั้นกลางมาสู่ การใช้งานเพื่อคนรายได้ต่ำ และเพิ่มความหนาแน่นขึ้น สลัมที่เก่ากว่าจะถูกละทิ้งเช่นเดียวกับที่เคยเกิดขึ้นมาก่อน เพื่อโยกย้ายเข้าสู่ที่อยู่แห่งใหม่ ประชากรที่ลดลงในตอนแรกจะเพิ่มขึ้นในเวลาต่อมา จะเกิดกระแสของการเคลื่อนย้ายอย่างค่อยเป็นค่อยไปของประชากรไปยังขอบของเมืองหรือย่านชานเมืองเดิม

James C.T.Mao²⁵ มีความเห็นว่าวิวัฒนาการที่แปรผันไปตามอายุขัยของเมือง ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของถิ่นที่อยู่ รายได้ โครงสร้างชนชั้นทางสังคมจะเปลี่ยนจากสูงไปยังต่ำ

²⁴ Raymond Vemon, The Changing Economic Function of the Central City, Urban Renewal: The Record and controversy, James Q, Wilson, ed., (Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1966).p.22-23.

²⁵ James C.T. mao, Efficiency in public Urban Renewal Expenditure Through Benefit-Cost Analysis, Journal of the American institute of planners 32, (March 1966), p.86.

การเพิ่มความหนาแน่นของประชากรและสิ่งปลูกสร้าง ระบบการถือครองที่ดินการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมหรือประโยชน์ใช้สอย สภาพอากาศที่เสื่อมโทรมลง และระบบสาธารณูปโภคที่ไม่มีประสิทธิภาพ โครงการฟื้นฟูเมืองโดยทั่วไป มักดำเนินการไปเพื่อวัตถุประสงค์ ที่คล้ายคลึงกันดังเช่นที่ Nishimura²⁶ กล่าวถึงวัตถุประสงค์หลักของการฟื้นฟูเมืองไว้ 4 ประการดังนี้

- 1) การพัฒนาเพื่อสภาพแวดล้อมของเมืองที่พึงปรารถนา
- 2) ปรับปรุง และป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้นในเมือง
- 3) เพิ่มอุปทานของที่พักอาศัยในเขตศูนย์กลางเมือง
- 4) จัดระเบียบและทำให้เมืองทันสมัย

Charles Abrams²⁷ (1966) (อ้างในระหัตร์ โรจนประดิษฐ์, 2548) ได้กล่าวถึงประโยชน์ในการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองไว้ว่า เป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ที่ควรจะมีตั้งนานแล้วในการสร้างเมืองในพื้นที่เดิมขึ้นใหม่ มีการขยายระบบถนนที่อยู่รอบโครงการใหม่ เปลี่ยนทิศทางการจราจร ตัดถนนเพิ่มหรือขยายทางแยกและเกิดการพัฒนาดังอื่นมากมาย โดยสามารถสรุปได้ว่า การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้นทำให้เกิดโอกาสและศักยภาพแก่พื้นที่เป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ Jerome L. Kaufman²⁸ (1968) (อ้างในอ้างในระหัตร์ โรจนประดิษฐ์, 2548) ได้กล่าวถึงประโยชน์และผลสำเร็จทางด้านกายภาพของการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง ซึ่งพอสรุปได้ 8 ข้อ ดังนี้

- 1) บริเวณศูนย์กลางธุรกิจใจกลางเมือง หรือ Downtown มีการก่อสร้างอาคารสำนักงาน ศูนย์การค้าและที่อยู่อาศัยขึ้นใหม่
- 2) บริเวณที่อยู่อาศัยเดิมได้รับการปรับปรุงและฟื้นฟูโดยการก่อสร้างโรงเรียน สวนสาธารณะ และการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะอื่น ๆ
- 3) ได้ก่อสร้างโครงการที่อยู่อาศัยประเภทบ้านเช่าราคาถูก ทั้งของภาครัฐและเอกชน
- 4) มีการพัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยประเภทห้องชุดให้เช่าระดับรายได้ปานกลางและสูง
- 5) กลุ่มอาคารของมหาวิทยาลัย โรงพยาบาล และอาคารทางวัฒนธรรม ได้รับการบูรณะและก่อสร้างอาคารใหม่เพิ่มเติมเข้าไป
- 6) บริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และสถาปัตยกรรมได้รับการอนุรักษ์

²⁶ Nishimura (1990)

²⁷ Charles Abrams (1966) อ้างใน ระหัตร์ โรจนประดิษฐ์. เอกสารประกอบการเรียนการสอนการวางแผนภาคและเมือง หัวข้อ Urban Renewal. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548.

²⁸ Jerome L. Kaufman²⁸ (1968) อ้างใน ระหัตร์ โรจนประดิษฐ์. เอกสารประกอบการเรียนการสอนการวางแผนภาคและเมือง หัวข้อ Urban Renewal. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548.

7) มีการพัฒนาพื้นที่ใหม่สำหรับเป็นนิคมอุตสาหกรรมและการขายส่ง รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับกิจกรรมดังกล่าว ซึ่งเดิมตั้งอยู่ในอาคารซึ่งล้าสมัยมีถนนเข้าออกคับแคบ และมีบริเวณรอบข้างที่เสื่อมโทรม

8) ศูนย์การค้าพาณิชยกรรมเดิมได้รับการก่อสร้างใหม่เพื่อรองรับความต้องการในสมัยปัจจุบันของธุรกิจขนาดเล็ก

2.4.4 เครื่องมือและแนวทางในการฟื้นฟูเมือง

การฟื้นฟูเมือง (Urban renewal) เป็นการพัฒนาซ้ำลงบนพื้นที่ปลูกสร้าง โดยวางแผนล่วงหน้า ผ่านปฏิบัติการร่วมกันของการรื้อ และสร้างใหม่ (Redevelopment) การปรับปรุงซ่อมแซม (Rehabilitation) การอนุรักษ์ (Conservation) รวมถึงวิธีการอื่นๆ ดังที่รวบรวมและอธิบายไว้ต่อไปนี้

1) Conservation²⁹ คือ การอนุรักษ์ หรือการทำนุบำรุงอาคาร สถานที่ ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ให้คงสภาพเดิมโดยไม่มีการดัดแปลงเพิ่มเติม โดยเป็นการดำรงไว้ของพื้นที่ปลูกสร้างที่อยู่ในสภาพที่ดี มีการเฝ้าดูแลอย่างเข้มแข็งจากท้องถิ่นในการใช้ที่ดินและการควบคุมความหนาแน่นของประชากร เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ามีการควบคุมการลงทุนจากภาคเอกชนที่เข้าไปในพื้นที่

2) Redevelopment³⁰ คือ การปรับปรุงฟื้นฟู ที่บริเวณใดบริเวณหนึ่ง เพื่อให้การใช้ที่ดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด มีการจัดพื้นที่โล่งสาธารณะ ปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานให้เพียงพอกับความต้องการเพื่อทำให้ชุมชนนั้นน่าอยู่อาศัยมากขึ้น โดยเป็นการปรับปรุงแก้ไขหรือแทนที่การใช้ที่ดินที่เป็นอยู่เดิม ผ่านการได้มาซึ่งที่ดินโดยการใช้อำนาจบังคับ

3) Rehabilitation³¹ คือ การบูรณะปรับปรุงอาคารที่มีอยู่เดิมให้ใช้งานได้ดี เมื่ออาคารนั้นอยู่ในสภาพทรุดโทรม มีประโยชน์ใช้สอยน้อยลง ซึ่งมักเป็นสิ่งปลูกสร้างซึ่งอยู่ในระยะต้นของการเสื่อมถอย โดยการใช้อำนาจปรับปรุงหรือซ่อมแซมอาคารเดิม และการเพิ่มเติมบริการพื้นฐาน

4) Land Sharing คือ การประสานประโยชน์ทางที่ดินแบ่งแปลงที่ดินกันระหว่างเจ้าของที่ดินกับผู้อยู่อาศัย เพื่อเจ้าของที่ดินจะได้ใช้ที่ดินส่วนที่ต้องการไปทำประโยชน์ได้

5) Upgrade คือ การปรับปรุงในที่ดินเดิม เป็นการจัดทำโครงการที่ดำเนินการปรับปรุงสภาพการอยู่อาศัยให้ดีขึ้น แทนการรื้อล้าง โดยปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

²⁹ Chapin and Kaiser, op. cit., p.271

³⁰ Chapin and Kaiser, op. cit., p.270

³¹ William H. Claire, Handbook on Urban Planning. (Canada: Van Nortrand Reinhold, 1973), p.309.

การเปรียบเทียบ	conservation	Rehabilitation	Redevelopment
ความหมาย	ป้องกันความเสื่อมโทรมมิให้แผ้ว เข้าครอบงำพื้นที่	แก้ปัญหาเองจากความเสื่อม โทรมให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง	การสร้างสภาพแวดล้อมและ สภาพทางกายภาพใหม่ทั้งหมด
สภาพทั่วไปของพื้นที่ ก่อนการปรับปรุง	ยังใช้งานได้ดีอยู่ แต่มีปัญหาบาง ประการในสภาพแวดล้อม	มีสภาพเริ่มเสื่อมโทรมมีปัญหาใน การใช้งานจำเป็นจะต้องแก้ไขซึ่ง ไม่อาจใช้วิธีที่ 1 หรือ 3	มีสภาพเสื่อมโทรมมาก หรือเป็น โครงการได้ผลตอบแทนจากการ ลงทุนมาก
สภาพทั่วไปทาง กายภาพ	มักไม่มีการรื้อถอนอาคาร นอกจากการซ่อมแซม	มักมีการรื้อถอนอาคารบางส่วนที่ ทรุดโทรมเพื่อนำมาสร้างสิ่ง ชุมชนยังขาดอยู่	รื้ออาคารและสภาพแวดล้อม ทั้งหมด โดยสร้างอาคารและ สภาพแวดล้อมใหม่ที่ต้องการ
ระยะเวลาในการ ปรับปรุงที่ทำให้เสีย โอกาสในการขาย	ไม่เสียเวลาต่อส่วนรวม แต่จะ เสียเวลาส่วนบุคคลที่ทำการ ปรับปรุง	เสียเวลาไม่มากนัก เฉพาะใน บริเวณที่รัฐปรับปรุง	ทำการค้าไม่ได้เป็นระยะเวลาไม่ น้อยกว่า 2 ปี
ผู้จัดการหรือ ผู้ดำเนินการในการ ปรับปรุง	ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอาคารรัฐ อาจช่วยปรับปรุงบางอย่างเช่น ถนน ทางเท้า	รัฐจะต้องมีบทบาทในการ ปรับปรุงอย่างมาก	รัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือกัน อย่างใกล้ชิดโดยรัฐจะต้องเตรียม ที่ดิน เอกชนจะต้องเตรียมการ ก่อสร้าง
การเคลื่อนที่ของ ประชากร	ไม่มีประชาชนต้องย้ายออกหรือ ย้ายเข้า เนื่องจากการปรับปรุง	มีประชากรบางส่วนต้องย้ายออก แต่ไม่มีการย้ายเข้า	มีประชากรที่ไม่ได้ทำการค้า จะต้องย้ายออกเป็นจำนวนมาก ประชากรที่ทำการค้าจะย้ายเข้า แทน

ตารางที่ 2.1 : แสดงการเปรียบเทียบวิธีการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง

2.4.5 ปัญหาและอุปสรรคในการฟื้นฟูเมือง

ในการฟื้นฟูเมืองที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม วิธีการหนึ่งที่จะนำมาใช้ก็คือ การอนุรักษ์ ซึ่ง Graeme Shankland³² ได้กล่าวถึงอุปสรรคที่ประสบในการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ว่า

- แนวโน้มเมืองที่พัฒนาในอนาคตนั้นไม่สามารถคาดการณ์ได้และอาจเกิดแรงกดดันในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆด้าน เช่น จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นหรือลดลง การเก็งกำไรของนักพัฒนา หรือ การพัฒนาโครงข่ายการคมนาคม และการสัญจร เป็นต้น

³² Graeme Shankland, Why Trouble with historic towns, *The Conservation Of City*, (Paris: Unesco.1975) p.22-24.

- การขาดแคลนเงินทุนทางสังคมที่ใช้ในงานอนุรักษ์ ซึ่งผูกขาดอยู่กับกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง ไม่ได้มีการศึกษาหรือสำรวจกิจกรรมสังคมและเศรษฐกิจของพื้นที่ ที่เป็นไปได้อย่างแท้จริง

การฟื้นฟูเมืองเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคาร ซึ่งมีข้อจำกัดและสิ่งที่ต้องพิจารณาได้แก่

1. ข้อจำกัดจากระบบโครงสร้างของอาคารเดิม ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับความต้องการใช้อาคารที่เปลี่ยนแปลงไป หรือระบบโครงสร้างของอาคารอาจยากในการปรับปรุงให้เป็นไปตามที่ต้องการ

2. ความยุ่งยากในการดำเนินโครงการ เนื่องจากผู้ดำเนินโครงการต้องคำนึงถึงข้อจำกัดต่างๆ ของอาคารเดิมประกอบด้วยเสมอ ในบางครั้งการดำเนินโครงการอาจเกิดปัญหาที่มีได้คาดไว้ และอาจกระทบต่อการดำเนินโครงการโดยรวม

3. อายุการใช้งานของอาคารที่เปลี่ยนแปลงการใช้ อาจสั้นกว่าอาคารที่สร้างใหม่ เนื่องจากอาคารมีความเสื่อมจากอายุการใช้งานอยู่ก่อนการปรับปรุงแล้ว

4. การยอมรับจากสังคม ในหลายกรณีอาคารบางประเภทไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคม เช่น การปรับปรุงอาคารที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางประเพณี เป็นต้น

นอกจากนี้ยังประสบปัญหาความร่วมมือจากชุมชน โดยหากชุมชนไม่มีจิตสำนึกต่อส่วนรวมก็จะทำให้โครงการเกิดความล่าช้า หรือไม่ประสบความสำเร็จในการได้ ซึ่งสิ่งหนึ่งที่จำเป็น คือ ขั้นตอนในการฟื้นฟูนั้นบางครั้งอาจทำให้ภาวะทางเศรษฐกิจหยุดชะงัก ซึ่งกระทบต่อชุมชน แต่ปัญหาเหล่านี้จะหมดไปหลังจากโครงการได้กระทำเสร็จแล้ว ดังนั้นจำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจกับชุมชนก่อน เพื่อลดความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นได้

2.4.6 การบริหารจัดการเมืองที่ได้รับการฟื้นฟู

William H. Claire³³ ได้ระบุถึงองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความจำเป็นในการดำเนินโครงการฟื้นฟูเมืองไว้ดังต่อไปนี้

- 1) แผนพัฒนาท้องถิ่นและมาตรฐานในการออกแบบ
- 2) องค์การบริหารจัดการ
- 3) หน่วยงานที่ให้คำแนะนำ
- 4) การร่วมมือระหว่างกันของตัวแทนฝ่ายต่างๆ
- 5) การมีส่วนร่วมของประชาชน
- 6) แหล่งเงินทุน

³³ William H. Claire, *Handbook on Urban Planning*. Canada: Van Nortrand Reinhold, 1973, p.315-335.

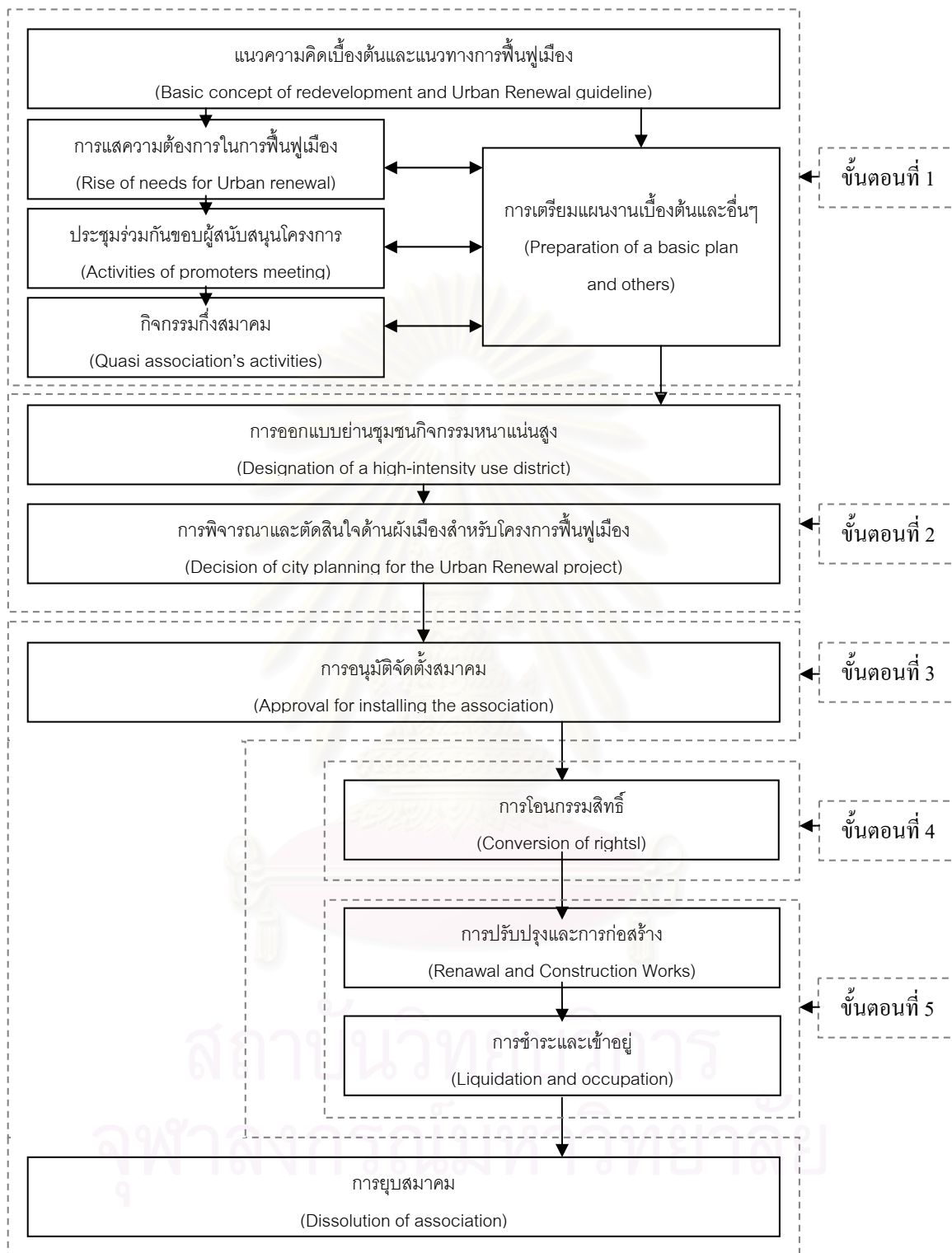
- 7) ผังพัฒนารวม
- 8) กลยุทธ์การฟื้นฟู
- 9) แนวทางการบังคับใช้และการนำแผนสู่การปฏิบัติ

ขณะที่กรมผังเมือง³⁴ ได้เสนอแนวทางในการจัดทำโครงการฟื้นฟูเมืองว่าประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการได้แก่

- 1) การคัดเลือกพื้นที่ในการฟื้นฟูซึ่งได้เสนอแนะตัวชี้วัดในการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ดังนี้
  - พื้นที่ที่มีมาตรฐานทางสาธารณสุขปกศ สาธารณูปการต่ำ
  - อายุและสภาพอาคาร
  - ความคึกคักทางเศรษฐกิจและสังคม
  - ความคุ้มค่าทางศิลปวัฒนธรรม
  - กิจกรรมที่ไม่เหมาะสมที่มีอยู่ในพื้นที่นั้นๆ
- 2) การกำหนดบทบาทของรัฐ โดยที่นอกจากรัฐจะเป็นผู้ชี้้นำในการพัฒนาเมืองแล้วรัฐยังต้องเข้ามามีบทบาทในการฟื้นฟูซึ่งขึ้นอยู่กับ วัตถุประสงค์หลักของโครงการนั้นว่าเป็นไปในด้านเศรษฐกิจ หรือสังคม และทั้งนี้รัฐยังจำเป็นจะต้องมีกฎหมายเป็นเครื่องมือมาสนับสนุน และควรมีการจัดตั้งองค์กรขึ้นมารับผิดชอบโดยตรง
- 3) การจัดตั้งองค์กรและกฎหมาย ควรเป็นองค์กรที่มีงบประมาณเป็นของตนเอง และอยู่ในรูปของบรรษัทที่เกิดจากความร่วมมือของภาครัฐและเอกชน ซึ่งไม่ได้มุ่งหวังผลประโยชน์ในเชิงธุรกิจเพียงอย่างเดียว ทำหน้าที่ในลักษณะที่กึ่งดำเนินการและกึ่งควบคุม และสำหรับกฎหมายที่ใช้บังคับในการฟื้นฟูเมืองนั้น หากไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเวนคืนอสังหาริมทรัพย์สามารถใช้แค่ พระราชบัญญัติกฎกระทรวงหรือเทศบัญญัติมาเป็นเครื่องมือในการดำเนินการได้
- 4) การบริหารด้านการเงินและการตลาด การฟื้นฟูเป็นโครงการที่ใช้งบประมาณสูงในการดำเนินงาน การบริหารด้านการเงินจึงเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาอย่างรอบครอบ และมีการบริหารจัดการเพื่อให้โครงการสำเร็จ โดยอาจมีการออกหุ้นกู้เป็นโครงการๆไป และมีระยะเวลาสิ้นสุดโครงการ
- 5) การบริหารโครงการและการดูแลบำรุงรักษา เป็นขั้นตอนภายหลังที่ได้ฟื้นฟูพื้นที่ไปแล้วสามารถแบ่งได้เป็น 2 ส่วนหลักๆ ได้แก่ สาธารณูปโภคหลัก (ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ ถนน และการจัดเก็บขยะ) ซึ่งควรมอบให้ส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบโดยตรง และสาธารณูปโภครอง ซึ่งได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่อยู่ติดกับอาคารควรให้เอกชนเป็นผู้ดำเนินการ และเรียกเก็บเงินจากผู้อยู่อาศัย

³⁴ กรมผังเมือง, ทฤษฎีและความรู้ด้านผังเมือง, กรุงเทพฯ : กรมการผังเมือง, 2541.

ขั้นตอนการวางแผนปรับปรุงฟื้นฟูเมือง³⁵

แผนภูมิที่ 2.2 แสดงขั้นตอนการวางแผนปรับปรุงฟื้นฟูเมือง

³⁵ ทศพล จันทร์วงศ์, วิสัยทัศน์เมืองใหม่แห่งอนาคต กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง, 2540 หน้า 51.

การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้น เป็นวิธีการพัฒนาเมืองที่มีประโยชน์เป็นอย่างมาก โดยเป็นการวางแผนพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิดผลตอบแทนทางด้านเศรษฐกิจและการลงทุน นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องมือในการควบคุมทิศทางการเจริญเติบโตของเมืองได้อีกด้วย

จะเห็นได้ว่า การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้นเป็นแนวทางการพัฒนาเมืองที่มีความต้องการในการใช้งบประมาณสูง แต่ก็มีความเป็นไปได้ทางการเงินเช่นกัน ทั้งนี้ความเป็นไปได้ของการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้น ย่อมต้องการความร่วมมือจากประชาชนในพื้นที่และเจ้าของที่ดิน โดยเป็นการประสานประโยชน์ร่วมกันของภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองนั้นจะเกิดขึ้นโดยแรงผลักดันของการตลาด เมื่อเจ้าของที่ดินมีโอกาสที่จะได้รับผลประโยชน์มากขึ้นกว่าเดิม

โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินของตนเองจากที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน โดยแสดงให้เห็นปัจจัยสำคัญที่จะผลักดันโครงการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองให้มีความเป็นไปได้ยิ่งขึ้น คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่และเจ้าของที่ดิน โดยผลประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมของภาครัฐและเอกชน จะเป็นปัจจัยทางการตลาดที่สำคัญในการส่งเสริมความเป็นไปได้ในการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง อันก่อให้เกิดประโยชน์ที่มีคุณค่าทั้งทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมอย่างสูงสุด

2.4.7 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูเมือง

ในการที่จะทำการฟื้นฟูเมืองบรรลุผลออกมาเป็นรูปธรรมนั้นจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือทางด้านกฎหมายที่จะให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในการบังคับ ควบคุม ให้เป็นไปตามแนวทางการพัฒนาที่จะส่งผลดีกับส่วนรวมเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นธรรมดาที่อาจก่อให้เกิดผู้ที่เสียผลประโยชน์และผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ ในปัจจุบันประเทศไทยมิได้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูเมืองโดยตรง ในส่วนนี้จะนำเสนอประเด็นของกฎหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และส่งผลกับการกำหนดแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองดังนี้

1) พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นกฎหมาย ที่กำหนดให้มีการวางแผน การจัดทำผังเมืองและการดำเนินการให้เป็นไปตามผัง ในพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ทั้งในลักษณะของการสร้างขึ้นใหม่ (Construction) และการสร้างขึ้นแทนที่ (Reconstruction) เพื่อก่อให้เกิดสุขลักษณะความสะอาดสงบเรียบร้อย และความสวยงาม โดยอาศัยมาตรการที่ผสมผสานระหว่างการใช้อำนาจทางกฎหมายในการควบคุมการพัฒนาและการดำเนินการ เพื่อส่งเสริมหรือชักนำการพัฒนา (Positive Measure) จากหลักการดังกล่าว พระราชบัญญัติการผังเมืองได้จำแนกผังออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

2) ผังเมืองรวม เป็นผังที่มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยการออกเป็นกฎกระทรวงตามความในพระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ.2518 ซึ่งจะเกี่ยวกับการวางแผนการใช้ที่ดินและผังโครงข่ายคมนาคมขนส่งเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา และดำรงรักษาพื้นที่เมือง โดยจัดทำด้วยความเห็น

ควรของกรมโยธาธิการและผังเมือง หรือส่วนท้องถิ่นที่ได้รับการอนุมัติจากคณะกรรมการผังเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญๆ 3 ประการ คือ การประกาศนโยบายพื้นฐาน ข้อเสนอแนะ และแผนการปรับปรุงด้านกายภาพ ผังเมืองรวมมีผลบังคับใช้เป็นเวลา 5 ปี และสามารถขยายระยะเวลาบังคับใช้ได้สองครั้ง ครั้งละไม่เกินหนึ่งปี

3) ผังเมืองเฉพาะ เป็นแผนผังและโครงการการดำเนินการเพื่อพัฒนาบริเวณเฉพาะแห่งในเขตเมืองหรือบริเวณที่เกี่ยวข้อง โดยใน พ.ร.บ. การผังเมือง พ.ศ.2518 มีนายที่บ่งบอกถึงกระบวนการที่ต่อเนื่องระหว่างผังเมืองรวมกับผังเมืองเฉพาะ รวมถึงระบุให้ส่วนท้องถิ่นเป็นผู้จัดทำผัง โดยทั่วไปแล้วสามารถแบ่งการวางผังเมืองเฉพาะออกได้ 2 ลักษณะ ตามสภาพพื้นที่ได้แก่

- ผังเฉพาะเพื่อการสร้างส่วนของเมืองขึ้นใหม่ (Urban development) จะวางในพื้นที่ว่าง พื้นที่ชนบท หรือพื้นที่เกษตรกรรม หรือเพื่อการสร้างส่วนของเมืองขึ้นแทนในพื้นที่ที่ได้รับความเสียหายจากอัคคีภัย หรือภัยทางธรรมชาติอื่นๆ ด้วยการวางแนวทางของการพัฒนาและการจัดสร้างสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่เหมาะสม

- ผังเมืองเฉพาะเพื่อการพัฒนาส่วนของเมืองให้ดียิ่งขึ้น (Urban Renewal) การใช้บังคับผังเมืองเฉพาะกระทำโดยการตราเป็นพระราชบัญญัติและโดยทั่วไปจะมีอายุการใช้งานไม่เกิน 5 ปี ผังเมืองเฉพาะจะมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการดำเนินการบนพื้นที่ภายใต้กรรมสิทธิ์ของประชาชนจำนวนมาก จึงจำเป็นที่รัฐจะต้องทำหน้าที่ประสานการพัฒนาอันสงจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกัน หรือหากจำเป็นที่จะต้องมีการได้มาซึ่งที่ดินหรืออสังหาริมทรัพย์ ก็สามารถนำบทบัญญัติแห่งกฎหมายว่าด้วยการเวนคืนอสังหาริมทรัพย์มาอนุโลมใช้ได้

4) พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. 2522 มีเนื้อหาเกี่ยวกับความมั่นคง แข็งแรงด้านโครงสร้างตามหลักวิศวกรรม ความปลอดภัย สุขลักษณะ และความสะดวกในการใช้สอยทางด้านสถาปัตยกรรม แต่ในกฎหมายควบคุมอาคารฉบับปัจจุบัน กลับผนวกเอาวัตถุประสงค์ของการผังเมืองร่วมอยู่ด้วย เนื่องจากการควบคุมอาคารออกเป็นกฎระเบียบที่บังคับใช้ทั่วประเทศ ขณะที่การควบคุมทางผังเมือง ต้องผ่านการจัดทำและมีระยะเวลาบังคับใช้ที่จำกัด ซึ่งมีข้อจำกัด คือ กฎหมายมิได้จำแนกลักษณะที่เฉพาะ แต่จะครอบคลุมอาคารทุกประเภท ทำให้ไม่สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลง หรือการเจริญเติบโตของเมือง ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวข้องกับผังเมือง ได้แก่

1. ลักษณะ แบบ รูปทรง สัดส่วน เนื้อที่และที่ตั้งของอาคาร
2. ลักษณะ ระดับ เนื้อที่ของที่ว่างภายนอกอาคาร หรือแนวอาคาร
3. ระยะหรือระดับระหว่างอาคารกับอาคาร กับเขตที่ดินของผู้อื่น หรือที่สาธารณะ
4. พื้นที่จอดรถ และทางเข้าออกสำหรับรถยนต์ ในด้านรูปแบบและขนาด
5. กำหนดบริเวณที่ห้ามก่อสร้าง ดัดแปลง รื้อถอน เคลื่อนย้าย หรือเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการใช้อาคาร

5) มาตรการทางด้านผังเมืองที่เกี่ยวข้อง นอกจากรัฐบาลจะดำเนินการพัฒนาเมือง โดยการฟื้นฟูบูรณะเมืองเองแล้ว ยังมีโครงการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้เอกชนมาเข้าร่วมการพัฒนาด้วย ดังนี้

1. มาตรการทางด้านภาษี เมื่อผู้ประกอบการยอมทำตามเงื่อนไขในผังเมืองหลัก (Master Plan) ก็จะได้รับส่วนลดหย่อนทางภาษี เช่น ภาษีบำรุงท้องที่ ภาษีโรงเรือน และภาษีป้าย เป็นต้น หรือได้รับสิทธิพิเศษในกรณีอื่นๆ ตามที่กำหนดไว้

2. มาตรการการให้โบนัส เมื่อผู้ประกอบการขายโดยยอมเสียสละ เพื่อสาธารณะ ก็จะได้โบนัสหรือสิทธิพิเศษมากกว่าผู้ประกอบการรายอื่นๆ เช่น อนุญาตให้ก่อสร้างอาคารสูงในจำนวนชั้นที่มากกว่ากฎหมายกำหนด ถ้าผู้ประกอบการยินยอมเสียสละพื้นที่ส่วนหนึ่งมาเป็นพื้นที่เปิดโล่ง (Open space) ให้กับชุมชน เป็นต้น ซึ่งมาตรการนี้เป็นมาตรการส่งเสริมและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ประกอบการและ ทำให้เมืองได้ประโยชน์ในแง่ของการลงทุนที่เพิ่มขึ้นด้วย

2.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

กรรณิการ์ ชมดี³⁶ การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชนไม่ว่าของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบเพื่อดำเนินการพิจารณาเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุข เอกวานิช³⁷ กล่าวถึง แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า การมีส่วนร่วมเกิดจากแนวคิดสำคัญ 3 ประการคือ

1) ความสนใจและความห่วงกังวลด้วยกัน ซึ่งเกิดจากส่วนบุคคลและบังเอิญพ้องต้องกัน กลายเป็นความสนใจและความห่วงใยกังวลร่วมกันของส่วนร่วม

2) ความเดือนร้อนและความไม่พอใจรวมกัน ที่มีต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้พุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนและลงมือกระทำร่วมกัน

³⁶ กรรณิการ์ ชมดี. การประเมินคุณค่าทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ. 2524.

³⁷ ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุข เอกวานิช. ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนาชนบท. เอกสารประกอบการเสวนาของกลุ่มสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2526.

3) การตกลงใจร่วมกันที่ระบบกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่พึงปรารถนา การตัดสินใจร่วมกัน จะต้องรุนแรงมากพอที่จะเกิดความริเริ่มกระทำการที่จะตอบสนองความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะตามลำดับการเข้ามีส่วนร่วม ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมเป็นสมาชิก (Membership)
- 2) การร่วมกันออกค่าใช้จ่าย (Financial contribution)
- 3) การถือตำแหน่งผู้นำ และกรรมการชุมชน (position of leader or committees)

ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปเป็นแนวคิดได้ดังนี้

- 1) การที่ชุมชนมีอำนาจส่วนใหญ่ในการวางแผนและตัดสินใจ
- 2) การร่วมกับภาครัฐในการตัดสินใจ โดยผ่านโครงสร้างตามนโยบาย
- 3) การให้ชุมชนตัดสินใจบางส่วนจากโครงการหรือแผนของรัฐที่มีอยู่แล้ว
- 4) การแต่งตั้งให้ชุมชนเป็นกรรมการพัฒนาแต่ไม่มีโอกาสออกความเห็น
- 5) การศึกษาที่มีแต่รูปแบบไม่มีการดำเนินงานจริง
- 6) การให้ข่าวสารทางเดียวจากรัฐบาล
- 7) การเสนอแผนของรัฐโดยปฏิเสธทุกๆ ความคิดที่จะช่วยเหลือคนจน
- 8) การจัดการด้วยตนเองเนื่องจากรัฐไม่เข้ามาช่วยเหลือ

เงื่อนไขของการพัฒนาที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน UN, Development of International Economic and Social³⁸ ได้เสนอเงื่อนไขเบื้องต้นของการมีส่วนร่วมของประชาชน 5 ประการคือ

- 1) รัฐบาลจะต้องยอมรับแนวคิดของการมีส่วนร่วมของประชาชนก่อน ในเบื้องต้นและได้บรรจุหลักการนี้ไว้ในแผน หรือนโยบายในระดับต่างๆ ด้วย
- 2) ประชาชนจะต้องมีพื้นฐานองค์กรของประชาชนที่สามารถเป็นตัวแทนในการเจรจาต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์และบุคคลอื่นๆ ได้
- 3) ประชาชนจะต้องมีอิสระในการแนวคิดริเริ่ม และในการตัดสินใจในระดับท้องถิ่น เพื่อกำหนดกิจกรรมเป็นของตนเอง
- 4) ชุมชนจะต้องมีการไหลเวียนของข่าวสารและความรู้ใหม่ๆ โดยเฉพาะหลักการและปรัชญาของการพัฒนาเทคนิคและวิชาการ ในการจัดสรรทรัพยากรและความรู้ทางการบริหารงาน
- 5) ชุมชนจะต้องรับการสนับสนุนทางด้านสิ่งของและเทคนิคที่จำเป็นด้วย โดยเฉพาะในระยะเริ่มแรก

³⁸ United Nation Department of International Economic and Social Affairs. Popular Participation Programs : An inquiry into Power, Conflict and Social Change. 1981.

2.6 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.6.1 ทฤษฎีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเพื่อวางแผนกลยุทธ์ (SWOT Analysis)

ยูทธนา แซ่เตี่ยว³⁹ (2547) ในที่นี้หมายถึง การวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่เชื่อมโยงกับการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกของพื้นที่นั้น ๆ ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ที่ภาคธุรกิจใช้กันอย่างแพร่หลายมาก่อน ความหมายของ SWOT

S = Strength หมายถึง จุดแข็งขององค์กร ซึ่งในที่นี้หมายถึงองค์กรซึ่งทำหน้าที่บริหารปกครองพื้นที่ เป็นการวิเคราะห์ขีดความสามารถ การมีทรัพยากร ทั้งทรัพยากรบุคคลขององค์กร ประชาชน ฯลฯ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์

W = Weakness คือ จุดอ่อนหรือข้อด้อยขององค์กรหรือพื้นที่นั้น ๆ เป็นปัจจัยที่อาจทำให้ไม่สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ได้

O = Opportunity คือ โอกาสหรือสถานการณ์จากภายนอกที่เป็นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา

T = Threat คือ สิ่งคุกคาม หรือสถานการณ์จากภายนอกที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาภายในพื้นที่

เราอาจใช้ SWOT Analysis ในการตรวจสอบขั้นตอนที่สำคัญในการวางแผนยุทธศาสตร์ คือ ตรวจสอบการกำหนดวิสัยทัศน์ และกำหนดประเด็นในการพัฒนาเมือง (Development Issue)

ดังนั้น SWOT จึงเป็นเครื่องมือ (tool) ในการประเมินสถานะภายนอก ซึ่งอาจเป็นนโยบายยุทธศาสตร์ โครงการ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินการของพื้นที่ นั้น ๆ หรือองค์กรนั้น ๆ

SWOT จึงเป็นประโยชน์ในการตรวจสอบขีดความสามารถขององค์กรหรือเมืองในการพัฒนาเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

หลักการของ SWOT Analysis จึงเป็นการเน้น การตอบโต้ปัจจัยภายนอก ที่มีผลต่อปัจจัยภายใน กล่าวคือ ใช้กลยุทธ์ขององค์กรในการปกป้องผลกระทบจากปัจจัยภายนอก โดยที่องค์กรหรือพื้นที่จะสามารถดำรงอยู่ได้ และพัฒนาต่อไปได้ โดยคำนึงถึงภัยคุกคามที่มาจากภายนอก และแสวงหาโอกาสที่เกิดจากปัจจัยภายนอก

2.6.2 ทฤษฎีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของเมือง Potential Analysis Network

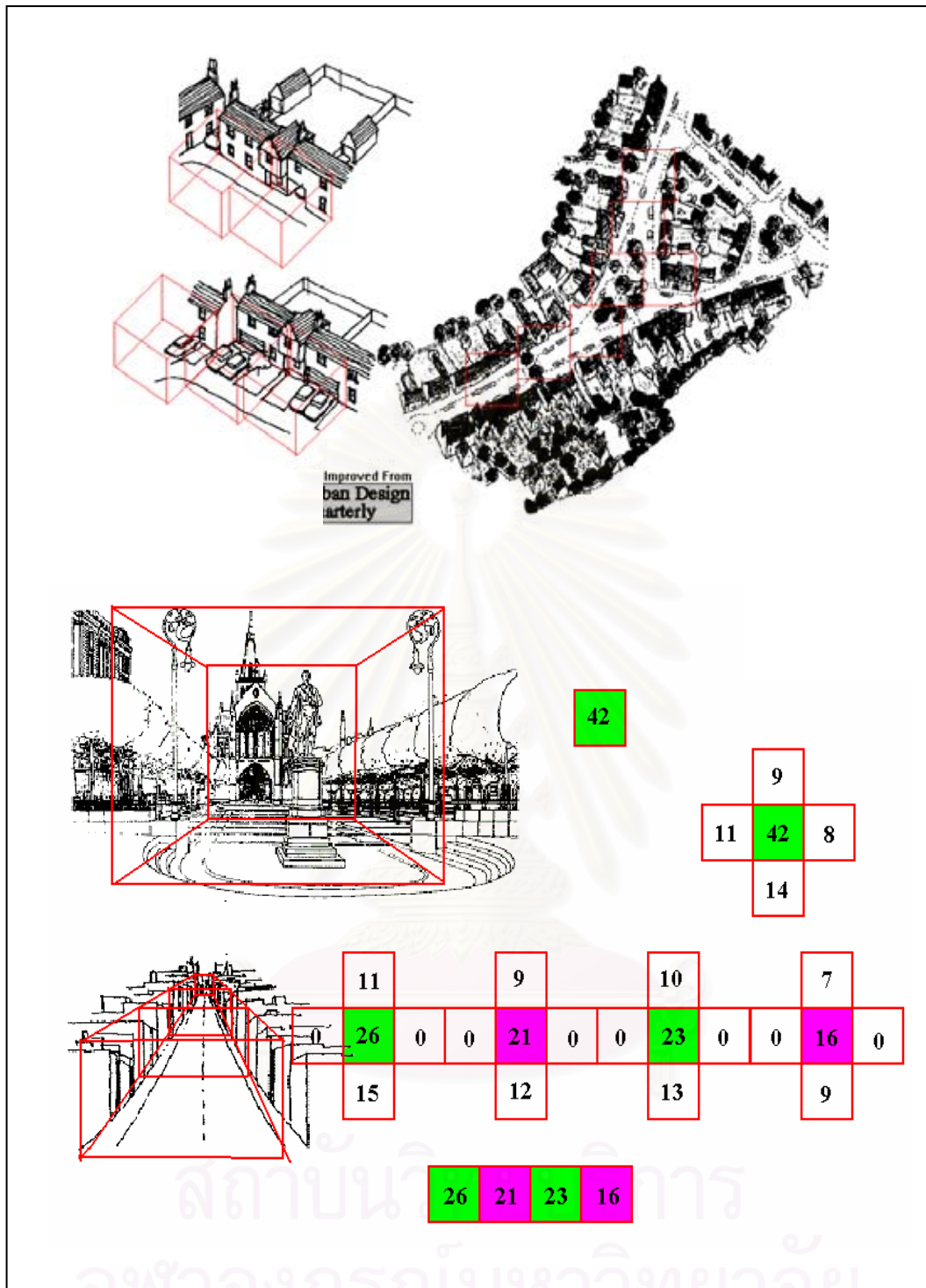
³⁹ ยูทธนา แซ่เตี่ยว. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ : สร้างองค์กรอัจฉริยะ. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. 2547.

หลักการของกระบวนการวิเคราะห์แบบ Potential Analysis Network หรือ P-A-N (อ้างในระหัตร์ โจนประดิษฐ์, 2548)⁴⁰ คิดค้นและพัฒนาโดยมหาวิทยาลัย Oxford ประเทศอังกฤษ เพื่อใช้ในการสำรวจและวิเคราะห์ศักยภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่ ซึ่งเป็นหลักการที่มีการพัฒนามาจากการหาศักยภาพของพื้นที่แบบ PSA แต่มีการปรับปรุงและคิดค้นวิธีการหาศักยภาพพื้นที่ให้มีความละเอียดและเห็นภาพชัดเจนของสภาพพื้นที่โดยรวมมากยิ่งขึ้น โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดศักยภาพของพื้นที่ และมีการนำไปสู่สำรวจความคิดเห็นจากประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ที่จะทำการศึกษาเพื่อชี้วัดความต้องการที่แท้จริงของชุมชน เนื่องจากชุมชนในแต่ละพื้นที่ มีความต้องการรูปแบบในการพัฒนาที่ไม่เหมือนกัน โดยขึ้นอยู่กับลักษณะ วิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ กิจกรรมการใช้พื้นที่ดิน ของแต่ละชุมชน ดังนั้นจึงมีการใช้แบบสอบถามเพื่อกำหนดระดับค่าคะแนนตัวชี้วัดศักยภาพไปสอบถามความคิดเห็นจากผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ เมื่อได้ระดับของค่าตัวชี้วัด จากความต้องการของชุมชน แล้วจึงนำมาสู่สำรวจพื้นที่ โดยการกำหนดจุดสำรวจในพื้นที่ แล้วทำการเก็บข้อมูลโดยการถ่ายภาพทั้ง 4 ทิศของบริเวณจุดสำรวจ แล้วทำการจดบันทึกลักษณะทางกายภาพทั่วไปของพื้นที่บริเวณจุดสำรวจ ทำเหมือนกันในทุกจุดที่กำหนดในพื้นที่ศึกษา แล้วจึงนำมาค่าคะแนนตามระดับของตัวชี้วัดจากแบบสอบถามที่มาจากชุมชน โดยมีกระบวนการ ขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) สร้างตารางคล้ายกับ PSA ในแผนที่ครอบคลุมบริเวณพื้นที่ศึกษา
- 2) แยกตารางออกจากกันเพื่อเตรียมวิธีการทำ Two-Dimensions เป็น Three-Dimensions
- 3) ใส่ความลึก Third-Dimensions ลงในแต่ละ Cell โดยคลี่ด้านทั้งสี่แบบเกาะกล่องกระดาษ
- 4) ใช้ ตารางวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปความเห็นของประชาชนลงในช่องความลึก Third-Dimensions ของแต่ละ Cell คำนวณหาค่าศักยภาพของพื้นที่จากค่าคะแนนในแต่ละด้าน
- 5) จะได้ค่าศักยภาพของพื้นที่ทางด้านกายภาพในบริเวณที่ต้องการ จากความเห็นของประชาชนที่สมบูรณ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁰ ระหัตร์ โจนประดิษฐ์. เอกสารประกอบการเรียนการสอนการวางแผนภาคและเมือง หัวข้อ Urban Renewal. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548.

ภาพที่ 2.1 แสดงขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของเมือง P-A-N

การให้ค่าคะแนนต่างๆ จะเสนอแนวทางกว้างๆ เพื่อป้องกันความสับสนในการสำรวจ แม้จะทำให้ได้ค่าศักยภาพที่เป็นภาพรวมมากกว่ารายละเอียดเฉพาะแต่ก็สามารถนำไปปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ค่าคะแนนให้ละเอียด ตามแต่ลักษณะของการวิเคราะห์โครงการต่างๆ ตามความเหมาะสมต่อไป ส่วนค่าน้ำหนักจะต้องพิจารณาตามความเหมาะสมเฉพาะแต่ละโครงการ ค่าคะแนนอาจจะเป็นดังนี้

3 คะแนน	มีศักยภาพมากที่สุด
2 คะแนน	มีศักยภาพปานกลาง
1 คะแนน	มีศักยภาพน้อย
0 คะแนน	ไม่มีศักยภาพ

ในการให้ค่าคะแนนในศักยภาพของ P-A-N นั้นจะต้องนำตารางปัจจัยและค่าคะแนนมาสัมภาษณ์ประชาชนในพื้นที่หรือตัวแทนของพวกเขา แล้วนำมาหาค่าเฉลี่ย จนได้ค่าคะแนนศักยภาพของพื้นที่ทางด้านกายภาพ ในความรู้สึกของประชาชน สร้างเป็นแบบมาตรฐานในชุมชนนั้นๆ ในช่วงเวลาหนึ่ง แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ใน P-A-N ต่อไป โดยคำถามในแบบสอบถามได้แบ่งออกเป็น 5 ด้านหลัก คือ

- 1) ทางสัญจร (PERMEABILITY)
- 2) ความหลากหลาย (VARIETY)
- 3) การใช้สอย (LEGIBILITY)
- 4) ความเข้าใจจากการมองเห็น (VISUAL APPROPRIATENESS)
- 5) ความมากมาย (RICHNESS)

โดยในแต่ละด้านมีรายละเอียดของคำถาม เพื่อสรุปรวบรวมเป็นคะแนนในการประเมินคุณค่าของพื้นที่จากชุมชน ดังนี้

1) PERMEABILITY ทางสัญจร

เฉพาะที่ซึ่งประชาชนเข้าถึงได้เท่านั้นจึงจะมีคุณค่าทาง Urban Design การที่พื้นที่มีทางเลือกให้ผู้คนเข้าถึงได้จากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่งจะเป็นหัวใจของการประเมินคุณค่าของพื้นที่นั้น P-A-N จะพิจารณาปัจจัยสำคัญต่างๆของ PERMEABILITY ดังนี้

Links to surrounding areas การเชื่อมกับสภาพแวดล้อม:

ในกรณีที่โครงการใหญ่กว่าหนึ่ง Blocks แล้วประชาชนจะต้องพอจะเดาได้ว่าการเข้าถึงพื้นที่จะทำได้อย่างไรจากการสังเกตสภาพแวดล้อมโดยรอบ นอกจากจะช่วยให้คนเข้าใจอย่างดีแล้วยังจำเป็นที่จะต้องมีการเข้าถึงหลายทางจากภายนอกโดยสังเกตชัดเจนด้วย จุดเริ่มต้นของการศึกษา

ทางสัญจรคือพิจารณาการเชื่อมทางสัญจรและทางผ่านของพื้นที่จากบริเวณโดยรอบโดยการวิเคราะห์ทางเดิมและหาทางใช้ให้เหมาะสมโดยเชื่อมกับทางติดต่อกับภายในเมืองและเชื่อมกับทางท้องถิ่นโดยรอบ

- การเชื่อมกับเมืองและศูนย์กลางเมือง Connections to the city ต้องเชื่อมกับทางที่ตรงที่สุดและเชื่อมให้มากที่สุดสู่ถนนใหญ่จึงจะเชื่อมการจราจรหลักของเมืองได้ดีโดยเชื่อมถนนใหญ่ที่ใกล้ที่สุดรอบพื้นที่

- การเชื่อมต่อกับถนนใหญ่ Connections to the main street system หาทางเชื่อมที่ตั้งกับถนนใหญ่เปรียบเทียบและดูว่าทางเชื่อมใดตรงกับถนนใหญ่มากที่สุดซึ่งอาจจะต้องเปลี่ยนหลายจุดของทางสัญจร

- การเชื่อมกับถนนใกล้เคียงสู่ทางท้องถิ่นโดยรอบ Connections to immediate local surrounding พิจารณาทางเชื่อมทั้งหมดซึ่งไม่ถึงถนนใหญ่ และนับจุดเชื่อมถนนอื่นทั้งหมด (นับทางแยกที่ถนนอื่นเข้ามาตัด) หากมีจำนวนที่มากที่สุดจะแสดงความแข็งแกร่ง (ประสิทธิภาพ) ในการเชื่อมถนนท้องถิ่นได้มากกว่า

Intensity of Use แรงดึงดูดของทางเข้า

การสร้างแรงดึงดูดจากทางเข้าในพื้นที่ Magnet หรือการ Approach ทางเข้า

Street Types & Junction Design การออกแบบถนนและสี่แยก

พิจารณาแนวทางของสี่แยกในด้านประโยชน์ใช้สอยและบทบาทของถนนแต่ละสาย

- ถนนนั้นมีการจราจรพลุกพล่านสับสนหรือไม่
- ถนนนั้นมีขนาดกว้างใหญ่เพียงพอที่จะรองรับการจราจรหรือไม่
- ถนนนั้นมีการแยกทางสัญจรของยานพาหนะและคนเดินเท้าที่เหมาะสมหรือไม่
- ลักษณะทางร่วมทางแยกเหมาะสมหรือไม่
- Street Furniture เพียงพอและเหมาะสมหรือไม่

Block Structure โครงสร้างของ Block

ให้หาขนาด, ลักษณะของ Block กับถนนทางเข้า, ระยะสายตาจากมุมมองของประชาชนและอื่น ๆ ที่เหมาะสม

- หาขนาดของ Blocks ทำให้ขนาดเล็กที่สุดเท่าที่จะทำได้ขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่จะทำในนั้นควรเพิ่มขนาดของ Blocks ที่เล็กเกินไปและแบ่ง Blocks ที่ใหญ่เกินกว่าที่จะใช้งานได้ Block ที่กว้างขนาด 80-90 เมตร จะเหมาะสมที่สุดที่จะทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้หลายอย่าง

- นับจำนวนทางเชื่อมที่สำคัญของพื้นที่เชื่อมทางเหล่านั้นผ่านพื้นที่ Blocks เหล่านั้นและต้องให้ทางสาธารณะผ่านด้านหน้าเสมอ

- ระยะรันของ Blocks และอาคารจะแสดงความเหมาะสมของระยะสายตา

Block Shape รูปร่างของ Block การหันด้านหน้า/ด้านหลัง, การเข้ามุมและความเป็น Public & Private ของ Block

- กิจกรรมที่จะบรรจุลงภายใน Blocks, ขนาดทั้งหมดของ Blocks, ที่ว่าง, ที่จอดรถส่วนบุคคลใน Blocks
- รูปร่างของอาคารภายใน Blocks. และเพราะว่าปัจจัยต่างๆ เปลี่ยนแปลงตามการใช้สอยของอาคารหลายลักษณะจึงแบ่งส่วนนี้เป็น 3 แบบคือการใช้สอยที่ไม่ใช่พักอาศัย, บ้านและสวน

2. **VARIETY** ความหลากหลาย

การสัญจรจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อสามารถรองรับตัวแปรในการใช้สอยและความหลากหลายของกิจกรรม จึงเสนอเป็นหัวใจข้อที่สองของการออกแบบเมือง ความหลากหลายจะมีลักษณะและองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น

- สถานที่ที่หลากหลายทางกิจกรรม สามารถหลากหลายในลักษณะและรูปแบบของอาคารความหลากหลายใน Blocks จะลดลงเมื่อพื้นที่ต้องการรวมเป็น Unit ที่ใหญ่ขึ้นและความหลากหลายของอาคารจะลดลงเมื่อมีการรวมกิจการและการจัดการเข้าด้วยกัน
- Magnet จะดึงดูดคนด้วยการใช้สอยบางอย่างและส่วนมากร้านค้าจะต้องพึ่งพาลูกค้าจากผู้สัญจรทางเท้า การวางแนวถนนและ Blocks จะช่วยความสะดวกการเข้าถึง แต่ต้องมีตัวดึงดูดด้วย ตัว Magnets ซึ่งจะมีรัศมีของมันและจะต้องพิจารณาไว้ในระยะจาก Magnets อื่น
- ช่วงเวลาที่หลากหลายในการใช้กิจกรรมบางอย่างเกิดความหลากหลายจากเวลาที่แตกต่างกัน
- การพิจารณาการใช้สอยที่ไปกันไม่ได้ อาจเพราะเสียงดังและการจราจร ที่พลุกพล่านจะรบกวนกันและกัน

3. **LEGIBILITY** การใช้สอย

การเลือกใช้พื้นที่จากคุณภาพของ spaces ที่เกิดในผังบริเวณนั้นจะมี ความเข้าใจในคุณภาพของการใช้สอยพื้นที่ในแนวทางของ Urban Design องค์ประกอบทางกายภาพที่ได้จากเมืองนั้น จากความคิดของ Kevin Lynch ชาวอเมริกัน ซึ่งเป็นนักวางผังเมืองที่ศึกษาเรื่องนี้ตั้งแต่ปี 1960 ได้แบ่งองค์ประกอบของเมือง เป็นหัวใจของการออกแบบเมือง 5 ประการ คือ

- Path ทางสัญจรเป็นลักษณะที่เห็นได้ชัดในเมือง อาจเป็นช่องทางการเคลื่อนที่เช่นถนน, ทางรถยนต์, ทางรถไฟ ซึ่งหลายคนได้รวมทางเหล่านี้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของเมือง
- Nodes จุดรวมกิจกรรมเป็นสถานที่ซึ่งเน้นเด่นชัด เช่น สีแยก สามแยก หรือมุมในศูนย์การค้า ป้ายรถเมล์ ไม่ใช่หมายถึงจุดตัดของกิจกรรมหรือจุดเปลี่ยนกิจกรรมเพียงอย่างเดียว แต่

หมายถึงจุดใดก็ตามที่มีการร่วมกระทำกิจกรรมสาธารณะจนเห็นได้เด่นชัดการร่วมของสาธารณชนต่ออาคารใกล้เคียง

- Landmarks จุดสังเกต เพื่อเปรียบเทียบกับ Nodes จุดสังเกต Landmarks จะเป็นจุดที่ประชาชนส่วนใหญ่รู้จัก, ร่วมกิจกรรม และมีความเด่นชัดแบบเป็นทางการด้วย ลักษณะทางกายภาพ เช่น อนุสาวรีย์, อาคาร ไม่ใช่กิจกรรมชั่วคราว เป็นต้น

- Edges ขอบเขตของเมืองเป็นองค์ประกอบที่เป็นแนวเขตที่ไม่ได้ใช้งานเหมือน Paths หรือเป็นลักษณะกายภาพชัดเจนเหมือน Paths เช่น ถนนอาคารใหญ่ แนวต้นไม้ แม่น้ำ รถไฟ ทางรถยนต์ ซึ่งแสดงขอบเขตของพื้นที่

- Districts ตำบลพื้นที่ทั้ง Paths, Nodes, Landmarks และ Edges เป็นลักษณะของภาพลักษณ์ของเมืองเปรียบเหมือนเนื้อเมืองและโครงสร้างของเมืองโดยเนื้อเมืองนี้เองที่เรียกว่า Districts และโครงสร้างเมืองคือ 4 ประการเบื้องต้น

4. Visual appropriateness ความเข้าใจจากการมองเห็น

ในขั้นเริ่มแรกของการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนและรูปทรงต้องเข้าใจก่อนว่าการออกแบบนี้จะเป็นอย่างใดที่มีความสำคัญในการมองเห็นทุกๆไปแล้วเราจึงสามารถเน้นสิ่งที่ปรากฏในรายละเอียดได้

รายละเอียดที่ปรากฏ: การกำหนดเฉพาะ Detailed appearance: a specification

- ความหลากหลาย Variety ให้พิจารณาผิวหน้าทุกแบบในแบบร่าง ซึ่งจะต้องการการออกแบบพิเศษในการเสนอภาพลักษณ์ของกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใด ควรพิจารณาว่าเหมาะสมกับผิวหน้าอื่น ๆ หรือไม่ โดยคำนึงว่าคุณภาพแต่ละด้านไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับรูปด้านทุกด้านเสมอไป

- การใช้สอย Legibility พิจารณา Public-visible surface ในขั้นนี้เพื่อตัดสินใจว่ารูปด้านแบบไหนมีคุณภาพเหมาะสมสนองต่อการใช้สอยหรือไม่

- สัดส่วนเล็กของกิจกรรมเฉพาะ Small-scale robustness ทบทวนวัตถุประสงค์ในการใช้สอยของ Indoor และ Outdoor spaces ซึ่งแสดงในแต่ละผิวหน้าโดยพิจารณาผู้สนใจทุกกลุ่มที่ใช้อาคารหรือที่ว่างภายนอกและขอคำแนะนำว่าสัดส่วนนี้ไม่เหมาะสมหรือไม่เพียงไร

- สัดส่วนใหญ่ของกิจกรรมเฉพาะ Large-scale robustness พิจารณาว่า Interior and Exterior Spaces ที่แสดงในแต่ละผิวหน้า ในภาพรวมทั้งอาคารเหมาะสมหรือไม่เพียงไร

การมองหาสัญญาณ Looking for visual cues

- สัญญาณสิ่งแวดล้อม Contextual Cues ให้มองหาสัญญาณที่มองเห็นเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เริ่มจากการตัดสินใจว่าจะมองหาสัญญาณเหล่านี้ที่ไหนที่ใดที่วัตถุประสงค์เพื่อจะสร้างความพิเศษของผิวหน้าและเกี่ยวเนื่องกับอย่างไรกับทางสัญจรและขอบเขตของพื้นที่ที่ผิวน้ำนั้นใน

บริเวณใดที่สามารถเห็นได้ และบริเวณที่สามารถมองเห็น Landmark ให้ถือเป็นสัญญาณซึ่งจะเกี่ยวข้องกับพื้นที่นั้น

- จังหวะในแนวตั้ง Vertical rhythms
- จังหวะในแนวนอน Horizontal rhythms
- เส้นขอบฟ้า Sky Lines
- รายละเอียดผนัง Wall details
- หน้าต่าง Windows
- ประตู doors
- รายละเอียดพื้นชั้นล่าง ground level details

เป็นการยากที่จะคาดการณ์ว่าประชาชนกลุ่มใดจะสนใจสัญญาณใด การรวบรวมสัญญาณที่เป็นที่เข้าใจกันอย่างกว้างขวางในกลุ่มประชาชนจะต้องรวบรวมชนิดที่แตกต่างกันให้มากที่สุดของตัวอย่างข้างต้นและหากเราทราบได้ว่าบางสัญญาณเป็นภาพลบบกับประชาชนบางกลุ่มให้หลีกเลี่ยงเสียโดยการทำประชาพิจารณ์ และพิจารณากับกลุ่มผู้คนที่ในพื้นที่นั้นเสียก่อน

- สัญญาณการใช้สอย Use cues สัญญาณการใช้สอยส่วนมากจะขึ้นอยู่กับความหลากหลายของอาคารซึ่งจะพิจารณาลักษณะรวมของอาคารว่า familiar กับกลุ่มประชาชนหรือเปล่า ซึ่งอาจจะมีเหตุผลที่จะไม่เหมือนกับกลุ่มอื่นโดยการตรวจสอบหาแนวความคิดในการออกแบบอาคารเหล่านั้นเท่าที่จะทำได้

สัญญาณสิ่งแวดล้อมกับอาคารติดกัน Contextual cues: the adjacent Building

เป็นการแสดงการออกแบบการใช้ลักษณะของอาคารใหม่ที่จะแสดงความเป็นเอกลักษณ์ แต่พยายามจะกลมกลืนกับอาคารเดิมและเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพิจารณาอาคารทั้งสองข้างให้สัมพันธ์กับอาคารใหม่

5. Richness ความมากมาย

เป็นการพิจารณาถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับผังและรูปลักษณะของอาคารหรือสภาพแวดล้อมซึ่งจะยังอยู่ในขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงในการออกแบบรายละเอียดและความหลากหลายของการรับรู้และความพึงพอใจของผู้ใช้สอย

Visual richness การมองเห็น

เป็นทั้งส่วนประกอบที่เราออกแบบได้หรือได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมในบางส่วน โดยทั่วไปแล้วการออกแบบ Richness จะพยายามควบคุมมุมมองของสายตาผู้คนให้ได้รับความพึงพอใจมากที่สุด

- Visual contrasts อาจจะเป็นความแตกต่างของสี, โทน ในสองมิติหรือสามมิติในมุมมอง มีความสัมพันธ์กับลักษณะผิวและการจัดองค์ประกอบของวัสดุการใช้สี, โทน บนพื้นอาคาร, การใช้ผิววัสดุในรูปแบบสามมิติ และการใช้วัสดุกับรูปด้านอาคาร

- Viewing distances, numbers and times การพิจารณาเกี่ยวกับความมากมายของมุมมองนั้น จะมี 3 ลักษณะคือมุมมองของบางส่วนของอาคารที่มองเห็น, ระยะมองและระยะเวลาในการมองเห็นของผู้คนกับอาคาร และแสดงขอบเขตระยะการมองในแนวราบและแนวตั้ง

- Implications of viewing time ในบางอาคารสถานที่ที่ผู้คนที่สนใจที่จะพิจารณามองในเวลานานๆ ซึ่งความมากมายของพื้นผิวจะต้องน่าสนใจพอที่จะดึงดูดสายตาในช่วงเวลาหนึ่งโดยมีองค์ประกอบคือจะต้องมีการผสมผสานที่มีความน่าสนใจและมีความยิ่งใหญ่หรือมีปริศนาหรือความลึกซึ้งที่จะต้องพิจารณาและมีความหมายทางศิลปะ

Non - visual richness การรับรู้จากความรู้สึก

- The sense of motion การรับรู้จากความเคลื่อนไหวของผู้คนและจะเกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวที่เข้าไปหาหรือออกจากสถานที่มักจะเป็น Large spaces ซึ่งมีที่ว่างภายนอก, ภายใน และทางเชื่อมโยงของอาคารต่าง ๆ

- The sense of smell การรับรู้จากกลิ่นนั้นที่บางครั้งไม่ได้สัมผัสโดยตรงและอาจจะมาจากโชตประสาธด้านอื่นๆ เช่น เห็นสวนดอกกุหลาบก็จะเริ่มรู้สึกหอมเป็นต้น

- The sense of hearing การรับรู้จากการได้ยินนี้จะมีขอบเขตจำกัด ถึงแม้ว่าเราจะสามารถแยกแยะความแตกต่างของระดับเสียงได้และบางครั้งก็ได้ยินโดยไม่สมัครใจและมักเกี่ยวข้องกับ Small spaces และสัมผัสด้านเสียงนี้มีความแตกต่างกันในการแปลความหมายของแต่ละคน

- The sense of touch การรับรู้จากสัมผัสนั้น เกี่ยวกับความตั้งใจและไม่ตั้งใจเช่นสามารถตั้งใจสัมผัสโดยลูบผิวต่างๆ ซึ่งจะเกี่ยวกับความพึงพอใจกับการออกแบบ Non. Visual Richness ที่สมบูรณ์ต่อไป

2.7 ตัวอย่างรูปแบบการฟื้นฟูเมืองในประเทศและต่างประเทศ

2.7.1 ตัวอย่างการฟื้นฟูเมืองในต่างประเทศ (ประเทศสิงคโปร์)

ประเทศสิงคโปร์ เป็นตัวอย่างประเทศที่ประสบความสำเร็จด้านการฟื้นฟูเมือง (Urban Renewal) มากที่สุดประเทศหนึ่ง โดยในประมาณปี พ.ศ. 2503-2513 รัฐบาลท้องถิ่นได้ทุ่มเทเวลาและงบประมาณในการรื้อทำลายตึกเก่าที่ทรุดโทรมและขาดการดูแลรักษา เนื่องจากสภาพเมืองสิงคโปร์ที่มีความแออัด โดยเฉพาะย่านชุมชนชาวจีน และทดแทนด้วยอาคารสูงที่ทันสมัย ซึ่งทำให้ตึกเก่าทรงคุณค่าเป็นจำนวนมากถูกทำลาย จึงทำให้เริ่มตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของอาคาร

วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชน ทำให้รัฐบาลก่อตั้งฝ่ายฟื้นฟูเมือง ในสำนักงานการเคหะและพัฒนา เมื่อปี พ.ศ.2509 (Housing & Development Board หรือ HDO) ต่อมาจึงได้แยกออกมาเป็น สำนักงานฟื้นฟูเมือง (The Urban Redevelopment Authority หรือ URA) ในปี พ.ศ. 2517 เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

ในปี พ.ศ.2539 รัฐบาลสิงคโปร์ได้วางนโยบายให้ประเทศสิงคโปร์เป็นเมืองท่องเที่ยว (A Regional Tourism Capital) โดยมีงบประมาณประมาณ 600 ล้านดอลลาร์ ซึ่งใช้วิธีการฟื้นฟูและอนุรักษ์พื้นที่ อาคาร (Revitalization and Conservation) โดยใช้กลยุทธ์การแสดงเรื่องราวของแต่ละพื้นที่ (Theme Zone) มีทั้งหมด 11 พื้นที่ โดยพื้นที่ที่เลือกศึกษา คือ พื้นที่ริมแม่น้ำสิงคโปร์ ประกอบไปด้วย ย่าน Boat Quay , ย่าน Clark Quay และ Robertson Quay อีกพื้นที่หนึ่งคือ ย่านชุมชนชาวจีน (China Town)

ภาพที่ 2.2: แสดงแผนที่ประเทศสิงคโปร์

ตัวอย่างการฟื้นฟูบริเวณย่าน Boat Quay , ย่าน Clark Quay และ Robertson Quay

เป็นพื้นที่ริมแม่น้ำสิงคโปร์ มีบทบาทเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนการค้าทางน้ำในอดีต ซึ่งกิจกรรมทางการค้า ทำให้สภาพแวดล้อมพื้นที่ริมน้ำเสื่อม และแม่น้ำเน่าเสีย ประกอบกับพื้นที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อาคารส่วนใหญ่เป็นตึกแถวสูง 2-3 ชั้น และมีรูปแบบสถาปัตยกรรมลักษณะอาร์ตเดคโค (Art Deco) ทำให้เกิดแผนพัฒนาพื้นที่ ในปี พ.ศ. 2529 โดยกำหนดให้เป็นย่านพาณิชย์กรรมที่ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวและที่พักอาศัย ซึ่งในปี พ.ศ. 2540 ได้พัฒนาพื้นที่มาเป็นย่านบันเทิง (Entertainment Zone) ต่อเนื่องไปยัง Clarke Quay ซึ่งแตกต่างกันในแนวทางการพัฒนา คือ เป็นหมู่บ้านวัฒนธรรม (Festival Village) โดยมีนักพัฒนารายเดียว แทนที่จะเป็นการรวมกลุ่มของ

เจ้าของธุรกิจ โดยซื้อผ่านโครงการ ในขณะที่ Robertson Quay พัฒนาพื้นที่โดยนักพัฒนาหลายคน ซึ่งจะดำเนินกิจกรรม หรือสินค้าในที่ดินด้วยตนเอง โดยกำหนดแนวทางเป็นสวนริมน้ำ (River Garden Theme) เพื่อเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ซึ่งมีสวนหย่อมระหว่างอาคาร ซึ่งจะให้ร่มเงาตามทางเดินริมน้ำ

ภาพที่ 2.3 : แสดงย่าน Boat Quay , ย่าน Clark Quay และ Robertson Quay ประเทศสิงคโปร์

ตัวอย่างการฟื้นฟูบริเวณย่าน ชุมชนชาวจีน (China town)

มีนโยบายจัดให้เป็นย่านวัฒนธรรมและมีกิจกรรมการค้าที่มีความหลากหลาย (An Ethic Thematic Zone and a Celebration of Diveristy) โดยการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ตึกแถวเดิม เป็นร้านอาหารสถานบันเทิง เช่น Tanjong pagar , Kampong Glam นอกจากนั้นการปรับปรุงฟื้นฟูอาคารก็เป็นปัจจัยสำคัญ โดยการปรับปรุงด้านหน้าของตึกแถว (Facade) แต่ใช้โครงสร้างเดิม ซึ่งในการฟื้นฟูทำให้โครงสร้างมั่นคงมากขึ้นอีกด้วย และสีสันรูปลัษณ์อาคาร ก็ทำให้พื้นที่มีชีวิตมากขึ้น

ภาพที่ 2.4 : แสดงย่านชุมชนชาวจีน (China town) ประเทศสิงคโปร์ หลังได้รับการฟื้นฟู

ปัญหาที่สำคัญก็คือข้อโต้แย้งและการต่อต้านจากชุมชน โดยในการแลกเปลี่ยนทัศนคติของประชาชน URA แก่ไขโดย ให้ความรู้เกี่ยวกับการฟื้นฟู มีการนำเสนอแผนงานกับชุมชนเพื่อให้เห็นถึงวิสัยทัศน์และให้เจ้าของที่ดินและอาคารเป็นผู้ตัดสินใจในการลงทุน ซึ่งเมื่อแผนงานเริ่มนั้น ทำให้พื้นที่มีชีวิตที่ดีขึ้น และมีการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ อีกทั้งการปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองทำให้มีสีสัน ทำให้ลดการโต้แย้งไปในที่สุด

2.7.2 ตัวอย่างการฟื้นฟูเมืองในประเทศไทย

1) หมู่บ้านถวายเป็นอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ มีโครงการที่จะพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านโอท็อป (OTOP Tourism Village) ซึ่งเป็นศูนย์กลางการแกะสลักไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศ มีสินค้าหลากหลาย เช่น ไม้แกะสลัก รวมทั้งมีบ้านพักอาศัยที่มีอุตสาหกรรมแกะสลักในครัวเรือนที่มองเห็นได้จากภายนอก สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เห็นกรรมวิธีต่างๆ

ในการพัฒนาหมู่บ้านถวายเป็นอำเภอหางดง ให้เป็นหมู่บ้านโอท็อป (OTOP) เพื่อการท่องเที่ยว นั้น ประกอบด้วย ปรับปรุงภูมิทัศน์ สร้างการจราจรทางเท้า ทำป้ายบอกทาง พัฒนาลานจอดรถ สร้างห้องน้ำ จัดทำซุ้มอาหาร สร้างพื้นที่สาธิตและพัฒนาบุคลากร สร้างความเชื่อมโยงกับธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถเชื่อมโยงทรัพยากรท่องเที่ยวในรูปแบบของการท่องเที่ยววันเดียว (One day Tour) ไปยังบ้านโป่งสร้างที่สันกำแพง และที่เวียงกุมกาม อันเป็นเมืองท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ได้ ทั้งนี้ เชียงใหม่จะเป็นจังหวัดสำคัญที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยว เพื่อเป็นพลังดึงดูดใหม่จากทรัพยากรท่องเที่ยวภายในกลุ่มจังหวัด และเชื่อมโยงกับประเทศในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง เช่น พม่า ลาว จีน และยังเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวและสินค้าโอท็อป (OTOP) อีกด้วย

ภาพที่ 2.5 : แสดงหมู่บ้านหัตถกรรมไม้แกะสลักบ้านถวายเป็นหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ

2) โครงการฟื้นฟูย่านวัฒนธรรมวัดเกต โดยศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่ ได้กล่าวถึงย่านวัดเกตในวาระแห่งการเปลี่ยนแปลง สรุปได้ว่า เมื่อปี พ.ศ. 2542 มีการจัดทิวทัศน์วัฒนธรรม โดยสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้พบว่า ย่านวัดเกต มีของดีที่ควรอนุรักษ์ไว้ และเมื่อเดือนมิถุนายน 2542 มีการจัดเสวนา “ช่วยกันคิดช่วยกันพัฒนาวัดเกต” (ร่วมคิดร่วมใจ พัฒนาวัดเกต) โดยมีชาวบ้านย่านวัดเกตให้ความสนใจและเกิดความตื่นตัว เริ่มตระหนักในคุณค่าเอกลักษณ์ของสิ่งที่มีอยู่ จึงจุดประกายให้ชาวบ้านเกิดความห่วงหวนมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการพัฒนา จึงเกิดความร่วมมือจากภาครัฐในการฟื้นฟูย่านวัดเกต ให้เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมที่ยังมีชีวิต

ของเชียงใหม่ โดยโครงการมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูย่านวัฒนธรรมวัดเกต ให้เกิดความชัดเจนทั้งด้าน ศูนย์กลางของย่านที่มีวัดเป็นสถานที่สำคัญ ด้านพื้นที่ชุมชนซึ่งเป็นองค์ประกอบย่าน รวมทั้งการคมนาคมทางบกและทางน้ำ โดยมีแผนงานหลัก 3 ด้านดังนี้ 1. ฟื้นฟูย่านวัฒนธรรม 2. ฟื้นฟูเอกลักษณ์สถาปัตยกรรมและการผังเมือง 3. ฟื้นฟูวิถีชีวิต ชนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม ซึ่งผลที่คาดว่าจะได้รับคือ

- 1) พื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมได้รับการฟื้นฟู
- 2) เมืองเชียงใหม่มีพื้นที่เพื่อการนันทนาการเพิ่มขึ้น
- 3) มีพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมแห่งใหม่ใจกลางเมือง
- 4) เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาเมือง ระหว่างภาครัฐ เอกชน

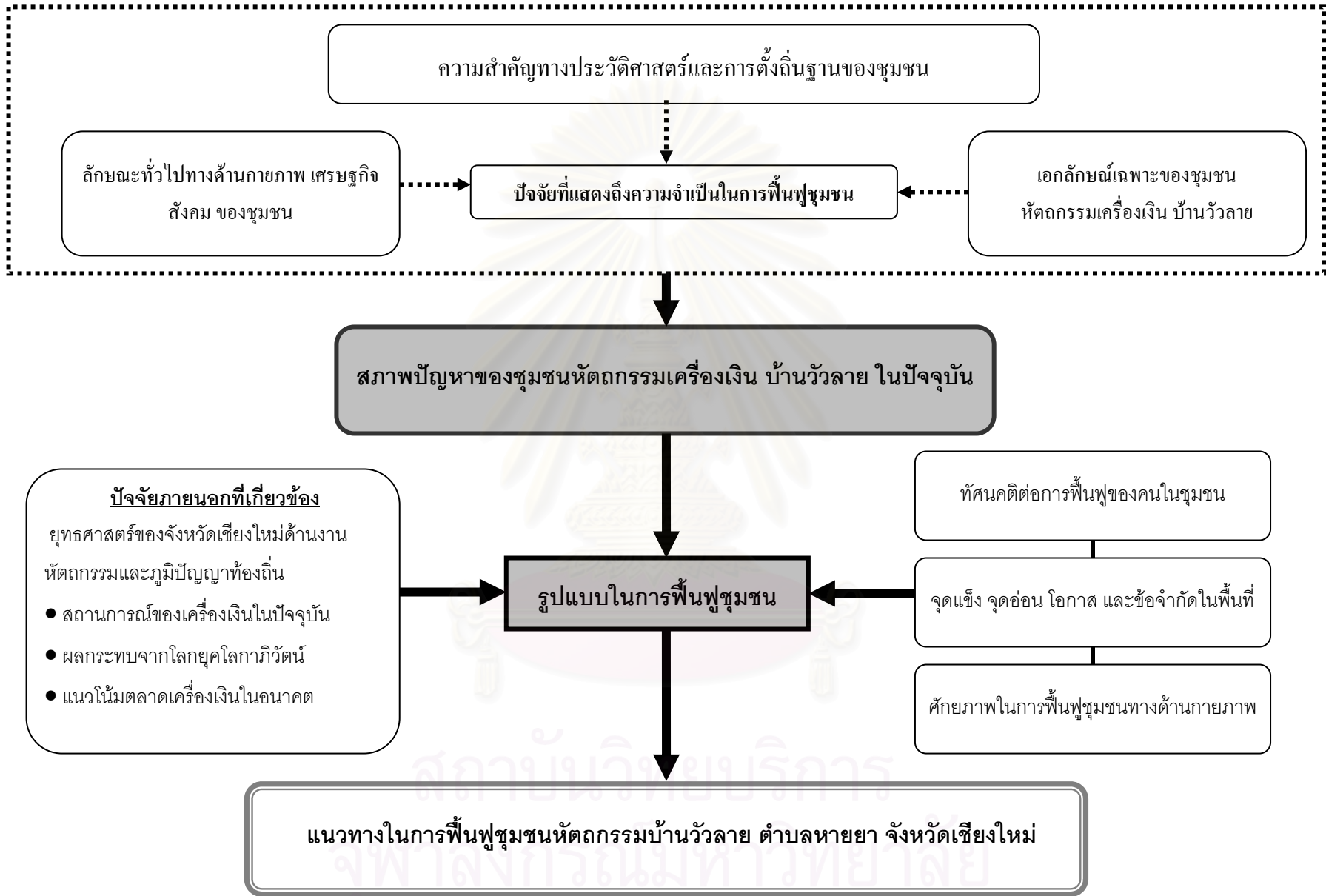
2.8 สรุปแนวคิดในการศึกษา

ดังนั้นสามารถสรุปหลักการที่สำคัญของแนวคิดและทฤษฎีต่างๆ ที่จะนำมาใช้ในการ กำหนด แนวความคิดในการแก้ปัญหา เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ตำบล หายยาได้ดังนี้

1. ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยในการเลือก พื้นที่ ที่จะทำการฟื้นฟู
2. รูปแบบการใช้ที่ดิน บอกถึงสภาพของชุมชนและการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน ชุมชนได้ ซึ่งแสดงออกถึงลักษณะวิถีชีวิตและสภาพเศรษฐกิจในชุมชนอีกด้วย
3. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สร้างความน่าสนใจให้กับพื้นที่ได้ เนื่องจากเป็น ลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ที่เกิดจากการสั่งสมสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชน สร้างความแตกต่าง กับพื้นที่อื่นทำให้มีจุดเด่นและดึงดูดให้พื้นที่ที่มีความสำคัญขึ้นมาได้
4. การฟื้นฟูชุมชน โดยเน้นการปรับปรุงสภาพกายภาพเป็นหลัก เพื่อให้เกิดการ พัฒนาสภาพชุมชนในภาพรวม ทั้งในแง่ระบบเศรษฐกิจ และสภาพความเป็นอยู่ของคนในชุมชน
5. การมีส่วนร่วมของชุมชน ทำให้ทราบความต้องการและความเหมาะสมของการ ดำเนินการโครงการ นำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจและความพึงพอใจ ลดความขัดแย้งในการ ดำเนินงานและนำมาซึ่งผลสำเร็จของโครงการอีกทั้งการบริหารจัดการโดยองค์กรชุมชนในระยะยาว

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ตำบล หายยา จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปหลักการสำคัญของแนวคิดต่างๆ นำมาซึ่งการกำหนดกรอบ แนวคิดของการวิจัย ได้ดังนี้ (แผนภูมิที่ 2.3)

แผนภูมิที่ : 2.3 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาปัจจัยต่างๆ ในกรอบแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย เพื่อที่จะทำให้ทราบถึงศักยภาพทั้งจุดเด่น และจุดด้อยของพื้นที่ต่อการกำหนดบทบาทของพื้นที่ศึกษา ควบคู่ไปกับการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการออกแบบสอบถาม ถามผู้พักอาศัยในชุมชน ผู้ประกอบการ และผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโครงสร้างของชุมชนกับทัศนคติต่อพื้นที่ และการฟื้นฟู ซึ่งจะชี้ให้เห็นศักยภาพของชุมชน ข้อจำกัดและแนวทางที่สามารถเป็นไปได้ ตลอดจนศึกษา นโยบาย แผนพัฒนาและกฎหมายต่างๆ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาทางด้านการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่ จากแนวความคิดของ Chapin F. Stewart Jr. และ Edward J. Kaiser ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงชุมชนให้กลับคืนมามีชีวิตใหม่อีกครั้งสามารถดำเนินการในด้านการปรับปรุงสภาพทางกายภาพของชุมชน โดยควรศึกษาปัจจัยด้านกายภาพทั้งในเชิงพื้นที่และอาคาร รวมถึงระบบโครงสร้างพื้นฐาน และบริการสาธารณะในชุมชนซึ่งมีอิทธิพลต่อการฟื้นฟูชุมชน และเพื่อให้การฟื้นฟูชุมชนมีความสอดคล้องเหมาะสมกับคนในพื้นที่มากที่สุด ควรศึกษาถึงภูมิหลังของพื้นที่ รวมถึงสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ในชุมชนเพื่อทราบถึงปัจจัยด้านสังคมของพื้นที่ อีกทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจและเรื่องนโยบายของภาครัฐ กฎหมายและงบประมาณการลงทุน เพื่อสามารถสรุปสภาพของชุมชนและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน อันจะไปสู่การปรับปรุงแก้ไข เพื่อตอบสนองแรงกดดันของการเปลี่ยนแปลง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่ศึกษาในปัจจุบันให้มีความสอดคล้องเหมาะสมต่อสภาพวิถีชีวิต โดยการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องและมีผลต่อการศึกษามีขั้นตอนดังนี้

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 **ข้อมูลปฐมภูมิ** เป็นข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษาที่ได้จากการเข้าไปศึกษาในพื้นที่ชุมชน โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลักได้แก่

- 1) การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)
- 2) การสังเกตการณ์ (Observation)

1) การสำรวจภาคสนาม (Field Survey)

จะเป็นการสำรวจลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ชุมชน โดยจัดทำกรรวบรวมข้อมูลลงบนแผนที่ ซึ่งในการเก็บสำรวจลักษณะทางกายภาพนั้นจะทำการสังเกตในลักษณะกว้างโดยมีหัวข้อดังนี้

- ขอบเขตของชุมชน และเขตการปกครอง

- การเข้าถึง การสัญจร ทางเท้า
- สาธารณูปโภค สาธารณูปการ
- การใช้ประโยชน์ที่ดิน การใช้ประโยชน์อาคาร
- รูปแบบสถาปัตยกรรม และภูมิสถาปัตยกรรม

ในการสำรวจลักษณะการใช้ประโยชน์อาคาร และรูปแบบอาคาร สภาพแวดล้อม ภายในชุมชน เพื่อทำการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบชุมชน นำไปเป็นปัจจัยในการหาแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ต่อไป

2) การสังเกตการณ์ (Observation)

รูปแบบส่วนใหญ่จะเป็นการสังเกตการณ์ทางด้านวิถีชีวิตชุมชน โดยทำการสังเกตสภาพวิถีชีวิตทั่วไปในชุมชน ลักษณะการใช้พื้นที่ในการการผลิตงานหัตถกรรม รวมถึงสังเกตวิธีการและขั้นตอนในการผลิตเครื่องเงิน การรวมกลุ่มประกอบกิจกรรมในชุมชน เป็นต้นโดยสิ่งที่ จะทำการสังเกตมีหัวข้อดังนี้

- ลักษณะการใช้พื้นที่ในการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงิน
- ขั้นตอนและกรรมวิธีในการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงิน
- การรวมกลุ่ม และลักษณะของกิจกรรมภายในชุมชน

3.1.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการออกแบบสอบถามและสัมภาษณ์ประชาชนผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ

- 1) การสัมภาษณ์ (Interview)
- 2) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

1) การสัมภาษณ์ (Interview)

หลังจากที่ได้ภาพรวมชุมชนจากการสำรวจข้อมูลทางด้านกายภาพแล้ว นำมาสรุป และใช้เป็นปัจจัย ในการสัมภาษณ์เพื่อนำ ข้อมูลไปประกอบ กับข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถาม แล้วจึงนำไปประมวลผล วิเคราะห์ และสรุปเพื่อหาแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ (Key informants) แบบเจาะลึก
- การสัมภาษณ์โดยทั่วไปในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

- **การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ** เป็นการสัมภาษณ์ใน 2 หัวข้อหลัก คือ
 วิวัฒนาการของชุมชนกับสภาพทั่วไปของพื้นที่และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องเงินใน
 ชุมชน ที่มีผลต่อการใช้พื้นที่ของคนในชุมชน โดยลักษณะการสัมภาษณ์เป็นการสัมภาษณ์แบบ
 เจาะลึก ซึ่งประเด็นในการสัมภาษณ์คือ

- 1) ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน
- 2) การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา มีอะไรบ้าง
 ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากน้อยเพียงใด
- 3) สภาพปัจจุบัน และปัญหาที่พบภายในชุมชน ตลอดจนแนวโน้มในการแก้ไข
 ปัญหาเพื่อหาทางออกให้กับชุมชน
- 4) ความเป็นมาและลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยเฉพาะการ
 สัมภาษณ์เกี่ยวกับพัฒนาการของชุมชน และสภาพทั่วไปของพื้นที่ ผู้ที่เป็นเป้าหมายในการ
 สัมภาษณ์ คือ พ่อครูหรือผู้เฒ่าที่ทราบเรื่องราวในอดีตของพื้นที่ โดยเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
 พื้นที่ศึกษาเท่านั้น อีกส่วนหนึ่งคือผู้ที่มีบทบาทในพื้นที่ เช่น
  - ผู้นำชุมชน
  - ผู้นำกลุ่มเครื่องเงิน ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนวัดหมื่นสาร
  - ผู้ประกอบการค้าขายเครื่องเงินในพื้นที่
 ฯลฯ

- **การสัมภาษณ์โดยทั่วไป** เป็นการสัมภาษณ์โดยทั่วไปไม่เจาะลึก กับบุคคลทั่วไปทุก
 กลุ่มวัยภายในชุมชน โดย ประเด็นในการสัมภาษณ์จะเกี่ยวข้องกับกิจกรรม ในชีวิตประจำวันของ
 ผู้ให้สัมภาษณ์เป็นหลัก ซึ่งประเด็นในการสัมภาษณ์ คือ

- 1) กิจกรรมประจำวันและการใช้พื้นที่ต่างๆ ทั้งภายในบ้านและบริเวณชุมชน
- 2) ความถี่ในการประกอบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ต่างๆ
- 3) ช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรม และการใช้พื้นที่
- 4) ความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพที่เกิดขึ้น
 ภายในชุมชน

ประเภทการสัมภาษณ์	บทบาท / อาชีพ	กลุ่มวัย	ประเด็นการสัมภาษณ์
1) การสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ประกอบการค้าเครื่องเงิน ในพื้นที่ - ผู้นำชุมชน - ผู้นำกลุ่มผู้ผลิตเครื่องเงิน ชุมชนวัดศรีสุพรรณ และชุมชนวัดหมื่นสาร 	กลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานและผู้สูงอายุ (อายุ 20-61 ปี และอายุ 61 ปีขึ้นไป)	<ol style="list-style-type: none"> 1. ความเป็นมา วิวัฒนาการ และการตั้งถิ่นฐานของชุมชน 2. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในชุมชนในรอบ 30 ปีที่ผ่านมา มีอะไรบ้าง ส่งผลกระทบต่อชุมชนมากน้อยเพียงใด 3. สภาพปัจจุบัน และปัญหาที่พบภายในชุมชน ตลอดจนแนวโน้มในการแก้ไขปัญหาเพื่อหาทางออกให้กับชุมชน 4. ความเป็นมาและลักษณะของกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตเครื่องเงินในชุมชน
2) การสัมภาษณ์บุคคลทั่วไป	<ul style="list-style-type: none"> - นักท่องเที่ยว ที่เข้ามาในพื้นที่ชุมชน - กลุ่มนักเรียนโรงเรียนวัดศรีสุพรรณ - กลุ่มช่างผู้ผลิตเครื่องเงิน - กลุ่มชาวบ้านที่รับจ้างทั่วไป - กลุ่มข้าราชการเจ้าหน้าที่เทศบาล 	<p>กลุ่มเด็ก และวัยรุ่น (อายุน้อยกว่า 20 ปี)</p> <p>กลุ่มวัยทำงานและผู้สูงอายุ (อายุ 20-61 ปี และอายุ 61 ปีขึ้นไป)</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. กิจกรรมประจำวันและการใช้พื้นที่ต่างๆ ทั้งภายในบ้านและบริเวณชุมชน 2. ความถี่ในการประกอบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ต่างๆ 3. ช่วงเวลาในการประกอบกิจกรรม และการใช้พื้นที่ 4. ความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพที่เกิดขึ้นภายในชุมชน

ตารางที่ 3.1 แสดงกลุ่มการสัมภาษณ์

2) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire)

เป็นการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ซึ่งเป็นการแบ่งประชากรออกเป็นชั้นภูมีย่อยโดยนำเอาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาประกอบกับการตั้งแบบสอบถามโดยใช้ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน มาเป็นตัวกำหนดเพื่อเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตัวแปรตาม โดยประเด็นหลักที่ใช้ในการตั้งคำถามจะเกี่ยวกับข้อมูลด้านพฤติกรรมที่ทำในชีวิตประจำวัน และข้อมูลทางด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม บ้านวังลาย ตำบลหายยา เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และพื้นที่ชุมชนที่มีความสอดคล้องเหมาะสม กับความต้องการและวิถีชีวิตของคนในชุมชนต่อไป

ทั้งนี้ในการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิจะทำการแจกแบบสอบถามให้ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย และกลุ่มอาชีพ สามารถแบ่งได้ดังนี้

กลุ่มวัย แบ่งเป็น	- กลุ่มเด็ก และวัยรุ่น อายุไม่เกิน 20 ปี - กลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานตอนต้น อายุ 21-40 ปี - กลุ่มผู้ใหญ่วัยทำงานตอนปลาย อายุ 41-60 ปี - กลุ่มผู้สูงอายุ อายุ 61 ปีขึ้นไป
กลุ่มอาชีพ แบ่งเป็น	- กลุ่มนักเรียนนักศึกษา - กลุ่มช่างหัตถกรรมที่ผลิตเครื่องเงิน - กลุ่มประชาชนที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป - กลุ่มผู้ประกอบการที่ประกอบอาชีพค้าขาย - กลุ่มข้าราชการ

เมื่อมีการกำหนดกลุ่มวัย และกลุ่มอาชีพที่จะเป็นตัวแปรสำคัญในการแจกแบบสอบถาม โดยข้อมูลที่ใช้ในการแจกแบบสอบถามมีการจัดเตรียมรูปแบบคำถามในลักษณะปลายปิดเพื่อให้ง่ายต่อการรวบรวมผลและวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งรูปแบบคำถามในการแจกแบบสอบถามมี ประเด็นหลักๆ ดังนี้

- ข้อมูลด้านการประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ภายในชุมชน
- ข้อมูลด้านความเปลี่ยนแปลง และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน
- ข้อมูลด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับการฟื้นฟูพื้นที่ในชุมชน เพื่อสร้างเอกลักษณ์และพัฒนาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ที่สอดคล้องกับลักษณะทางกายภาพของชุมชน

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่หนึ่ง โดยการใช้การวิเคราะห์เชิงพรรณนา ควบคู่ไปกับการวิเคราะห์เชิงปริมาณ จากข้อมูลสถิติประชากร รายได้เศรษฐกิจชุมชน การใช้ประโยชน์ที่ดิน เนื่องจากเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารและรายงานต่างๆ ที่ได้มีผู้ศึกษาไว้แล้ว โดยใช้แผนที่ประกอบในการวิเคราะห์ดังนี้คือ

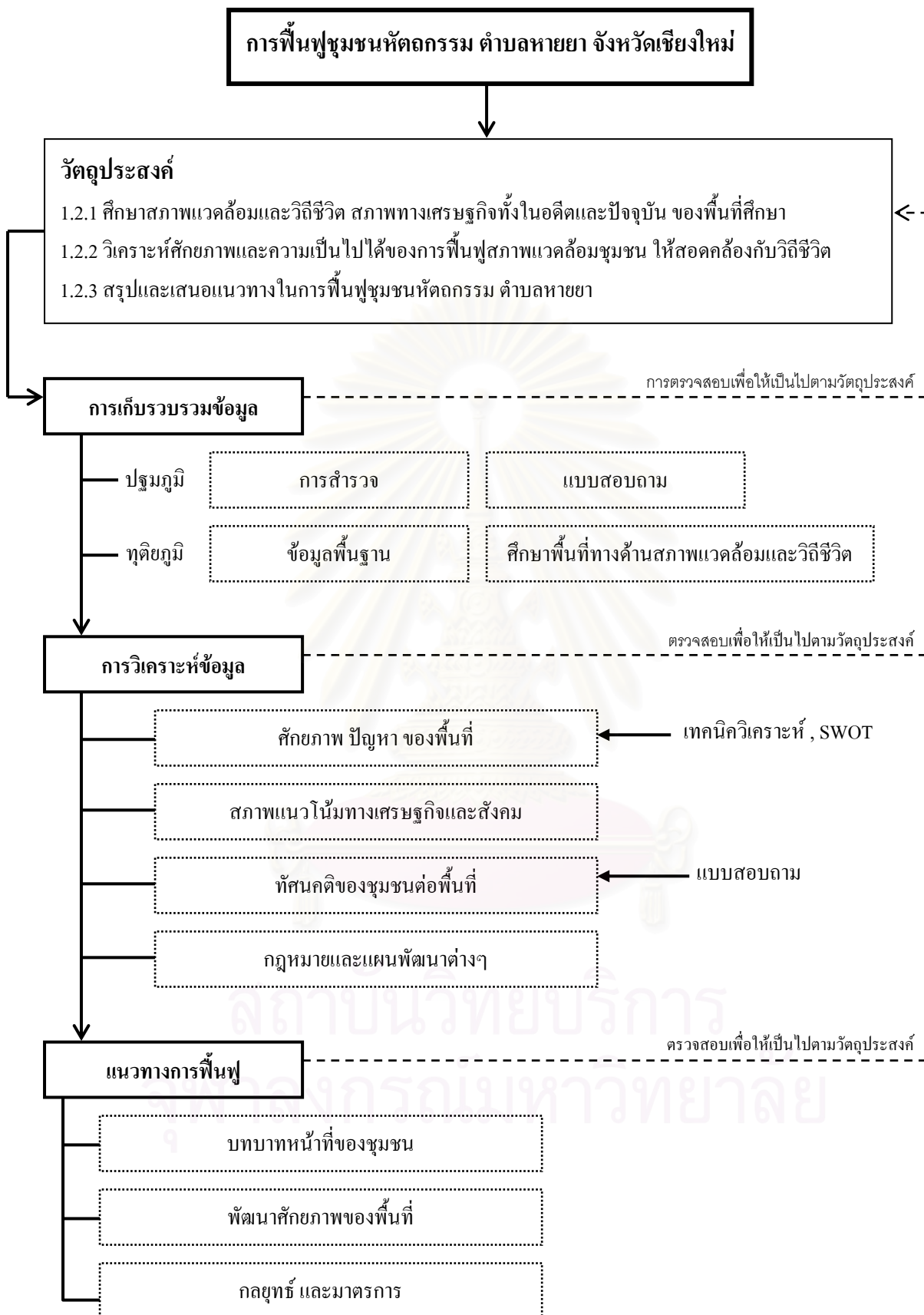
(1) การกำหนดตำแหน่งการใช้ที่ดินในพื้นที่ศึกษา การหาพื้นที่ว่าง พื้นที่สีเขียว โดยแสดงตำแหน่งในรูปแบบของแผนที่ เพื่อประเมินสภาพปัญหา ศักยภาพทางด้านกายภาพของพื้นที่

(2) ศึกษาข้อมูลสถิติเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจของชุมชนหัตถกรรม จากอดีตถึงปัจจุบัน เพื่อวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง ของชุมชน และรายได้ของคนในชุมชน เพื่อหาความสัมพันธ์ของสภาพชุมชน นำเสนอข้อมูลในรูปแบบของตารางและแผนภูมิ เปรียบเทียบแสดงความเปลี่ยนแปลงเป็นรายปี จากข้อมูลที่สืบค้นและเก็บรวบรวม จากหน่วยงานและชุมชน

ข. การวิเคราะห์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่สอง โดยศึกษาศักยภาพของพื้นที่ โดยใช้ทฤษฎีในการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ โดยเป็นทฤษฎีที่ใช้ในประเทศอังกฤษ แต่ได้มีการพัฒนาและประยุกต์ใช้สำหรับการศึกษาพื้นที่ในประเทศไทย เพื่อหาศักยภาพในการฟื้นฟูของพื้นที่ แล้วนำมาวิเคราะห์แสดงในรูปแบบของแผนที่ โดยสามารถแสดงตำแหน่งพื้นที่ ที่มีศักยภาพสูงในการพัฒนา ตำแหน่งพื้นที่ที่มีคุณค่า และตำแหน่งพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีคุณค่าเหมาะสมแก่พื้นที่มากยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์นี้ ใช้ความคิดเห็นของชุมชนเป็นพื้นฐานของการวิเคราะห์ โดยการออกแบบสอบถามถึงศักยภาพของพื้นที่ ที่ดี และที่ไม่ดี ที่ชาวบ้านต้องการ ควบคู่กับการใช้หลักการทางด้านผังเมือง ในการประเมินศักยภาพของพื้นที่

ค. การวิเคราะห์เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่สาม วิเคราะห์เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของชุมชนหัตถกรรม โดยการสรุปข้อมูลที่ทำการศึกษาวิเคราะห์ทั้งหมดแล้วนำมา วิเคราะห์ภาพรวมโดยการซ้อนทับแผนที่ เพื่อที่จะสามารถจำแนกประเภทของพื้นที่ ที่เหมาะแก่การฟื้นฟู สภาพแวดล้อม พื้นที่ที่เหมาะสมแก่การอนุรักษ์ และพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การปรับปรุงให้เกิดคุณค่าแก่พื้นที่มากที่สุด โดยเสนอเป็นแนวทางของทั้งสามหมวด เพื่อที่ชุมชนจะได้นำไปเลือกใช้ในพื้นที่ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนหัตถกรรมมากที่สุด อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำหรับชุมชนหัตถกรรมอื่นๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ต่างๆของภาคเหนือ และประเทศไทย ที่จะสามารถนำเทคนิคในการวิเคราะห์พื้นที่ การหาศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่ของตนเอง เพื่อที่ชุมชนหัตถกรรมเก่าแก่ จะคงอยู่สืบไป และสร้างรายได้เลี้ยงชีพ เลี้ยงชุมชนได้อย่างยั่งยืน

แผนภูมิที่ 3.1 : แสดงขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

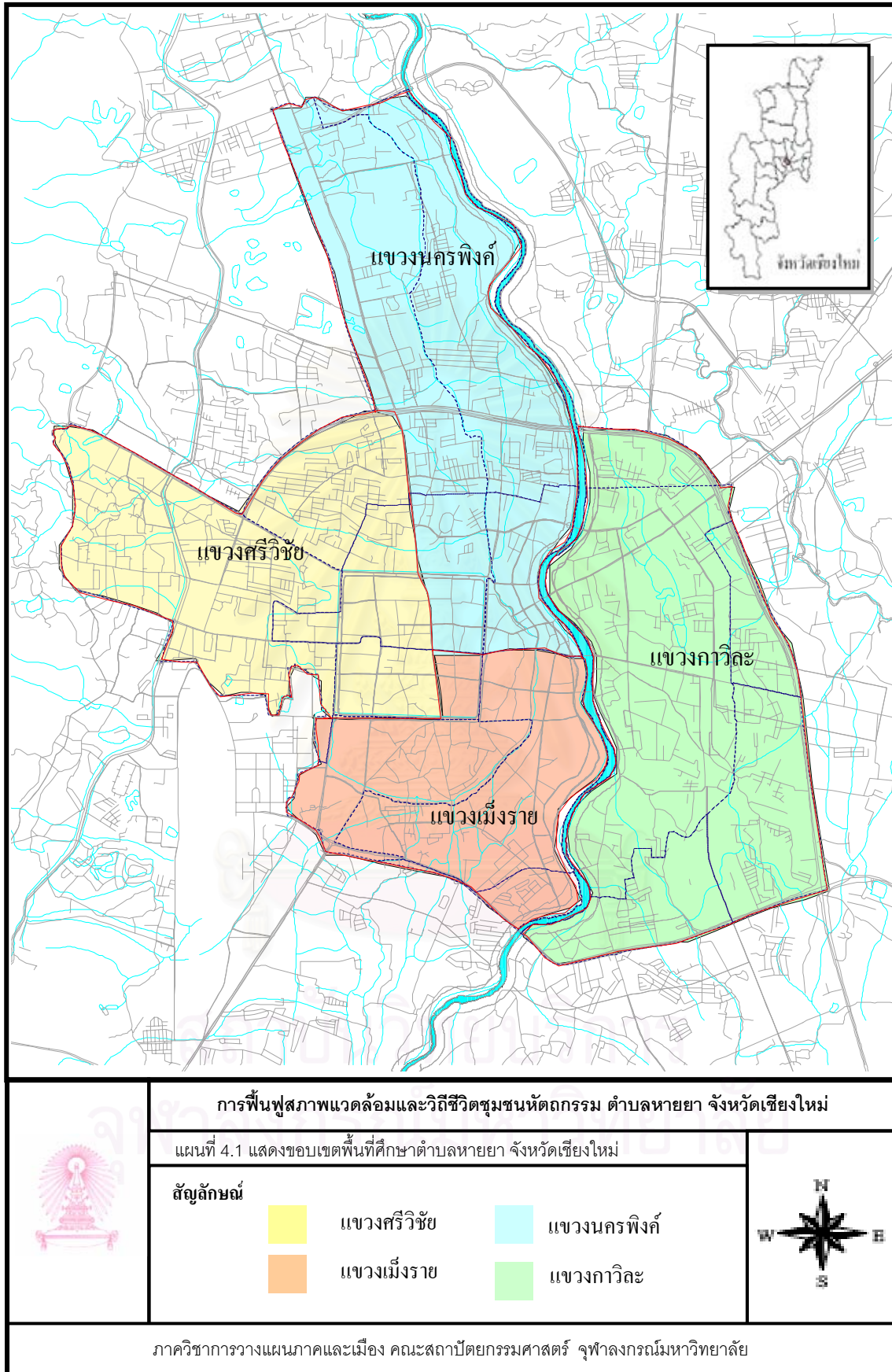
สภาพพื้นที่ปัจจุบัน ชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา

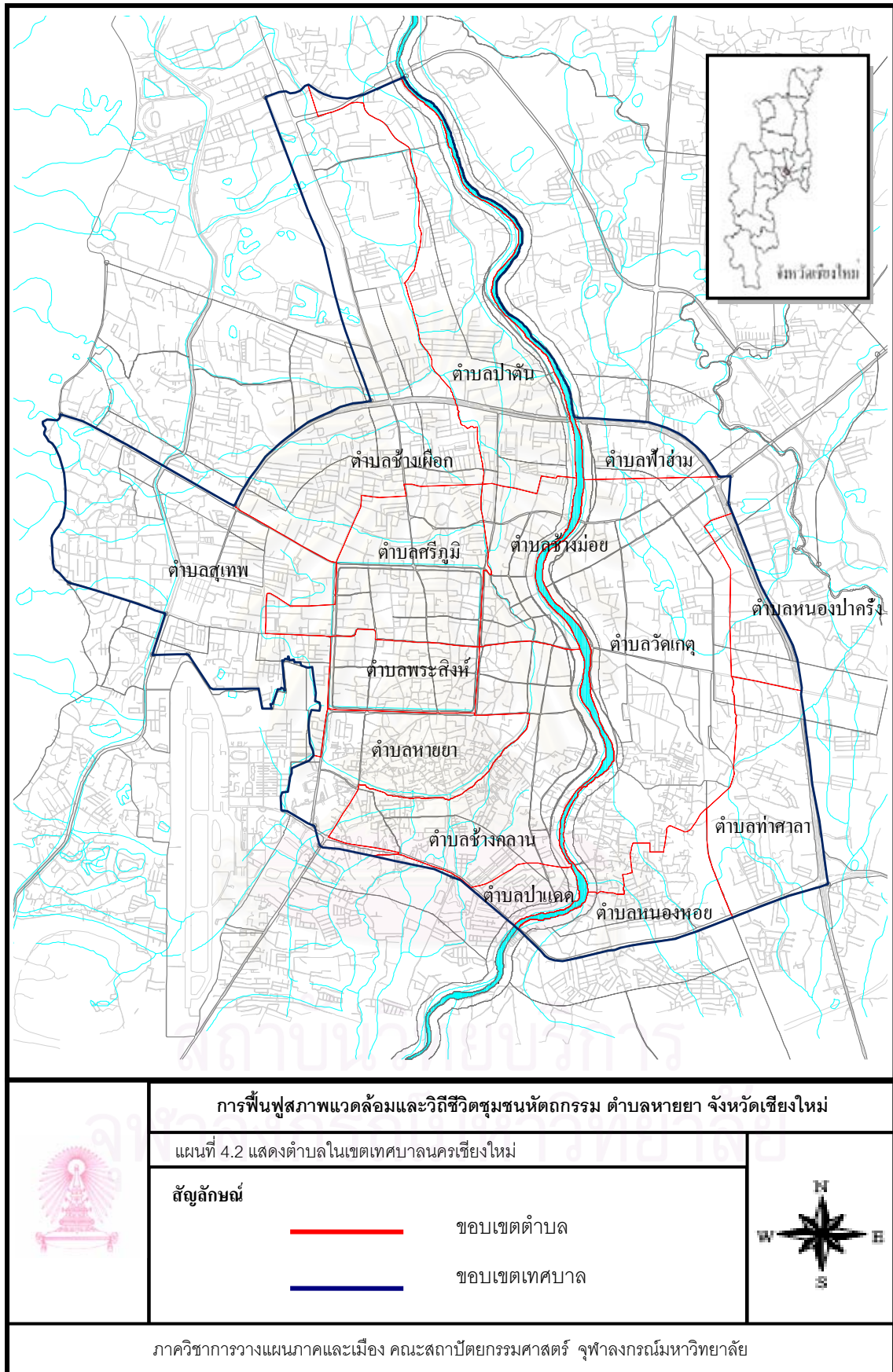
การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ของตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดพื้นที่ศึกษา และเข้าใจถึงความสัมพันธ์ที่มีอิทธิพลต่อการวางแนวทางการฟื้นฟู อีกทั้งยังทำให้ทราบถึงประวัติความเป็นมาการก่อตั้งชุมชนและการเปลี่ยนแปลงของชุมชน เพื่อที่จะสามารถวิเคราะห์บทบาทของพื้นที่ศึกษา โดยข้อมูลพื้นฐานในที่นี้จะศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างทางกายภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม สาธารณูปโภค สาธารณูปการและนโยบายแผนพัฒนาต่างๆ ซึ่งได้ทำการรวบรวมข้อมูล มาจากสำนักงานแขวงเม็งราย และข้อมูลทางด้านสถิติต่างๆ จากเทศบาลนครเชียงใหม่ แต่เนื่องด้วยข้อมูล บางอย่างไม่ได้ถูกเก็บรวบรวมครบทุกปี และส่วนมากเป็นข้อมูลรวมของเทศบาล ในส่วนของตำบลห้วยยา ข้อมูลบางอย่างยังไม่มีการจัดเก็บ รวบรวม ผู้ศึกษาจึงได้พยายามศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่สามารถรวบรวมได้ โดยแยกประเด็นการศึกษา ดังนี้

- ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่และความเชื่อมโยงกับพื้นที่ต่อเนื่อง
- ที่ตั้งและอาณาเขต
- ประวัติความเป็นมาของชุมชนช่วงหัตถกรรม ตำบลห้วยยา
- โครงสร้างชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา
- องค์ประกอบทางวัฒนธรรม ชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา
- นโยบายและแผนพัฒนา ชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา
- สรุปข้อมูลพื้นฐาน ชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา

4.1 ตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่และความเชื่อมโยงกับพื้นที่ต่อเนื่อง

ตำบลห้วยยา เป็นตำบลที่อยู่ในเขตของแขวงเม็งราย โดยตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นเทศบาลนคร ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ. 2478 ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 52 ตอนที่ 80 ลงวันที่ 29 มีนาคม 2478 เดิมมีพื้นที่ในความรับผิดชอบประมาณ 17.5 ตารางกิโลเมตรและได้ขยายพื้นที่เพิ่มเป็น 40.33 ตารางกิโลเมตร ในปี พ.ศ.2526 จนถึงปัจจุบัน มีการแบ่งเขตความรับผิดชอบออกเป็น 4 แขวง (แผนที่ 4.1) และมีทั้งหมด 14 ตำบลในเขตเทศบาล (แผนที่ 4.2)

พื้นที่รับผิดชอบในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ แบ่งออกเป็น 4 แขวง 14 ตำบล ได้แก่

1 แขวงกาวิละครอบคลุมพื้นที่ตำบลฟ้าฮ่าม ตำบลวัดเกต ตำบลหนองป่าครั่ง ตำบลท่าศาลา และตำบลหนองหอย รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมด 12.44 ตารางกิโลเมตร

2 แขวงนครพิงค์ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลป่าตัน ตำบลช้างม่อย ตำบลช้างเผือกบางส่วน และตำบลศรีภูมิบางส่วน รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมด 11.15 ตารางกิโลเมตร

3 แขวงศรีวิชัย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสุเทพ ตำบลช้างเผือกบางส่วน ตำบลศรีภูมิบางส่วน และตำบลพระสิงห์บางส่วน รวมเป็นพื้นที่ทั้งหมด 9.74 ตารางกิโลเมตร

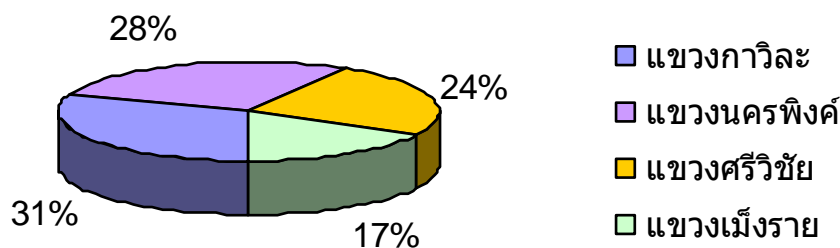
4) แขวงเม็ງราย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหายยา ตำบลช้างคลาน ตำบลป่าแดด และตำบลพระสิงห์บางส่วน รวมพื้นที่ทั้งหมด 7.00 ตารางกิโลเมตร

จากการสำรวจพื้นที่ที่รับผิดชอบในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พบว่า ตำบลหายยา เป็นตำบลในแขวงเม็ງราย ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเขตเทศบาล มีพื้นที่ติดต่อกับบริเวณเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ โดยสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่เมืองเก่าได้ทางประตูเชียงใหม่ มีถนนเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่ คือ ถนนนันทาราม , ถนนวัวลาย และถนนทิพย์เนตร ถนนทั้งสามสายสามารถเชื่อมโยงไปถนนสายวงแหวนเชื่อมต่อกับสนามบินและศูนย์การค้าขนาดใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ ได้จึงทำให้พื้นที่ในเขตตำบลหายยา เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่รอบข้าง ทั้งพื้นที่อนุรักษ์เขตเมืองเก่าเชียงใหม่ และพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมใหม่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสในการพัฒนา จากการขยายตัวของเมือง จากลักษณะของพื้นที่ศึกษาในเบื้องต้น จึงทำให้เห็นศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ ย่านตำบลหายยา ซึ่งเป็นย่านชุมชนเก่าแก่ของเมืองเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่ควรมีการวางแผนในการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและการขยายตัวของเมือง

4.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลหายยา เป็นเขตพื้นที่ต่อเนื่อง ของพื้นที่บริเวณเขตอนุรักษ์เมืองเก่าเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในแขวงเม็ງราย ซึ่งเป็นแขวงที่มีพื้นที่ น้อยที่สุดในพื้นที่เขตการปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ คือมีพื้นที่ 7.00 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 17 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ (แผนภูมิที่ 4.1) มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมตำบลทั้งหมด 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลหายยา ตำบลช้างคลาน ตำบลป่าแดด และตำบลพระสิงห์

โดยในระดับแขวงเม็ງราย ตำบลหายยา มีขนาดชุมชนใหญ่ เป็นอันดับสอง รองจากตำบลช้างคลาน ส่วนอันดับสาม ได้แก่ ตำบลพระสิงห์ และตำบลป่าแดดตามลำดับ

แผนภูมิที่ 4.1 แสดงสัดส่วนพื้นที่รับผิดชอบรายแขวง เทศบาลนครเชียงใหม่

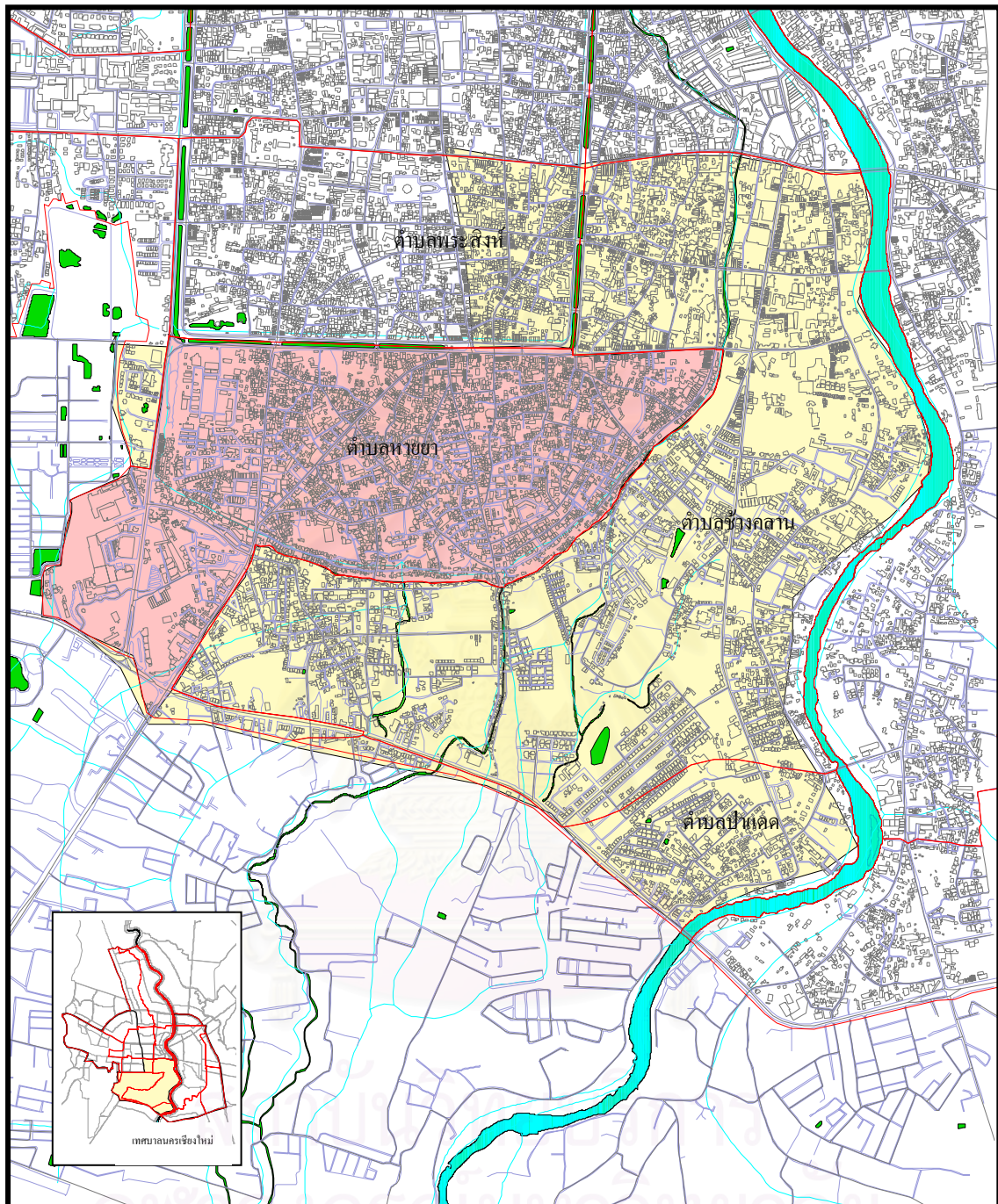
ตำบลหายยา มีอาณาเขต ดังนี้

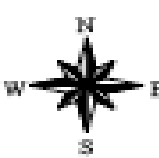
ทิศเหนือ	จรดถนนรอบคูเมืองทางด้านทิศใต้ ฝั่งประตูเชียงใหม่
ทิศตะวันออก	จรดแนวกำแพงดิน(กำแพงเมืองชั้นนอก)และลำคลองแม่ข่า
ทิศใต้	จรดตำบลช้างคลานและตำบลสุเทพซึ่งอยู่นอกเขตเทศบาล
ทิศตะวันตก	จรดตำบลสุเทพ

ตำบลหายยาเป็นที่ตั้งของชุมชนหัตถกรรม หลายแขนง มีเหล่าช่างสกุลต่าง เข้ามาตั้งรกราก อยู่ในบริเวณพื้นที่นอกเขตกำแพงเมืองเชียงใหม่ด้านทิศใต้ ซึ่งอาณาเขตพื้นที่ของชุมชนหัตถกรรมมีแนวกำแพงดิน (กำแพงเมืองชั้นนอก) ล้อมขอบเขตไว้อีกชั้นหนึ่ง หัตถกรรมที่ผลิตในตำบลหายยา แบ่งออกเป็นกลุ่มๆ ได้อาทิเช่น กลุ่มช่างเงิน บ้านหมื่นสารวิวาลัย กลุ่มช่างเงิน บ้านนันทาราม กลุ่มช่างฟิล์มเปียะ บ้านพวกเปียะ กลุ่มช่างหล่อ บ้านศรีสุพรรณ เป็นต้น

กลุ่มหัตถกรรมเป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่นของตำบลหายยา ได้แก่ เครื่องเงิน ซึ่งเป็นเครื่องเงินที่มีความสวยงาม มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ และมีการผลิตสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มช่างเงินตั้งชุมชนอยู่บริเวณโดยรอบวัดหมื่นสารมีการผลิตเครื่องเงินในครัวเรือน และส่งขายร้านค้า บริเวณถนนวิวาลัย สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และท้องที่ ในขณะที่กลุ่มหัตถกรรมอื่นๆ ค่อยเลือนหายไป เนื่องจากขาดผู้สืบทอดและผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่นิยม ในยุคสมัยปัจจุบัน อีกทั้งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีขนาดใหญ่ ใช้ต้นทุนในการผลิตสูง เช่นช่างหล่อ ทำให้ในปัจจุบัน แทบไม่เหลือช่างฝีมือหล่อพระพุทธรูปในตำบลหายยา

การศึกษาในครั้งนี้ จึงเน้นการศึกษาตำบลหายยา และเจาะลึกย่านชุมชนวิวาลัย เนื่องจากเป็นชุมชนที่โดดเด่นและมีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนา เพื่อเป็นชุมชนหัตถกรรมที่ควรค่าแก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่		
	แผนที่ 4.3 แสดงที่ตั้งและอาณาเขตตำบลหายยา แขวงเมืองราย		
	สัญลักษณ์	<div style="display: flex; align-items: center; margin-bottom: 5px;"> <div style="width: 20px; height: 20px; background-color: yellow; margin-right: 5px;"></div> แขวงเมืองราย </div> <div style="display: flex; align-items: center;"> <div style="width: 20px; height: 20px; background-color: orange; margin-right: 5px;"></div> ตำบลหายยา </div>	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

4.3 ประวัติความเป็นมาของชุมชนช่างหัตถกรรม ตำบลหายยา

การศึกษา “การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนหัตถกรรม ในตำบลหายยาทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงเอกลักษณ์และวิถีชีวิตของชุมชนในอดีต เปรียบเทียบกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยการศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน ก็เป็นอีกหนทางหนึ่งในการศึกษาข้อมูลสภาพของชุมชนในอดีตของย่านชุมชนหัตถกรรม เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในบทต่อไป

4.3.1 วิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานในเมืองเชียงใหม่

การสร้างเมืองเชียงใหม่มีพัฒนาการต่อเนื่องมาโดยตลอด ทำให้ลักษณะทางกายภาพของเมืองเชียงใหม่ มีระบบของเมืองที่ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบกับเมืองโบราณอื่นๆ ทั้งการตั้งชุมชน การวางระบบของเมือง ดังนั้น เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพของลักษณะทางกายภาพเมืองในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในการศึกษาวิวัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ จึงแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเวลา ดังนี้

1. พัฒนาการช่วงปี พ.ศ. 1839-2397 (แผนที่ 4.4)

จุดเริ่มต้นของพัฒนาการ การตั้งถิ่นฐานของเมืองเชียงใหม่ ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ระบุว่า เริ่มมีชุมชนมารวมตัวกันอยู่ในบริเวณคูเมือง โดยการตั้งถิ่นฐานชุมชนเมืองเชียงใหม่ ในระยะแรก อยู่ภายในเขตสี่เหลี่ยมกำแพงเมืองชั้นใน ซึ่งภายในกำแพงเมืองเป็นที่ประทับของกษัตริย์ ขุนนาง ชนชั้นปกครองต่างๆ ส่วนกลุ่มคนที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่ ช่างฝีมือ และไพร่ ทัวไป อยู่นอกเขตกำแพงเมืองชั้นในและกำแพงเมืองชั้นนอกตามลำดับ โดยสามารถจำแนกประเภทการใช้ที่ดิน ได้ดังนี้

1) วังและเวียง ตั้งอยู่บริเวณใจกลางเมืองประกอบด้วย คู่มหหลวง และคู่มเวียงแก้ว เป็นสถานที่ที่กษัตริย์ใช้ประทับและบริหารราชการแผ่นดิน และพื้นที่โล่งว่างขนาดใหญ่ ที่เรียกว่า “ช่วงหลวง” เพื่อใช้ในการประกอบพิธีการต่างๆของเมือง นอกจากนี้พื้นที่ภายในกำแพงเมืองที่เป็นเวียงหลักแล้ว ตามหลักฐานได้กล่าวถึงเวียงขนาดเล็กเป็นบริวารโดยรอบอีกหลายแห่ง เวียงบริวารที่สำคัญ ได้แก่ เวียงกุ่มกาม เวียงสวนดอก เวียงเชียงโถม และเวียงเจ็ดริน

2) วัด เป็นองค์ประกอบสำคัญมีความคู่กับพัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ โดยเริ่มตั้งแต่ วัดเชียงมั่น ซึ่งเป็นวัดแรกของเมือง และยังปรากฏหลักฐานการสร้างวัดตามตำแหน่งที่สำคัญของเมือง

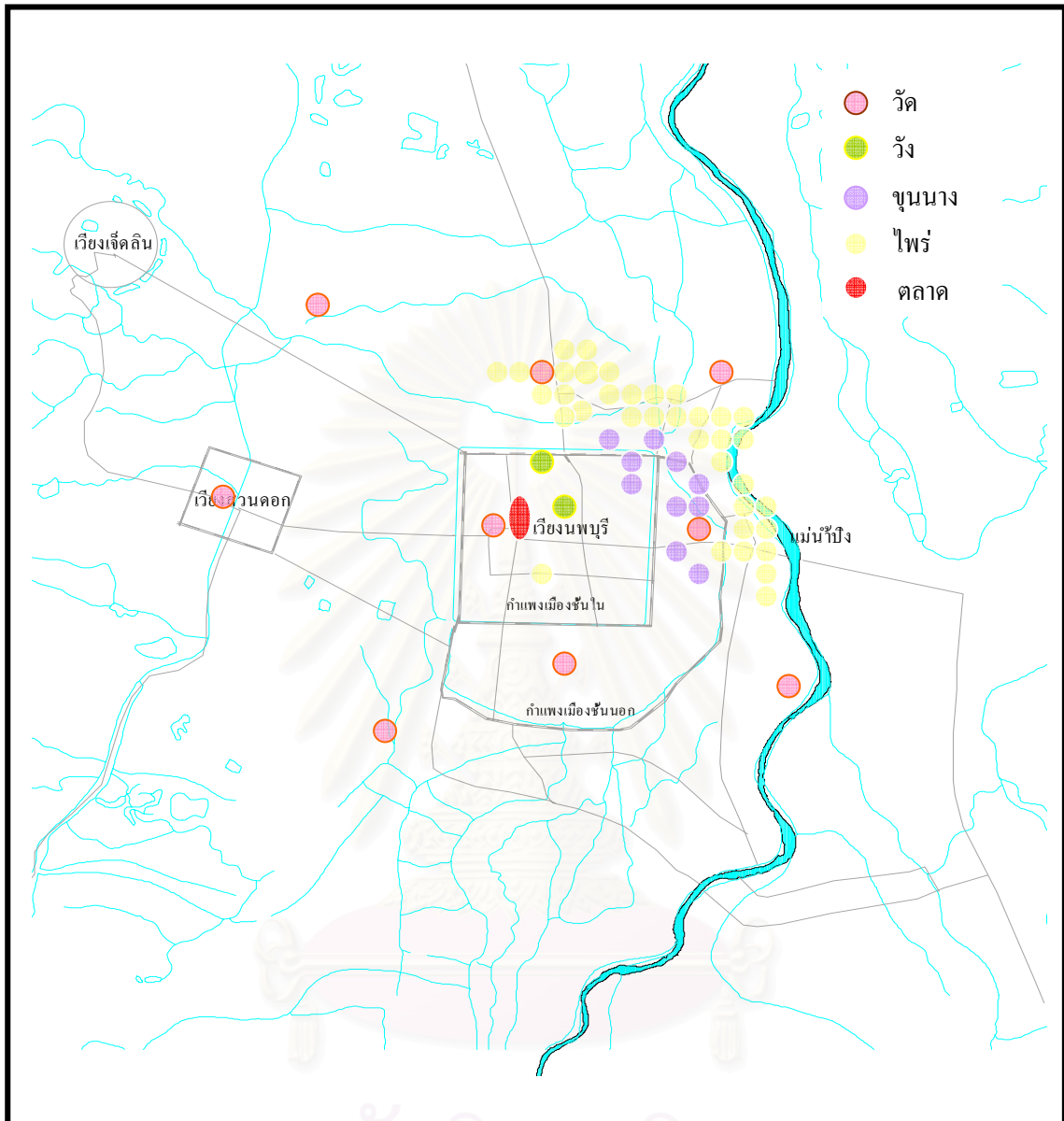
บริเวณโดยรอบเมืองเชียงใหม่ ทั้งในเขตกำแพงเมืองชั้นในและกำแพงเมืองชั้นนอก เช่นวัดเจ็ดยอด วัดหัวข่วง วัดพันเตา วัดนันทราม วัดเชียงยืน วัดโลกโมฬี วัดล้ามช้าง เป็นต้น

3) ตลาด พัฒนาการของตลาดมีหลักฐานกล่าวถึงเฉพาะตลาดที่เกิดขึ้นเพียงแห่งเดียว คือ "ตลาดกลางเวียง" สันนิษฐานกันว่า ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดพระสิงห์ถึงสี่แยกกลางเวียงในปัจจุบัน

4) บ้านและชุมชน ภาพรวมการตั้งถิ่นฐานและชุมชนในระยะแรก ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ภายในกำแพงเมืองบริเวณด้านตะวันออกของพื้นที่เมือง เป็นที่อยู่ของชนชั้นปกครองและไพร่ชั้นดี นอกกำแพงเมืองเป็นที่อยู่ของไพร่ ชุมชนที่สำคัญได้แก่ ชุมชนบ้านหัวเวียง (บ้านช้างเผือก) ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมือง และชุมชนบ้านท่าแพอยู่ทางด้านทิศตะวันออก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 4.4 แสดงวิวัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ ช่วง พ.ศ. 1839 - 2397	
	สัญลักษณ์ 	ขอบเขตเมืองเก่า แม่น้ำ , คู , คลอง
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

2. พัฒนาการช่วงปี พ.ศ. 2397-2476 (แผนที่ 4.5)

เมืองเชียงใหม่ในช่วงนี้ มีพัฒนาการที่มีความชัดเจนมากขึ้น กว่าอดีตที่ผ่านมา ได้มีการบันทึกสภาพเมืองเชียงใหม่ลงในรูปแบบของแผนที่ขึ้นเป็นครั้งแรก ทำให้ทราบถึงสภาพของเมืองเชียงใหม่ในยุคนี้นี้ว่าได้มีการขยายตัวของเมืองมาทางทิศใต้ บริเวณพื้นที่กำแพงเมืองชั้นนอกมากขึ้น รายละเอียดของการตั้งถิ่นฐานมีดังนี้

1) วัดและเวียง มีการสร้างคุ่มต่างๆ ขึ้นอีกหลายแห่ง โดยเริ่มจากพระเจ้ากาวิละที่ทรงฟื้นฟูสภาพเมืองเชียงใหม่ที่ร้างไปแล้วให้กลับมาเจริญรุ่งเรืองใหม่ ซึ่งตลอดระยะเวลาของการเปลี่ยนแปลง มีการแบ่งแยกพื้นที่วังเดิมให้เป็นมรดกสืบทอดของเจ้านายบุตรหลาน ตลอดมา จนถึงสมัยเจ้าแก้ววรวงศ์ (พ.ศ. 2454 -2482) มีการถ่ายโอนอำนาจการปกครองเป็นส่วนกลางแทน ส่งผลให้เจ้านายส่วนใหญ่โยกย้ายวังของตนออกไปอยู่นอกกำแพงเมืองแล้วยกที่ดินหรือขายถวายหลวง เพื่อใช้เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการ และที่ดินบางส่วนขายให้เอกชน

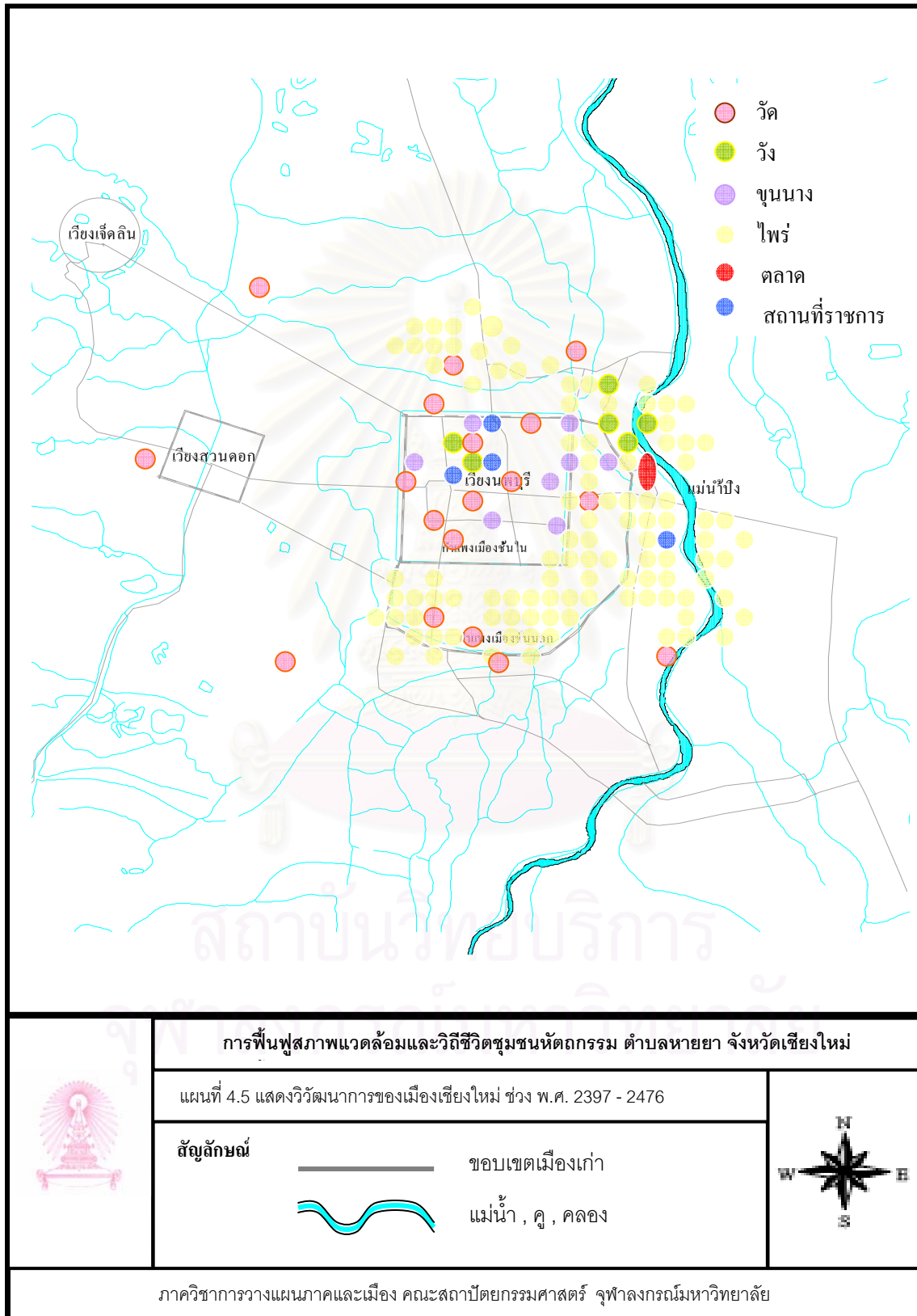
2) วัด ลักษณะการใช้พื้นที่ของวัดส่วนใหญ่คงสภาพต่อเนื่องจากยุคอดีต และวัดอีกหลายแห่งหมดสภาพของความเป็นวัด จนกลายเป็นวัดร้าง มีการจับจองและเปลี่ยนแปลงสภาพประโยชน์ใช้สอยที่ดินของวัดร้างมาเป็นสถานที่ราชการ โรงเรียนและบ้านพักอาศัยแทน

3) ตลาด พัฒนาการของตลาดมีการเปลี่ยนแปลงโดยมีการโยกย้ายออกมาตั้งอยู่ภายนอกกำแพงเมือง บริเวณทิศตะวันออกของเมือง ตลาดมีการพัฒนาจากลักษณะเป็นลานโล่ง มาเป็นร้านค้า ที่เปิดค้าขายตลอดวัน มีโรงเรียนถาวร ตลาดที่สำคัญในยุคสมัยนี้คือตลาดวโรรส เนื่องจากเป็นตลาดที่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำปิง ซึ่งเป็นจุดขนถ่ายสินค้าที่ขนส่งมาทางน้ำที่สำคัญในสมัยนั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2464 รถไฟมาถึงเชียงใหม่ ส่งผลให้พัฒนาการของตลาดวโรรสทวีความสำคัญมากขึ้นกว่าอดีต

4) บ้านและชุมชน พัฒนาการของบ้านและชุมชน มีการรวมกลุ่มของชุมชนต่างๆ ในเมืองอย่างชัดเจน โดยเฉพาะชุมชนเดิมที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ภายในกำแพงเมืองและชุมชนที่มาตั้งใหม่ โดยการกวาดต้อนผู้คนมาจากเมืองต่างๆ เพื่อฟื้นฟูบ้านเมืองหลังจากที่ประชาชนทิ้งเมืองไป ทำให้หลายชุมชนก่อตัวขึ้น โดยเฉพาะชุมชนหายยา เป็นชุมชนของกลุ่มช่างฝีมือที่ถูกกวาดต้อนมา เพื่อฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ โดยให้ตั้งถิ่นฐานบริเวณเขตกำแพงเมืองชั้นนอก มีการประกอบอาชีพหัตถกรรม และมีการเดินทางเข้ามาของคณะมิชชันนารีอเมริกัน และอังกฤษ คนจีน เข้ามาในเชียงใหม่ ทำให้รูปแบบชุมชนมีหลายหลาย และลักษณะของสถาปัตยกรรม บ้านเรือนมีการเปลี่ยนแปลงมากในยุคนี้

5) สถานที่ราชการ เป็นองค์ประกอบใหม่ของโครงสร้างเมืองที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ โดยเริ่มมีศาลต่างประเทศ เป็นสถานที่ราชการแห่งแรกของเมืองเชียงใหม่ ต่อมาได้มีสถานที่ราชการเกิดขึ้นอีก

หลายแห่ง ได้แก่ ศาลารัฐบาลมณฑล ศาลมณฑล ที่ทำการไปรษณีย์โทรเลข สถานีตำรวจ โรงเรียน เป็นต้น

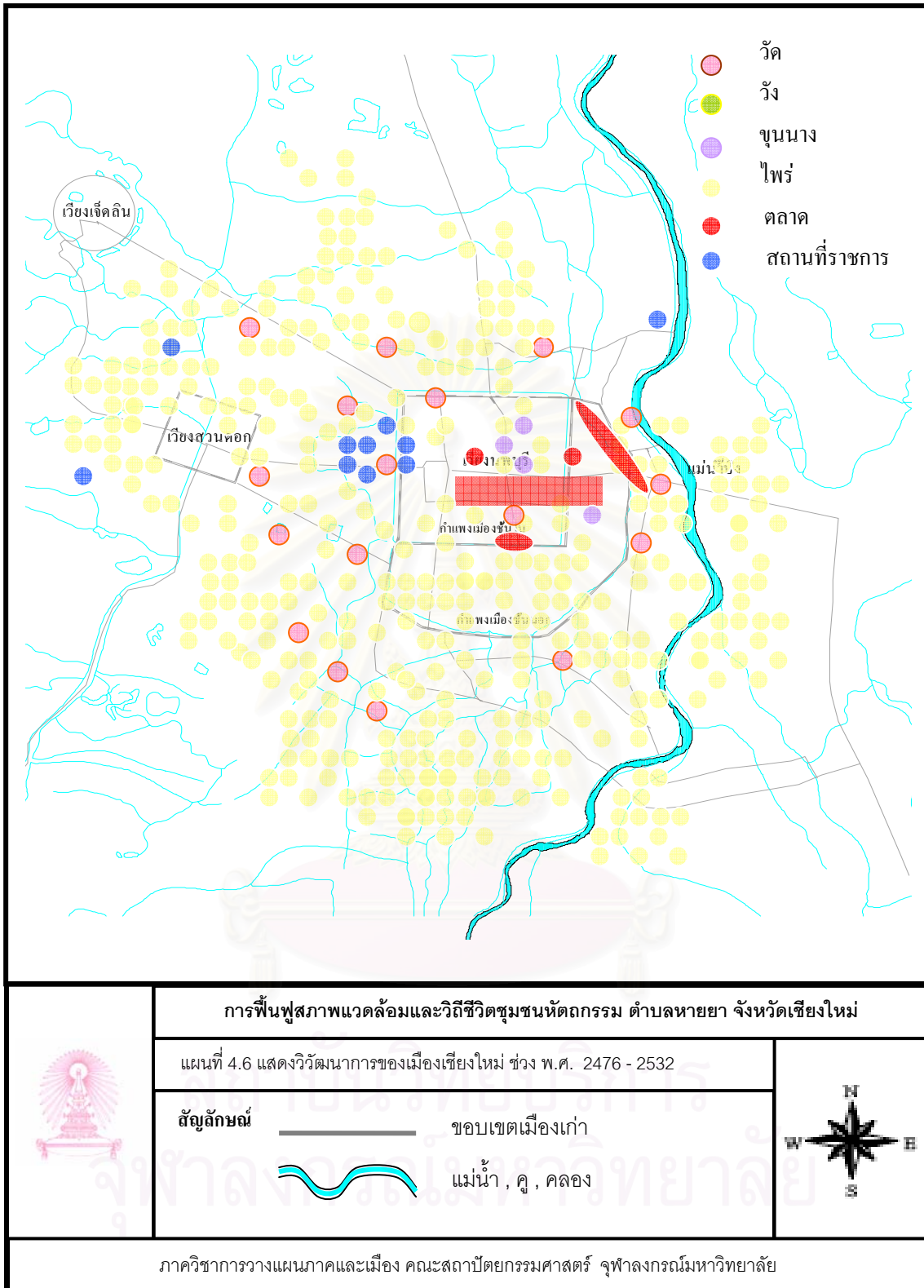

3. พัฒนาการช่วงปี พ.ศ. 2476-2532 (แผนที่ 4.6)

ในช่วงปลายของการพัฒนาเมืองเชียงใหม่ คือตั้งแต่ปี พ.ศ.2476 เป็นต้นมา เมืองมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อเปรียบเทียบกับพัฒนาการในช่วงต่างๆที่ผ่านมา เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งส่งผลให้มีรูปแบบการพัฒนาเมืองที่หลากหลายและแตกต่างไปจากเดิม ซึ่งภาพรวมของพัฒนาการในช่วงนี้ มีรายละเอียดสำคัญ สรุปได้ดังนี้

มีการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานของเมืองเชียงใหม่ คือมีการยกฐานะจากสุขาภิบาลขึ้นเป็นเทศบาลนครแห่งแรกของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2478 ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 17.5 ตารางกิโลเมตร ในพื้นที่ 6 ตำบล คือ ตำบลพระสิงห์ ตำบลศรีภูมิ ตำบลช้างคลาน ตำบลหายยา ตำบลช้างม่อย และตำบลวัดเกต โดยพื้นที่เมืองเก่าส่วนใหญ่ถูกใช้เป็นที่อยู่อาศัย รองลงมาเป็นพาณิชยกรรม ศาสนาสถาน และสถานที่ราชการตามลำดับ การใช้พื้นที่ประเภทอยู่อาศัยจะมีลักษณะกระจายไปทั่วพื้นที่ ประเภทพาณิชยกรรมอยู่ด้านตะวันออกต่อเนื่องกับถนนท่าแพ ส่วนศาสนาสถานและสถานที่ราชการ ยังคงกระจายอยู่ในบริเวณกลางเมือง ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างชัดเจน เนื่องจากมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักของเมืองขึ้น ได้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โรงพยาบาลสวนดอก และถนนไฮเวย์ เป็นโครงสร้างพื้นฐานและเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการขยายตัวของเมืองมากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กล่าวโดยสรุปได้ว่าวิวัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การเกิดชุมชนต่างๆ เกิดขึ้นจากการขยายตัวของเมืองและเกิดจากปัจจัยความต้องการของคนภายในเมือง ชุมชนหลายยุคเกิดขึ้นมาในช่วงยุคที่ 2 ของวิวัฒนาการของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งเป็นช่วงที่มีการฟื้นฟูเมืองขึ้นมาใหม่หลังจากที่เชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า การฟื้นฟูเมืองในยุคนั้นได้มีการกวาดต้อนผู้คนที่หลบหนีออกจากเมืองให้เข้ามาอยู่ในเมือง จะมีการไปตีเมืองที่อยู่โดยรอบเพื่อที่จะกวาดต้อนเชลยเข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ และเป็นการกำจัดเมืองคู่แข่งที่อาจมาตีเมืองเชียงใหม่ได้ การกวาดต้อนผู้คนเข้ามาอยู่ในเมือง ได้มีการเตรียมพื้นที่สำหรับให้ชุมชนเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยได้มีการจัดวางคือ หากเป็นไพร่พลให้อาศัยอยู่บริเวณภายในเขตกำแพงเมืองท่าเกษตรกรรม หากเป็นไพร่ชั้นดีช่างฝีมือให้อาศัยอยู่บริเวณโดยรอบเขตกำแพงเมืองชั้นนอก เพื่อช่วยในการปรับปรุงฟื้นฟู และตกแต่งเมือง อีกทั้งผลิตงานหัตถกรรมสำหรับเจ้านาย ราชวงศ์ และเป็นเครื่องราชบรรณาการ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตนี้ส่วนใหญ่เป็นช่างฝีมือที่กวาดต้อนมาจากต่างเมือง เมื่อมาตั้งถิ่นฐานจึงนำเอาชื่อบ้านเมืองของตนมาตั้งเป็นชื่อชุมชน

ชุมชนที่เกิดขึ้นบริเวณเขตกำแพงเมืองชั้นนอกนี้ จึงเป็นชุมชนช่างหัตถกรรมที่มีฝีมือ และเป็นช่างที่สืบทอดภูมิปัญญา เอกลักษณะทางวัฒนธรรมของเชียงใหม่ มาตั้งแต่ในยุคล้านนา ที่ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ต่อมามีการพัฒนารูปแบบการปกครอง เป็นแบบรวมศูนย์กลาง ในยุคนี้เป็นยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน มีการตั้งเทศบาล และมีการกำหนดขอบเขตของการปกครอง ทำให้มีการรวมชุมชนต่างเป็นตำบล โดยชุมชนช่างหัตถกรรม ที่อยู่บริเวณภายในเขตกำแพงเมืองชั้นนอกของเมืองเชียงใหม่ กลายมาเป็นตำบลหลายยุค จนปัจจุบัน

4.3.2 การตั้งถิ่นฐานของชุมชนหัตถกรรม ตำบลหลายยุค

ชุมชนหัตถกรรมตำบลหลายยุค มีการก่อตั้งชุมชนโดยการกวาดต้อนผู้คน มาจากหมู่บ้านจัวลย ซึ่งอยู่แขวงเมืองป๋น แถบแม่น้ำสาละวิน (แม่น้ำคง) ฝั่งตะวันตก มีชื่อว่า บ้านจัวลย เมืองป๋นเป็นรัฐที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเมิงไต (ไทยใหญ่) ซึ่งมีเขตแดนทางตอนใต้และทางตะวันออกอยู่ติดกับเขตอำเภอเชียงดาว และอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ทางทิศเหนือ ติดกับ เขตรัฐเชียงตุง¹ สาเหตุที่ชาวบ้านจัวลย ในพม่าต้องโยกย้ายถิ่นฐานเดิมเข้ามาอยู่ที่เชียงใหม่ นั้นมีปรากฏหลักฐานอยู่ในพงศาวดารโยนกและตำนานราชวงศ์ปกรณ์เชียงใหม่ ว่าในสมัยพระเจ้ากาวิละ (พ.ศ.2323-2356) เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ยกทัพจากเวียงป่าซาง เข้ามาตั้งเมืองเชียงใหม่ เมื่อ

¹ กฤษณา เจริญวงศ์ และเพชร ประจันปัจฉนิก . รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหา อุปสรรคหัตถกรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านจัวลย. (โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาจากทบวงมหาวิทยาลัย อันดับที่ 13. เชียงใหม่): มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2529: หน้า 19

จุลศักราช 1158 (พ.ศ.2339) พลเมืองในเชียงใหม่มีน้อยมากเพราะถูกพม่ากวาดต้อนไปเป็นขเลยบ้าง หนีภัยสงครามไปซ่อนตัวในป่าดงบ้าง

ทำให้เชียงใหม่ในเวลานั้นอยู่ในสภาพเป็นเมืองร้าง พระเจ้ากาวิละจึงเริ่มปรับปรุงบ้านเมือง และวัดวาอารามที่รกร้างว่างเปล่าภายในเมืองเชียงใหม่ โดยได้ใช้นโยบายที่เรียกว่า “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” หมายถึง การกวาดต้อนชาวเมืองเชียงใหม่ที่หลบหนีไปอยู่ในป่า เนื่องจากหนีภัยสงคราม ให้กลับเข้ามาอาศัยอยู่ในเมือง แต่ก็ยังมีกำลังคนไม่เพียงพอที่จะบำรุงรักษา พื้นฟูเมืองเชียงใหม่ให้สวยงาม มั่นคงเช่นเดิมได้ พระองค์จึงได้ส่งกองทัพออกไปตีเมืองต่างๆ ในรัฐไทยใหญ่ ไทยลื้อ (สิบสองปันนา) เมื่อตีเมืองใดได้ก็กวาดต้อนผู้คนมาไว้ที่เมืองเชียงใหม่ เพื่อเป็นการเพิ่มกำลังคนของเชียงใหม่ให้มากขึ้น ดังนั้นประชาชนที่ประกอบกันเป็นชาวเชียงใหม่ในปัจจุบันจึงมีหลากหลายชาติพันธุ์ ทั้งชาวไทยญวนพื้นเมือง ชาวไทยใหญ่ ไทยลื้อ ไทยยอง และไทยเขิน² ซึ่งบรรดาผู้คนที่ถูกกวาดต้อนมาจากท้องถิ่นต่างๆ ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านของตนตามชื่อบ้านเมืองเดิมที่จากมา ซึ่งชื่อเมืองเหล่านี้ก็ยังคงปรากฏอยู่ในเขตพื้นที่เชียงใหม่ในปัจจุบัน เช่น เมืองเลน เมืองวะ เมืองซอน เมืองพยาก เมืองโก ซึ่งอยู่ในเขตท้องที่อำเภอสันทราย เมืองหลวงอยู่ในเขตอำเภอดอยสะเก็ด เมืองออน และเมืองหลวง อยู่ในเขตอำเภอสันกำแพง เชียงแสน เชียงขวาง อยู่ในเขตอำเภอสารภี เมืองสาทร เมืองกาย เมืองมาง เมืองล้ง บ้านเงิน บ้านวัวลาย บ้านสะต๋อย อยู่ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ บ้านทุ่งฮั้ว บ้านตองกาย อยู่ในเขตอำเภอหางดง ส่วนชาวยอง อยู่ในจังหวัดลำพูนสืบมาจนทุกวันนี้

ชาวบ้านที่ถูกกวาดต้อนมาในเวลานั้น ส่วนใหญ่เป็น สกุลช่างฝีมือ ที่มีความรู้ และทักษะ ในวิชาช่างศิลปะการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านหลายประเภท เช่น ช่างกระดาด ช่างเคียน (กลิ้งไม้) ช่างแต้ม (วาด) ช่างซ้อง ช่างคำ (ทอง) ช่างทำร่ม ช่างทำเครื่องเงิน ช่างทำเครื่องเงิน เป็นต้น ช่างเหล่านี้ถูกได้ถูกกวาดต้อนให้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่และบริเวณรอบเมือง เพื่อทำความเจริญให้แก่บ้านเมือง จนในปัจจุบัน ก็ยังมีลูกหลานของเหล่าสกุลช่างเหล่านั้น ที่ยังคงสืบสานศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษอยู่ จะเห็นได้ว่าชุมชนต่างๆ ในเขตเมืองเชียงใหม่ ทั้งชื่อหมู่บ้านก็ดี ชื่อวัดก็ดี เป็นชื่อของสกุลช่างต่างๆ ที่เข้ามาอาศัยในเมืองเชียงใหม่ในยุคบุกเบิกบ้านเมือง หลังจากที่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า เช่น บ้านช่างแต้ม บ้านช่างลาน บ้านพวกแต้มอยู่ด้านในกำแพงเมือง บ้านช่างเงิน บ้านพวกเปี้ยะ (ช่างตีตีพินน้ำเต้า ปัจจุบันคือพวกเปี้ยะ) บ้านช่างหล่อ อยู่ริมวัดศรีสุพรรณติดคูเมือง บ้านช่างเงิน อยู่รอบๆ วัดนันทาราม บ้านช่างซ้อง อยู่แถววัดช่างซ้อง บ้านช่างเคียน อยู่บ้านตองกาย อำเภอ

² ไกรสิทธิ์ นิมมานเหมินทร์. เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง. ในลายครามเชียงใหม่ : ลิฟวิ้ง. (หนังสือเพื่อเฉลิมฉลองอายุครบ 6 รอบ นายไกรสิทธิ์ นิมมานเหมินทร์)

หางดง บ้านช่างปั้นอยู่บ้านวัวลาย อำเภอหางดง ซึ่งเป็นสาขาของบ้านวัวลายหมื่นสาร บ้านช่างคำอยู่ อำเภอหางดง ช่างกระดาศอยู่อำเภอสันป่าตอง ช่างทำร่ม ช่างแกะสลักอยู่อำเภอสันกำแพง เป็นต้น³

การอพยพเข้ามาของชาวบ้านวัวลาย มีกล่าวไว้ในพงศาวดารโยนกว่า “ถึงศักราช 1160 ปี มะเมีย (พ.ศ. 2342) เจ้าเมืองเชียงใหม่ (พระเจ้ากาวิละ) ให้เจ้าคำมูลเป็นแม่ทัพคุมไพร่พล 300 ขึ้นไปตี เจ้าฟ้าคำเครื่อง ซึ่งเป็นเจ้าเมืองบุ เจ้าฟ้าคำเครื่องถูกปืนตาย เจ้าคำมูลจึงตีได้เมืองบุแล้ว เจ้าคำมูลก็ ยกไพร่พลข้ามแม่น้ำคง (แม่น้ำสาระวิน) ไปฟากตะวันตก เข้าตีเอาบ้านจัวลาย บ้านสะตอย บ้านสอยไร บ้านท่าช้าง บ้านนา ฟุ้งอ้อ จับได้หมื่นขวาวัวลายและภรรยาอีกทั้งผู้คนเป็นเชลย มีจำนวนมากแล้วจึง เลิกทัพกลับมาเมืองเชียงใหม่”⁴ และปรากฏในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า “ในศักราช 1160 นั้นเถลิง สกราช 1161 (พ.ศ.2342/43) พระเป็นเจ้าเกณฑ์เจ้าคำมูลเป็นแม่ทัพคุมไพร่พล 300 ขึ้นไปตีฟ้าคำเครื่อง อันมาตั้งอยู่เมืองบุ ฟ้าคำเครื่องถูกสีหนาทตาย ได้เมืองบุ แล้วเจ้าคำมูลก็ยกไพร่พลต่อ โดยข้ามแม่น้ำคง ไปฟากตะวันตกเข้าตีเอาบ้านจัวลาย บ้านสะตอย ท่าช้าง ได้หมื่นขวาวัวลายและเมียฟ้าคำเครื่อง อีก ทั้งกวาดเอาครอบครัว ลูกบ่าวชาวไพร่ลงมาใส่บ้านเมือง”⁵ เป็นครั้งแรกที่ชาวบ้านวัวลาย ได้อพยพมา อยู่เชียงใหม่ และได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่รอบๆวัดหมื่นสาร บ้านนี้จึงมีนามว่า “บ้านหมื่นสารวัวลาย” และมีอีกกลุ่มหนึ่งเป็นช่างปั้นได้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านวัวลาย ตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง มีชื่อว่า “บ้านหารแก้ววัวลาย”

การกวาดต้อนชาวบ้านวัวลาย แขวงเมืองปั่น เกิดขึ้นอีกครั้งในสมัยพระเจ้าช้างเผือก ธรรมลังกา เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่องค์ที่ 2 ดังปรากฏในพงศาวดารโยนกและตำนานราชวงศ์ปกรณ์ ว่า “ลุศักราช 1180 (พ.ศ. 2361) พระเจ้าช้างเผือกแต่งตั้งให้เจ้าสุวรรณหงคำมูล ผู้เป็นหลานคุมไพร่คน 1000 ยกไปตีบ้านพม่า ซึ่งตั้งอยู่ปากน้ำแม่ปุ พม่ายกถอยหนีไป เจ้าสุวรรณหงคำมูลและเจ้าแก้วเมืองมาได้ยกกองทัพข้ามฟากแม่น้ำคงไปยังตะวันตก เข้าตีบ้านตองกาย บ้านวัวลายอยู่แขวงเมืองปั่น กวาด ต้อนครอบครัวเชลยมาทางฝั่งตะวันออก ข้ามแม่น้ำคงที่ท่าผาแดง”⁶ และปรากฏในตำนานพื้นเมือง เชียงใหม่ว่า “ลักกราช 1180 (พ.ศ.2316) พระเจ้าช้างเผือกแต่งตั้งเจ้าสุวรรณหงคำมูลตนเป็นหลาน คุมไพร่พล พันคน ยกไปตีเมืองปั่น ได้อพยพครอบครัวใส่บ้านเมืองครั้งหนึ่ง”⁷

³ ปวงคำ ต้อยเขียว. ประวัติวัดหมื่นสาร บ้านวัวลาย. (ธราททองการพิมพ์. เชียงใหม่). 2527. หน้า 18

⁴ นงเยาว์ กาญจนจारी. ตำนานพื้นบ้านเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700ปี. เวียงพิงค์การพิมพ์. เชียงใหม่. 2538. หน้า 130

⁵ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและเดวิด เค วัยอาจ. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. (โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์. กรุงเทพฯ).2543: หน้า168

⁶ (พระครูโสภาสคณาภิบาล . วัดหมื่นสาร. (เชียงใหม่. ธราททองการพิมพ์). 2528 : หน้า 24-25

⁷ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและเดวิด เค วัยอาจ. ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่. (โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์. กรุงเทพฯ).2543: หน้า202

นับตั้งแต่นั้นมา ชาวบ้านวัดลายก็ได้อาศัยตั้งรกราก อยู่ในเมืองเชียงใหม่โดยตั้งบ้านเรือนอยู่รอบๆ วัดศรีสุพรรณและวัดหมื่นสาร ตำบลหายยา โดยเรียกว่าหมู่บ้านวัดลายตามนามบ้านเดิม เข้ามาช่วยในการฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของล้านนา โดยประกอบเครื่องเงิน เช่น ชันน้ำ ไปจนถึงเครื่องประดับ อีกทั้งยังเป็นช่างเครื่องเงินประจำคุ้มหลวงผลิตเครื่องใช้ เครื่องประดับของราชสำนักล้านนา มาตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบันได้มีลูกหลานที่ยังคงประกอบอาชีพช่างเครื่องเงิน สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ โดยนำมาประกอบเป็นอาชีพหารายได้ มาจนถึงปัจจุบัน⁸

หลังจากการรวบรวมกำลังคนด้วยนโยบาย “เก็บหอมมอมไพร่หรือเก็บผักใส่ช้ำเก็บข้าใส่เมือง” ทำให้ในเมืองเชียงใหม่มี “ชุมชน” กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างหลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่ถือเป็น “ชุมชนช่าง” เพราะต่างมีความรู้ ความสามารถในการทำงานช่างต่างๆ ของแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดมา ซึ่งจากการรวบรวมผู้คนเข้ามาอยู่อาศัยในเมืองเชียงใหม่สามารถสรุปเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้ (แผนที่ 4.7)

1. ตั้งถิ่นฐานในเขตกำแพงเมืองชั้นใน สันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มช่างฝีมือที่คงมีอยู่เดิม

1.1 กลุ่มช่างแต้ม ปรากฏหลักฐานว่ามีการสร้างวัดในเขตเมืองเชียงใหม่ สองวัดด้วยกันคือ วัดพวกแต้ม และวัดช่างแต้ม ชำนาญงานจิตรกรรมฝาผนัง เช่น จิตรกรรมฝาผนังวิหารวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันเหลือแต่วัดไม่ปรากฏช่างฝีมือ

1.2 กลุ่มช่างคำ เป็นกลุ่มทำเครื่องสูง เครื่องราชบรรณาการ สันนิษฐานว่าตั้งถิ่นฐานบริเวณวัดดอกคำและวัดดอกเงิน ปัจจุบันเหลือแต่วัดไม่ปรากฏงานช่าง

2. ตั้งถิ่นฐานในเขตกำแพงเมืองชั้นนอก(ตำบลหายยา)เป็นกลุ่มคนที่ถูกกวาดต้อนมา

2.1 บ้านวัดลาย เป็นชุมชนช่างเครื่องเงิน ย้ายถิ่นฐานมาจากฝั่งตะวันตกของแม่น้ำคง (สาละวิน) เมื่อ พ.ศ. 2342

2.2 ชุมชนวัดศรีสุพรรณ เป็นชุมชนช่างเครื่องเงินบ้านวัดลาย ที่ย้ายถิ่นฐานมาในปี พ.ศ. 2361 ส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มชาวเขินที่นำมาจากเชียงตุง พร้อมชาวเขินบ้านนันทาราม เมื่อ พ.ศ. 2354

2.3 ชุมชนวัดนันทาราม เป็นกลุ่มชาวขีตหรือชาวเขิน ย้ายถิ่นฐานมาจากเชียงตุงเมื่อ พ.ศ.2354 เป็นกลุ่มช่างทำเครื่องเขิน

2.4 ชุมชนพวกเปี้ย เป็นชุมชนช่างผลิตเครื่องดนตรี และเป็นศิลปิน โดยผลิตพิณเปี้ยะกลอง ซอ ในปัจจุบันปรากฏวัดพวกเปี้ยแต่ไม่ปรากฏช่างเหลืออยู่

⁸ ปวงคำ ด้อยเขียว. ประวัติวัดหมื่นสาร บ้านวัดลาย. (ธราทองการพิมพ์. เชียงใหม่). 2527. หน้า 26

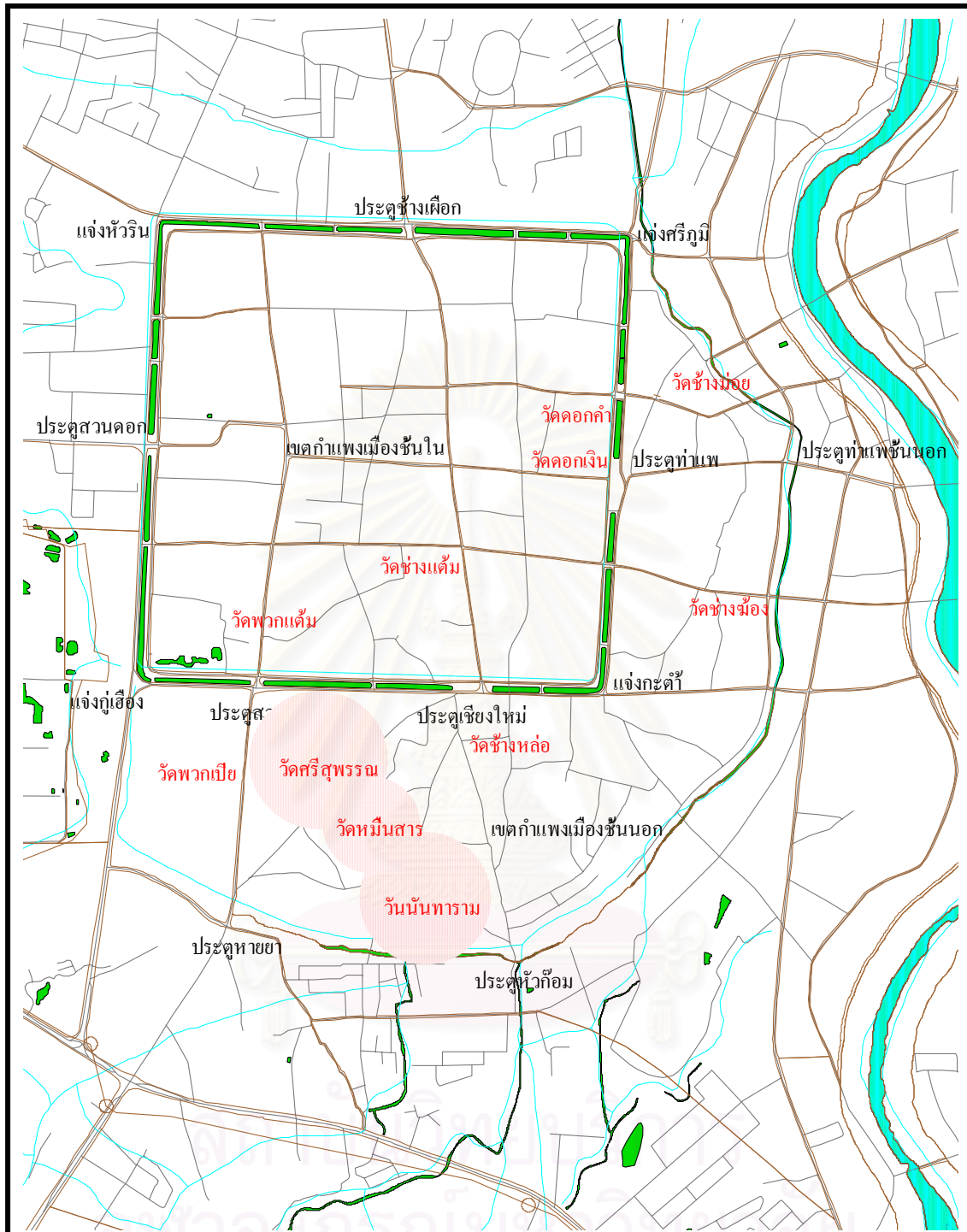
2.5 บ้านฮ่อม เป็นกลุ่มชาวเชียงแสนที่ย้ายถิ่นฐานมาเมื่อปี พ.ศ. 2347 ซึ่งเป็นชุมชนช่างฝีมือ เช่นงานกระดาษ

2.6 บ้านช่างหล่อ เป็นชุมชนช่างหล่อพระพุทธรูป อาศัยอยู่บริเวณด้านนอกประตูเชียงใหม่ โดยปรากฏวัดร้างแห่งหนึ่งชื่อวัดช่างหล่อ แต่ปัจจุบันถูกรื้อหมดสิ้น เหลือแต่อิฐที่ปูพื้น ส่วนกลุ่มช่างหล่อ ในการทำงานหล่อพระพุทธรูปต้องใช้พื้นที่และความร้อนสูง จึงมีการโยกย้ายออกไปอยู่บริเวณนอกเมือง

2.7 บ้านช่างหล่อ บ้านร้อยข้อหรือลอยเคราะห์ เป็นชุมชนชาวเชียงแสนที่ถูกเทครัวมาพร้อมชาวบ้านฮ่อม เมื่อ พ.ศ.2347 มีช่างทำหล่อและล้อเกวียน

2.8 บ้านช่างม่อย เป็นชุมชนเมือง มีการตีมีด ทำเครื่องใช้เกษตรกรรม เช่นจอบ เสียม

เมื่อพิจารณาการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มช่างหัตถกรรม ในเมืองเชียงใหม่ พบว่าส่วนมากเป็นกลุ่มคนที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามา จากการกวาดต้อน และได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณเขตกำแพงเมืองชั้นนอก เนื่องจากเป็นเขตชั้นดี มีฝีมือ และยังช่วยมีส่วนช่วยในการฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่หลังจาก ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่ากว่า 200 ปี กลุ่มช่างหัตถกรรมส่วนมากถูกกวาดต้อนมาในยุคของพระเจ้ากาวิละ เมื่อมาตั้งถิ่นฐานในเชียงใหม่แล้ว ได้มีการนำความรู้ความสามารถที่มีมา ผลิตงานหัตถศิลป์ เป็นศิลปะที่คงเอกลักษณ์ และมีลักษณะเฉพาะของล้านนา โดยในยุคที่มีการฟื้นฟูเมืองกลุ่มชนช่างเหล่านี้ มีโอกาสได้ “ก่อสร้างสร้างเวียง” และสร้างวัดของตัวเองไว้ในเมืองเชียงใหม่ โดยวัดเหล่านี้ปัจจุบันยังคงสภาพเป็นวัด มีการทำนุบำรุงสืบทอดกันมา บ้างวัดคงปรากฏแต่หลักฐานทางโบราณคดี เนื่องจากหกดยุค ของล้านนา มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และเมืองเชียงใหม่มีการพัฒนารุดหน้าอย่างรวดเร็ว ทำให้กลุ่มช่างฝีมือ บ้างกลุ่มเปลี่ยนแปลงอาชีพ และพัฒนารับกับสิ่งใหม่ๆ ที่เข้ามาในเชียงใหม่ ชาดคนสืบทอดภูมิปัญญา จนในที่สุดก็ไม่หลงเหลือช่างหัตถกรรมประเภทนั้นในเชียงใหม่อีกเลย จากการสำรวจชุมชนหัตถกรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ พบว่าชุมชนหมื่นสาร ชุมชนศรีสุพรรณ และชุมชนนันทาราม เป็นชุมชนดั้งเดิมที่ยังดำเนินการผลิตงานหัตถกรรม ในรูปแบบเดิม โดยชุมชนดังกล่าวเป็นชุมชนช่างเครื่องเงินและช่างเครื่องเงิน ตั้งอยู่ในตำบลหายยาในปัจจุบัน โดยเป็นกลุ่มคนที่ถูกกวาดต้อนมาจากบ้านงัวลาย ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน จึงทำให้มีชื่อเรียกชุมชนแห่งนี้ว่า ชุมชนงัวลาย

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหยาขยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 4.7 แสดงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนช่างหัตถกรรม ในเมืองเชียงใหม่	
	สัญลักษณ์	 ชุมชนหัตถกรรม ชุมชนที่ยังผลิตสินค้าหัตถกรรม
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

ชุมชนหัตถกรรมที่ยังคงหลงเหลือทั้งสามชุมชนในปัจจุบัน กำลังประสบปัญหาในการผลิตงานหัตถกรรม ดังเช่นชุมชนข้างอื่นๆ แต่เนื่องจากชุมชนทั้งสามชุมชนมีการรวมกลุ่มที่ดี และมีการสืบสานอนุรักษ์วัฒนธรรมของชุมชนไว้อย่างเหนียวแน่น ทำให้ยังมีรูปแบบของวิถีชีวิตแบบเดิมให้เห็นอยู่ แต่ก็เริ่มลดลง จึงเกิดแนวคิดในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมดั้งเดิมที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในเมืองเชียงใหม่ ให้คงอยู่เพื่อเป็นแหล่งสืบทอดประวัติศาสตร์ ภูมิปัญญา และสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คงเอกลักษณ์ที่กำลังจะสูญหายของเชียงใหม่ให้คงอยู่ในแหล่งผลิตดั้งเดิม

4.3.3 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน

ช่วงกึ่งศตวรรษที่ผ่านมาได้เกิดความเปลี่ยนแปลงหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนข้าง ในตำบลหายยา การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ เช่น

1. การคมนาคมสะดวกขึ้นตามลำดับ คือรถไฟมาถึงเชียงใหม่ ในปี พ.ศ. 2464 เริ่มมีการก่อสร้างถนนระหว่างอำเภอ หมู่บ้านให้เชื่อมโยงทั่วถึงและได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2456 ทำให้สามารถนำงานที่ผลิตได้ไปขายทุกพื้นที่ได้รวดเร็วขึ้นจากเดิมที่ต้องใช้ม้า วัว ล้อเกวียน ก็เปลี่ยนมาเป็นรถยนต์ รถไฟ มาเป็นรถทัวร์ และเครื่องบิน ซึ่งสนามบินเชียงใหม่ เริ่มใช้ในปี พ.ศ. 2518 ทำให้ผู้คนหลังไหลเข้ามาเมืองเชียงใหม่ มีคนที่เดินทางมาเที่ยวเชียงใหม่ ส่วนมากต้องมาที่ถนนวัวลาย เนื่องจากเป็นชุมชนหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อ และมีผลิตภัณฑ์เครื่องเงินศิลปะล้านนาที่สวยงาม วิจิตร นักท่องเที่ยวส่วนมากซื้อสินค้าเครื่องเงินกลับไปด้วย ทำให้ในช่วงนี้ เกิดร้านค้าขายเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องไม้แกะสลัก บนถนนวัวลาย ถนนนันทาราม เพิ่มขึ้นตามลำดับ จนบางร้านมีการขยายกิจการ ในชุมชนมีการผลิตผลงานหัตถกรรมเพื่อส่งร้านขายของที่ระลึกบนถนนวัวลาย ทำให้ชุมชนในยุคนี้เพื่อฝูง มีเสียงกระทบของฆ้องกับโลหะ ดังทั่วไปในชุมชน

ขณะเดียวกัน ตั้งแต่ พ.ศ. 2515 การผลิตของที่ระลึกที่อำเภอสันกำแพงเริ่มได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ มีการส่งเสริมให้มีการลงทุนด้านศิลปหัตถกรรม เช่น โรงงานแกะสลัก ทำร่มกระดาษสา ทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย เครื่องเงิน เครื่องเงิน ฯลฯ ทำให้ตั้งแต่ปี 2527 เป็นต้นมา ย่านบ่อสร้าง – สันกำแพง กลายเป็นตลาดแห่งใหม่ของสินค้า ศิลปหัตถกรรมพื้นเมือง แทนที่ย่านตำบลหายยา ถนนวัวลาย ถนนนันทาราม ทำให้ ชุมชนข้างดั้งเดิมนบ้านวัวลาย ศรีสุพรรณ นันทาราม ได้รับผลกระทบรุนแรง

จนปิดกิจการลงตามลำดับ โดยบางส่วนต้องเปลี่ยนเป็นผู้ผลิตส่งตลาดแห่งอื่น เช่น ย่านไนท์บาซาร์ และสันกำแพง ซึ่งการส่งขายในรูปแบบนี้ ช่างผลผลิตไม่ได้เงินสดทันที เหมือนขายเอง แต่กลับเป็นการค่อยๆจ่าย เป็นงวด ทำให้ไม่คุ้มกับค่าแรง ที่ผลิตผลงาน

2. การศึกษาระบบโรงเรียน แยกแรงงานของครัวเรือนและชุมชนหัตถกรรม ทำให้ห่างไกลกันมากขึ้นตามลำดับ โดยช่างรุ่นพ่อแม่ ส่วนใหญ่ต่างเห็นคุณค่าของการศึกษา ระบบโรงเรียนระดับสูงว่า

สามารถทำให้บุตรหลานมีหน้าที่การงานที่ดีกว่าการเป็นช่างในชุมชนหัตถกรรม ที่ต้องทำงานหนักและมีรายได้น้อย การสืบทอดภูมิปัญญาสู่คนอีกรุ่นหนึ่งจึงเริ่มหายากขึ้นตามลำดับ

3. วัสดุที่ใช้หายากและราคาแพงมากขึ้น เช่น รักในการทำเครื่องเงิน เงินเหรียญรูป ในการทำเครื่องเงินแม้จะมีการปรับเปลี่ยนเป็นงานอลูมิเนียมแล้ว ก็มีตลาดไม่เพียงพอ

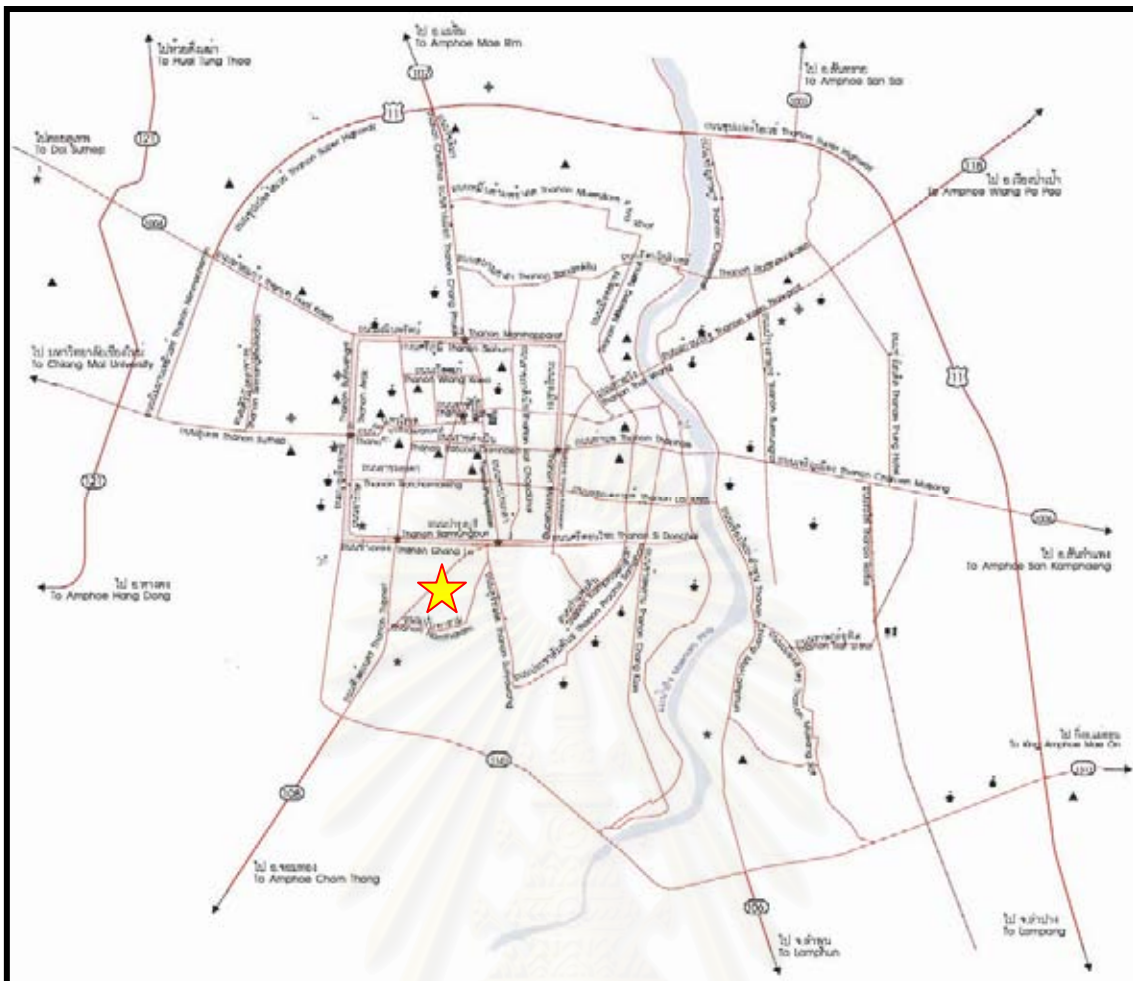
4. ที่ดินในเมืองอันเป็นที่ตั้งชุมชนดั้งเดิมมีราคาสูงขึ้น การประกอบงานช่างบางอย่าง เช่น ช่างหล่อพระซึ่งต้องใช้พื้นที่และความร้อน จึงไม่เหมาะที่จะทำต่อไปในเขตชุมชน ต้องขายที่ดินและย้ายออกนอกเมือง ขณะที่บางชุมชนหัตถกรรม ต้องปรับเปลี่ยนบ้านอันเป็นสถานที่ทำงานหัตถกรรม เป็นหอพักหรือ กิจการอื่นเพื่อหารายได้เพิ่ม

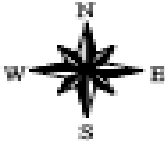

4.4 โครงสร้างชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา

การศึกษาโครงสร้างของชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา เพื่อเป็นการสำรวจสภาพในปัจจุบันของพื้นที่ศึกษา เพื่อเก็บเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์พื้นที่ และหาค่าศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชน เนื่องจากปัจจุบันชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยาที่เหลืออยู่ เป็นกลุ่มชุมชนที่เรียกว่าชุมชนวัวลาย เป็นชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินและเครื่องเงิน ที่มีศูนย์กลางชุมชนเป็นวัดสามวัด อยู่ในบริเวณพื้นที่ต่อเนื่องกัน ข้อมูลที่ทำการสำรวจจึงเจาะลึกชุมชนวัวลาย โดยมุ่งเน้นโครงสร้างของชุมชน ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ การใช้ที่ดิน ประชากร และกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนในปัจจุบัน

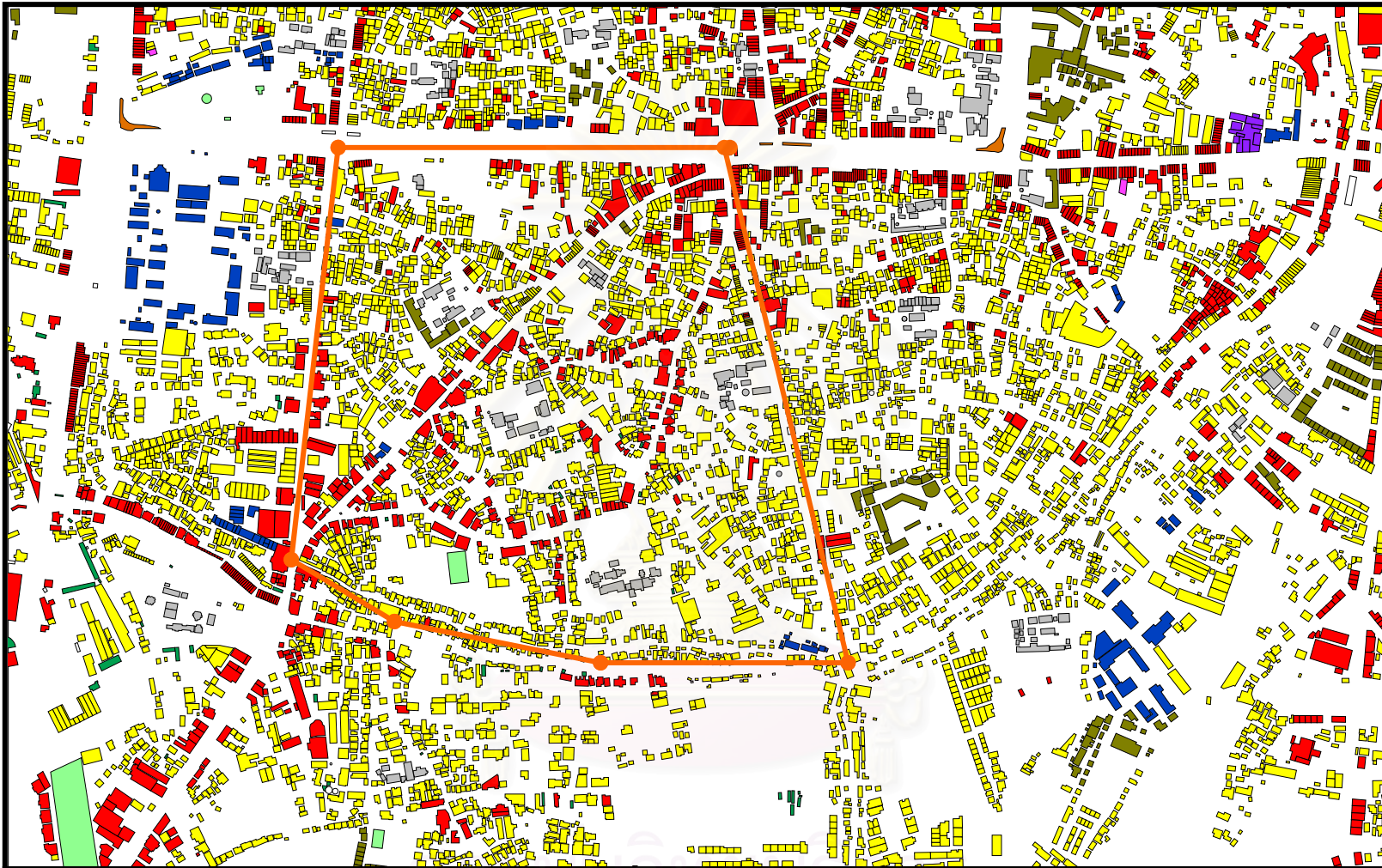
4.4.1 การใช้ที่ดินและอาคาร

หมู่บ้านวัวลาย ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ อยู่บริเวณทิศใต้ของพื้นที่เขตเมืองเก่า มีหน่วยงานการปกครองส่วนท้องถิ่นของสำนักงานแขวงเมืองราย สังกัดสำนักงานเทศบาลนครเชียงใหม่ อาณาเขตของหมู่บ้านวัวลายเริ่มต้นตั้งแต่บริเวณสี่แยกตลาดประตูเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตก ติดถนนช่างหล่อและถนนทิพย์เนตร ส่วนทางทิศตะวันออกเริ่มตั้งแต่บริเวณสี่แยกตลาดประตูเชียงใหม่ ติดถนนนันทาราม ไปทางทิศใต้จรดถนนทิพย์เนตร

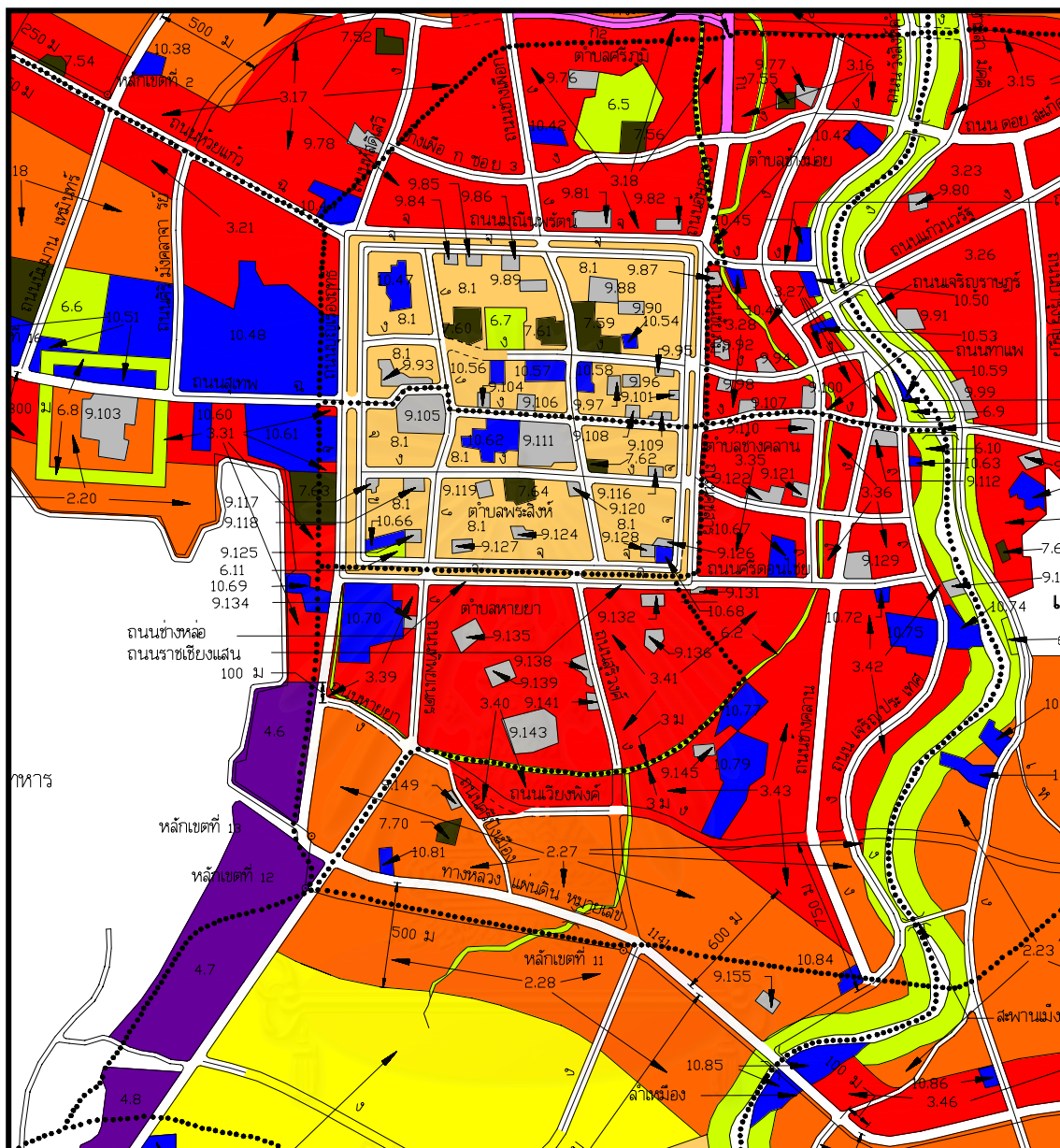
	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่		
	แผนที่ 4.8 แสดงที่ตั้งของชุมชนวัวลาย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่		
	สัญลักษณ์	 ชุมชนวัวลาย ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 4.9 แสดงลักษณะการใช้ที่ดิน และขอบเขตพื้นที่ศึกษาตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	สัญลักษณ์	 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา
		

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 4.10 แสดงผังเมืองรวมจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. 2547 (บางส่วน)	
	สัญลักษณ์	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

ลักษณะการใช้ที่ดินบริเวณย่านชุมชนหัตถกรรมวัลลาย สามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่างๆ ดังนี้

การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมส่วนใหญ่กระจายอยู่ตามแนวถนนวัลลาย เป็นประเภทอาคารพาณิชยกรรม ที่มีลักษณะหลายหลายทั้งทางด้านยุคสมัยและรูปแบบสถาปัตยกรรม ด้านหลังอาคารพาณิชยกรรมเป็นพื้นที่พักอาศัยซึ่งมีลักษณะบ้านเรือนแออัด หนาแน่น และเส้นทางเข้าถึงไม่สะดวก เกิดลักษณะการใช้ที่ดินที่เสื่อมโทรม ทำให้พื้นที่ขาดคุณค่าและไม่สามารถเข้าถึงชุมชนข้าง ที่ผลิตหัตถกรรมเครื่องเงิน การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมในพื้นที่ที่สามารถจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินได้ดังนี้

1. ร้านค้าเครื่องเงิน ในปัจจุบันบริเวณถนนวัลลายมีร้านค้าเครื่องเงินประมาณ 40% ของพื้นที่ โดยส่วนมากเป็นร้านค้าเก่าแก่ ประกอบการโดยชาวชุมชนวัลลายดั้งเดิมและสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ผลิตภัณฑ์ ส่วนมากภายในร้านเป็นเครื่องเงินโบราณ ซึ่งมีขนาดใหญ่และมีราคาแพง เช่น ชันเงิน เครื่องประดับ สร้อย เข็มขัด กระเป๋า ที่ผลิตจากเงิน ซึ่งมีราคาแพง

ภาพที่ 4.1

ภาพที่ 4.2

ภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.1-4.4 แสดงร้านค้าเครื่องเงินบริเวณถนนวัลลาย

2. ตลาดสด ในบริเวณพื้นที่ศึกษามีตลาดสด 2 แห่ง คือ ตลาดทิพย์เนตร(รูปที่ 4.5) และตลาดประตูเชียงใหม่ (รูปที่4.6) ตลาดทิพย์เนตร เป็นตลาดสดของคนในชุมชน โดยบริเวณตลาดมีการประกอบกิจกรรมทางด้านพาณิชยกรรมหนาแน่น มีร้านค้าหลายหลายประเภท เช่นโรงแรม ร้านอาหารของชำ และโรงภาพยนตร์ ซึ่งในปัจจุบันปิดกิจการไปแล้ว บริเวณตลาดทิพย์เนตร มีพื้นที่โล่งที่ขาดการดูแลรักษา ปัจจุบันเป็นพื้นที่จอดรถ ส่วนตลาดประตูเชียงใหม่ เป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่ใหญ่กว่าตลาดทิพย์เนตร ส่วนมากขายอาหาร ซึ่งตลาดประตูเชียงใหม่จะมีความหนาแน่นของการใช้บริการจากผู้คนมากกว่าตลาดทิพย์เนตร มีคิวรถประจำทาง(สีล้อแดง) จอดเรียงรายอยู่สองข้างทาง ทำให้เกิดการจราจรติดขัดบริเวณช่วงประตูเชียงใหม่

ภาพที่ 4.5 แสดงตลาดทิพย์เนตร

ภาพที่ 4.6 แสดงตลาดประตูเชียงใหม่

3. อาคารพาณิชย์ทั่วไป ภายในพื้นที่ศึกษาปัจจุบันมีการประกอบกิจกรรมทางด้านพาณิชยกรรมที่หลากหลาย ซึ่งทำให้สภาพทั่วไปของพื้นที่ขาดเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ เนื่องจากกิจกรรมการค้าขายไม่มีกลุ่มผลิตภัณฑ์ที่ชัดเจน เช่น คลังไฟฟ้า(รูปที่ 4.7) ร้านจัดงานแต่งงาน(รูปที่ 4.8) ตู้ซ่อมรถ เป็นต้น

ภาพที่ 4.7 แสดงร้านค้าคลังไฟฟ้า บนถนนวิบูลย์

ภาพที่ 4.8 แสดงร้านจัดงานแต่งงาน

การใช้ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม-พักอาศัย

กลุ่มพาณิชย์กรรม-พักอาศัยประเภทตึกแถวกระจายอยู่โดยรอบพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่ที่พักอาศัยรูปแบบนี้จะอยู่บริเวณถนนวิบูลย์ ต่อเนื่องไปตามแนวริมถนน และซอยต่างๆ และยังมีตึกแถวแบ่งให้เช่า หอพัก กระจายอยู่ทั่วไปในพื้นที่ศึกษา

การใช้ที่ดินประเภทพักอาศัย

ที่พักอาศัยในพื้นที่ศึกษาแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

- อาคารแถวพักอาศัย มีอยู่ทั่วไปในพื้นที่ ส่วนมากเป็นอาคารที่ตั้งติดถนน ซอย โดยใช้พักอาศัยไม่ได้ประกอบกิจกรรมทางด้านพาณิชย์กรรมด้านล่าง

- บ้านพักอาศัย ส่วนใหญ่บ้านพักอาศัยจะอยู่ด้านในโดยเข้าตรอก ซอยต่างๆ อาคารบ้านเรือนมีหลายหลายประเภท ทั้งบ้านไม้ดั้งเดิม บ้านคอนกรีตสมัยใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในสภาพที่ค่อนข้างทรุดโทรมเส้นทางเข้าถึงไม่สะดวก แต่ภายในบริเวณบ้านมีพื้นที่โล่งกว้างขวาง

ภาพที่ 4.9 แสดงบ้านพักอาศัยในชุมชน

ภาพที่ 4.10 แสดงบ้านพักอาศัยในชุมชน

- อพาร์ทเมนต์ เป็นอาคารสูง 4-6 ชั้น เช่น ห้องเช่า หอพัก แมนชั่น สำหรับผู้มีรายได้ต่ำ เนื่องจากพื้นที่ใกล้แหล่งงานที่อยู่ภายในเมืองเชียงใหม่

ภาพที่ 4.11 แสดงอาคารห้องเช่า 5 ชั้น

การใช้ที่ดินประเภทสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ

ระบบสาธารณูปโภคภายในพื้นที่ศึกษา มีเพียงพอต่อความต้องการ แต่สาธารณูปการในพื้นที่ถือว่ายังขาดแคลน ผู้คนในพื้นที่ต้องเดินทางออกนอกพื้นที่ เพื่อไปใช้บริการ เช่น สำนักงานเขต โรงพยาบาล โรงเรียน เป็นต้น

ภาพที่ 4.12 : แสดงสาธารณูปโภคในพื้นที่

ที่ว่าง

ที่ว่าง ในพื้นที่ศึกษามีอยู่ค่อนข้างมากโดยภาพรวม แต่ส่วนมากเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของผู้อยู่อาศัย พื้นที่ว่างสาธารณะมีค่อนข้างน้อย ส่วนมากไม่มีการปรับปรุงพื้นที่ว่างแต่เปิดให้เช่าเป็นพื้นที่จอดรถ คนในชุมชนมีแนวความคิดที่จะรวมทุนทรัพย์ในการซื้อพื้นที่ว่างที่เป็นทรัพย์สินของธนาคาร เพื่อจัดสร้างเป็นลานกิจกรรมชุมชน บริเวณริมถนนวิบูลย์

ภาพที่ 4.13 แสดงพื้นที่ว่างในชุมชน

ถนน

ในบริเวณพื้นที่ศึกษาประกอบด้วยถนนสายใหญ่สองสาย และมีตรอก ซอยที่มีขนาดแคบและคดเคี้ยว โดยในบางพื้นที่รถยนต์ไม่สามารถผ่านได้ อีกทั้งยังมีปัญหาด้านการเชื่อมต่อของถนนอีกด้วย

4.4.2 ลักษณะทางด้านโครงสร้างของประชากร

1. **เชื้อชาติและศาสนา** ประชากรในเขตผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ ส่วนใหญ่มีเชื้อชาติไทยและสัญชาติไทย ร้อยละ 98.86 นอนั้นร้อยละ 0.74 เป็นเชื้อชาติจีน สัญชาติไทย และร้อยละ 0.10 ที่เป็นเชื้อชาติจีน สัญชาติจีน เมื่อพิจารณาถึงชุมชนเทศบาลนครเชียงใหม่จะพบว่าอยู่ในรูปแบบเดียวกัน โดยส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 98 ประชากรจะมีเชื้อชาติไทยและสัญชาติไทย การนับถือศาสนาก็เช่นเดียวกัน กว่าร้อยละ 98 จะนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือ ศาสนาคริสต์ และอิสลามตามลำดับ

2. **ขนาดครัวเรือน** ขนาดครัวเรือนในเขตผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่ เท่ากับ 2.57 คน ต่อครัวเรือน โดยในระดับชุมชนเมืองและชนบท มีขนาดครัวเรือนที่ค่อนข้างใกล้เคียงกัน คือขนาดครัวเรือนในชุมชนเมืองเท่ากับ 2.65 คน ขณะที่ขนาดครัวเรือนในชุมชนชนบทจะเท่ากับ 2.50 คน ซึ่งมีแนวโน้มจากการขยายไปประกอบอาชีพในชุมชนเมือง และขนาดครัวเรือนในเมืองและชนบทมีขนาดเล็กลง เมื่อพิจารณาขนาดครัวเรือนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2543 มีจำนวนครัวเรือน 66,399 ครัวเรือน หรือคิดเป็นขนาดครัวเรือนเท่ากับ 2.59 คนต่อครัวเรือน ตำบลช้างม่อยมีขนาดครัวเรือนใหญ่ที่สุดคือ 3.43 คนต่อครัวเรือน รองลงมาคือตำบลศรีภูมิ 3.38 คนต่อครัวเรือน โดยมีตำบลหนองป่าครั่งมีขนาดครัวเรือนเล็กที่สุด คือ 1.41 คนต่อครัวเรือน

หากเปรียบเทียบขนาดครัวเรือน ช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ผังเมืองรวมเมืองเชียงใหม่มีขนาดครัวเรือนเล็กลงจาก 4.59 คน ในขณะที่เขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีขนาดครัวเรือนใหญ่ขึ้น กล่าวคือ จำนวนครัวเรือน 73,631 คน หรือคิดเป็นขนาดครัวเรือนเท่ากับ 2.35 คนต่อครัวเรือน จากการสำรวจขนาดครัวเรือนในเขตผังเมืองเฉพาะ พบว่าปี พ.ศ. 2543 มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 5,759 ครัวเรือน หรือคิดเป็นขนาดครัวเรือนเท่ากับ 2.90 คนต่อครัวเรือน เมื่อพิจารณาขนาดครัวเรือนในพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมืองจำแนกตามตำบล กล่าวคือ ตำบลศรีภูมิและตำบลพระสิงห์มีขนาดครัวเรือนเท่ากับ 3.38 และ 2.61 คน ซึ่งตำบลศรีภูมิมีขนาดครัวเรือนเพิ่มขึ้นตามเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยช่วง 5 ปีที่ผ่านมา ตำบลศรีภูมิมีขนาดประชากร และจำนวนครัวเรือนลดลงอย่างมาก ส่วนตำบลพระสิงห์ตัวแปรทั้งสองกลับมีการเพิ่มมากขึ้น

4.4.3 จำนวนและความหนาแน่นของประชากร

จากรายงานสถิติจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร เดือนธันวาคม 2547ของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย พบว่ามีจำนวนประชากรในเขตเทศบาลทั้งหมด 152,334 คน เป็นชาย 71,280 คน เป็นหญิง 81,054 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 68,055 ครัวเรือน และมีความหนาแน่นประชากรโดยเฉลี่ยทั้งเทศบาลประมาณ 3,777.19 คนต่อตารางกิโลเมตร (ตาราง 4.1)

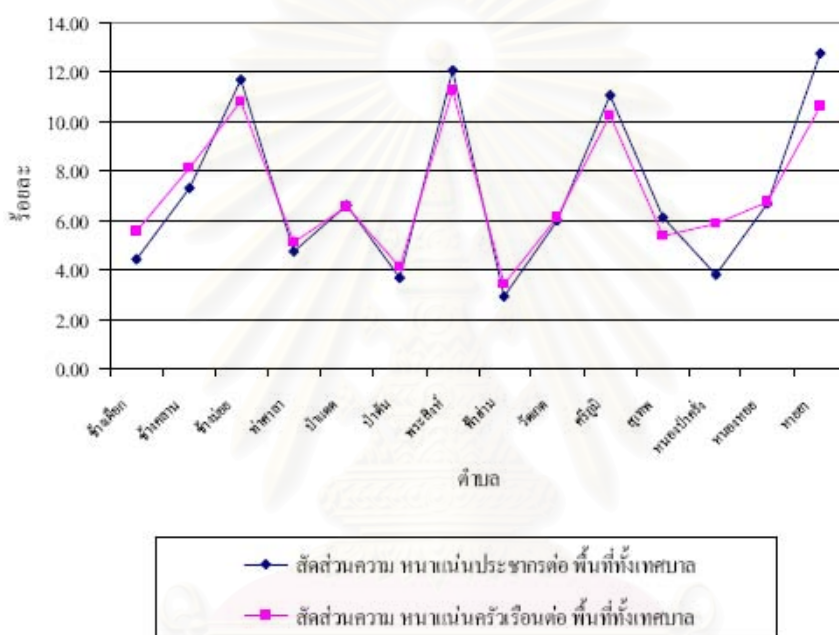
ตำบล	ขนาดครัวเรือน	จำนวนครัวเรือน	ประมาณจำนวนประชากร
<u>พื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมือง</u>			
ตำบลศรีภูมิ	3.38	1,867	6,310
ตำบลพระสิงห์	2.61	3,445	8,978
<u>นอกพื้นที่สี่เหลี่ยมคูเมือง</u>			
ตำบลศรีภูมิ	3.38	138	466
ตำบลช้างม่วย	3.43	103	353
ตำบลช้างคลาน	3.26	75	245
ตำบลหายยา	2.91	131	381
ตำบลสุเทพ	2.41	-	-
รวม	2.90	5,759	16,733

ตารางที่ 4.1 แสดงการประมาณจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ตำบล	พื้นที่ (ตร.กม.)	ประชากร (คน)	ครัวเรือน (หลัง)	ความ หนาแน่น ประชากร (คน/ตร.กม.)	สัดส่วนความ หนาแน่น ประชากรต่อ พื้นที่ทั้ง เทศบาล(%)	ความ หนาแน่น ครัวเรือน (หลัง/ตร.กม.)	สัดส่วนความ หนาแน่นต่อ พื้นที่ทั้ง เทศบาล(%)
ตำบลช้างศึก	6.17	15,662	8,655	2,538	4.46	1,403	5.56
ตำบลช้างคลาน	3.74	15,619	7,687	4,176	7.33	2,055	8.14
ตำบลช้างม่วย	1.46	9,747	3,977	6,676	11.72	2,724	10.79
ตำบลท่าศาลา	2.31	6,281	2,978	2,719	4.77	1,289	5.11
ตำบลป่าแดด	0.53	2,000	881	3,774	6.62	1,662	6.58
ตำบลป่าตัน	4.21	8,793	4,415	2,089	3.67	1,049	4.15
ตำบลพระสิงห์	1.28	8,784	3,640	6,863	12.05	2,844	11.26
ตำบลฟ้าฮ่าม	0.67	1,120	582	1,672	2.93	869	3.44
ตำบลวัดเกต	7.04	24,190	10,881	3,436	6.03	1,546	6.12
ตำบลศรีภูมิ	2.77	17,440	7,163	6,296	11.05	2,586	10.24
ตำบลสุเทพ	5.67	19,804	7,736	3,493	6.13	1,364	5.40
ตำบลหนองป่าครั่ง	0.81	1,755	1,200	2,167	3.80	1,481	5.87
ตำบลหนองหอย	1.6	6,087	2,715	3,804	6.68	1,697	6.72
ตำบลหายยา	2.07	15,052	5,545	7,272	12.76	2,679	10.61
รวมทั้งหมด	40.33	152,334	68,055	56,973	100.00	25,248	100.00

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนประชากร จำนวนครัวเรือน ความหนาแน่นและสัดส่วนประชากรต่อพื้นที่รายตำบลในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ พ.ศ.2547

เมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนร้อยละของจำนวนความหนาแน่นประชากรต่อพื้นที่แต่ละตำบลในเขตเทศบาล พบว่า ตำบลหายยาเป็นตำบลที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ 7,272 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงไปคือ ตำบลพระสิงห์ 6,863 คนต่อตารางกิโลเมตร และตำบลช้างม้อย 6,676 คนต่อตารางกิโลเมตร ขณะที่สัดส่วนร้อยละของจำนวนความหนาแน่นครัวเรือนแต่ละตำบลในเขตเทศบาลพบว่า ตำบลพระสิงห์มีสัดส่วนความหนาแน่นของครัวเรือนมากที่สุด คือ 2,844 ครัวเรือนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมาคือ ตำบลช้างม้อยและตำบลหายยา ซึ่งมีสัดส่วนความหนาแน่นต่อพื้นที่ 2,724 และ 2,679 ตามลำดับ (แผนภูมิ 4.2)

แผนภูมิที่ 4.2 : แสดงการเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรและครัวเรือนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

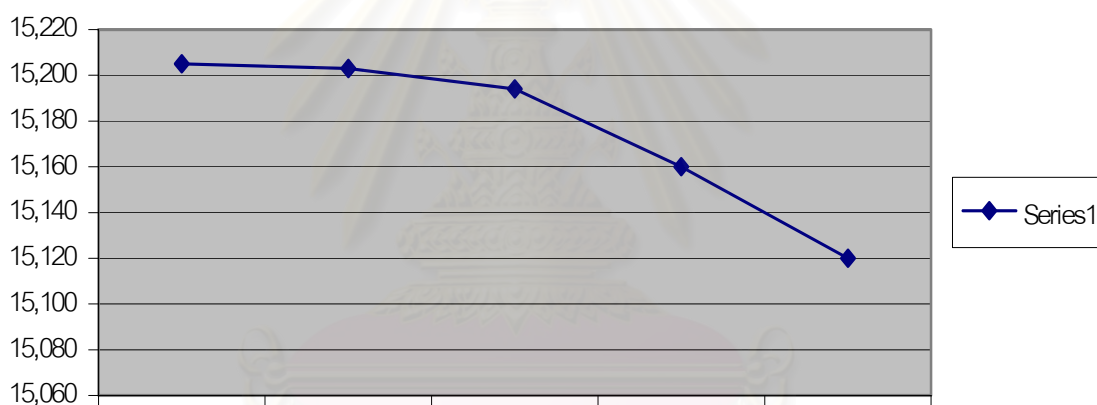
ประชากรในพื้นที่ศึกษา ชุมชนวัวลาย ตำบลหายยา จากการศึกษาระกอบด้วย จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 5,517 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 15,120 คน แยกเป็นชาย จำนวน 7,168 คน หญิง จำนวน 7,992 คน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยประชากรในพื้นที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ตั้งแต่บรรพบุรุษ ในยุคก่อร่างสร้างเมืองเชียงใหม่ ในอดีตแทบทุกหลังคาเรือนประชากรประกอบอาชีพเป็นช่างฝีมือทำเงิน แต่ปัจจุบันผู้ที่ประกอบอาชีพดังกล่าวมีจำนวนลดลง ประชากรทั้งชายและหญิงมีอัตราการขยายตัวที่ลดลงตามไปด้วย สาเหตุเป็นเพราะที่ตั้งของชุมชนในปัจจุบันได้กลายเป็นพื้นที่เมืองที่ประกอบธุรกิจพาณิชยกรรม เนื่องจากเมืองได้มีการขยายตัวอย่างมาก ส่งผลกระทบต่อชุมชนตำบลหายยาที่เป็นแหล่งหัตถกรรมเครื่องเงินตั้งแต่โบราณทำให้ต้องปรับเปลี่ยน

ไปเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นและผู้คนบางส่วนในชุมชนได้ย้ายออกไปตั้งถิ่นฐานเพื่อสร้างชุมชนหัตถกรรมใหม่ ยกตัวอย่างเช่นสันกำแพง เป็นต้น ทำให้ชุมชนวัลลายถูกกลดบบาทกลงไปในที่สุด

ปี	ตำบล	ประชากรชาย (คน)	ประชากร หญิง (คน)	จำนวน ครัวเรือน
2545	ห้วยยา	7,207	7,998	5,502
2546	ห้วยยา	7,207	7,996	5,506
2547	ห้วยยา	7,189	8,005	5,510
2548	ห้วยยา	7,168	7,992	5,516

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนประชากร ตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่

แผนภูมิที่ 4.3 แสดงจำนวนประชากรตำบลห้วยยา ช่วงเดือน พ.ศ 2545-2548

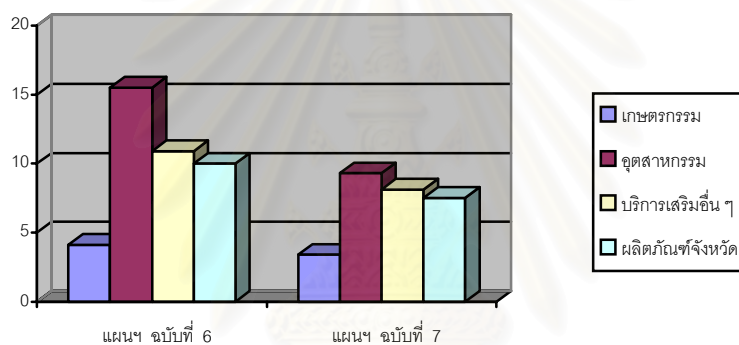
4.4.4 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการรวมกลุ่ม

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2540 คิดเป็นมูลค่า 81,616.8 ล้านบาท ลดลงจากปี 2540 ร้อยละ 0.92 มีมูลค่าสูงสุดในภาคเนื้อหรือร้อยละ ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค โดยมีมูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อตัว 56,287 บาท รายได้เฉลี่ยเป็นลำดับที่สองของภาคเนื้อ ส่วนโครงสร้างผลิตภัณฑ์จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2540 พบว่า สาขาบริการเป็นสาขาหลักที่สัดส่วนสูงสุดร้อยละ 22.22 รองลงมาคือ สาขาอุตสาหกรรม สัดส่วนร้อยละ 16.42 สาขา

เกษตรกรรม สัดส่วนร้อยละ 13.61 และสาขาการค้าส่ง – ปดืก สัดส่วนร้อยละ 11.15 ตามลำดับ ส่วนสาขาที่มีสัดส่วนน้อยที่สุด คือ สาขาเหมืองแร่และหินมีสัดส่วนร้อยละ 0.73

อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ที่ผ่านมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (ปี 2530 – 2534) มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 10 ต่อปี มีผลทำให้ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเพราะราคาที่สูงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการผลิตเกือบทุกสาขาปรับตัวสูงขึ้น โดยเฉพาะสาขาผลิตหลักได้แก่ สาขาอุตสาหกรรม สัดส่วนร้อยละ 15.5 สาขาบริการ สัดส่วนร้อยละ 10.9 และสาขาเกษตรกรรม สัดส่วนร้อยละ 4.1 และช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (ปี 2535 – 2539) อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 7.5 ต่อปี ลดลงมาจากเดิมกล่าวคือ สาขาอุตสาหกรรม สัดส่วนร้อยละ 9.3 สาขาบริการสัดส่วนร้อยละ 8.1 และสาขาเกษตรกรรมสัดส่วนร้อยละ 3.4 ตามลำดับ

แผนภูมิที่ 4.4 : แสดงการเปรียบเทียบแผนพัฒนาฉบับที่ 6 และ 7

สาขาการผลิต	แผนฯ ฉบับที่ 6	แผนฯ ฉบับที่ 7
เกษตรกรรม	4.1	3.4
อุตสาหกรรม	15.5	9.3
บริการเสริมอื่น ๆ	10.9	8.1
ผลิตภัณฑ์จังหวัด	10.0	7.5

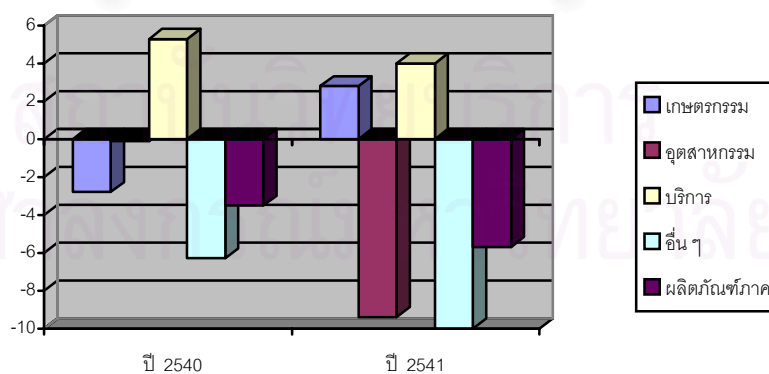
ตารางที่ 4.4 อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 และ 7

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB)

สาขาการผลิต	อัตราการขยายตัว (% ต่อปี)	
	แผนฯ ฉบับที่ 6 (2530 - 2534)	แผนฯ ฉบับที่ 7 (2535 - 2539)
ทั้งประเทศ		
อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (GDP)	10.9	8.2
สาขาเกษตรกรรม	4.0	3.4
สาขาอุตสาหกรรม	15.6	9.5
สาขาบริการอื่น ๆ	10.7	8.1
มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อตัว	44,085	71,000
อัตราเงินเฟ้อ	5.7	5.6
จังหวัดเชียงใหม่		
อัตราขยายตัวทางเศรษฐกิจ (GPP)	10.0	7.5
สาขาเกษตรกรรม	4.1	3.4
สาขาอุตสาหกรรม	15.5	9.3
สาขาบริการอื่น	10.9	8.1
มูลค่าผลิตภัณฑ์เฉลี่ยต่อหัว	36,976	58,743
อัตราเงินเฟ้อ	6.9	5.6

ตารางที่ 4.5 : แสดงอัตราการขยายตัวของการผลิตจังหวัดเชียงใหม่

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB)

แผนภูมิที่ 4.5 : แสดงการเปรียบเทียบการอัตราการผลิตของจังหวัดเชียงใหม่ ปี พ.ศ 2540 ถึง

ปี พ.ศ. 2541

ส่วนโครงสร้างการผลิตของจังหวัดเชียงใหม่ ในสาขาการผลิตหลักที่มีบทบาทต่อการผลิตทางวิเคราะห์ขยายตัวทางเศรษฐกิจของผลิตภัณฑ์จังหวัด ในปี 2540 และปี 2541 สามารถจำแนกดังนี้

ขั้นปฐมภูมิ สาขาเกษตรกรรมเป็นขั้นการผลิตภาคเกษตรกรรมที่มีความสำคัญ มีพื้นที่ถือครองทางการเกษตรประมาณ 1,212,420 ไร่ หรือร้อยละ 9.65 ของพื้นที่จังหวัด ปี 2540 มูลค่า 11,212 ล้านบาท หรือสัดส่วนร้อยละ 13.61 และปี 2541 มูลค่า 11,978 ล้านบาท หรือสัดส่วนร้อยละ อัตราการขยายตัวของการผลิตสาขาการเกษตรกรรมเพิ่มขึ้น ร้อยละ เนื่องจากผลผลิตของพืชเศรษฐกิจที่สำคัญเพิ่มขึ้น เช่น ข้าวนาปี กระเทียม หอมแดง ลิ้นจี่ และลำไย เป็นต้น

ขั้นทุติยภูมิ เป็นขั้นตอนผลิตนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีการขยายตัวลดลงเกือบทุกสาขา ทั้งนี้เนื่องจากการผลิตลดลง ที่สำคัญ คือ การก่อสร้างลดลงร้อยละ 47.79 สาขาการค้าส่ง - ค่าปลีก ลดลง ร้อยละ 15.51 และสาขาคมนาคม ลดลงร้อยละ 11.68

สาขาอุตสาหกรรม ปี 2540 มูลค่า 13,523 ล้านบาท หรือสัดส่วนร้อยละ และปี 2540 มูลค่า 13,443 ล้านบาทหรือสัดส่วนร้อยละ ส่วนมากโรงงานประกอบกิจการเกี่ยวกับส่งออก เช่น โรงงานแปรรูปการเพาะผลไม้บรรจุกระป๋อง ผลิตภัณฑ์ดอกไม้และการอิสระเป็นสาขาที่มีความสำคัญต่อระบบปฏิบัติเป็นอันดับสองที่มีการผลิตลดลง 9.95 ผลจากการลดลงผลิตเกือบทุกหมวดและทุกภาคสาขาการค้าส่ง-ค้าปลีก ปี 2540 มูลค่า 9,185 ล้านบาท หรือสัดส่วนร้อยละ และปี 2541 มูลค่า 8,549 ล้านบาท อัตราการขยายตัวลดลง 15,051 เป็นผลจากสถานประกอบธุรกิจการค้าลดลงตามภาวะเศรษฐกิจ ส่วนมากเป็นธุรกิจขายส่ง - ปลีก และธุรกิจประเภทอสังหาริมทรัพย์ ภัตตาคาร และโรงแรม

ขั้นตติยภูมิ เป็นการบริการภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีการขยายตัวทุกสาขาที่สำคัญได้แก่ สาขาบริการ ถือว่าเป็นบทบาทสำคัญสามารถสร้างรายได้สูงที่สุด ปี 2540 มูลค่า 18,305 ล้านบาท หรือสัดส่วนและปี 2541 มูลค่า 19,522 ล้านบาท หรือสัดส่วนร้อยละ.....อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น 3.12 เนื่องจากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ร้อยละ 7.9 เทียบกับปีก่อนเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.3 เป็นผลทางด้านธุรกิจโรงแรม มีอัตราการเข้าพักแรมมากขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาการผลิต	มูลค่า		สัดส่วนร้อยละ		การเปลี่ยนแปลง
	2540	2541	2540	2541	2540-2541
ปฐมภูมิ	22,424	23,956	13.61	14.67	+1.06
เกษตรกรรม	11,212	11,977	100.00		
กสิกรรม	8,783	9,718	78.33		
ปศุสัตว์	1,079	1,141	9.62		
ประมง	114	111	1.01		
ป่าไม้	74	3	0.65		
บริการเกษตร	107	114	0.95		
การแปรรูปการเกษตรอย่างง่าย	1,055	891	9.41		
ทุติยภูมิ	39,251	34,424	47.64	42.17	-5.47
เหมืองแร่และย่อยหิน	605	427			
อุตสาหกรรม	13,523	13,442			
ก่อสร้าง	8,228	4,575			
ไฟฟ้า - ประปา	1,427	1,422			
คมนาคมขนส่ง	6,284	6,008			
การค้าส่ง - ค้าปลีก	9,185	8,549			
ตติยภูมิ	31,911	35,214	38.73	43.14	+4.41
ธนาคาร ประกันภัย และธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ ที่อยู่อาศัย	6,106	7,671			
บริหารและป้องกันประเทศ	2,721	2,910			
บริการ	4,779	5,111			
การค้าปลีก	18,305	19,522			
มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP)	82,375	81,616	100.00	100.00	-0.92

ตารางที่ 4.4 แสดงมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2540 และปี 2541

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแผนฯ ฉบับที่ 7

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาขาการผลิต	ปี 2540	ปี 2541
เกษตรกรรม	0.05	+0.66
อุตสาหกรรม	-0.24	-9.95
ก่อสร้าง	-0.94	-47.79
คมนาคมขนส่ง	6.30	-11.68
การค้าส่ง – ค้าปลีก	-6.63	-15.51
ธนาคาร ประกันภัย อสังหาริมทรัพย์	0.47	3.72
ที่อยู่อาศัย	3.44	3.24
บริการ	1.73	3.12
อื่น ๆ (เหมืองแร่ ไฟฟ้า ประปา บริหารและป้องกันประเทศ)	5.53	0.76
มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลจังหวัด (GPP)	0.59	-8.15
มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมภาค (GRP)	-3.50	-5.70
มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประเทศ (GDP)	-1.70	10.20

ตารางที่ 4.5 : แสดงอัตราการขยายตัวการผลิตจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2540 และปี 2541

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแผนพัฒนาฉบับที่ 7

การท่องเที่ยว

จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและความเจริญที่มีระดับการพัฒนาการสูงที่สุดในภาคเหนือ อดีตเชียงใหม่ได้รับการขนานนามว่า “นพบุรีศรีนครพิงค์” หรือ “เวียงพิงค์” เมืองที่เปรียบประดุจ “กุหลาบงามของแผ่นดินล้านนาไทย” อันอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมล้านนา ที่มีความงดงามและได้รับความสนใจทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ

จังหวัดเชียงใหม่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) ทำให้จังหวัดเชียงใหม่มีการขยายตัวเพื่อรองรับการลงทุนด้านอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจในการขยายการลงทุนด้านต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องที่ส่งผลต่อการจ้างงาน การกระจายรายได้ และความเจริญสู่พื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัด สถานที่ท่องเที่ยวตามกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่ สามารถจำแนกเป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ที่มีความสวยงามส่วนใหญ่ประกอบด้วย ถ้ำ น้ำตก และป่าเขา ที่ยังคงความบริสุทธิ์ และความเป็นธรรมชาติยังมิได้ถูกทำลาย
2. แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและโบราณสถาน ที่มีความเก่าแก่ ของความเป็นอาณาจักรล้านนา มีสิ่งก่อสร้าง และซากปรักหักพังของโบราณสถาน โบราณวัตถุและสถาปัตยกรรม กระจายอยู่มากมาย
3. แหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวประเภทนี้มีอยู่มาก ในแต่ละอำเภอจะมีเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของตัวเอง รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความหลากหลาย อาทิ เช่น ไทลื้อ ไทยวน ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เป็นต้น

สถิติการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงใหม่

ในปี พ.ศ. 2540 มีผู้มาเยี่ยมเยือนจังหวัดเชียงใหม่ 3.05 ล้านคน ปี 2541 ผู้เยี่ยมเยือนเพิ่มขึ้นถึง 3.19 ล้านคน และปี 2543 มีผู้มาเยี่ยมเยือน เป็น 3.32 ล้านคน สามารถสร้างรายได้ให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นจำนวนถึง 35,605.46 ล้านบาท เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย 2.00 ล้านคน นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 1.36 ล้านคน ส่วนมากมาจากภูมิภาคยุโรป ประเทศที่สำคัญคือ U.S.A 116,923 France 113,529 ภูมิภาคเอเชีย ที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น 105,111 , สิงคโปร์ 60,268

นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนมีวัตถุประสงค์เพื่อการท่องเที่ยวและพักผ่อน เป็นนักท่องเที่ยวชาวไทย ร้อยละ 4,003,519 และนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ร้อยละ 2,740,019 รองลงมา คือ เพื่อธุรกิจ ซึ่งนักท่องเที่ยวส่วนมากจะเดินทางมาเยือนในช่วงระหว่างเดือนตุลาคม ถึงเดือน เมษายน ที่เป็นช่วงฤดูการท่องเที่ยว และโดยเฉลี่ยตลอดปี สถานที่พักแรมของจังหวัดเชียงใหม่จะมีอัตราการเข้าพักแรมเฉลี่ยประมาณ ร้อยละ 44.39 และอัตราการเข้าพักแรมสูงสุดในเดือน พฤศจิกายน คิดเป็นร้อยละ 60.54 และอัตราเฉลี่ยต่ำสุดในเดือน กรกฎาคม คิดเป็นร้อยละ 31.34

ปี 2543 จังหวัดเชียงใหม่ มีโรงแรมจำนวนรวม 99 แห่ง จำนวนห้องพัก 14,344 ห้อง ทำให้จำนวนที่พักรวมเพิ่มขึ้นจากปี 42 นักท่องเที่ยวจะเข้าพักแรมในที่พักรวมของจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนรวมทั้งสิ้น 1,894,901 คน แยกเป็นเข้าพักโรงแรมระดับต่าง ๆ 1,728,961 คน และเกสต์เฮาส์ 165,949 คน ซึ่งโรงแรมกลุ่ม 2 , 3 , 4 , 5 และเกสต์เฮาส์จะมีนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศสูงกว่านักท่องเที่ยวชาวไทย นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศจะเป็นพวกที่มาอยู่กับบริษัทนำเที่ยวจะเข้าพักโรงแรมกลุ่ม 2 , 3 , 4 , 5 ส่วนผู้มาท่องเที่ยวจะพักแรมที่เกสต์เฮาส์

2. บทบาทของจังหวัดเชียงใหม่ต่อภาคเหนือ

บทบาทด้านเกษตรกรรม จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุดของภาคเหนือ และยังเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของกลุ่มแม่น้ำปิง โดยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาเศรษฐกิจของภาคเหนือตอนบนที่มีมูลค่าการผลิตสูงสุด สาขาการผลิตที่สำคัญ คือ ด้านการเกษตรกรรม ซึ่งเป็นแหล่งผลิตพืชเศรษฐกิจ ได้แก่ ข้าว ถั่วเหลือง กระจ่างเทศ หอมหัวใหญ่ ลำไย และลิ้นจี่ เป็นรายได้หลักและแหล่งการจ้างงานมากที่สุด นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งวัตถุดิบป้อนเข้าสู่โรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปผลผลิตการเกษตรเพื่อการส่งออกด้วย

บทบาทด้านการค้าและบริการ จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางด้านการค้าและบริการของภาคเหนือตอนบน ในปี พ.ศ. 2542 มีสถานประกอบการธุรกิจการค้า ประมาณ 37,806 ราย เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 6.82 เป็นกิจกรรมเชิงพาณิชย์ที่หนาแน่นทั้งค้าปลีกและค้าส่ง ศูนย์การค้าและห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่หลายแห่ง นอกจากนี้ยังเป็นตลาดสินค้าขนาดใหญ่ ที่เป็นศูนย์กลางพืชผลทางการเกษตรและแหล่งบริการด้านการเงินและการคลัง มีธนาคารพาณิชย์ถึง 127 แห่ง และยอดเงินฝากทั้งหมด 76,970 ล้านบาท (ณ สิ้นเดือนธันวาคม 2542)

บทบาทด้านอุตสาหกรรม ปี 2541 จังหวัดเชียงใหม่มีมูลค่าการผลิตด้านอุตสาหกรรมมากเป็นอันดับสองของภาคเหนือตอนบนรองจากจังหวัดลำพูน เนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่เกี่ยวกับการแปรรูปสินค้าการเกษตร ผลไม้บรรจุกระป๋อง และยังเป็นแหล่งผลิตภัณฑ์ร่วมและกระดาษสา เครื่องเงิน และเครื่องเงิน นอกจากนี้ยังมีความพร้อมด้านสนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรม เนื่องจากเป็นศูนย์กลางด้านการเงินการธนาคารของภาคและที่ตั้งหน่วยงานส่งเสริมการลงทุน (BOI)

บทบาทด้านการคมนาคมขนส่ง จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางด้านการคมนาคมขนส่งที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน และได้รับการสนับสนุนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการระดับอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีความพร้อมด้านโครงข่ายถนนที่สามารถเชื่อมโยงจังหวัดข้างเคียงได้สะดวก จุดปลายทางของสถานีรถไฟและสนามบินนานาชาติ ที่สามารถขนส่งผู้คนและสินค้าอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจังหวัดเชียงใหม่ได้ดำเนินโครงการพัฒนาด้านคมนาคมขนส่งหลายโครงการ ในการรองรับบทบาทความเจริญของภูมิภาค เช่น โครงการของถนนสายเชียงใหม่ – ลำปาง โครงการถนนสายมอเตอร์เวย์ โครงการถนนสายเชียงใหม่ – ลำพูน สายใหม่ เป็นต้น

บทบาทด้านการท่องเที่ยว จังหวัดเชียงใหม่ได้รับการส่งเสริมศูนย์กลางการท่องเที่ยวของภาคเหนือเนื่องจากความสมบูรณ์ด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม อีกทั้งเป็นแหล่งบริการที่พักอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และสามารถเดินทางได้ง่าย

บทบาทด้านการเป็นศูนย์ราชการ จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการบริหารราชการของภาคเหนือ พบว่าส่วนราชการภูมิภาค จำนวน 36 หน่วยงาน ส่วนกลางจำนวน 120 หน่วยงาน และ รัฐวิสาหกิจจำนวน 39 หน่วยงาน นอกจากนี้ยังเป็นที่ตั้งของธนาคารแห่งประเทศไทยสาขาภาคเหนือ และกองบัญชาการภาค 5 ที่ย้ายมาจากจังหวัดลำปาง

บทบาทด้านบริการทางการศึกษา พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดเป็นพื้นที่ป่าไม้ในเขตป่าสงวนและนอกเขตป่าสงวนแห่งชาติถึงร้อยละ 80 ซึ่งเป็นภูเขา ป่าไม้ และพื้นที่อนุรักษ์ต้นน้ำลำธาร โดยประกาศเขตอนุรักษ์ป่าไม้ ดังกล่าว และมีการวางแผนจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งศึกษาผลกระทบ สิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาในอนาคต

บทบาทด้านวัฒนธรรม จังหวัดเชียงใหม่เคยเป็นราชธานีอาณาจักรล้านนา และเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมอันเก่าแก่ เห็นได้จาก รูปแบบสถาปัตยกรรม การวางผังเมือง โบราณสถาน ศิลปะและประเพณีที่สืบทอดกันมา เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีบูชาเสาอินทขิล ประเพณีสืบชะตาเมือง หรือประเพณีงานยี่เป็ง เป็นต้น

บทบาทด้านบริการสาธารณสุข ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นที่ตั้งโรงพยาบาลขนาดใหญ่ที่มีเครื่องมือทันสมัยและบุคลากรด้านการแพทย์มากที่สุดในภาคเหนือตอนบน ทั้งโรงพยาบาลของรัฐ จำนวน 31 แห่ง โรงพยาบาลเอกชน 14 แห่ง คลินิก 276 แห่ง อยู่ในเขตอำเภอเมืองถึงร้อยละ 62.68 มีจำนวนเตียงประมาณ 6,643 เตียง ซึ่งให้บริการอำเภอต่างๆ และจังหวัดใกล้เคียง และยังเป็นศูนย์กลางผลิตบุคลากรด้านการแพทย์ของภูมิภาคด้วย

2. ลักษณะทางด้านสังคมและการรวมกลุ่ม

ลักษณะของพื้นที่ศึกษาที่เป็นชุมชนเมือง ทำให้มีความพร้อมในระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในทุกๆ ด้าน เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ไปรษณีย์ ตลอดจนเส้นทางคมนาคมสู่บริเวณต่างๆ ของเมืองเชียงใหม่ที่สะดวกสบายและรวดเร็ว จนทำให้เป็นชุมชนที่มีผู้อาศัยอยู่อย่างหนาแน่นทั้งผู้คนที่ย้ายมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ และผู้ที่อพยพเข้าไปอยู่ใหม่ จากการไปเช่าหรือซื้อที่พักอาศัยอยู่ในชุมชน เพื่อการอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ ซึ่งก็มีเป็นจำนวนมาก ดังจะพบว่า มีผู้คนเดินทางเข้าออกชุมชนเป็นประจำทั้งในช่วงเวลาเช้า กลางวัน และในตอนเย็น ดังนั้นความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนวัลลายจึงมีหลายลักษณะ

สำหรับความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยังปรากฏเด่นชัดของผู้คนในชุมชนคือ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ จากการที่เป็นชุมชนเมือง จึงทำให้ที่ดินในชุมชนมีมูลค่าสูง ดังนั้น จึงส่งผลให้มีการปลูกสร้างบ้านเรือนอย่างหนาแน่นในพื้นที่อันจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มบรรดาเครือญาติ ซึ่งหลังจากที่แยกครอบครัว ขยายมาตั้งครอบครัวใหม่ก็มักจะยังคงปลูกบ้านในบริเวณอาณาเขตเดียวกัน การที่ญาติๆ อยู่ร่วมบริเวณในบริเวณเดียวกัน จึงทำให้มีความใกล้ชิด และเกื้อกูลระหว่างกันสูง

ชาวบ้านวัลลายที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านวัลลายมาตั้งแต่ดั้งเดิมส่วนใหญ่จะรู้จักกันเกือบทั้งหมด เนื่องจากหลายๆ ครอบครัวเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพเป็นเครือญาติกัน มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตาทวดมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน ในอดีตหมู่บ้านวัลลายมักนิยมทำงานกันเองในหมู่บ้านเดียวกันหรือหมู่บ้านใกล้เคียง

ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้คนในหมู่บ้านวัลลาย และหมู่บ้านใกล้เคียงที่อยู่ในตำบลหายยา จึงยังมีความผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง เป็นญาติพี่น้องกันเกือบทั้งหมด มีการดำเนินกิจกรรมทางสังคมอยู่ร่วมกันอยู่เสมอมา นอกจากความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะครอบครัวแล้ว ในพื้นที่ศึกษายังมีกลุ่มสังคมต่างๆ ที่มีการพบปะสังสรรค์ เข้าร่วมกิจกรรม สร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมร่วมกันหลายกลุ่ม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1. กลุ่มหนุ่มสาววัด

ในอดีตพื้นที่ศึกษาได้ชื่อว่า เป็นหมู่บ้านแรกของจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีการจัดตั้งกลุ่มหนุ่มสาว โดยในปี พ.ศ. 2485 ได้รวบรวมกลุ่มหนุ่มสาวในชุมชนให้มาทำกิจกรรมรวมกันเพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี และการพัฒนาชุมชนร่วมกัน ซึ่งการรวมกลุ่มของหนุ่มสาวก็ได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนเป็นระยะเวลายาวนานพอสมควร แม้ว่าในปัจจุบันด้วยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนส่งผลให้ชุมชนมีความเป็นชุมชนเมืองมากขึ้นทำให้การรวมกลุ่มของหนุ่มสาวของชุมชนวัลลายไม่ปรากฏเป็นทางการเช่นอดีตที่ผ่านมาก็ตาม

ในกลุ่มผู้คนดั้งเดิมของชุมชนมักจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเกือบทุกกัน ดังปรากฏว่ายังคงมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมระหว่างกัน ขณะเดียวกันการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านเหล่านี้ ก็จะเป็นการบอกเล่าข่าวสารเรื่องต่างๆ ระหว่างกัน ทั้งกลุ่มผู้สูงอายุ คนวัยทำงาน ซึ่งจะพบว่ายังคงแวะเวียนไปเยี่ยมเยียนระหว่างกันอยู่เสมออย่างหนาแน่นในพื้นที่อันจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มบรรดาเครือญาติ

2. กลุ่มศิษย์เก่าโรงเรียนเทศบาลวัดศรีสุพรรณ

โรงเรียนวัดศรีสุพรรณเป็นโรงเรียนเก่าแก่ของชุมชน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2466 จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 80 ปีมาแล้ว เป็นโรงเรียนของชุมชนที่มีบทบาทในการให้ความรู้และอบรมให้แก่เยาวชนของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีศิษย์เก่ารวมที่สำเร็จการศึกษาไปแล้วหลายรุ่น หลายคนประสบความสำเร็จ บรรดาศิษย์เก่าโรงเรียนวัดศรีสุพรรณหลายรุ่น ได้มีการจัดกิจกรรมสังสรรค์ และให้การอุปถัมภ์เกือบทุกสถาบันโรงเรียนร่วมกับครูและพระสงฆ์วัดศรีสุพรรณตลอดมา มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมสาธารณกุศลกันหลายครั้ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพื่อนบ้านอาศัยอยู่ใกล้เคียงกันบริเวณรอบๆ วัดหมื่นสารและวัดศรีสุพรรณ บางคนเป็นทั้งญาติและเพื่อน เป็นกลุ่มที่เริ่มมีบทบาทสูงในการจัดกิจกรรมร่วมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านของหมู่บ้านวัลลาย

3. กลุ่มนิยามกีฬาไกชน

เป็นกลุ่มช่างฝีมือเครื่องเงินทั้งรุ่นปัจจุบันและรุ่นอาวุโสที่นิยมกีฬาไกชน เป็นกีฬาที่นิยมในหมู่ช่างเงินบ้านวัวลายมานานแล้ว โดยปกติช่างเงินจะมีการรวมกลุ่มกันในวันหยุดจำนวนคนมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปริมาณงานในแต่ละช่วงและเร่งด่วนหรือไม่ โดยมากจะรวมกลุ่มกันในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ สัปดาห์ละ 1 วัน ซึ่งถือเป็นวันหยุดของช่างเงินที่ทำงานมาตลอดทั้งสัปดาห์ โดยจะมีการรวมกลุ่มพากันเดินทางไปยังบ่อนไก่ที่อยู่นอกเมือง หรืออำเภอใกล้เคียง โดยการชนไกแต่ละครั้งจะมีการพนันขันต่อและในช่วงเย็นหลังจากที่กลับบ้านจากบ่อนแล้ว ผู้ที่พนันชนะได้เงินมาก็จะนำมาเลี้ยงฉลองกันที่บ้านใดบ้านหนึ่งโดยมากจะเลี้ยงอาหารจำพวก ลาบ สุรา อาหารพื้นเมือง เพื่อให้คนในกลุ่มได้มีโอกาสพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนความรู้เรื่องเครื่องเงินกันเรื่องการทำงาน และเรื่องอื่นๆอีกมากมาย ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีกัน

4. ชมรมเครื่องเงินบ้านวัวลาย

เป็นกลุ่มคนที่ประกอบด้วยเจ้าของกิจการร้านค้าจำหน่ายเครื่องเงินถนนวัวลาย และช่างฝีมือเครื่องเงินหมู่บ้านวัวลาย ได้รวมกันก่อตั้งเป็นชมรมเครื่องเงินบ้านวัวลาย โดยได้รับการสนับสนุนจากหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูหัตถกรรมเครื่องเงินบ้านวัวลายให้เป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวต่างประเทศอย่างกว้างขวาง เพื่อรวมกลุ่มผู้ค้าเครื่องเงินบ้านวัวลายให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมกรรมแก่ภูมิปัญญาฝีมือท้องถิ่น เพื่อสร้างอาชีพและเศรษฐกิจของชุมชนให้มั่นคงยั่งยืน และเพื่อเสริมสร้างงานและสืบสานเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น โดยที่ผ่านมาชมรม ได้รับการสนับสนุนจากหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ บทบาทของชมรมยังรวมถึงการจัดนิทรรศการภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำเครื่องเงิน เครื่องเงิน เครื่องเงิน การหล่อพระพุทธรูป และอื่นๆ มีการประกวดช่างฝีมือ ซึ่งได้รับความสนใจจากคนทั่วไปและนักท่องเที่ยวเป็นอันมาก

4.5 องค์ประกอบทางวัฒนธรรม ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมของผู้คนในแต่ละประเทศ หรือแต่ละภูมิภาคในประเทศเดียวกัน เป็นสิ่งที่สร้างความเป็นเอกลักษณ์และเป็นสิ่งที่ดึงดูดความน่าสนใจของสถานที่นั้นๆ (Archer and Cooper 1994 : 80-84) การศึกษาเพื่อพัฒนาจุดเด่นของพื้นที่เพื่อการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อที่จะนำเอาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะของท้องถิ่นมานำเสนอ เพื่อเป็นดึงดูดใจให้เกิดกิจกรรม เกิดการเรียนรู้ของผู้สนใจ เดินทางเข้ามาในพื้นที่ เป็นการเสริมสร้างเศรษฐกิจของพื้นที่ให้มีกิจกรรมรองรับ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมของชุมชน ตามที่ Richie and Zin (1978:257) และ Singer (1968:528) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า องค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูด ผู้ที่สนใจ เพื่อเกิดกิจกรรมในพื้นที่ นั้นประกอบด้วย งานหัตถกรรม ภาษาขนบธรรมเนียม พิธีปฏิบัติ ธรรมเนียมการรับประทานอาหาร การทำอาหาร ศิลปะ และดนตรี รวมไปถึง

ถึงภาพวาดและรูปปั้นแกะสลัก ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ปรากฏให้เห็น งานหรือเทคโนโลยีต่างๆ ที่นำมาใช้ในท้องถิ่นนั้น สถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่น ศาสนารวมไปถึง พิธีกรรมความเชื่อต่างๆ การศึกษาและการแต่งกาย รวมทั้งกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจของคนในท้องถิ่น

โดยในช่วงต้นได้นำเสนอข้อมูลทางด้านกายภาพของชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา ซึ่งประกอบด้วยประวัติความเป็นมาของชุมชน ลักษณะทั่วไปทางสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน อันเป็นภาพรวมที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมที่เก่าแก่ของชุมชน โดยเฉพาะการประกอบอาชีพทำเครื่องเงิน ซึ่งถือเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สร้างความภาคภูมิใจ ความมั่นคง และความผูกพันระหว่างชุมชนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความรู้ ความเชื่อ ความคิด และวิถีชีวิตของชาวบ้าน ที่มีการสืบทอดสู่ลูกหลาน แม้ว่าจะมีการเลือกสรรปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เป็นไปตามเงื่อนไขแห่งกาลเวลา และความสอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน แต่ความเข้มแข็ง ของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสืบสานรูปแบบของชุมชนหัตถกรรมเอาไว้ให้สูญหายไปตามกาลเวลา องค์ประกอบทางวัฒนธรรมรูปแบบต่างๆ ของชุมชนจึงถือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยาให้กลับมารุ่งเรืองได้ดังอดีตที่เป็นมา

ซึ่งรูปแบบองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดกิจกรรม มี 3 รูปแบบ ตามที่ Methieson and Wall (1987 : 159) กล่าวไว้ได้แก่

1. วัฒนธรรมในรูปแบบที่ไม่มีชีวิต หรือไม่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของมนุษย์ ได้แก่ สถาปัตยกรรมและศิลปะ ที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น อาคาร หรือสิ่งก่อสร้างที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ อนุสาวรีย์ หรือหัตถกรรมท้องถิ่น

2. วัฒนธรรมในรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตประจำวันของคนท้องถิ่น สภาพเศรษฐกิจและสังคมทั่วไป รวมถึงกิจกรรมยามว่างของคนในท้องถิ่นนั้น เพื่อความเข้าใจในวิถีชีวิต ความคิดและขนบธรรมเนียมประเพณีของคนในท้องถิ่น

3. วัฒนธรรมในรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือกิจกรรมต่างๆ ที่แสดงให้เห็นประวัติศาสตร์หรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ งานเทศกาล ประเพณี มหกรรม การจัดแสดงเครื่องมือเครื่องใช้โบราณ และกิจกรรมอื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

รูปแบบทางวัฒนธรรมทางด้านศิลปะ สถาปัตยกรรม วัฒนธรรมในรูปแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงการดำรงชีวิตประจำวันของชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา และวัฒนธรรมในรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติความเป็นมา ซึ่งรูปแบบวัฒนธรรมที่นำเสนอเป็นสิ่งที่มีการสืบทอดถือปฏิบัติกันมา ยังคงปรากฏให้เห็นและสามารถสัมผัสได้ในปัจจุบันมีดังต่อไปนี้

4.5.1 ศาสนสถานและโบราณสถาน

ชุมชนตำบลห้วยยาแทบทุกหลังคาเรือนนับถือศาสนาพุทธในชุมชนจึงปรากฏวัดสำคัญ ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน 3 แห่ง ได้แก่ วัดศรีสุพรรณ วัดหมื่นสาร และวัดนันทาราม แต่ละวัดมีอายุเก่าแก่และความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ผูกพันกับชีวิตของชาวบ้านมาเป็นเวลานานหลายร้อยปี

วัดศรีสุพรรณ เป็นวัดที่เก่าแก่อายุประมาณ 500 ปีเศษ ปรากฏหลักฐานตามหลักศิลาจารึกอักษรฝักขามของวัดศรีสุพรรณว่าในปี พ.ศ. 2043 พระเจ้าฟิสิกปนัดดาธิราช หรือพระเมืองแก้ว กษัตริย์เมืองเชียงใหม่และพระนางสิริยสวดี พระราชมารดาเจ้า โปรดเกล้าให้มหาอำมาตย์ชื่อเจ้าหมื่นหลวงจำคำ นำพระพุทธรูปทองสำริดองค์หนึ่งมาประดิษฐานและสร้างวัดชื่อว่า “วัดศรีสุพรรณอาราม” ภายหลังเรียกสั้นๆว่า “วัดศรีสุพรรณ” สถาปัตยกรรมที่สำคัญของวัดศรีสุพรรณ ได้แก่ วิหารสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2403 นับถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2548) มีอายุได้ 145 ปี โดยวิหารหลังนี้ได้มีการบูรณะซ่อมแซมมาโดยตลอด จนกระทั่งมีการบูรณะครั้งใหญ่ในปี พ.ศ.2537 และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. 2541 บูรณะโดยคงสภาพวิหารหลังเดิมไว้ วิหารมีความโดดเด่น โดยฝาผนังด้านในวิหารทั้งสองด้านประดับด้วยภาพแกะสลักอภิมนิมิตมรดกที่แสดงถึงทศชาติของพระพุทธเจ้า จากฝีมือของช่างเงินที่มีชื่อเสียงของตำบลห้วยยา ซึ่งมีความแปลกกว่าภาพทศชาติของพระพุทธเจ้าตามวิหารวัดต่างๆ ในภาคเหนือ เนื่องจากชาวบ้านต้องการแสดงถึงเอกลักษณ์ฝีมือการทำเครื่องเงินของหมู่บ้านวัลยาและเพื่อเป็นการอนุรักษ์อาชีพเครื่องเงินด้วย เป็นผลงานของช่างเงินที่มีฝีมือดีหลายคนกระจายไปทั่วหมู่บ้านร่วมแรงร่วมใจกันทำตามจิตศรัทธา

วัดหมื่นสาร ประวัติวัดหมื่นสารตั้งขึ้นเมื่อใด ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด จากการศึกษาพบว่าวัดหมื่นสารมีมาตั้งแต่สมัยพระเจ้าติโลกราชและคงเป็นวัดสำคัญเพราะเจ้าอาวาสเป็นถึงชั้น “มหาสวามีสังฆนายก” วัดหมื่นสารประกอบด้วยโบราณสถานที่สำคัญได้แก่ พระวิหาร พระเจดีย์ทรงล้านนาสมมอญ อุโบสถ อนุสาวรีย์ทหารญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 สถูปบรรจจุสุธาตุครุบาศรีวิชัย เป็นต้น วัดหมื่นสารในอดีต เคยเป็นสถานที่ ที่กองทัพทหารญี่ปุ่นได้บุกมายึดเป็นที่ตั้งสำหรับเก็บเสบียง อาวุธ และเป็นค่ายที่พักสำหรับทหารญี่ปุ่นที่ได้รับบาดเจ็บพักรักษาพยาบาล ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทหารญี่ปุ่นที่มาพักอาศัยที่วัดหมื่นสารมีความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านที่อยู่อาศัยโดยรอบวัด มีการสอนภาษาญี่ปุ่นและให้อาหารแก่เด็กๆลูกหลานชาวบ้านเสมอ (บุญศรี ถวินวิศาล : 2548 สัมภาษณ์)

วัดนันทาราม วัดนันทาราม สร้างเมื่อ พ.ศ. 2020 สมัยพระยาติโลกราช (พ.ศ.1984-2038) โดยทำบุญเรื่องผู้เป็นโอรสของพระญาติโลกราช สมัยพระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงษ์ (พ.ศ.2399-2413) หรือเจ้าชีวิตอ่าว โปรดให้บูรณะและสร้างวิหารเมื่อ พ.ศ.2404 สมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงเชียงใหม่องค์ที่ 7 (พ.ศ.2413-2440) ได้สถาปนาเจ้าอาวาสวัดนันทาราม ขณะนั้นคือสรภังค์ภิกขุ เป็นสังฆราชาสรภังค์ ซึ่งเป็น 1 ใน 7 คณะสังฆราชาเมืองเชียงใหม่ หลักฐานเดิมระบุวัดนันทาราม เป็นวัดนิกายเถรวาท ซึ่งเดิมเป็น 1 ใน 7 คณะสังฆราชาเมืองเชียงใหม่ หลักฐานเดิมระบุวัดนันทาราม เป็นวัดนิกายเถรวาท ชุมชนรายรอบผู้เป็นศรัทธาวัดเป็นชาวเขินที่ถูกกวาดต้อนมาจากกลุ่มแม่น้ำคาง สิ่งที่ น่าสนใจคือชุมชนโดยรอบเป็นชาวเขินมีการประกอบอาชีพตัดถกรรมเครื่องเขิน

4.5.2 ประเพณีและพิธีกรรมตามความเชื่อ

1. ประเพณี ประเพณีประจำปีของชาวบ้าน ตำบลหายยา มีลักษณะเช่นเดียวกับ ประเพณีของชาวล้านนาทั่วไป ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ ประเพณีประจำเดือนหรือเป็นเทศกาลกับประเพณี ที่ทำเป็นครั้งคราว โดยประเพณีที่สำคัญของตำบลหายยาที่ถือปฏิบัติกันมา มีดังนี้ (มณี พยอมยงค์. 2537)

1. ประเพณีเดือนมกราคม (เดือน 4 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีทานข้าวใหม่
  - ประเพณีเข้ากรรม
2. ประเพณีเดือนกุมภาพันธ์ (เดือน 5 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีมาฆะบูชา
  - ประเพณีบวชชลา อุปสมบท (มีบางปี)
3. ประเพณีเดือนมีนาคม (เดือน 6 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว (มีบางปี)
4. ประเพณีเดือนเมษายน (เดือน 7 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีปีใหม่เมือง หรือประเพณีสงกรานต์
5. ประเพณีเดือนพฤษภาคม (เดือน 8 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีบวชชลา อุปสมบท (มีบางปี)
  - ประเพณีจุดบอกไฟ (พลุ)
  - ประเพณีปอยหลวง (มีบางปี)
6. ประเพณีเดือนมิถุนายน (เดือน 9 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีเลี้ยงผีปู่ย่า เลี้ยงผีมด
  - ประเพณีไหว้ครูเจ้านาย

7. ประเพณีเดือนกรกฎาคม (เดือน 10 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีเข้าพรรษา
  - ประเพณีถวายเทียนพรรษาและผ้าอาบน้ำฝน
  - ประเพณีคนเฒ่าเข้าวัดจำศีล
8. ประเพณีเดือนสิงหาคม (เดือน 11 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีการฟิงเทศน์ฟิงธรรม
9. ประเพณีเดือนกันยายน (เดือน 12 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีทานสลากภัตร
10. ประเพณีเดือนตุลาคม (เดือนเก็ยงเหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีทอดผ้าป่า
  - ประเพณีทอดกฐิน (มีบางปี)
11. ประเพณีเดือนพฤศจิกายน (เดือนยี่เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณียี่เป็ง
  - ประเพณีจับอกไฟ (จุดดอกไม้ไฟ)
  - ประเพณีปล่อยโคมลอย
  - ประเพณีฉลองรูปปูนปั้น “จั่วลาย”
12. ประเพณีเดือนธันวาคม (เดือน 3 เหนือ) มีดังนี้
  - ประเพณีเข้ากรรม

4.5.3 กิจกรรมชุมชน รูปปั้นจั่วลาย หรือ “จั่วลาย” เป็นสิ่งที่ชาวบ้านจั่วลาย

นำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านมานานแล้ว สัญลักษณ์รูปปั้นจั่วลาย 2 ตัวที่ตั้งตระหง่านอยู่ริมถนนจั่วลาย ได้ป้ายชื่อวัดหมื่นสาร บริเวณปากทางเข้าวัดหมื่นสาร เป็นสัญลักษณ์ของชาวบ้านหมื่นสารจั่วลาย ตำบลหายยา ที่ชาวบ้านร่วมบริจาคทุนทรัพย์จัดสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องหมายแสดงถึงความเป็นชาวบ้านจั่วลายที่มีประวัติศาสตร์ข้างเงินอันยาวนาน เป็นสิ่งที่แสดงถึงความสมัครสมานสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชุมชนหัตถกรรมจั่วลาย ตำบลหายยา การนำเอาตัวจั่วลาย มาเป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน และชาวบ้านหมื่นสารจั่วลาย มีมานานหลายปีแล้ว ปรากฏในหนังสือ “วัดหมื่นสาร” โดยพระครูโสภาสคณาภิบาล (2528) ได้บันทึกไว้ว่า

“ ในสมัยก่อนนั้น การลอยกระทงมีแต่เฉพาะกระทงเล็กใส่แพหยวกกล้วย มีข้าวปลาอาหารตลอดจนเครื่องนุ่งห่ม และเงินเล็กน้อยไม่มีกระทงใหญ่ดังเช่นในปัจจุบันนี้ ทางวัดหมื่นสารเริ่มทำกระทงใหญ่เป็นครั้งแรก ราวปี พ.ศ. 2477 โดยทำเป็นรูปจั่วลาย บนแพหยวกกล้วย แห่ด้วยช่างฟ้อน

ฮ่องกลอง นำชาวบ้านไปลอยที่หน้าคุ่มหลวงตรงตลาดเทศบาลเดี๋ยวนี ทำติดต่อกันมาหลายปี จนเทศบาลนำไปเป็นตัวอย่าง จึงมีการแห่กระทงใหญ่เกิดขึ้นและประกวดกันมาจนถึงทุกวันนี้”

ต่อมา ก็ปรากฏว่ามี การนำเอา รูปวัวลาย มาใช้เป็นสัญลักษณ์ของหมู่บ้านมาโดยตลอด โดยนำ รูปวัวลายพิมพ์ลงด้านหลังเสื้อหม้อฮ่อมที่ชาวบ้านวัวลายสวมใส่ทุกครั้งเมื่อมีการจัดกิจกรรม อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมร่วมกับจังหวัดเชียงใหม่ หรือกิจกรรมทางศาสนาในนามของชาวบ้านวัวลาย ตำบล หายยา ในการจัดสร้างปูชนีย “วัวลาย” ครั้งล่าสุดเมื่อประมาณปลายปี พ.ศ. 2543 โดยการรวมตัวของ ช่างฝีมือเครื่องเงินบ้านหมื่นสารวัวลาย ตำบลหายยา รุ่นอาวุโสและรุ่นปัจจุบัน ได้ร่วมแรงร่วมใจกัน สร้างรูปปูชนียสัญลักษณ์ของชาวบ้านหมื่นสารวัวลายขึ้นอีกครั้ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็น สัญลักษณ์ของชาวบ้านวัวลายในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมในโอกาสต่างๆ รูปปูชนียนี้ ดังกล่าวได้จัดสร้างขนาดเท่าของจริง เป็นผลงานของช่างฝีมือเครื่องเงินบ้านวัวลาย ซึ่งใช้เวลาปั้นรวม ทั้งสิ้น 6 เดือน 13 วัน โดยใช้เงินบริจาคจากคณะศรัทธาชาวบ้าน ตำบลหายยา และได้มีการจัดพิธี ฉลองสมโภชรูปปูชนีย “วัวลาย” เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2543 ในงานดังกล่าวมีการจัดกิจกรรมและ การละเล่นต่างๆ ของชาวบ้าน เช่น การจัดเสวนาเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ตำนานเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านโดยช่างเงินอาวุโสร่วมกับช่างเงินรุ่นปัจจุบัน การจัดเลี้ยง อาหารพื้นเมืองฝีมือกลุ่มแม่บ้าน การจัดขบวนแห่ “วัวลาย” จากวัดหมื่นสารเคลื่อนผ่านถนนวัวลาย ถนนนันทาราม แยกประตูเชียงใหม่เข้าสู่บริเวณวัดหมื่นสาร โดยขบวนแห่ได้มีการจัดแฟนซี ประวัติศาสตร์ชุมชนหัตถกรรม การแสดงรำดาบไฟ การจุดดอกไม้ไฟ ดนตรี และการแสดงของกลุ่ม หนุ่มสาว ฯลฯ โดยชาวบ้าน ได้มีโครงการจัดกิจกรรมฉลองสมโภช “วัวลาย” เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ ระหว่างชุมชน หมื่นสาร ศรีสุพรรณ นันทาราม และเป็นการรำลึกอดีตของหมู่บ้านหัตถกรรมวัวลาย ในช่วงยี่เป็งของทุกปี (สุรศักดิ์ กันทวงค์ 2548: สัมภาษณ์)

4.6 นโยบายและแผนพัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

จากนโยบายของจังหวัดเชียงใหม่ ตามแผนยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด ระเบียบวิสัยทัศน์การ พัฒนาโดยให้เชียงใหม่เป็น “นครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง City of Life and Prosperity” หมายถึง เป็น เมืองที่ให้ความสุขและชีวิตที่มีคุณค่าแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน ในฐานะเมืองที่น่าอยู่และนำ ท่องเที่ยวในระดับเอเชีย พร้อมกับเป็นประตูการค้าการลงทุนสู่สากลมี พันธกิจ คือ

- 1) อนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมให้ยั่งยืน
- 2) ส่งเสริมและพัฒนาชุมชนเมืองและชนบทให้มีความสุขงาม ความสุขและเป็นเมืองที่น่าอยู่
- 3) ส่งเสริมและพัฒนาการผลิตสินค้าและบริการที่ได้มาตรฐานสากล

- 4) ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 5) นำระเบียบวาระแห่งชาติมาเป็นแนวทางในการพัฒนา
- 6) พัฒนาให้เป็นศูนย์กลางการคมนาคมและการบริการ
- 7) พัฒนาส่งเสริมให้เป็นเมืองที่พร้อมต่อการลงทุนและการท่องเที่ยว
- 8) ดำเนินการพัฒนา โดยการเชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายในระดับอนุภูมิภาค ระดับประเทศ และกลุ่มจังหวัด
- 9) บูรณาการบริการสู่ประชาชน เพื่อความพึงพอใจของประชาชน

4.6.1 แนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมืองเชียงใหม่

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆที่ผ่านมา ถือได้ว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 เป็นนโยบายที่ชัดเจนของส่วนกลางที่มีต่อเชียงใหม่ โดยกำหนดบทบาทของเชียงใหม่เป็นเมืองหลักของภาคเหนือและต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6, 7 และ 8 ซึ่งผลจากการสนองแนวนโยบายเมืองหลักดังกล่าว เป็นผลโดยตรงต่อการพัฒนาเชียงใหม่เป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญ โดยส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยว โดยเน้นศิลปวัฒนธรรม งานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นให้เป็นจุดสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น และดึงดูดนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมและพัฒนาภาพลักษณ์ของจังหวัดสู่ความยั่งยืน

4.6.2 โครงการที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

โครงการถนนคนเดินวัวลาย เป็นโครงการที่ริเริ่มโดยเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยจัดให้ถนนวัวลาย ตำบลหายยา มีการปิดการจราจรช่วงเย็นวันเสาร์ เพื่อจัดเป็นถนนคนเดิน มีการขายสินค้าพื้นเมืองตลอดแนวถนนวัวลาย เพื่อเป็นการเสริมสร้างสภาพเศรษฐกิจของชุมชน และเป็นการเปิดชุมชนให้เป็นที่รู้จักแก่ท่องเที่ยว โดยแนวคิดหลักเป็นการจัดถนนคนเดินเพื่อขายสินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน ท้องถิ่น ภายในชุมชน แต่เมื่อมีการดำเนินการ กลับมีผู้ค้าจำนวนมากเข้ามาในพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถควบคุมประเภทของสินค้าได้ อีกทั้งชุมชนยังไม่ได้รับผลประโยชน์เท่าที่ควร ยังเป็นการสร้างขยะและความรบกวนคนในชุมชน

ปัจจุบันถนนคนเดินวัวลาย มีลักษณะคล้ายกับถนนคนเดินในวันอาทิตย์ที่จัดบริเวณถนนราชดำเนินบริเวณกลางเวียงเชียงใหม่ แต่เนื่องจากถนนวัวลายมีขนาดเล็กกว่า ทำให้ไม่ได้รับความนิยมเท่าถนนคนเดินวันอาทิตย์

4.7 สรุปข้อมูลพื้นฐาน ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์การพัฒนาชุมชนที่ยาวนาน มีการก่อตั้งชุมชนมาตั้งแต่สมัยแรกสร้างเมืองเชียงใหม่ โดยกลุ่มชนที่มาจากถิ่นฐานเป็นกลุ่มช่างฝีมือที่ ถูกกวาดต้อนมาจากเมืองต่างๆในแถบลุ่มแม่น้ำสาละวิน โดยเข้ามาตั้งเป็นชุมชนช่างในราชสำนัก ล้านนา ซึ่งต่อมาอาณาจักรล้านนามีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนทำให้ชุมชนช่างเดิมมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจาก มีการยกเลิกตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นการปกครองแบบรวม ศูนย์กลางที่กรุงเทพมหานคร ชุมชนจึงมีการเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนการประอาชีพจากช่างใน ราชสำนัก มาเป็นการผลิตเพื่อค้าขาย โดยมีนักท่องเที่ยวจากทุกทิศเข้ามาในเมืองเชียงใหม่ และซื้อ สินค้าพื้นเมืองกลับไปเป็นของที่ระลึก ชุมชนบ้านวัวลาย เคยเป็นชุมชนที่มีสภาพเศรษฐกิจที่ดี มีรายได้ จากการขายเครื่องเงิน และจากการท่องเที่ยว จนถึงในยุคปัจจุบัน เมืองเชียงใหม่ได้มีการพัฒนาอย่าง รวดเร็วจนทำให้พื้นที่เมืองเดิมมีความเสื่อมโทรม แออัดและทุดโทรม นักท่องเที่ยวหันมาท่องเที่ยว จับจ่ายในพื้นที่แห่งใหม่ ที่จัดเป็นศูนย์สินค้าหัตถกรรม ที่กว้างขวางและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ ครบครัน

ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยาในปัจจุบันมีสภาพร้านค้าและบ้านเรือนที่ยังคงสภาพและวิถี ชีวิตของชุมชนช่าง แต่อยู่ในสภาพที่เสื่อมโทรม ขาดการดูแลรักษา และไม่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว ทำให้สภาพเศรษฐกิจชุมชนเสื่อมโทรม แต่ทางด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตยังคงอยู่ จึงมีความเป็นไปได้ ทางด้านการฟื้นฟูชุมชนให้กลับมาใช้ชีวิตที่ดี โดยพัฒนาทางด้านกายภาพเอกลักษณ์ และสิ่งแวดล้อม ของชุมชน และส่งเสริมเอกลักษณ์ทางด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมให้โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เพื่อให้ชุมชนมี ความน่าสนใจ และดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาจับจ่ายซื้อสินค้าในชุมชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การวิเคราะห์ศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชน

การฟื้นฟูชุมชน เป็นเรื่องจำเป็นต้องกระทำเพื่อแก้ปัญหาข้อบกพร่องของเมืองที่กำลังขยายตัวออกไปทุกที การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน จะสามารถพิสูจน์ได้ว่าในระยะยาวเป็นการลงทุนที่ถูกต้องแม้ในระยะแรกๆ จะต้องรับภาระหนักในเรื่องค่าใช้จ่าย การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่เพื่อปรับปรุงฟื้นฟูเมือง จึงเป็นสิ่งที่สามารถหาแนวทางในการฟื้นฟูพื้นที่เฉพาะ และสามารถบ่งบอกเอกลักษณ์ของพื้นที่นั้นๆได้ ซึ่งสามารถนำไปสู่การฟื้นฟูชุมชนที่ถูกต้องเหมาะสม และยั่งยืนต่อไป

การวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนหัตถกรรม บ้านวัดลาย เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ที่เหมาะสม เฉพาะกับสภาพกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของพื้นที่ ที่มีเอกลักษณ์ และวิถีการดำรงชีวิตที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชน

5.1 การวิเคราะห์ทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

5.1.1 ลักษณะทางด้านเศรษฐกิจของพื้นที่

จากภูมิหลังของชุมชนที่บรรพบุรุษที่ถูกกวาดต้อนมา

จากฝั่งประเทศพม่า ซึ่งเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการทำเครื่องเงิน และได้นำความรู้นี้ดังกล่าวมาใช้เป็นเครื่องมือในการเลี้ยงชีพในรูปแบบต่างๆ เช่น การเป็นผู้ผลิตเครื่องเงินเพื่อขาย การรับจ้างผลิตเครื่องเงิน หรือการเป็นช่างเครื่องเงินคุ่มหลวง จนชื่อเสียงการทำเครื่องเงินของช่างหัตถกรรมบ้านวัดลายเป็นที่กล่าวขาน และได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป

หากแต่ในอดีตการทำเครื่องเงินไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนยังคงมีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร และใช้เวลาที่ว่างเว้นจากการทำนาจึงเป็นช่วงเวลาของการผลิตงานหัตถกรรม

จนกระทั่งในปี พ.ศ.2500 ในสมัยของจอมพล ป.พิบูลย์สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีนโยบายส่งเสริมการผลิตเครื่องเงินเพื่อการค้ามากขึ้น จนทำให้การทำเครื่องเงินกลายเป็นอาชีพหลักของชุมชน ประกอบกับการพัฒนาด้านต่างๆ ของเมืองเชียงใหม่ ได้ขยายพื้นที่ออกเพื่อรองรับการพัฒนาที่จะเกิดขึ้น พื้นที่ทางการเกษตรได้ถูกพัฒนาเพื่อประโยชน์ทางด้านธุรกิจ จนกระทั่งในปัจจุบันท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ค่านิยมเรื่องงานอาชีพของคนในชุมชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงตาม เกิดอาชีพที่หลากหลายขึ้นในชุมชน ผู้คนบางส่วนยังคงประกอบอาชีพการทำเครื่องเงินในขณะที่ผู้คนอีกจำนวนหนึ่ง ได้รับเปลี่ยนอาชีพสู่การรับราชการ การทำการค้า การทำงานในภาคอุตสาหกรรมและการบริการ ฯลฯ

5.1.2 ลักษณะทางด้านวัฒนธรรมของพื้นที่

ชุมชนวัวลายเป็นชุมชนที่มีการผสมผสานของระบบความเชื่อระหว่าง พุทธศาสนา พราหมณ์ และผี ดังจะปรากฏให้เห็นจากการปฏิบัติเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ดังเช่น การปฏิบัติต่อพุทธศาสนา ผู้คนในชุมชนมีความผูกพันกับพุทธศาสนา อย่างแน่นแฟ้น จากประวัติของวัดหมื่นสาร ซึ่งเป็นวัดประจำชุมชน ได้สะท้อนให้เห็นถึงความศรัทธา ความเชื่อของผู้คนในชุมชนที่มีต่อศาสนา กล่าวคือ วัดหมื่นสาร เป็นวัดที่ก่อสร้างตั้งแต่ในสมัยของพระเจ้าติโลกราช และมีความรุ่งเรืองอย่างสูง ต่อมาเมื่อเชียงใหม่ต้องผจญกับภาวะสงครามกับประเทศพม่า ทำให้วัดหมื่นสารต้องกลายเป็นวัดร้าง คงเหลือเพียงเนินวิหารและเจดีย์เท่านั้น เมื่อมีการกวาดต้อนผู้คนเข้ามา จากฝั่งประเทศพม่า ให้มาตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณวัดหมื่นสารด้วยแรงศรัทธาที่ชาวบ้านวัวลายมีต่อพุทธศาสนา จึงได้ช่วยกันบูรณะฟื้นฟูวัดหมื่นสาร ในด้านต่างๆ จนกลับคืนสู่สภาพเดิม และร่วมอุทิศทรัพย์พัฒนาให้มีความงดงามทางด้านสถาปัตยกรรม เช่นปัจจุบัน วัดหมื่นสารในปัจจุบัน เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ของชุมชน มีงานศิลปกรรมต่างๆ ที่ปรากฏตามผนังโบสถ์ วิหาร จะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนำไปใช้ในการคัดลอกหรือประดิษฐ์ลวดลายลงในเครื่องเงินของชุมชน

ขณะเดียวกัน ในการประกอบอาชีพการทำเครื่องเงินของชุมชน ยังมีข้อปฏิบัติเกี่ยวกับผีเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือในการสร้างเตาสำหรับหลอมเครื่องเงินนั้น ก่อนการสร้างเตาเผาในบริเวณใดของบ้าน เจ้าของบ้านต้องนำดอกไม้ธูปเทียนมาที่บริเวณนั้น และกล่าวขออนุญาตและขอความคุ้มครองจากแม่พระธรณี ให้ประกอบอาชีพได้สำเร็จ จากนั้นจึงสามารถสร้างเตาเผาขึ้นในบริเวณนั้น และในช่วงเทศกาลสงกรานต์และเทศกาลลอยกระทงเจ้าของเตาต้องนำประทีป มาจุดไฟวางโดยรอบเตา พร้อมทั้งกล่าวขอคุณพระแม่ธรณี ที่ทำให้ประสบความสำเร็จในการทำงานที่ผ่านมาและขอความคุ้มครองต่อไป

นอกจากวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อของชุมชนแล้ว ชุมชนวัวลายยังมีวัฒนธรรมทางด้านศิลปกรรมที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนมาเป็นเวลานาน เช่น ชุมชนวัวลายเป็นชุมชนที่ริเริ่มประเพณีลอยกระทงใหญ่เป็นครั้งแรกของเชียงใหม่ จนเทศบาลนครเชียงใหม่นำไปเป็นแบบอย่างในการจัดขบวนประเพณียี่เป็งของจังหวัดเชียงใหม่ และชุมชนวัวลายมีศิลปะการฟ้อนรำที่โดดเด่นและเป็นที่ยอมรับ โดยเป็นกลุ่มช่างฟ้อนที่ใช้รับแขกบ้านแขกเมือง เป็นต้น

5.1.3 ลักษณะทางด้านสังคมของพื้นที่

ชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย เป็นชุมชนเมืองมีการพัฒนาและ ความพร้อมในระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการพื้นฐานต่างๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ โทรทัศน์ ตลอดจน

เส้นทางคมนาคมสู่บริเวณต่างๆของเมืองเชียงใหม่ ที่สะดวกสบายและรวดเร็ว จนทำให้เป็นชุมชนที่มีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ทั้งผู้ที่อาศัยอยู่มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และผู้ที่อพยพเข้าไปอยู่ใหม่จากการไปเช่าหรือซื้อที่พักอาศัยอยู่ภายในชุมชน เอกการประกอบอาชีพ ซึ่งก็มีเป็นจำนวนมาก ดังจะพบว่า มีผู้คนเดินทางเข้าออกชุมชนเป็นประจำทั้งในช่วงเวลาเช้า กลางวัน และในตอนเย็น ดังนั้น ความสัมพันธ์ทางด้านสังคมของคนในชุมชนวัลลายจึงมีหลายลักษณะ

กลุ่มผู้คนที่ดั้งเดิมของชุมชนมักจะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและเกื้อกูล ดังจะปรากฏว่า ยังคงมีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกิจกรรมระหว่างกัน เช่น เมื่อสมาชิกดั้งเดิมของชุมชนเสียชีวิตลงกลุ่มเพื่อนบ้านเก่าแก่ที่คุ้นเคยก็จะไปช่วยเหลือในงานศพ ตามกำลังความสามารถที่จะกระทำได้ ขณะเดียวกัน การปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านเหล่านี้ ก็จะรวมถึงเรื่องเกี่ยวกับการบอกเล่าข่าวสารเรื่องต่างๆ ระหว่างกัน ทั้งในกลุ่มผู้สูงอายุ คนวัยทำงาน ซึ่งจะพบว่า ยังคงมีการแวะเวียนไปเยี่ยมเยียนระหว่างกัน ดังนั้น หากเมื่อมีการเอ่ยถึงบุคคลที่อยู่อาศัย หรือมีการกำเนิดภายในชุมชน มักจะเป็นที่รู้จักระหว่างกันในด้านต่างๆ ทั้งเกี่ยวกับความชำนาญเฉพาะทาง หรือความเป็นมาของบุคคลนั้นๆ นอกจากนี้ ยังปรากฏภาพของการรวมกลุ่มกันของกลุ่มเด็กๆ ในชุมชน ที่วิ่งเล่นอยู่ภายในย่านเป็นกลุ่ม

สำหรับระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่ยังคงปรากฏเด่นชัดของผู้คนในชุมชนบ้านวัลลาย คือ ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ จากการที่ชุมชนวัลลายเป็นชุมชนเมือง จึงทำให้ที่ดินในชุมชนมีมูลค่าสูง ดังนั้น จึงส่งผลให้มีการสร้างบ้านเรือนอย่างหนาแน่นในพื้นที่อันจำกัด โดยเฉพาะในกลุ่มบรรดาเครือญาติ ซึ่งหลังจากที่แยกครอบครัวจากรอบครอบครัวเดิม มาตั้งครอบครัวใหม่ ก็มักจะยังคงปลูกสร้างบ้านในบริเวณอาณาบริเวณเขตเดียวกัน การที่ญาติๆ อยู่ร่วมกันในบริเวณเดียวกัน จึงทำให้มีความใกล้ชิด และเกื้อกูลระหว่างกัน ดังจะพบว่า จะมีการแบ่งปัน หรือแลกเปลี่ยนอาหารระหว่างกัน หรือจะปรากฏการรวมกลุ่มกันเพื่อทำงานร่วมกัน เช่น กลุ่มตอกลายหรือกลุ่มตีขึ้นรูป

สำหรับความสัมพันธ์ทางสังคม ในกลุ่มที่ผู้อพยพเข้ามาอยู่ในใหม่ในชุมชน ซึ่งเข้ามาอยู่ด้วยเงื่อนไขต่างๆ เช่น เพื่อเป็นที่อยู่อาศัย เพื่อทำการค้า หรือเพื่อการทำงาน กลุ่มนี้จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน และระหว่างสมาชิกเก่าในชุมชนน้อย จึงมีการแบ่งแยกความสัมพันธ์โดยนัย ระหว่างกลุ่มผู้ที่มาอยู่ในใหม่จะมีความผูกพันกับความเป็นมา และความเป็นชุมชนวัลลายน้อยกว่ากลุ่มผู้ที่อยู่อาศัยเดิม

5.2 การวิเคราะห์นโยบายและโครงการในอนาคตที่เกี่ยวข้อง

5.2.1 แผนยุทธศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่

“นครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง City of Life and Prosperity”

นครแห่งชีวิตและความมั่งคั่ง : เป็นเมืองที่ให้ความสุขและชีวิตที่มีคุณค่าแก่ผู้อยู่อาศัยและผู้มาเยือน ในฐานะเมืองที่น่าอยู่และน่าท่องเที่ยวในระดับเอเชีย พร้อมกับเป็นประตูการค้าการลงทุนสู่สากล

5.2.1.1 ประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนา

1. สร้างฐานเศรษฐกิจใหม่ บนพื้นฐานของวัฒนธรรมและ ความรู้ใหม่มุ่งสู่ Knowledge - Based Economy
2. สร้างงานหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์และความเป็นเลิศในระดับนานาชาติ สำหรับตลาดเฉพาะ(Niche Market) โดยการนำวัฒนธรรมล้านนามาสร้างเอกลักษณ์และเรื่องราวเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเพื่อเป็นพลังดึงดูดใหม่จากทรัพยากรท่องเที่ยวทั้งภายในกลุ่มจังหวัดและเชื่อมโยงกับกลุ่ม
3. อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมล้านนา โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างความโดดเด่นและเชื่อมโยงสู่สากล

จากประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางในการพัฒนาของจังหวัดเชียงใหม่ มีผลต่อชุมชนหัตถกรรม บ้านวัวลายโดยมีโครงการพัฒนาที่ชุมชนหัตถกรรมเพื่อส่งเสริม เอกลักษณ์และวัฒนธรรมล้านนา รวมถึงเพิ่มมูลค่าของสินค้า ยามาสู่การท่องเที่ยว เพื่อสร้างรายได้ พัฒนาชุมชนต่อไป

ชุมชนหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ มีมากมายหลากหลายชุมชน ซึ่งเทศบาลนครเชียงใหม่ มีโครงการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ทั้งหมด 12 หมู่บ้าน โดยได้มอบหมายให้ ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือเป็นผู้ดูแลโครงการ โดยมีหมู่บ้านหัตถกรรมที่จะพัฒนา ดังนี้

1. หมู่บ้านวัวลาย เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำเครื่องเงิน และเครื่องเงิน
2. หมู่บ้านศรีปิ่นคริว เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำไม้ไผ่ขัดโครง เครื่องเงิน
3. หมู่บ้านเหมืองกุง เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำเครื่องปั้นดินเผา
4. หมู่บ้านร้อยจันทร์ เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการสานผาฉา
5. หมู่บ้านถวายเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำผลิตภัณฑ์เลียนแบบของเก่า
6. หมู่บ้านกวนหารแก้ว เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำเครื่องปั้นดินเผา
7. หมู่บ้านหนองอาบช้าง เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติ

8. หมู่บ้านดอนแก้ว เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการสานคู
9. หมู่บ้านป่าบง เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการจักสาน
10. หมู่บ้านต้นเปา เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำกระดาษสา
11. หมู่บ้านบ่อสร้าง เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำร่ม พัด ไม้แกะสลัก
12. หมู่บ้านต้นผึ้ง เป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงในการทำร่ม ไม้แกะสลัก

โดยการดำเนินงาน มีการเลือกหมู่บ้านพัฒนาต้นแบบ โดยเลือกบ้านวัวลาย เนื่องจากเป็นชุมชนช่างเดิม และมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ อำเภอเมือง เป็นพื้นที่ศึกษา และต้นแบบการพัฒนา โดยรูปแบบการพัฒนา เน้นส่งเสริมการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ของ หมู่บ้านและมีแนวทางที่จะส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวคุณภาพไปพร้อมกันด้วย มีแผนแม่บทที่จะพัฒนาหมู่บ้านให้มีความพร้อมในการรองรับการท่องเที่ยวคุณภาพ ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ศิลปหัตถ์ วัฒนธรรมล้านนาในการดูแลควบคุมสิ่งก่อสร้าง ปลูกจิตสำนึกกับประชาชน และชุมชนในการให้บริการที่ซื่อสัตย์แก่นักท่องเที่ยว รณรงค์ให้หมู่บ้านมีการเติบโตที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ห่างจากอบายมุข ไม่มีมหรสพสร้างมลภาวะยามค่ำคืน ปลอดภัยจากโจรผู้ร้าย มีโครงสร้างพื้นฐานที่สมบูรณ์ที่จะรองรับนักท่องเที่ยว มีการแลกเปลี่ยนบุคคลากรกับผู้ที่ประกอบอาชีพคล้ายคลึงกันทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับชาติ และนานาชาติเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างสรรค์ทางศิลปะ ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อรับรู้แลกเปลี่ยนข่าวสาร ความเคลื่อนไหว และสิ่งสินค้าจากในประเทศ และต่างประเทศ

เพื่อเป็นต้นแบบในการพัฒนาหมู่บ้านหัตถกรรมอื่นๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ต่อไป จากการศึกษาโครงการและแผนการพัฒนาชุมชน ทำให้มองเห็นว่าการพัฒนาที่ส่งเสริมแต่สินค้าให้สามารถแข่งขันกับสินค้าประเภทอื่นๆ เป็นการส่งเสริมการพัฒนาที่ปลายเหตุ สภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชนเป็นสิ่งที่โครงการของจังหวัดได้มองข้ามไป การฟื้นฟูชุมชนวัวลายจึงเป็นโครงการที่สามารถส่งเสริมโครงการของจังหวัดให้มีการพัฒนาที่ครอบคลุมและยั่งยืนมากขึ้น

5.2.2 โครงการฟื้นฟูเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่

โครงการฟื้นฟูเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ จัดทำขึ้นเพื่อให้มีการดำเนินงาน ออกแบบ วางผังเมือง จัดทำรายละเอียดการพัฒนาพื้นที่และอาคารสถานที่ ก่อสร้างปรับปรุงสถาปัตยกรรมอาคาร ภูมิสถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อม และพัฒนาสาธารณูปโภคของเขตเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ให้มีสภาพทางกายภาพที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของเมือง และ

สามารถ สื่อแนวคิดการสร้างเมืองตามหลักการทางศาสนา คติความเชื่อและจารีตประเพณีของชาวล้านนา

โครงการฟื้นฟูเมืองประวัติศาสตร์เชียงใหม่ ได้มีการเน้นการปรับปรุงฟื้นฟูเอกลักษณ์ของวัดตามแนวคิดในการสร้างเมือง โดยวัดนันทรามเป็นวัดหนึ่งในหลักการสร้างเมืองที่ตั้งอยู่ในทิศเดขเมือง จึงเป็นวัดที่มีโครงการปรับปรุง โดยดำเนินงานปรับปรุงภูมิทัศน์ และสิ่งแวดล้อมทางสถาปัตยกรรม สิ่งแวดล้อมศิลปกรรม ควบคู่กับงานประชาสัมพันธ์และกิจกรรมการมีส่วนร่วม

นอกจาก การพัฒนาวัด ยังครอบคลุม พื้นที่เขตคูเมืองชั้นใน และการฟื้นฟูได้ครอบคลุมแจ้ง เมือง 4 แจ้ง การจัดระเบียบพื้นที่ การปรับปรุงช่องหรือลานโล่ง 5 แห่ง

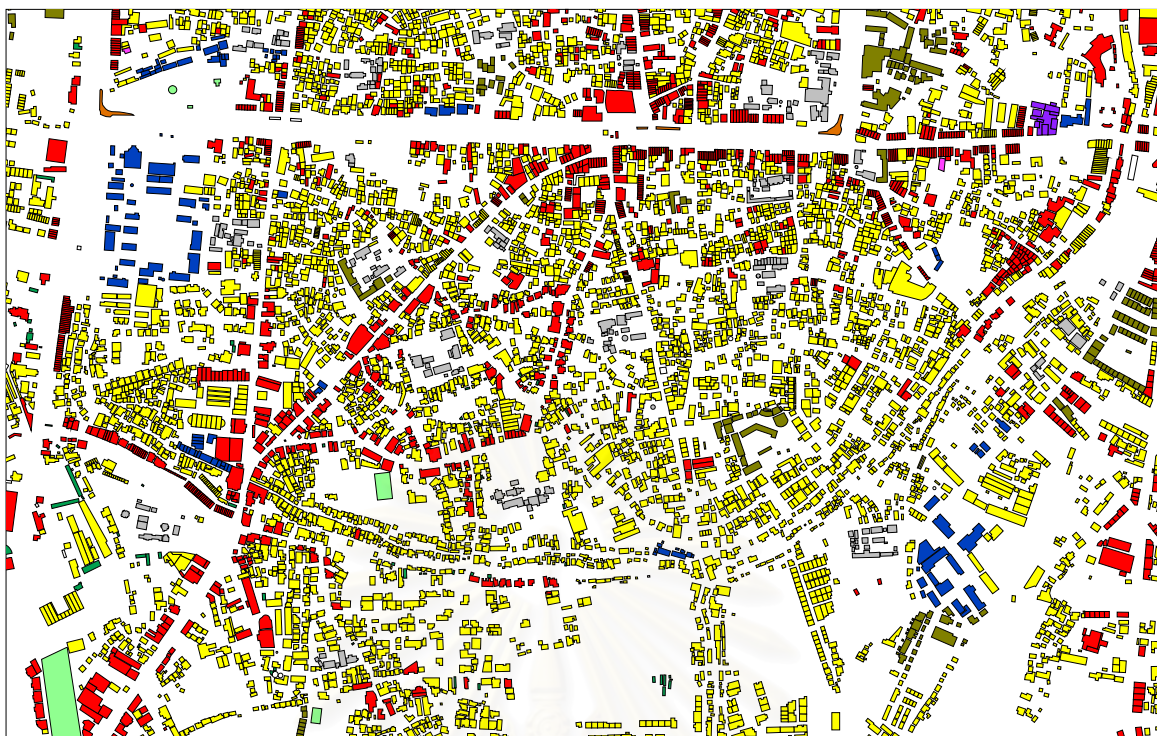
ในกระบวนการตามโครงการดังกล่าวได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงาน องค์กรที่มีส่วนในการฟื้นฟู อนุรักษ์และพัฒนา ซึ่งจะมีการร่วมคิดร่วมจัดทำข้อสรุป เพื่อให้มีเนื้อหาที่จะดำเนินการอย่างสอดคล้องเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ในการมุ่งผลดังกล่าวจึงจำเป็นต้องดำเนินการเผยแพร่แนวคิด วิธีการ และรายละเอียดของการปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งจะต้องจัดกิจกรรมที่สามารถปลูกฝังความความเข้าใจ ให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และพัฒนาที่ยั่งยืน

5.3 การวิเคราะห์ทางด้านกายภาพของพื้นที่

5.3.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินและความหนาแน่นของอาคาร

การใช้ประโยชน์ที่ดิน การวิเคราะห์พื้นที่ทางการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของชุมชนวัวลาย พื้นที่ชุมชนวัวลายเป็นพื้นที่ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลนครเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่ติดบริเวณเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ โดยตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเมือง บริเวณประตูเชียงใหม่ โดยมีการใช้ประโยชน์ที่ดินดังนี้

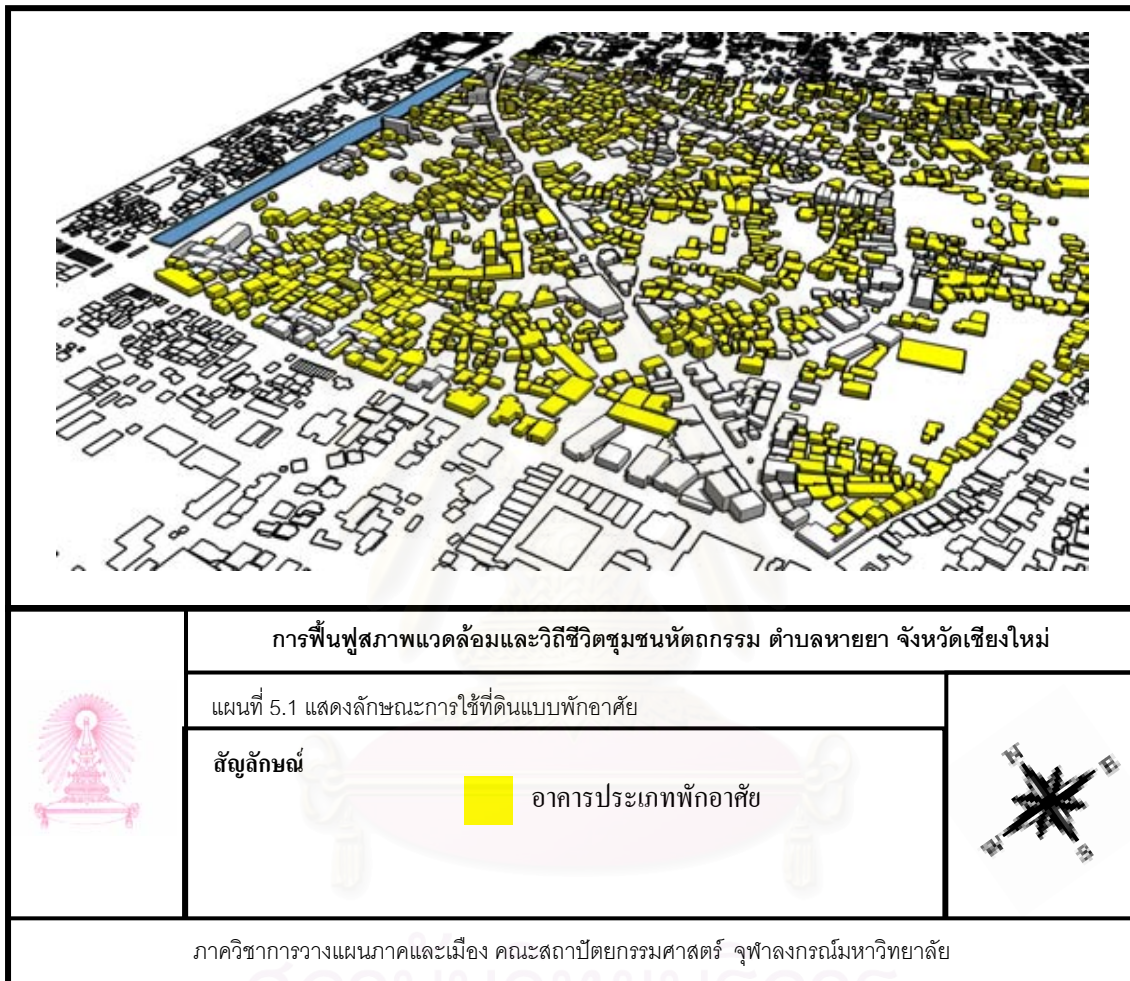
ภาพที่ 5.1 : แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดินย่านถนนวิวलय ตำบลห้วยยา

การใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัย

จากข้อมูลผังแสดงลักษณะการใช้ที่ดินย่านถนนวิวलय ตำบลห้วยยา ปี พ.ศ. 2548 พบว่า ลักษณะการใช้ที่ดินประเภทที่พักอาศัย มีสัดส่วนการใช้ที่ดินทั้งหมด 80 เปอร์เซ็นต์ ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมดของพื้นที่ ซึ่งได้วิเคราะห์สัดส่วนพื้นที่พักอาศัยกับสัดส่วนพื้นที่ว่างแล้วพบว่า มีลักษณะความหนาแน่นของอาคารที่พักอาศัยหนาแน่นเป็นอย่างมาก มีการกระจุกตัวของอาคารที่พักอาศัยอยู่บริเวณชุมชนวัดศรีสุพรรณที่มีความหนาแน่นของการที่ดิน อยู่บริเวณรอบๆของวัดศรีสุพรรณ เนื่องจากเป็นพื้นที่ของชุมชนช่างหัตถกรรมมาตั้งแต่อดีต เช่นเดียวกับชุมชนวัดหมื่นสารที่มีความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์ที่ดินอยู่โดยรอบวัดหมื่นสาร และพื้นที่พักอาศัยบางส่วนยังมีความหนาแน่นอยู่บริเวณสองข้างทางถนนวิวलय สลับกับอาคารพาณิชย์ ยิ่งทำให้พื้นที่ของถนนมีความหนาแน่นมากขึ้นตาม

ลักษณะของอาคารที่พักอาศัย สัดส่วนของประเภทของอาคารที่พักอาศัยสามารถแบ่งได้เป็นอาคารที่พักอาศัยชั้นเดียว 60 เปอร์เซ็นต์ อาคารที่พักอาศัยสองชั้น 30 เปอร์เซ็นต์ อาคารและอื่นๆอีก 10 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารไม้และอาคารไม้ผสมปูน ในอนาคตคาดว่าจะมีการขยายตัวของพื้นที่พักอาศัยอย่างต่อเนื่อง ทิศทางการขยายตัวของชุมชนห้วยยาจะมีการขยายตัวของชุมชนออกไปในทิศทางของแนวตั้งไปทางพื้นที่ของ ชุมชนนันทาราม หากไม่มีการ

ควบคุมการขยายตัวของชุมชน จะมีปัญหาด้านความหนาแน่นของพื้นที่ ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ ปัญหาด้านคุณภาพชีวิตของคนชุมชน เป็นต้น เหล่านี้จะเป็นอุปสรรคในการฟื้นฟูพื้นที่เป็นอย่างมาก จึงจำเป็นต้องมีการศึกษาพื้นที่พักอาศัยเพื่อทำการวางแผนการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับพื้นที่

การใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม

ลักษณะการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมในชุมชนห้วยยา มีสัดส่วนของพื้นที่การใช้ที่ดินทั้งหมด 10 เปอร์เซ็นต์ จากข้อมูลจากข้อมูลผังแสดงลักษณะการใช้ที่ดินย่านถนนวัวลาย ตำบลห้วยยา ปี พ.ศ. 2548 มีลักษณะของความหนาแน่นของอาคารอยู่บริเวณถนนวัวลายทั้งสองฝั่งถนน และถนนทิพย์เนตรบางส่วน เนื่องจากความสะดวกในเรื่องของการขนส่งทำให้ลักษณะการใช้ที่ดินประเภทนี้เกิดขึ้นบริเวณถนน ซึ่งไม่มีการควบคุมปัญหาดังกล่าวนี้เลย

ลักษณะการใช้ที่ดินประกอบกิจกรรมพาณิชยกรรม ส่วนใหญ่เป็นอาคารขนาดใหญ่ เปลี่ยนแปลงจากการรื้อถอนอาคารดั้งเดิม ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ อาคารที่ก่อสร้างขึ้นมาใหม่ ประมาณ 40 เปอร์เซ็นต์ และอาคารที่ปรับปรุงจากอาคารเดิม ประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งมีลักษณะการกระจุกตัวของอาคารดังกล่าวที่ค่อนข้างหนาแน่น ทำให้เกิดปัญหาด้านการจราจรของพื้นที่เป็นอย่างมาก และมีแนวโน้มการขยายตัวของอาคารพาณิชยกรรมออกไปเรื่อยๆ บริเวณสองฝั่งของถนนวิวาลัย และถนนทิพย์เนตร

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางการควบคุมปัญหานั้นไว้ โดยใช้มาตรการด้านกฎหมาย และการควบคุมด้านผังเมืองเข้ามาแก้ไขปัญหา จะทำให้การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา ได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ต่อไป

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 5.2 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินแบบพาณิชยกรรม	
	สัญลักษณ์	อาคารประเภทพาณิชยกรรม
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

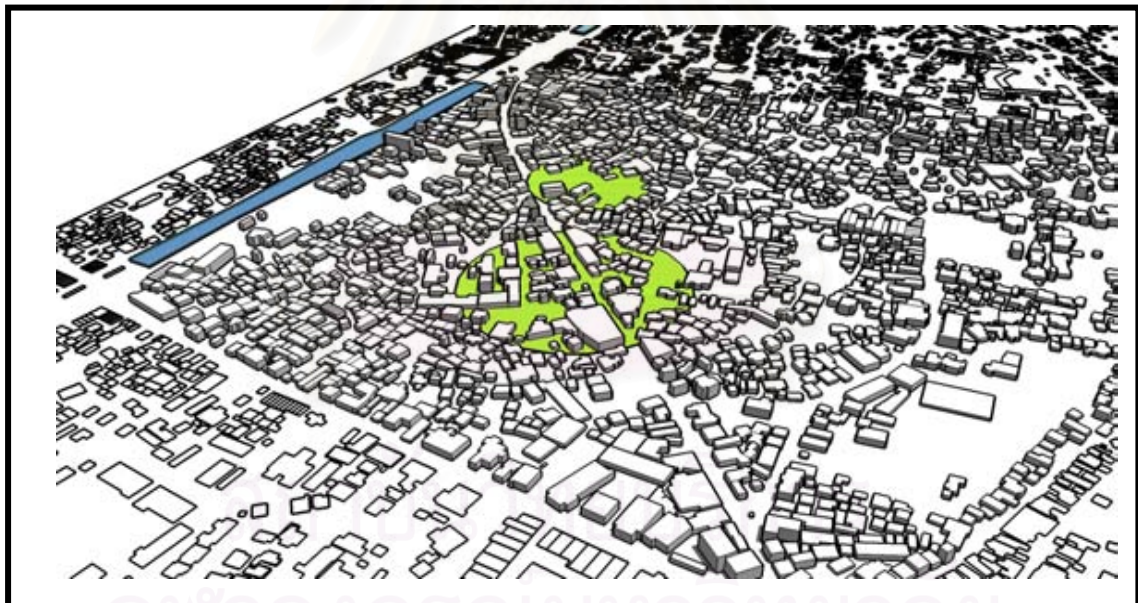

การใช้ที่ดินประเภทพื้นที่ว่าง

ลักษณะพื้นที่ว่างของชุมชนตำบลหายยา มีสัดส่วนของพื้นที่ว่าง เพียง 3 เปอร์เซ็นต์ ของการใช้ประโยชน์ที่ดินทั้งหมด ซึ่งนับว่าน้อยมาก ส่วนใหญ่ลักษณะของพื้นที่ว่างของชุมชนหายยาทั้งหมด จะเป็นพื้นที่ว่างที่อยู่ในพื้นที่ของที่พักอาศัยส่วนบุคคล ซึ่งอยู่ในพื้นที่ของชุมชนวัดศรีสุพรรณและชุมชนวัดหมื่นสาร เป็นพื้นที่ที่มีพื้นที่ว่างส่วนบุคคลมากที่สุด ส่วนพื้นที่ว่างสาธารณะของชุมชนนั้น จะอยู่บริเวณอนุสาวรีย์วูลาย ถนนวูลายซึ่งนับว่ามีพื้นที่ว่างน้อยมาก หากเปรียบเทียบกับสัดส่วนของอาคารกับสัดส่วนของพื้นที่ว่าง จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ จากข้อมูลจากข้อมูลผังแสดงลักษณะการใช้ที่ดินย่านถนนวูลาย ตำบลหายยา ปี พ.ศ. 2548

ปัญหาชุมชนขาดพื้นที่ว่างในการพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว และพื้นที่นันทนาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน เป็นอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งในปัจจุบันลักษณะการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่พักอาศัยและพาณิชยกรรมเป็น รวมกันถึง ร้อยละ 90 ยิ่งทำให้พื้นที่ว่างของชุมชนลดลงตาม

การแก้ปัญหาด้วยการจัดหาพื้นที่ว่างสำหรับชุมชน จึงเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชนมากขึ้น สอดคล้องกับการฟื้นฟูพื้นที่ต่อไป

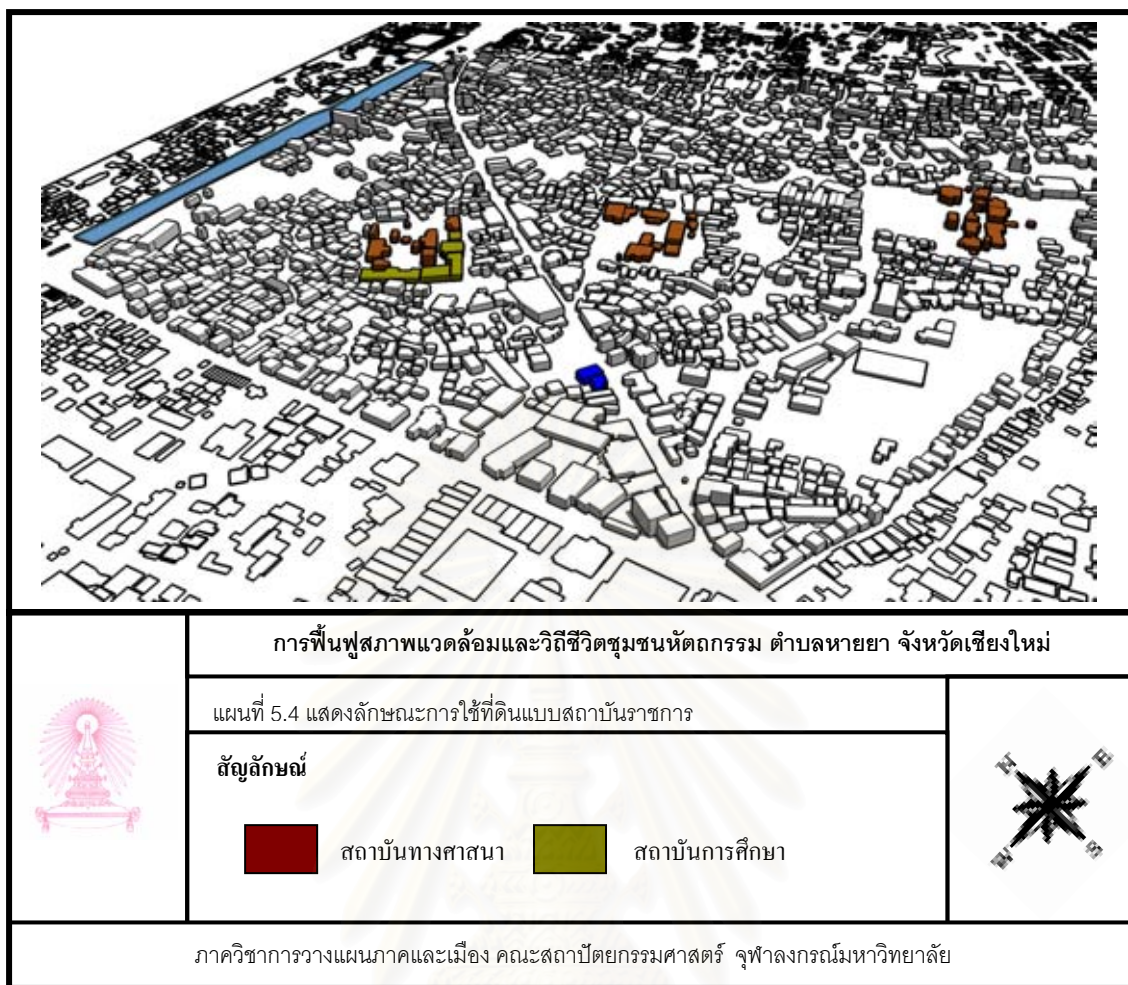
	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่		
	แผนที่ 5.3 แสดงลักษณะการใช้ที่ดินแบบพื้นที่ว่าง		
	สัญลักษณ์ การใช้ที่ดินแบบพื้นที่ว่าง		
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

การใช้ที่ดินประเภท สถาบันทางศาสนา สถาบันราชการ และสถาบันการศึกษา

จากข้อมูลผังแสดงลักษณะการใช้ที่ดินย่านถนนวิวาลัย ตำบลห้วยยา ปี พ.ศ. 2548 มี สัดส่วนของการใช้ที่ดินประเภทสถาบันทางศาสนา 5 เปอร์เซ็นต์ ประเภทสถาบันทางราชการ 1 เปอร์เซ็นต์ ประเภทสถาบันการศึกษา 1 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งการใช้ที่ดินประเภทสถาบันทางศาสนา ประกอบด้วยพื้นที่ของ วัดศรีสุพรรณ อยู่ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ วัดหมื่นสารอยู่ในชุมชนวัดหมื่นสาร และวัดนันทารามอยู่ในชุมชนนันทาราม และโบราณสถานบางส่วนอยู่บนถนนวิวาลัยและ ถนนสุริยวงศ์ ส่วนประเภทการใช้ที่ดินของสถาบันทางราชการคือ สำนักงานการประปาส่วน ท้องถิ่น แขวงเมืองราย ตั้งอยู่บนถนนวิวาลัย และการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทสถาบันทาง การศึกษาคือ โรงเรียนวัดศรีสุพรรณ ตั้งอยู่ในพื้นที่ของวัดศรีสุพรรณ

ปัจจุบันการใช้ที่ดินประเภทดังกล่าวตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชนที่มีความหนาแน่นในการใช้ พื้นที่อย่างมาก เช่น วัดศรีสุพรรณและโรงเรียนวัดศรีสุพรรณซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนวัดศรีสุพรรณ ที่มี การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยที่หนาแน่นมากที่สุด เป็นปัญหาการเข้าถึงพื้นที่ ปัญหา เรื่องการขยายตัวของพื้นที่ ปัญหาเรื่องความแออัดของพื้นที่ เป็นอุปสรรคมากในการฟื้นฟูชุมชน หากมีการควบคุมด้วยวิธีการทางด้านผังเมือง และด้านกฎหมายข้อบังคับ ที่ใช้กับพื้นที่ จะทำให้ การพัฒนาพื้นที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3.2 การวิเคราะห์ความหนาแน่นของอาคาร

ลักษณะความหนาแน่นอาคารภายในพื้นที่ศึกษา ส่วนใหญ่เป็นลักษณะอาคารประเภทที่พักอาศัยถึงร้อยละ 80 ของพื้นที่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้ที่อาศัยอยู่ดั้งเดิมภายในชุมชนห้วยยา และผู้ที่ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ใหม่ ทำให้ลักษณะความหนาแน่นของอาคาร หน่วยต่อพื้นที่ค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะการใช้ที่ดินประเภทอื่นๆ ส่วนอาคารประเภทพาณิชยกรรมมีประมาณร้อยละ 80 ของพื้นที่ ความหนาแน่นของอาคารค่อนข้างสูง เพราะลักษณะของอาคารเป็นอาคารพาณิชย์ 2 – 3 ชั้น มีลักษณะการกระจุกตัวของอาคารบริเวณสองข้างฝั่งถนนวัลลายซึ่งเป็นอาคารพาณิชย์ 2 ชั้น ประกอบกิจการประเภทเครื่องเงิน ส่วนบริเวณสองฝั่งถนนทิพย์เนตรจะเป็นอาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ซึ่งประกอบกิจการการค้า ที่ค่อนข้างมีลักษณะการกระจุกตัวอาคารอย่างหนาแน่น ส่วนลักษณะความหนาแน่นของอาคารประเภทอื่น เช่น สถาบันทางศาสนา มีความหนาแน่นร้อยละ 5 ของพื้นที่ สถาบันทางการศึกษา และสถาบันทางราชการ ร้อยละ 1 ของพื้นที่ เมื่อเปรียบเทียบกับความหนาแน่นของอาคารประเภทที่พักอาศัย นับว่าน้อยมาก

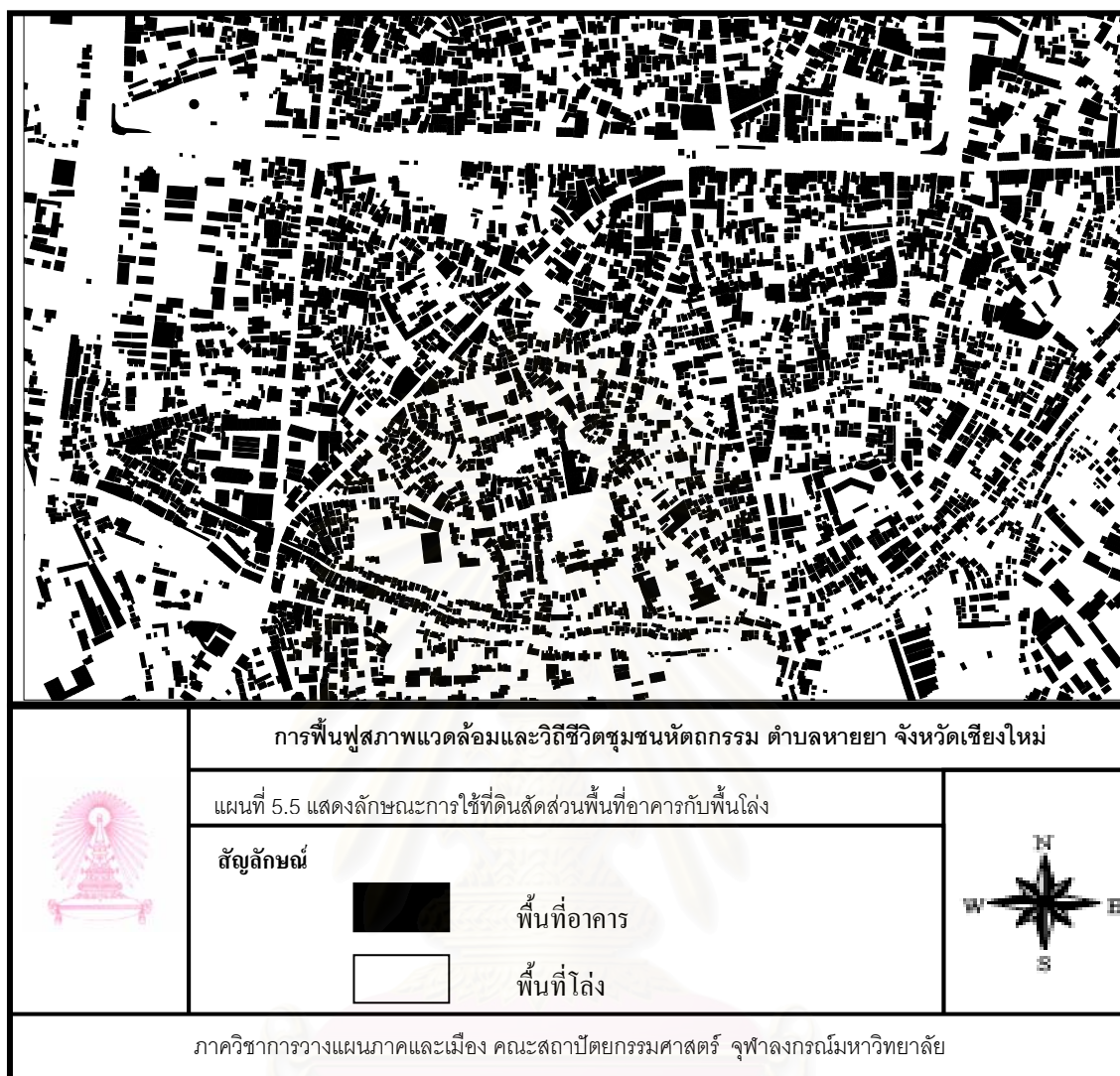

ภาพที่ 5.2 แสดงความหนาแน่นของพื้นที่พักอาศัย ย่านถนนวิบูลย์

5.3.3 สัดส่วนพื้นที่อาคารกับพื้นที่โล่ง

การวิเคราะห์สัดส่วนพื้นที่อาคารกับพื้นที่โล่ง ของชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา พบว่าพื้นที่อาคารมีความหนาแน่น ซึ่งพื้นที่โล่งว่างส่วนมากจะเป็นพื้นที่ถนน ตรอก ซอย ภายในชุมชน โดยมีพื้นที่โล่งเพื่อประกอบกิจกรรมเป็นสัดส่วนน้อยมาก เมื่อเทียบกับอาคาร พื้นที่โล่งส่วนมากของชุมชน จะอยู่บริเวณพื้นที่วัด โดยในชุมชนมีวัดสำคัญ 3 วัด ได้แก่ วัดศรีสุพรรณ วัดหมื่นสาร และวัดนันทาราม สัดส่วนพื้นที่อาคารประมาณ 70 % ของพื้นที่ และพื้นที่โล่งประมาณ 30% ของพื้นที่ ซึ่งพบว่าเป็นสัดส่วนที่ค่อนข้างแตกต่าง และไม่เหมาะสม ทำให้ชุมชนมีความหนาแน่น และแออัด ขาดพื้นที่โล่งเพื่อการนันทนาการ ทำให้ต้องมีการเดินทางไปยังพื้นที่โล่งภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ของเทศบาล ที่มีปริมาณผู้ใช้พื้นที่มากอยู่แล้ว ปัญหาพื้นที่โล่งว่างเพื่อการนันทนาการ จึงเป็นปัญหาหนึ่งของชุมชนวิบูลย์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3.4 ด้านระบบพื้นที่โล่ง

5.3.4.1 ปัญหาพื้นที่ว่างและการใช้ประโยชน์

เนื่องจากพื้นที่ศึกษาเป็นชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินมาตั้งแต่อดีต การตั้งถิ่นฐานของชุมชนจึงเกิดขึ้นอย่างไม่มีการควบคุมให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผน ทำให้พื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่เป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นที่พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ ยิ่งในปัจจุบันได้มีการขยายตัวของเมืองมาสู่ชุมชน ทำให้ปริมาณการใช้ที่ดินทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้พื้นที่โล่งของชุมชนมีจำนวนลดน้อยลง เพราะต้องปรับเปลี่ยนพื้นที่ไปใช้ประกอบกิจกรรมอื่นๆ เช่น ที่พักอาศัย ร้านค้า เป็นต้น

ซึ่งในปัจจุบันปัญหาเรื่องการขาดแคลนพื้นที่โล่ง นับว่าเป็นปัญหาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่เป็นอย่างมาก จะเห็นได้จากสัดส่วนพื้นที่การใช้ประโยชน์อาคารและพื้นที่ว่าง (รูปที่ 4.1) พื้นที่โล่งภายในพื้นที่ศึกษามีสัดส่วนเพียง 7 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่การใช้ที่ดินทั้งหมด ดังนั้นการศึกษาเพื่อหาศักยภาพในการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา จึงจำเป็นต้องเพิ่มปริมาณพื้นที่โล่งให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทอื่นๆ จะทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีต่อไปสอดคล้องกับการศึกษาในครั้งนี้

5.3.4.2 ปัญหาด้านความหนาแน่นและการกระจายตัวของประชากร

ในอดีตการกระจายตัวของประชากรในชุมชนนั้น มีการขยายตัวมาจากศูนย์กลางเมืองเชียงใหม่ คือในบริเวณคูเมือง และการย้ายถิ่นฐานเข้ามาของคนจากชุมชนอื่นที่ถูกกวาดต้อนมาจากการทำสงครามในอดีต ซึ่งความหนาแน่นของชุมชนและประชากรนั้นไม่ค่อยหนาแน่นมากเท่าไรนัก ต่อมาเมืองมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นตามกาลเวลา ทำให้ลักษณะการกระจายตัวเป็นไปอย่างที่ไม่สามารถควบคุมได้ จึงทำให้พื้นที่มีปัญหาเรื่องความหนาแน่นของพื้นที่ และประชากร

ปัญหาเรื่องความหนาแน่นและการกระจายตัวของประชากร มีผลมาจากการกระจายตัวของชุมชนนั้นเป็นไปอย่างไร้ทิศทาง และไม่มีการควบคุมให้เป็นระเบียบแบบแผน และยังได้รับอิทธิพลความเป็นเมืองของเมืองเชียงใหม่ที่กำลังพัฒนาอย่างก้าวหน้าในปัจจุบัน มีการขยายกิจการการค้าเพิ่มมากขึ้น มีการตัดถนนเพิ่มมากขึ้น ยิ่งส่งผลให้พื้นที่ศึกษามีความหนาแน่นเพิ่มมากขึ้นตาม และทำให้จำนวนประชากรสูงขึ้นตามเช่นกัน

ลักษณะของความหนาแน่นและการกระจายตัวของประชากรมีปัญหาอย่างมากต่อการพัฒนาพื้นที่ ทำให้ศักยภาพของพื้นที่ลดลง ถ้าเราสามารถควบคุมความหนาแน่นของการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมต่อพื้นที่แล้ว แน่นอนว่าความหนาแน่นของประชากรก็จะลดลงตามเช่นกัน ทำให้ปัญหาเรื่องการกระจายตัวของประชากรสามารถควบคุมได้ ส่งผลต่อคุณค่าของพื้นที่และศักยภาพในการพัฒนาฟื้นฟูชุมชนต่อไป

5.3.5 ด้านระบบการสัญจร

ลักษณะโครงข่ายทางสัญจรภายในพื้นที่ ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา มีถนนสายหลักสายเดียวในชุมชนคือถนนวัวลาย เป็นถนนลาดยาง ขนาด กว้าง 6 เมตร ซึ่งผ่านกลางชุมชน ผ่านย่านร้านค้าและศูนย์กลางชุมชน มีปัญหาการจราจรที่หนาแน่น ในช่วงเช้า และเย็นเนื่องจากเป็นถนนที่สามารถเชื่อมต่อเป็นเส้นทางลัด ไปสู่ถนนวงแหวนรอบกลาง และเขตเมืองเชียงใหม่ได้ ถนนวัวลาย

ยังเป็นถนนสายหลักที่เชื่อมชอยต่างๆ ในชุมชน ซึ่งมีลักษณะย่อยและเชื่อมต่อโดยตรงกับถนน ทำให้เกิดปัญหาอุบัติเหตุบ่อยครั้งจากการที่รถออกมาจากชอยและไม่ระมัดระวัง

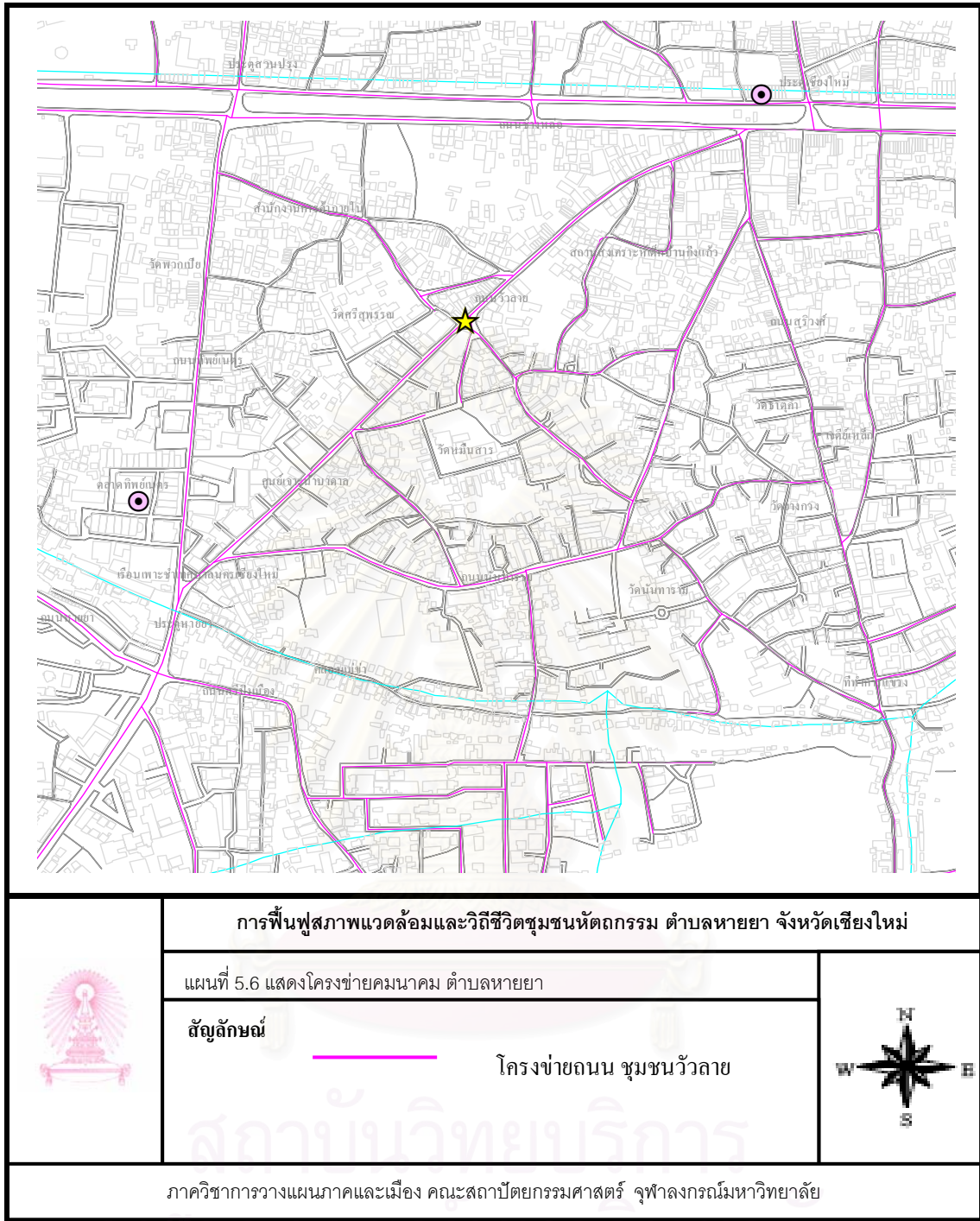
ถนนสายรองในพื้นที่ คือถนนทิพย์เนตร และสุวินทวงศ์ เนื่องจากถนนทั้งสอง เป็นถนนที่ไม่ผ่านย่านศูนย์กลางชุมชน เป็นถนนที่รองรับการสัญจรที่มีปริมาณการจราจรที่ค่อนข้างต่ำกว่าถนนวิวลาय แต่มีศักยภาพในการพัฒนาเพื่อเป็นถนนที่รองรับการพัฒนาและการขยายตัวของชุมชนได้

ตรอก ชอย ในพื้นที่ชุมชน มีถนนชอยเป็นจำนวนมากและมีลักษณะคับแคบ บางชอยตัน ทำให้ชุมชนมีปัญหาทางด้านการเข้าถึง บางชอยสามารถเข้าถึงได้เฉพาะรถจักรยานยนต์ ทำให้ชุมชนไม่ปลอดภัย หากเกิดอัคคีภัยขึ้นในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากชอยมีขนาดเล็กรถดับเพลิงไม่สามารถเข้าถึงพื้นที่ชุมชนได้ (แผนที่ 4.2)

5.3.6 ด้านสถาปัตยกรรม

ความหนาแน่นของอาคารในพื้นที่ชุมชนตำบลหายยา โดยภาพรวมแล้วจากการวิเคราะห์เห็นได้ว่า ส่วนใหญ่ลักษณะการใช้ที่ดินประกอบกิจกรรมประเภทที่พักอาศัยจะมีความหนาแน่นมากที่สุด มีลักษณะการจะกระจุกตัวของอาคารอยู่โดยรอบ สถาบันทางศาสนาและสถาบันทางราชการเป็นส่วนใหญ่ ส่วนลักษณะการใช้ที่ดินประเภทพาณิชยกรรมลักษณะความหนาแน่นของอาคารจะกระจุกตัวกันอยู่บริเวณสองข้างฝั่งถนนวิวลาय และถนนทิพย์เนตร เนื่องจากเหตุผลทางด้านความสะดวกของการขนถ่ายสินค้า จำเป็นต้องมีลักษณะของอาคาร เช่นนั้น ส่วนลักษณะความหนาแน่นของอาคารประเภทอื่นๆ ไม่มีปัญหาเรื่องความหนาแน่นมากเท่าไรนัก ดังนั้นพื้นที่ศึกษาชุมชนตำบลหายยาจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อหาพื้นที่โล่งของชุมชนเพื่อลดความหนาแน่นของชุมชนและเพิ่มพื้นที่นันทนาการให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เหมาะสมกับการฟื้นฟูชุมชนให้เป็นศูนย์กลางงานกิจกรรมของเมืองเชียงใหม่ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

- ถนนสายหลัก   ถนนวัวลาย
- ถนนสายรอง   ถนนทิพย์เนตร , ถนนนันทาราม, ถนนสุวินทวงศ์

5.3.7 ด้านสภาพสภาพอาคาร

ลักษณะของอาคารภายในพื้นที่ศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นอาคารที่ใช้ประกอบกิจกรรมทางด้านที่พักอาศัย อาคารพาณิชย์กรรม และอาคารพาณิชย์กึ่งที่พักอาศัย มีลักษณะการใช้งานของอาคารที่คุ้มค่า เดิมที่จะเห็นได้จากภายในพื้นที่ศึกษาจะไม่ค่อยมีอาคารที่ถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่าเลย เนื่องจากอาคารมีการใช้กิจกรรมอยู่ตลอดเวลา ทุกๆอาคาร จึงมีลักษณะการปรับเปลี่ยนอาคารอยู่เสมอ

ภาพที่ 5.3 แสดงอาคารพาณิชย์ ย่านถนนวิภาวดี

ส่วนเรื่องของคุณภาพของอาคารในพื้นที่ศึกษา ลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมของอาคาร มีทั้งอาคารที่มีลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมแบบล้านนาในอดีต ซึ่งมีลักษณะของอาคารที่ค่อนข้างทึบโตรวมเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็มีบางส่วนที่มีการปรับเปลี่ยนอาคารเพื่อพัฒนาเป็นร้านอาหาร ร้านขายของ และโรงแรม เพื่อให้อยู่ได้ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ส่วนลักษณะของอาคารที่มีลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมแบบสมัยใหม่จะเห็นได้มากบริเวณสองฝั่งถนน เนื่องจากผู้ประกอบการ ได้รื้อถอนปรับเปลี่ยนอาคารที่มีสภาพทรุดโทรม ให้เป็นอาคารที่มีความทันสมัยมากขึ้น มีลักษณะการประกอบกิจกรรมที่มากขึ้น ทำให้คุณค่าความงามทางด้าน

สถาปัตยกรรมลดลง ส่งผลต่อเรื่องคุณค่าของพื้นที่ ที่มีลักษณะความโดดเด่นในเรื่องชุมชน ทัศนกรรมเครื่องเงิน ควรจะต้องหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา

5.3.8 ด้านองค์ประกอบของเมือง

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ สามารถนำมาวิเคราะห์การเกิดจินตภาพที่ได้จากการรับรู้พื้นที่ทางสายตา โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพและกิจกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อศึกษาจุดเด่นและโครงสร้างของเมือง โดยใช้หลักการของ Kevin Lynch ดังนี้

เส้นทาง (Path) ได้แก่เส้นทางสัญจร ประเภทเส้นทางสายหลัก ประกอบด้วย ถนนทวิพยเนตร ถนนวิบูลย์ ถนนสุริวงค์ เส้นทางสายรองประกอบด้วย ถนนนันทาราม และเส้นทางท้องถิ่น ได้แก่ ถนนซอยต่างๆ

ขอบเขต (Edge) ประกอบด้วย ถนนสายหลัก คือถนนทวิพยเนตรทางด้านทิศตะวันตก ถนนสุริวงค์ทางด้านทิศตะวันออก และถนนข้างหล่อ ทางด้านทิศเหนือ ส่วนทางด้านทิศใต้คือลำคลองแม่ข่า คลองกำแพงดินเดิมของเมืองเชียงใหม่

ย่าน (District) ในพื้นที่ศึกษาแบ่งย่านออกเป็น 2 ย่าน คือย่านหมู่บ้านวิบูลย์ และ ย่านหมู่บ้านนันทาราม ย่านหมู่บ้านวิบูลย์มีวัดศรีสุพรรณเป็นศูนย์กลางชุมชน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำเครื่องเงิน ส่วนย่านนันทารามมีวัดนันทารามเป็นศูนย์กลางชุมชน ส่วนมากประกอบอาชีพทำเครื่องเงิน

จุดรวมกิจกรรม (Node) ได้แก่บริเวณที่เป็นจุดรวมของกลุ่มกิจกรรม โดยมีความเชื่อมต่อกับกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่

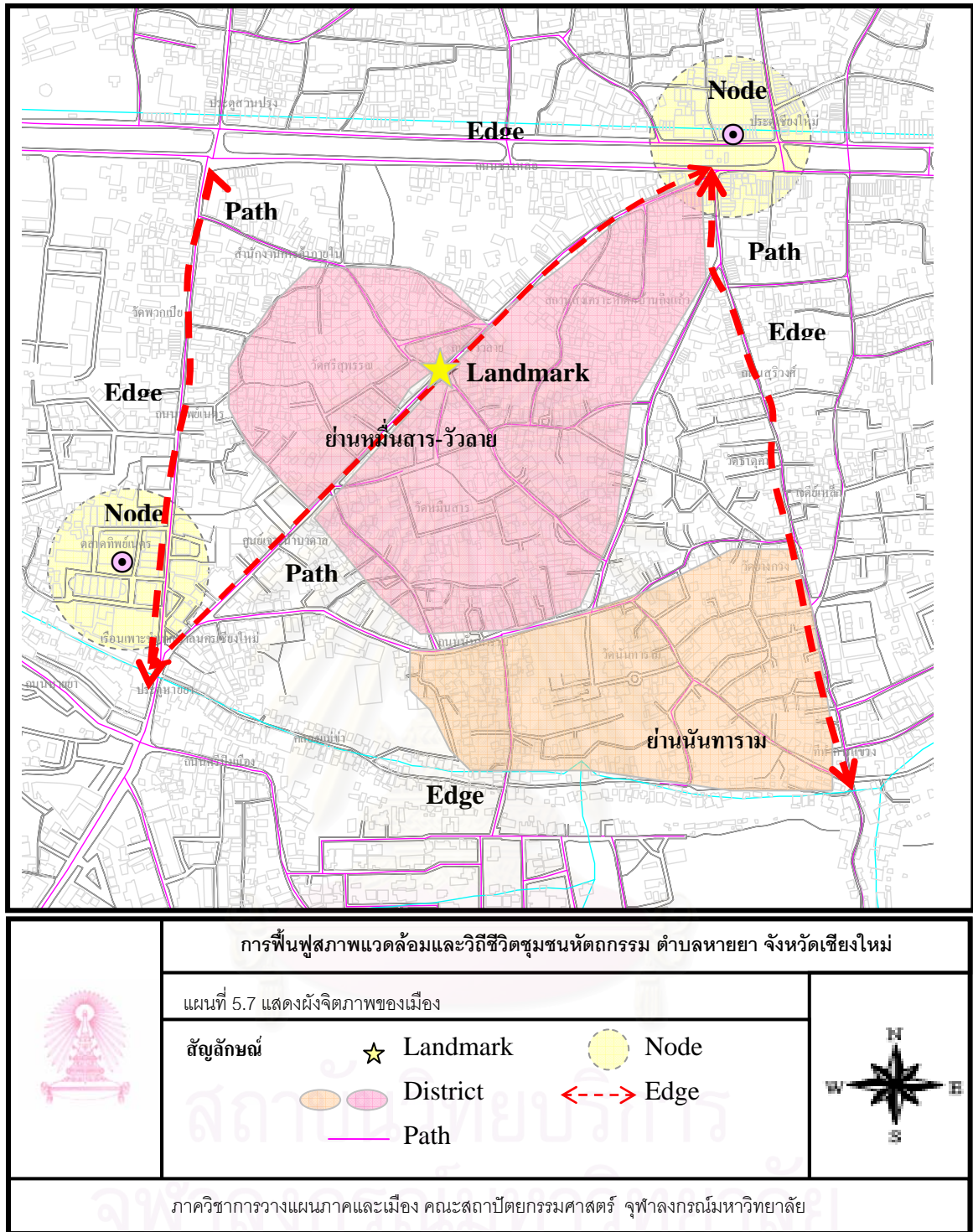
กลุ่มกิจกรรมหลัก คือ บริเวณตลาดประตูเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมกิจกรรม มีผู้คนจำนวนมากที่ใช้บริการต่อวัน ทั้งกิจกรรมทางการค้าจับจ่าย ชื้อของ การเดินทาง มีการเชื่อมต่อกิจกรรมกับภายนอกพื้นที่ศึกษา ทั้งเมืองเก่าเชียงใหม่ และพื้นที่ต่างๆ เนื่องจากเป็นจุดจอตลอดประจำทาง

กลุ่มกิจกรรมรอง คือบริเวณตลาดทิพย์เนตร เนื่องจากเป็นศูนย์กลางกิจกรรมในระดับชุมชน มีร้านค้ามากมาย สินค้าหลากหลาย และมีพื้นที่จอดรถ มีกิจกรรมเชื่อมต่อภายนอกพื้นที่ โดยผู้คนที่ใช้บริการสามารถติดต่อพบปะผู้คนในชุมชนได้ในระดับหนึ่ง

ที่หมายตา (Landmark) ได้แก่สิ่งที่เป็นจุดเด่นที่สามารถมองเห็นและจดจำได้ชัดเจนสามารถใช้อ้างอิงและบอกทิศทางได้ ในพื้นที่ศึกษาได้แก่ อนุสาวรีย์วีรวัลาย เนื่องจากตั้งอยู่บริเวณช่วงกลางชุมชน และเป็นจุดที่เชื่อมวัดสองวัด ได้แก่ วัดศรีสุพรรณและวัดหมื่นสาร มีพื้นที่ลานโล่งโดยรอบอนุสาวรีย์ แต่จะเห็นได้ว่าจินตภาพของบริเวณอนุสาวรีย์วีรวัลาย โดยภาพรวมขาดความชัดเจน เนื่องจากพื้นที่โดยรอบมีการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่สอดคล้องและส่งเสริมความน่าสนใจ ซึ่งควรมีการปรับปรุงแก้ไข

จากการพิจารณาองค์ประกอบของเมืองตามทฤษฎีจิตภาพที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าย่านชุมชนหัตถกรรมตำบลวีรวัลาย ไม่มีองค์ประกอบทางกายภาพที่โดดเด่นโดยเฉพาะลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารพาณิชย์กรรมตลอดแนวถนนวีรวัลาย ที่เป็นอาคารส่วนใหญ่ในย่านนี้ที่มีรูปแบบทั่วไป ไม่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่น่าสนใจ ทำให้พื้นที่ขาดเอกลักษณ์เฉพาะที่น่าสนใจ ขาดเสน่ห์ที่จะดึงดูดผู้คนให้เข้ามาท่องเที่ยว เนื่องจากไม่มีสถาปัตยกรรมหรือภูมิทัศน์ที่น่าสนใจ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.4 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่

5.4.1 การวิเคราะห์ศักยภาพสภาพแวดล้อมของเมือง (P-A-N)

การออกแบบชุมชนเมือง Urban Design นั้นมีการตีความและวิเคราะห์ความหมายในหลากหลายรูปแบบ ปี 1960-1970 ในสหรัฐอเมริกามีความเชื่อว่า Urban Design เป็นการลด

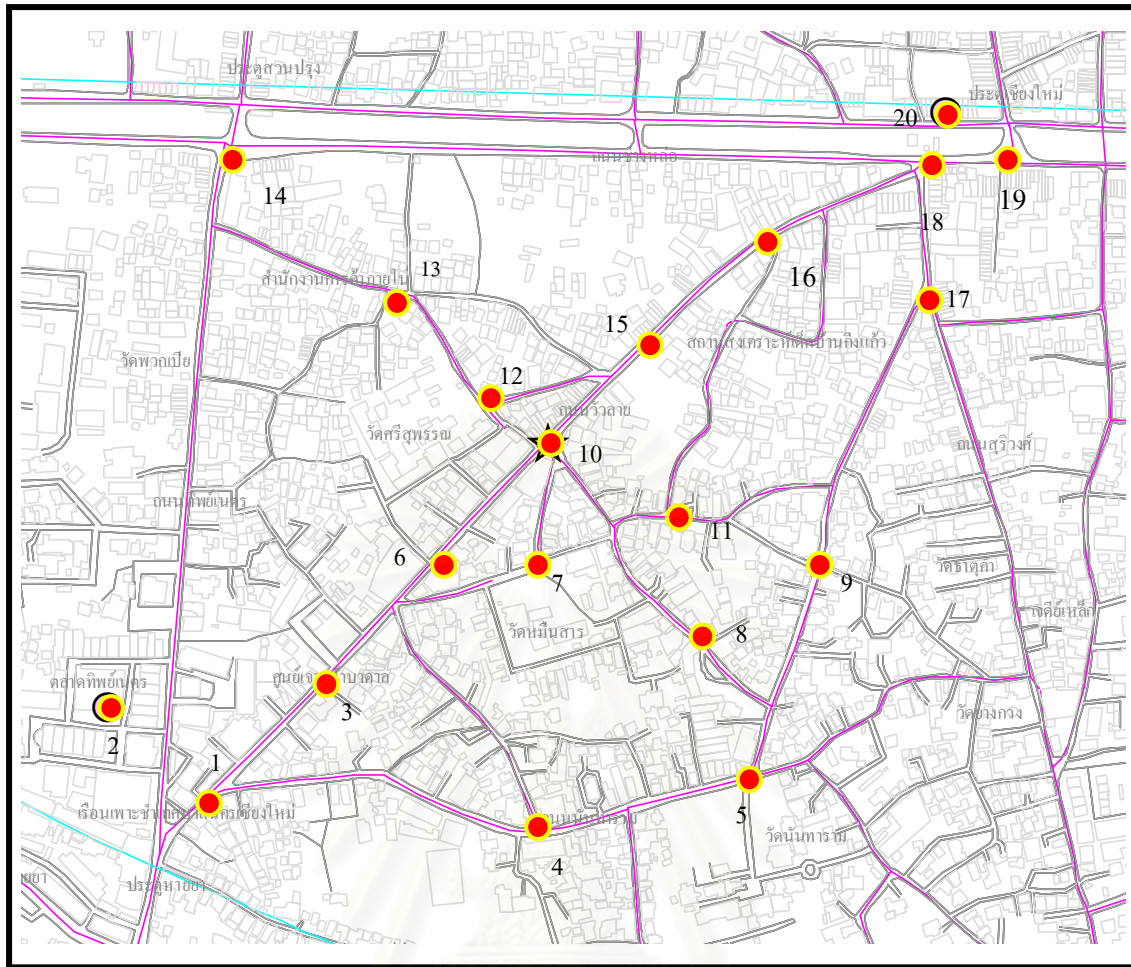
ช่องว่างระหว่าง Architecture and Urban Planning ซึ่งในด้านของ Urban Planning นั้นเป็นการศึกษาเมืองในรูปแบบของ Plan, Land Use and Master Plan ซึ่งเป็น Two-Dimensions และกำหนดรูปแบบ, ความสูงอาคาร ฯลฯ ซึ่งเป็น Three-Dimensions ในลักษณะ Guideline and Legal Agenda ส่วนทางด้าน Architecture เป็นการออกแบบอาคารและกลุ่มอาคารซึ่งเป็น Three-Dimensions แต่มี Functions แม้จะครอบคลุมพื้นที่และกลุ่มอาคารมากมายแต่ไม่กว้างขวางจนถึงระดับเมือง ดังนั้น Urban Design จึงเป็นการออกแบบเมืองในมุมมองของ Three-Dimensions

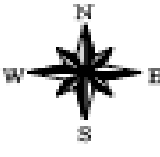
ในสหรัฐอเมริกาเมืองต่าง ๆ ได้ถูกออกแบบเพื่อตอบสนองการใช้รถยนต์ Mobile City และระบบตาราง Grid City เป็นสำคัญ ประชาชนได้ถูกละเลยจากการใช้สภาพแวดล้อมของเมือง แม้แต่ในอาคารสาธารณะเช่น ห้องสมุดหรือพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ก็ไม่สามารถตอบสนองประชาชนคนเมืองได้ทั้งหมด และพวกเขามีความรู้สึกว่าไม่ได้เป็นเจ้าของเมืองหรืออาคารมหึมาเหล่านี้ ในขณะที่เดียวกันสภาพแวดล้อมของเมืองเช่น ถนนหนทาง จัดรั้วและสวนสาธารณะต่างหาก ที่คนเมืองสามารถมีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของได้ การออกแบบชุมชนเมือง Urban Design จึงเป็นการลดช่องว่างและอยู่กึ่งกลางระหว่าง Urban Planning and Architecture ด้วยเหตุผลประการนี้

ในกระบวนการออกแบบชุมชนเมืองนั้น อย่างไรก็ตามในกระบวนการของการวางแผนและผังเมืองนั้นเป็นศิลปะและสังคมศาสตร์ จึงเป็นการยากที่จะวัดคุณภาพหรือศักยภาพของพื้นที่และมวลถวญของเมืองด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์หรือโปรแกรมต่างๆ นักวิชาการของแต่ละมหาวิทยาลัยต่างก็พยายามคิดค้นกรรมวิธีที่จะสามารถประเมินคุณภาพเป็นค่าทางคณิตศาสตร์ เช่น การวิเคราะห์เรื่อง Space Syntax ของ University College of London, United Kingdom หรือการวิเคราะห์เรื่อง Urban Gallery ของ Aalborg University, Denmark เป็นต้น ดังนั้นทำอย่างไรที่จะพัฒนาเครื่องมือการสำรวจและตรวจสอบพื้นที่ ที่สามารถใช้ในการเรียนการสอนในภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองที่เป็นสมมุติฐานเบื้องต้นและเป็นโครงการนำร่องไปสู่การพัฒนาขั้นสูงต่อไป

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของพื้นที่ โดยใช้แนวคิด Potential Analysis Network (P-A-N) โดยมีจุดที่สำคัญในชุมชน เป็นจุดที่ใช้ในการวิเคราะห์เป็นตัวแทนของชุมชน 20 จุด ดังนี้ (แผนที่ 5.8)

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 5.8 แสดงตำแหน่งในการวิเคราะห์ศักยภาพ	
	สัญลักษณ์ ตำแหน่งในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

จากการสำรวจพื้นที่ที่ใช้การวิเคราะห์ศักยภาพของสภาพแวดล้อม Potential Analysis Network 20 จุดในพื้นที่ตำบลหายยา หมู่บ้านวิวัลาย สามารถสรุปศักยภาพโดยรวมของพื้นที่ตามการวิเคราะห์แบบสอบถาม สามารถสรุปได้ดังนี้

สรุปผลวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ Responsive Environments

1: ทางสัญจร (PERMEABILITY)

เส้นทางสัญจรของชุมชนหัตถกรรม บ้านวัวลาย มีขนาดที่เพียงพอและเหมาะสมกับพื้นที่ มีศักยภาพรองรับคนในชุมชน เนื่องจากมีลักษณะเป็นถนนในชุมชนที่บริการสำหรับคนในพื้นที่และรองรับกิจกรรมในชุมชน โดยมีถนนซอยเชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ให้สามารถเข้าถึงศูนย์กลางของชุมชนได้ แต่มีรูปแบบที่ขาดเอกลักษณ์และความน่าสนใจ อีกทั้งขาดสัญญาณ ให้ความสำคัญ จึงควรมีการพัฒนาส่งเสริมภาพลักษณ์ของถนน ให้มีความน่าสนใจ และแสดงออกถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของชุมชน โดยมีการออกแบบสภาพแวดล้อม สิ่งประกอบถนน และป้ายสัญญาณต่างๆ ให้กับพื้นที่

2. ความหลากหลาย (VARIETY)

ความหลากหลายในพื้นที่ชุมชนในปัจจุบัน เป็นความหลากหลายที่ไม่สามารถแยกประเภทเพื่อจัดกลุ่มกิจกรรมให้กับพื้นที่ได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ไม่สอดคล้องกันในด้านใดด้านหนึ่ง ส่งผลให้พื้นที่ขาดเอกลักษณ์ ความชัดเจน และความน่าสนใจ ควรมีการจัดรูปแบบความหลากหลายของพื้นที่ โดยเน้นกิจกรรมหลักเพื่อให้เกิดภาพลักษณ์ของพื้นที่ และแบ่งแยกกลุ่มกิจกรรมรองออกเป็นหมวดหมู่ โดยสร้างความหลากหลายให้กับพื้นที่ แต่ไม่สร้างความแตกแยกให้กับพื้นที่

3. การใช้สอย (LEGIBILITY)

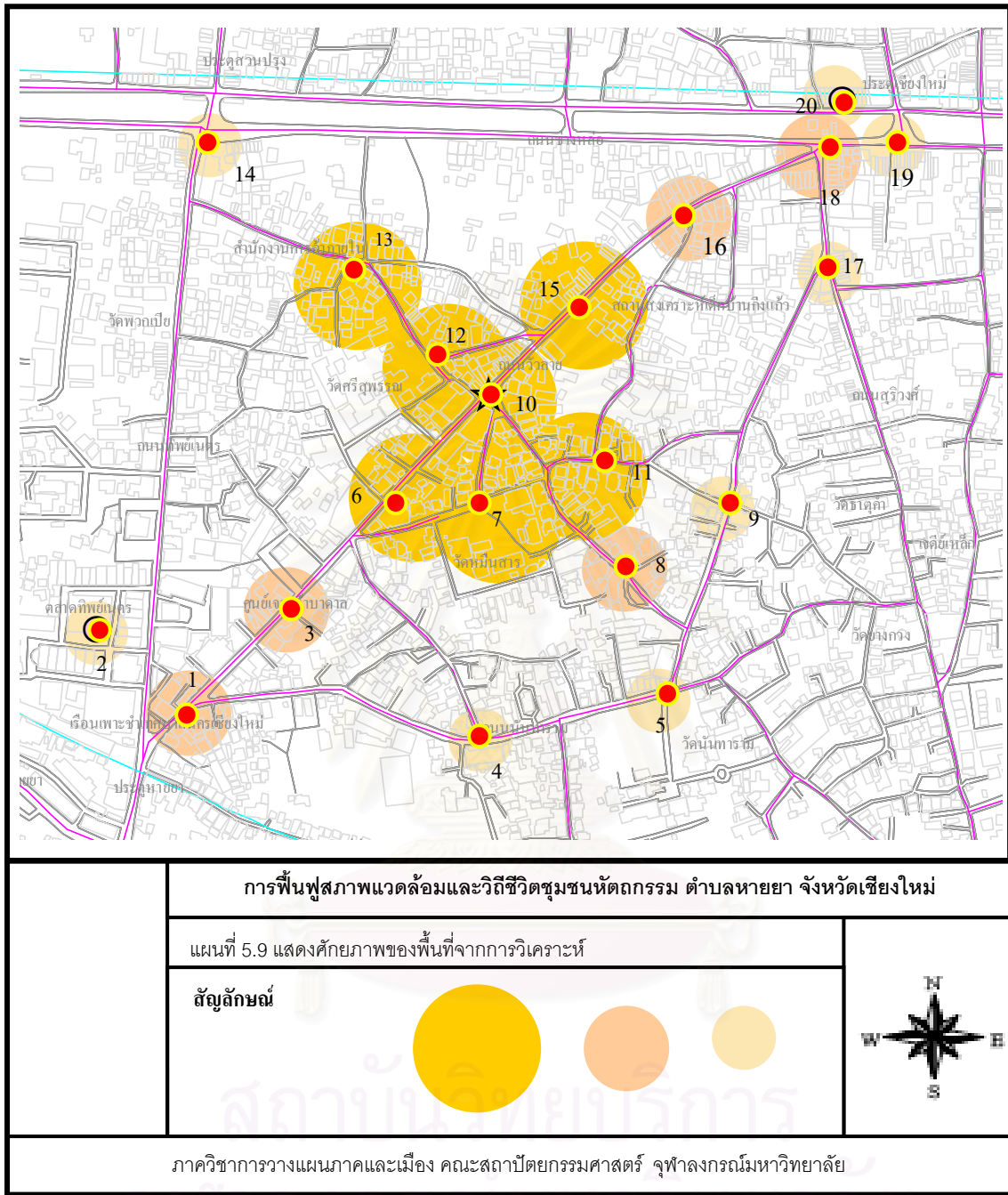
การใช้สอยพื้นที่ของชุมชนชาววัวลายควรมีจุดสังเกตที่เด่นชัดมากและเป็นทางการ เพื่อเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน และควรมีการเดินเข้าถึงพื้นที่ในลักษณะที่หลากหลาย โดยมีรูปแบบของการคมนาคมที่สะดวกและสร้างกิจกรรมให้กับพื้นที่ เพื่อให้ชุมชนเกิดกิจกรรมและเชื่อมโยงกันโดยมีขอบเขตของชุมชนที่ชัดเจนเพื่อสะดวกต่อการควบคุมและดูแลภาพลักษณ์ของชุมชน

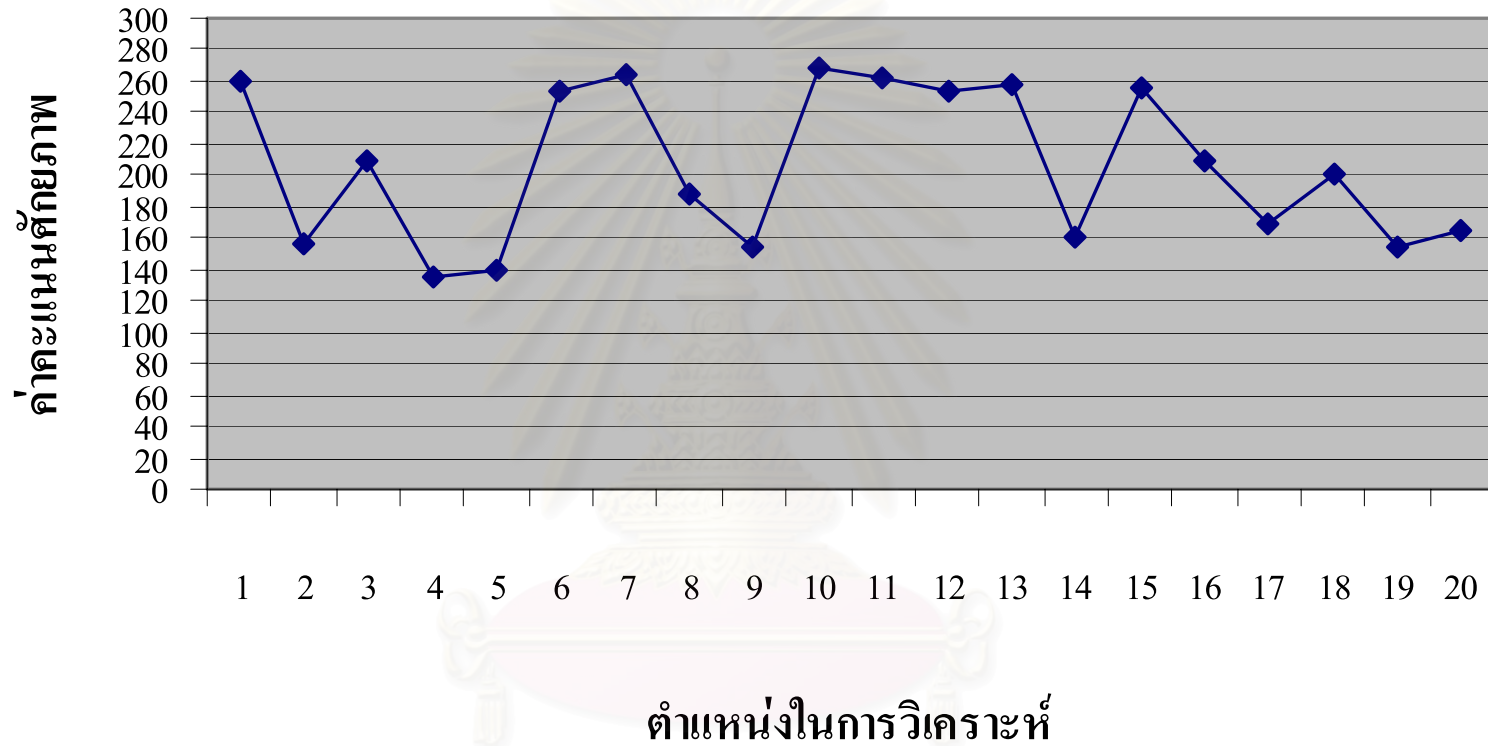
4. ความเข้าใจจากการมองเห็น (VISUAL APPROPRIATENESS)

ชุมชนวัวลายควรต้องเสนอรูปแบบของชุมชนให้ทราบได้ทันทีว่าอาคารบ้านเรือนประกอบกิจกรรมอะไร เพื่อสร้างความน่าจดจำให้แก่ผู้พบเห็น โดยแสดงออกในรูปแบบที่ชัดเจนเป็นเอกลักษณ์ให้เกิดความประทับใจในหมู่บ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางกลับมาอีกครั้ง และเกิดความซาบซึ้ง

5. ความมากมาย (RICHNESS)

ชุมชนควรมีความคล้ายกันในเรื่องของเอกลักษณ์กิจกรรมชุมชน และต้องการให้มองสถานที่สำคัญของชุมชนในระยะปานกลางและระยะใกล้ เพื่อให้เข้ามาสัมผัสกับวิถีชีวิตของชุมชน อาจใช้กลิ่น หรือเสียง เป็นจุดที่สร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชุมชน

แผนภูมิ 5.1 แสดงคะแนนในการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

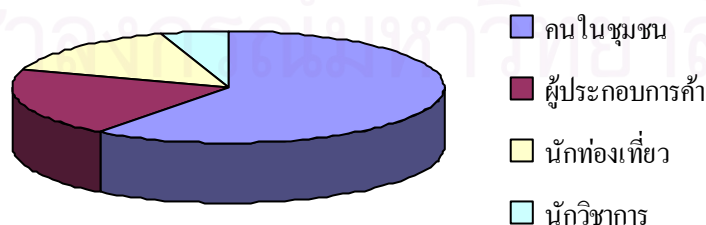
5.4.2 การวิเคราะห์ทัศนคติของประชาชนต่อการฟื้นฟู ชุมชน ตำบลหายยา

ในการวิเคราะห์สภาพกายภาพและสภาพปัญหาของชุมชนนั้น ปัจจัยที่จะผลักดันให้เกิดการพัฒนาและการฟื้นฟูได้นั้นก็คือ ทัศนคติของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ รวมทั้งระดับความสามารถของเจ้าของอาคารและที่ดิน ซึ่งหากมีการฟื้นฟูย่อมกระทบต่อกิจกรรมการค้าความเป็นอยู่ของชุมชนตำบลหายยาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น ในการวิเคราะห์ทัศนคติจะทำให้เราทราบถึงมาตรการและวิธีการที่เหมาะสม โดยมีประเด็นในการพิจารณาทัศนคติในการฟื้นฟู ดังนี้

5.4.2.1 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากการสุ่มตัวอย่างประชาชนในการแจกแบบสอบถามโดยการศึกษาระยะกลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ จากการศึกษพบว่า ชุมชนหายยาเป็นชุมชนพักอาศัยที่มีคนในชุมชนใช้พื้นที่เป็นประชาชนกลุ่มใหญ่ โดยใช้พื้นที่ในการประกอบกิจการในชุมชน และค้าขาย ส่วนประชากรอีกกลุ่มหนึ่งที่เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อการประกอบกิจการค้าขาย โดยไม่มีที่พักอยู่ในชุมชนแต่ใช้พื้นที่ในชุมชน และมีความผูกพันกับชุมชนในระดับหนึ่ง ส่วนนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาใช้พื้นที่เพื่อการจับจ่าย โดยพบมากในวันเสาร์เนื่องจากมีการจัดถนนคนเดินที่ถนนวัวลาย ในส่วนของนักวิชาการเป็นการสอบถามเพื่อทราบความคิดเห็นในด้านการจัดการของชุมชน จึงทำให้ประชาชนกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ คนในชุมชน 60 เปอร์เซ็นต์ ผู้ประกอบการค้า 20 เปอร์เซ็นต์ นักท่องเที่ยว 15 เปอร์เซ็นต์ และนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง 5 เปอร์เซ็นต์ โดยมีสัดส่วนในการสอบถามดังนี้ (แผนภูมิ 5.1)

สัดส่วนของผู้ตอบแบบสอบถาม

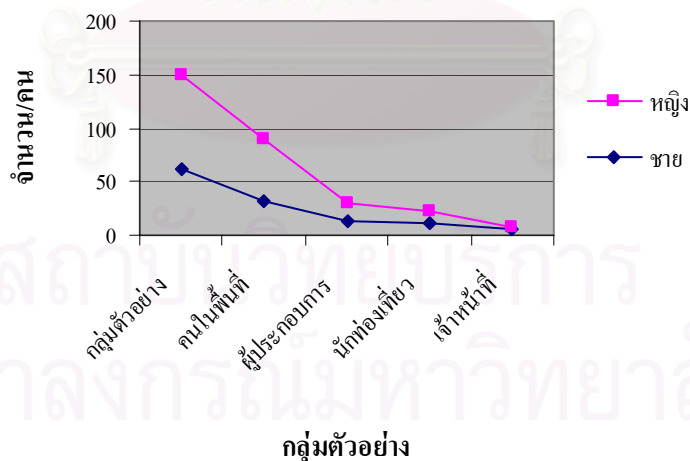

แผนภูมิ 5.2 แสดงสัดส่วนของผู้ตอบแบบสอบถาม การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

1. **เพศ** จากประชากรกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 150 คน เมื่อจำแนกตามเพศแล้วพบว่า มีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยมีเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 58.70 ส่วนเพศชายคิดเป็นร้อยละ 41.30 เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่า กลุ่มของคนในพื้นที่ไม่มีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชาย คือมีเพศหญิงร้อยละ 64.40 และมีเพศชายร้อยละ 35.60 กลุ่มผู้ประกอบการค้ามีจำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชายคือ มีเพศชายร้อยละ 46.70 และเพศหญิง 53.30 ส่วนของนักทอ้งเที่ยวมีจำนวนเพศหญิงน้อยกว่าเพศชาย คือมีเพศชายร้อยละ 71.40 เพศหญิงร้อยละ 28.60 (ตารางที่ 5.1, แผนภูมิที่ 5.3)

เพศ	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ ค้า		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	62	41.30	32	35.60	14	46.70	11	47.80	5	71.40
หญิง	88	58.70	58	64.40	16	53.30	12	52.20	2	28.60
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.1 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ

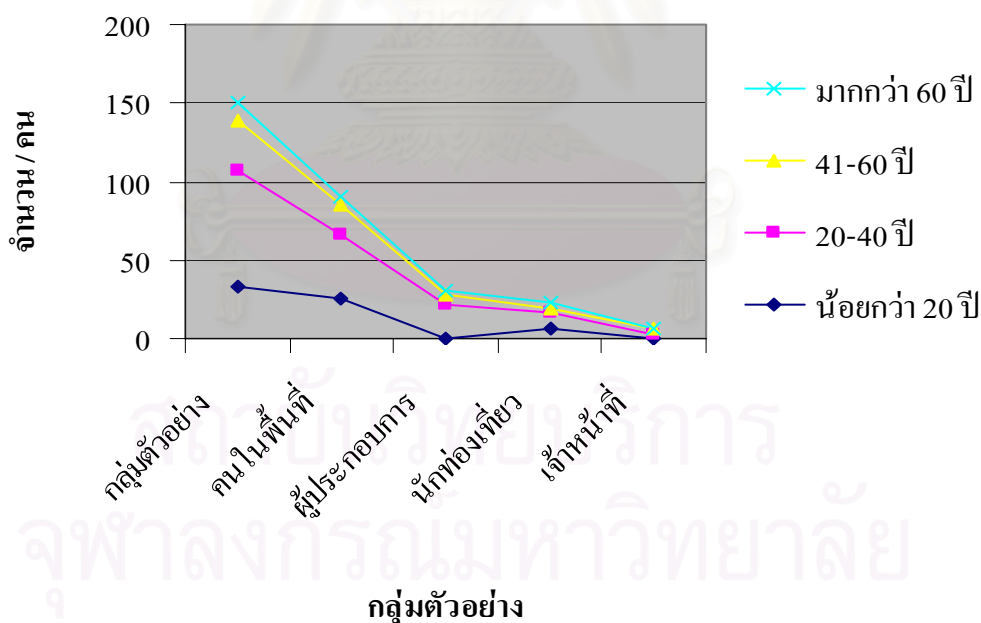
แผนภูมิที่ 5.3 แสดงจำนวน กลุ่มตัวอย่างที่จำแนกตามเพศ

2. **อายุ** เมื่อนำกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมาจำแนกตามอายุ พบว่าส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 20-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 49.33 เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่า กลุ่มของคนในพื้นที่และกลุ่มของผู้ประกอบการรวมถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวมีอายุระหว่าง 20-40 ปี มีจำนวนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ

ละ 44.44 และร้อยละ 73.33 และร้อยละ 39.13 ตามลำดับ สำหรับกลุ่มของนักวิชาการส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 41-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 57.14 (ตารางที่ 5.2, แผนภูมิที่ 5.4)

ช่วงอายุ	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ ค้า		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
น้อยกว่า 20 ปี	33	22.00	26	28.89	0	0	7	30.43	0	0
20-40 ปี	74	49.33	40	44.44	22	73.33	9	39.13	3	42.86
41-60 ปี	32	21.33	19	21.11	6	20	3	13.04	4	57.14
มากกว่า 60 ปี	11	7.33	5	5.56	2	6.67	4	17.39	0	0
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.2 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามช่วงอายุ

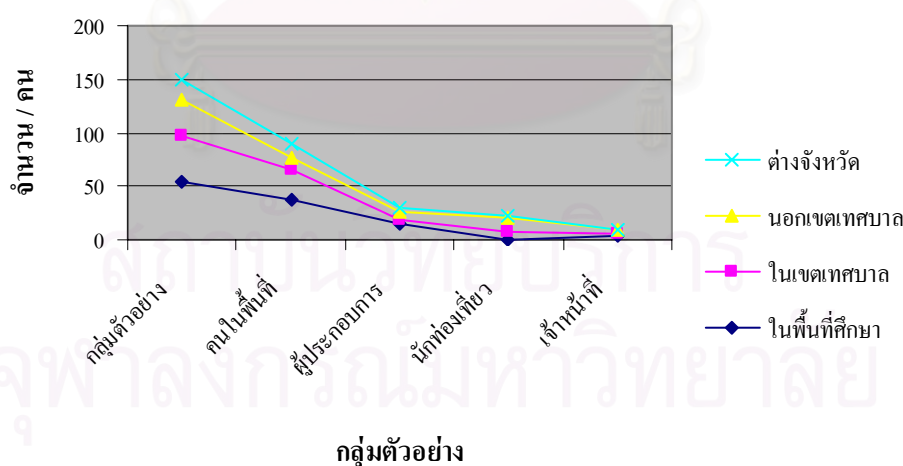
แผนภูมิที่ 5.4 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามอายุ

3. ที่พักอาศัยปัจจุบัน พบว่ากลุ่มตัวอย่างพักอาศัยอยู่ในตำบลหายยามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.67 เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่ากลุ่มของคนในพื้นที่พักอาศัยอยู่ในพื้นที่ศึกษา มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 41.11 กลุ่มของผู้ประกอบการค้า ร้อยละ 50.00 พักอาศัยอยู่ในพื้นที่

ศึกษา และร้อยละ 13.34 แพทย์อาศัยอยู่ในเขตเทศบาล ส่วนของนักท่องเที่ยวนและเจ้าหน้าที่ส่วนมากอาศัยอยู่ในเขตเทศบาล คิดเป็นร้อยละ 34.78 และร้อยละ 42.85 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.3, แผนภูมิที่ 5.5)

ที่พัก	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ในพื้นที่ศึกษา	55	36.67	37	41.11	15	50	0	0.00	3	42.86
ในเขตเทศบาล	43	28.67	28	31.12	4	13.34	8	34.78	3	42.85
นอกเขตเทศบาล	32	21.33	12	13.33	7	23.33	12	52.17	1	14.29
ต่างจังหวัด	20	13.33	13	14.44	4	13.33	3	13.05	0	0
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.3 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่พักอาศัย

แผนภูมิที่ 5.5 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามที่พักอาศัยปัจจุบัน

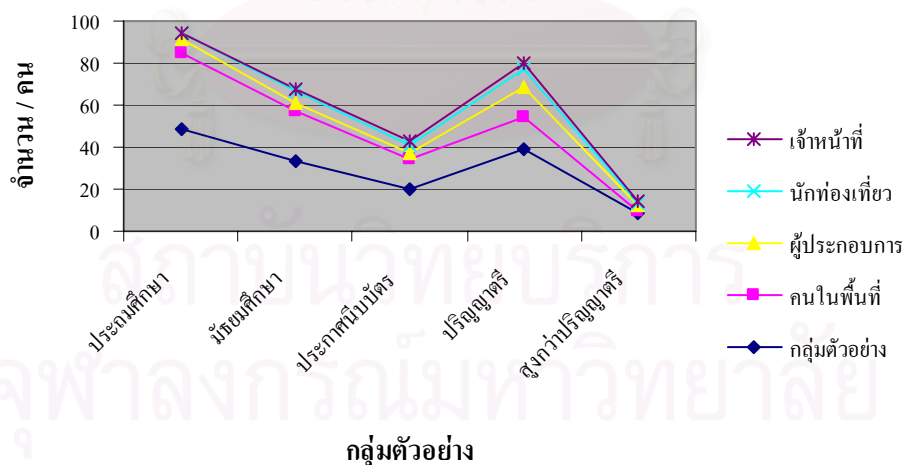
4. ระดับการศึกษา พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีการศึกษาในระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.70 เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่ากลุ่มของคนในพื้นที่ มีระดับการศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษามากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.00 ส่วนกลุ่มผู้ประกอบการมี

การศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00 สำหรับกลุ่มของนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 39.30 และร้อยละ 42.90 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.4, แผนภูมิที่ 5.6)

ระดับการศึกษา	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	49	32.70	36	40.00	6	20.00	3	13.00	0	0
มัธยมศึกษา	33	22.00	24	26.70	4	13.30	6	26.00	1	14.30
ประกาศนียบัตร	20	13.30	14	15.60	3	10.00	4	17.40	2	28.50
ปริญญาตรี	39	26.00	15	16.60	15	50.00	8	39.30	3	42.90
สูงกว่าปริญญาตรี	9	6.00	1	1.10	2	6.70	1	4.30	1	14.30
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.4 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา

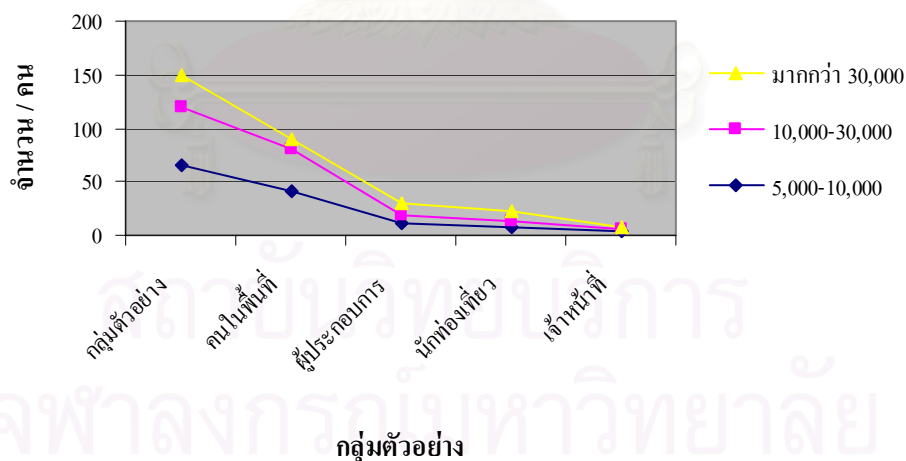
แผนภูมิที่ 5.6 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามระดับการศึกษา

5. รายได้ต่อเดือน พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีรายได้อยู่ในระดับ 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.30 เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่ากลุ่มของคนในพื้นที่ มีรายได้ต่อเดือนในระดับ 5,000-10,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 43.30 และผู้ประกอบการมีรายได้ต่อเดือนใน

ระดับ 5,000-10,000 บาท มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 40.00 สำหรับกลุ่มของนักท่องเที่ยวส่วนมากมีรายได้อยู่มากกว่า 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.50 รองลงมาคือมีรายได้ระดับ 5,000-10,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 34.80 สำหรับเจ้าหน้าที่ มีรายได้อยู่ในกลุ่ม 5,000-10,000 บาทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 57.10 (ตารางที่ 5.5, แผนภูมิที่ 5.7)

รายได้	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ ค้า		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
5,000-10,000	65	43.30	41	45.60	12	40.00	8	34.80	4	57.10
10,000-30,000	54	36.00	39	43.30	7	23.30	5	21.70	1	14.30
มากกว่า30,000	31	20.70	10	11.10	11	36.70	10	43.50	2	28.60
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.5 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

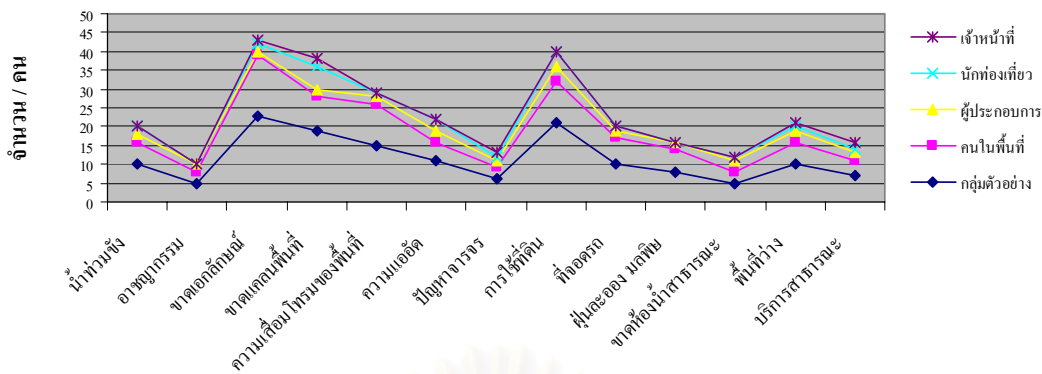
แผนภูมิที่ 5.7 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามรายได้ต่อเดือน

6. **ปัญหาที่พบในชุมชน** จากการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากเห็นว่าปัญหาในพื้นที่ ที่พบมากที่สุด ได้แก่ปัญหาการขาดเอกลักษณ์ของชุมชน โดยคิดเป็นร้อยละ 15.30 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด และปัญหาที่พบน้อยที่สุดในพื้นที่ คือปัญหาการขาดห้องน้ำสาธารณะ

เนื่องจากสามารถเข้าได้ในทุกร้านค้า คิดเป็นร้อยละ 3.30 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่ากลุ่มคนในพื้นที่ พบปัญหาการขาดเอกลักษณ์ของชุมชนมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 17.80 กลุ่มผู้ประกอบการค้าพบปัญหาเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดินมากที่สุด ร้อยละ 13.10 กลุ่มนักท่องเที่ยว พบปัญหาการขาดแคลนพื้นที่มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.40 ส่วนกลุ่มของเจ้าหน้าที่พบปัญหาเรื่องบริการสาธารณะมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 28.55 สรุปได้ว่าปัญหาในพื้นที่ ที่ต้องเร่งแก้ไขมากที่สุดคือปัญหาทางด้านภาพลักษณ์และการรับรู้ของชุมชน โดยต้องใช้ความร่วมมือของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ ในการพัฒนาภาพลักษณ์ของชุมชน ให้ชัดเจนและน่าจดจำยิ่งขึ้น (ตารางที่ 5.6, แผนภูมิที่ 5.8)

ปัญหา	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการค้า		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
น้ำท่วมขัง	10	6.70	6	6.70	2	6.70	2	8.70	0	0
อาชญากรรม	5	3.30	3	3.30	2	6.70	0	0	0	0
ขาดเอกลักษณ์	23	15.30	16	17.80	1	3.30	2	8.70	1	14.30
ขาดแคลนพื้นที่	19	12.70	9	10.00	2	6.70	6	26.40	2	28.50
ความเสื่อมโทรมของพื้นที่	15	10.00	11	12.20	2	6.70	1	4.30	0	0
ความแออัด	11	7.30	5	5.60	3	10.00	3	13.00	0	0
ปัญหาจราจร	6	4.00	3	3.30	2	6.70	1	4.30	1	14.30
การใช้ที่ดิน	21	14.00	11	12.20	4	13.10	4	17.40	0	0
ที่จอดรถ	10	6.70	7	7.80	2	6.70	1	4.30	0	0
ฝุ่นละอองมลพิษ	8	5.30	6	6.70	2	6.70	0	0	0	0
ขาดห้องน้ำสาธารณะ	5	3.30	3	3.30	3	10.00	1	4.30	0	0
พื้นที่ว่าง	10	6.70	6	6.70	3	10.00	1	4.30	1	14.30
บริการสาธารณะ	7	4.70	4	4.40	2	6.70	1	4.30	2	28.55
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.6 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามปัญหาที่พบในชุมชน

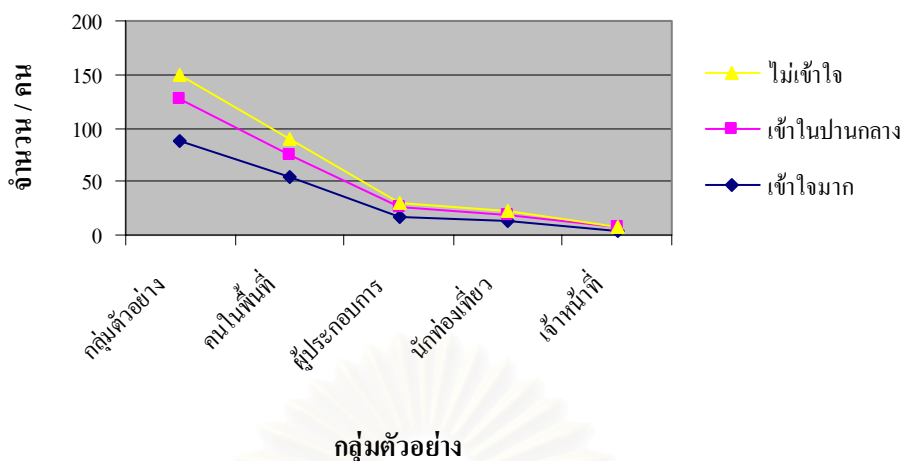
กลุ่มตัวอย่าง

แผนภูมิที่ 5.8 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามปัญหาที่พบในชุมชน

7. ความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟู พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน คิดเป็นร้อยละ 58.00 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่ากลุ่มของคนในพื้นที่มีความเข้าใจในการฟื้นฟูมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 61.10 และผู้ประกอบการส่วนมากก็เข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟู คิดเป็นร้อยละ 53.30 สำหรับกลุ่มของนักท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่ส่วนมากมีความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูเช่นกัน โดยคิดเป็นร้อยละ 56.50 และร้อยละ 49.90 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.7, แผนภูมิที่ 5.8, แผนภูมิที่ 5.9)

ระดับ	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
เข้าใจมาก	87	58.00	55	16.10	16	53.30	13	56.50	3	49.90
เข้าใจปานกลาง	41	27.30	20	22.20	11	36.70	6	26.10	4	57.10
ไม่เข้าใจ	22	14.70	15	16.70	3	10.00	4	17.40	0	0
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.7 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน

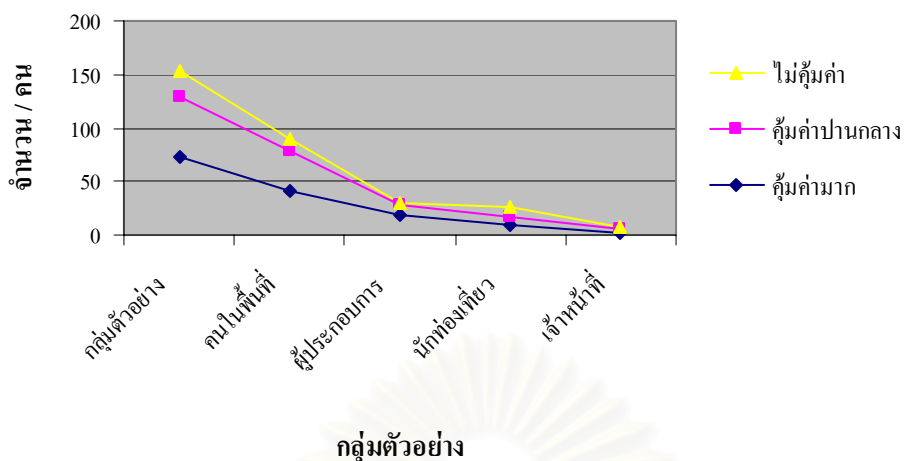

แผนภูมิที่ 5.9 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชน

8. **ความคุ้มค่าของการฟื้นฟู** พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากคิดว่าการฟื้นฟูชุมชนมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนโดยคิดเป็นร้อยละ 46.00 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่าทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า การฟื้นฟูชุมชนมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนมากที่สุด โดยกลุ่มคนในพื้นที่ ร้อยละ 46.70 กลุ่มผู้ประกอบการ ร้อยละ 63.30 กลุ่มของนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 43.50 และร้อยละ 28.60 ตามลำดับ (ตารางที่ 5.8, แผนภูมิที่ 5.10)

ระดับ	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
คุ้มค่ามาก	73	46.00	42	46.70	19	63.30	10	43.50	2	28.00
คุ้มค่าปานกลาง	56	37.30	36	40.00	9	30.00	7	13.00	4	59.10
ไม่คุ้มค่า	25	16.70	12	13.30	2	6.70	10	43.50	1	14.30
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.8 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเห็นเกี่ยวกับความคุ้มค่าของการฟื้นฟู

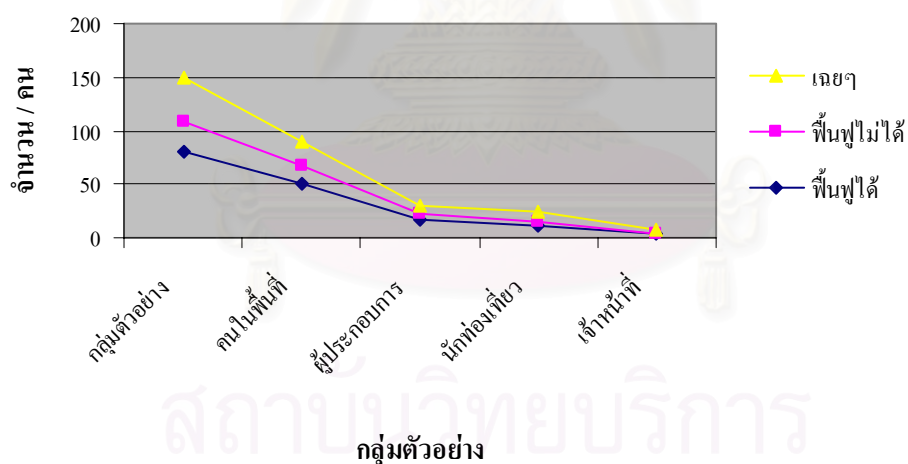

แผนภูมิที่ 5.10 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามจำแนกตามความเห็นเกี่ยวกับความคุ้มค่าของการฟื้นฟู

9.ความสามารถในการฟื้นฟู พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากคิดว่าชุมชนมีความสามารถในการฟื้นฟู โดยคิดเป็นร้อยละ 54.00 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่าทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่าชุมชนมีความสามารถในการฟื้นฟู โดยกลุ่มคนในพื้นที่ ร้อยละ 55.60 กลุ่มผู้ประกอบการ ร้อยละ 53.40 กลุ่มของนักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 43.50 และร้อยละ 57.10 ตามลำดับ สรุปได้ว่าความสามารถในการฟื้นฟูพื้นที่ศึกษา ขึ้นอยู่กับระดับของการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพราะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่นั้น มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมทั้งสิ้น ยกตัวอย่างเช่น การรื้อถอนอาคาร การปรับปรุงอาคาร เป็นต้น ถ้าผู้ที่เป็นเจ้าของอาคารมีส่วนเสียผลประโยชน์ระดับความสามารถในการฟื้นฟูก็จะทำได้ลำบาก แต่ถ้าเจ้าของอาคารมีส่วนได้ผลประโยชน์ ระดับความสามารถในการฟื้นฟูก็จะทำง่ายยิ่งขึ้น เช่นพื้นที่ชุมชนตำบลหายยา มีระดับความสามารถในการฟื้นฟูพื้นที่ดี เพราะประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการให้พื้นที่กลับมาเป็นชุมชนหัตถกรรมเหมือนเช่นในอดีต จะเห็นได้จากการจัดกิจกรรมของคนในชุมชนที่กระตุ้นให้คนเห็นความสำคัญของพื้นที่ การรวมกลุ่มของผู้ประกอบกิจกรรมการทำเครื่องเงิน เหล่านี้คือความสามารถในการฟื้นฟูชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนแทบทั้งสิ้น (ตารางที่ 5.9, แผนภูมิที่ 5.11)

ระดับ	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ ค้า		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ฟื้นฟูได้	81	54.00	50	55.60	16	53.40	11	43.50	4	57.10
ฟื้นฟูไม่ได้	27	18.00	17	18.80	6	23.20	4	17.40	0	0
เฉยๆ	42	28.00	23	25.60	7	23.40	9	39.10	3	42.90
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.9 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการฟื้นฟูชุมชน

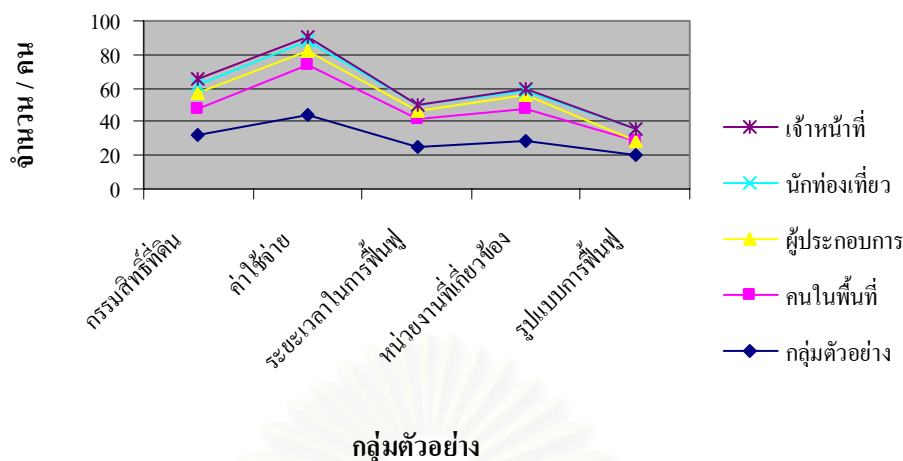
แผนภูมิที่ 5.11 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการฟื้นฟูชุมชน

10. อุปสรรคต่อการฟื้นฟู พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนมากคิดว่าอุปสรรคที่สำคัญในการฟื้นฟูชุมชนคือ เรื่องค่าใช้จ่าย โดยคิดเป็นร้อยละ 29.30 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด เมื่อแยกพิจารณาตามกลุ่มพบว่ากลุ่มคนในพื้นที่ ร้อยละ 33.30 เห็นว่าเรื่องค่าใช้จ่ายเป็นปัญหาสำคัญในการฟื้นฟู ส่วน กลุ่มผู้ประกอบการ ร้อยละ 29.90 เห็นว่าเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นอุปสรรคต่อการฟื้นฟูมากที่สุด กลุ่มของนักท่องเที่ยวยุคใหม่ เห็นว่า เรื่องรูปแบบของการฟื้นฟู เป็นอุปสรรคสำคัญที่สุด คิดเป็นร้อยละ 30.40 และกลุ่มเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 42.80 เห็นว่าเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดินเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดในการฟื้นฟูชุมชน (ตาราง 4.10, แผนภูมิที่ 4.12) สรุป คือ ประชาชนส่วนใหญ่ในพื้นที่เห็นว่าอุปสรรคต่อการฟื้นฟูชุมชนส่วนใหญ่คือ อุปสรรคด้านการเงิน ในการปรับปรุงอาคารของผู้อยู่อาศัย เพราะชุมชนหลายลักษณะอาคารส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนไปจากเดิมมาก ผู้อยู่อาศัยบางส่วนไม่ใช่คนในชุมชน ไม่ได้เห็นคุณค่าของชุมชน อาจเป็นเพราะสาเหตุของ กฎหมายควบคุมอาคาร ขาดเงินทุน ขาดความรู้ ขาดหน่วยงานหรือองค์กรเข้ามาฟื้นฟู ขาดรูปแบบหรือแนวทางการฟื้นฟู ซึ่งความคิดเห็นของประชาชนเหล่านี้จะมีส่วนช่วยในการหาแนวทางในการศึกษาครั้งต่อไป

อุปสรรค	กลุ่มตัวอย่าง		จำแนกตามกลุ่ม							
			คนในพื้นที่		ผู้ประกอบการ		นักท่องเที่ยว		เจ้าหน้าที่	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
กรรมสิทธิ์ที่ดิน	32	21.40	16	16.70	9	29.90	5	21.90	3	42.80
ค่าใช้จ่าย	44	29.30	30	33.30	8	26.70	6	26.00	2	28.60
ระยะเวลาในการฟื้นฟู	25	16.70	17	18.90	5	16.70	3	13.00	0	0
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	29	19.30	19	21.10	8	26.70	2	8.70	2	28.60
รูปแบบการฟื้นฟู	20	13.30	9	10.00	0	0	7	30.40	0	0
รวม	150	100.00	90	100	30	100	23	100	7	100

ตารางที่ 5.10 แสดงจำนวนค่าร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเห็นเกี่ยวกับอุปสรรคในการฟื้นฟูชุมชน

แผนภูมิที่ 5.12 แสดงจำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความเห็นเกี่ยวกับ อุปสรรคในการฟื้นฟูชุมชน

11. ความคิดเห็นหากมีการฟื้นฟู ชุมชนตำบลหลายยา

ประชาชนส่วนใหญ่มีความคาดหวังว่า หากมีการฟื้นฟูชุมชนหลายยาให้กลับมาเป็นชุมชนที่เป็นศูนย์กลางของงานหัตถกรรมเครื่องเงินของล้านนาได้ ประชาชนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอย่างเต็มที่ และหากมีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้ามาวางแผนการพัฒนาให้คนในชุมชนเองก็จะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ โดยที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า การฟื้นฟูชุมชนเป็นหนทางที่จะสามารถพลิกฟื้น สภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนวัลลายให้กลับมาคึกคักและจะสามารถขายสินค้าหัตถกรรมเครื่องเงินได้มากขึ้น หากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนมากขึ้น และหากมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมของชุมชนให้ดีขึ้น จะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนให้ดีขึ้นด้วยเช่นกัน

5.5 สรุปสภาพประเด็นปัญหา

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน ที่กล่าวว่า การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน (Redevelopment) นั้นเป็นขบวนการหนึ่งของการปรับปรุงชุมชน ซึ่งเป็นไปตามหลักธรรมชาติ คือเมื่อชุมชนแห่งใดเจริญจนกลายเป็นเมืองและเมื่อเจริญจนถึงที่สุด ก็ย่อมจะมีส่วนทรุดโทรมตามมาอันสมควรที่จะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างชุมชนเสียใหม่ ให้ดีกว่าสภาพเดิม โดยไม่ต้องรอให้ชุมชน มีสภาพที่เลวร้ายหรือใช้การไม่ได้เสียก่อน แล้วจึงค่อยทำการปรับปรุง (Doxiadis, 1966:9)

ในการปรับปรุงฟื้นฟูสามารถสรุปสาเหตุหลักที่ก่อให้เกิดความจำเป็นในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนที่มีความเสื่อมโทรมจากการพัฒนาของเมืองใหญ่ ที่มีอยู่ทั่วโลก ส่วนมากมีสาเหตุมาจาก (อัจฉรา, 2533 : 10)

- การขยายตัวของเมือง ส่งผลให้พื้นที่เกิดความแออัด (Lack of space)
- ปัญหาการจราจร (Traffic Congestion)
- ปัญหาการพัฒนาพื้นที่โดยไร้ทิศทาง ส่งผลให้พื้นที่ขาดเอกลักษณ์และความสวยงามของสภาพแวดล้อม (No Identity and Urban Landscape)
- ค่านิยมใหม่ๆ ในการอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้เกิดการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate Use)
- สิ่งก่อสร้างที่ทรุดโทรม (Blight Area)

เมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จากการสำรวจพื้นที่ศึกษาและการวิเคราะห์จากแบบสอบถามของผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา ทั้งคนในพื้นที่ ผู้ประกอบการร้านค้าในพื้นที่ นักท่องเที่ยวและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญจากแนวคิดข้างต้น ได้ดังนี้

5.5.1. การขาดแคลนพื้นที่ (Lack of space)

1. สภาพแออัดของพื้นที่พักอาศัยภายในชุมชน
2. ขาดแคลนพื้นที่จอดรถในย่านหัตถกรรมถนนวัวลาย
3. ขาดแคลนพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการพักผ่อนในละแวกชุมชน

5.5.2 ความแออัดของพื้นที่ (Land Congested)

1. มีความหนาแน่นประชากรสูง เมื่อเทียบกับขนาดของพื้นที่ชุมชน
2. มีรูปแบบกิจกรรมการใช้ที่ดินที่หลากหลาย ไม่สอดคล้องกัน

5.5.3 ขาดเอกลักษณ์และความสวยงามของสภาพแวดล้อมเมือง (No Identity and Urban Landscape)

1. พื้นที่ขาดเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงิน
2. พื้นที่ขาดความร่มรื่นและเอกลักษณ์ของเมือง
3. ขาดทางเดินเท้าและเส้นทางในชุมชนคับแคบ ไม่สะดวกในการเข้าถึง

5.5.4 การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate Use)

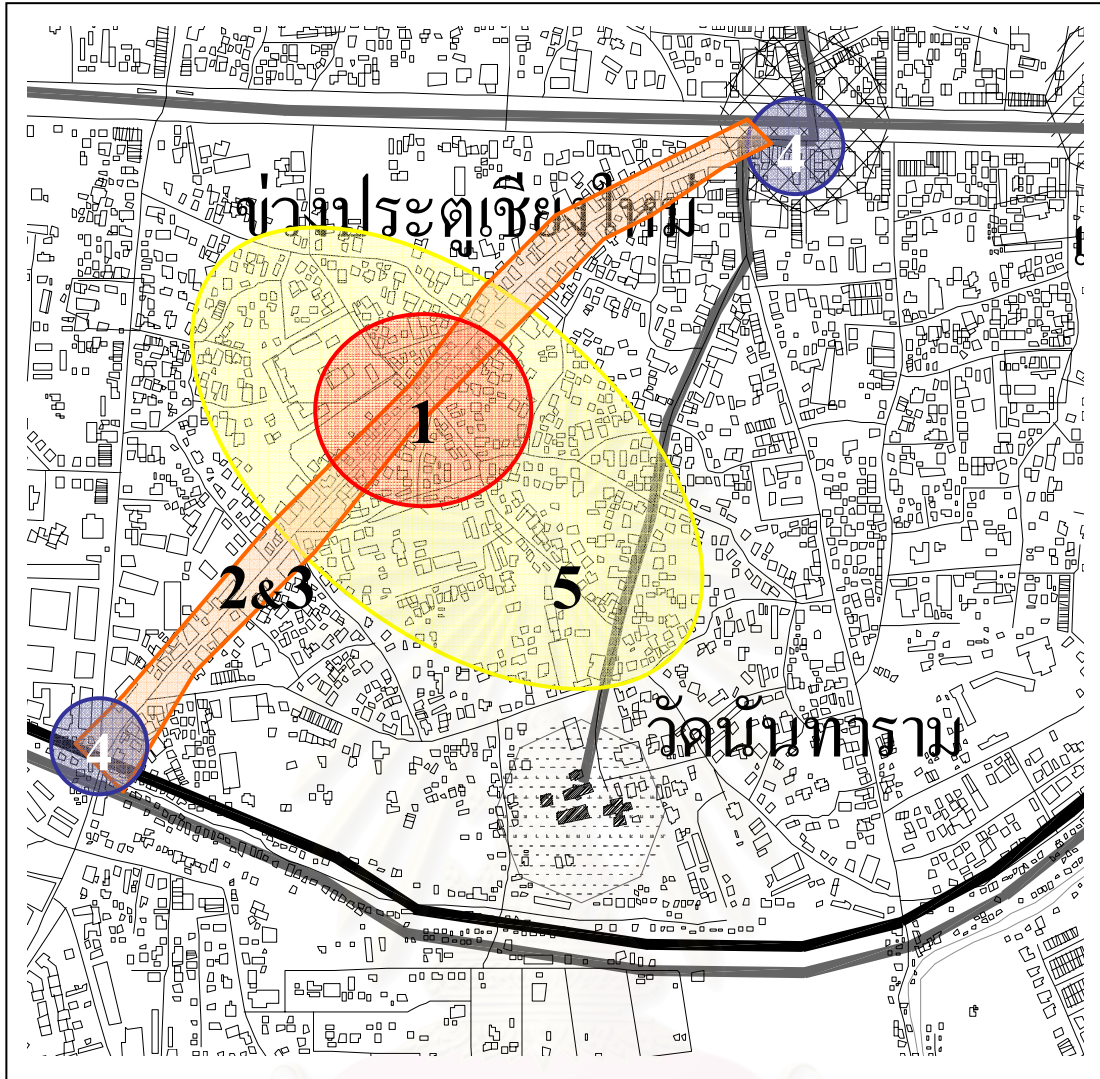
1. อาคารพาณิชย์ในพื้นที่ ไม่มีการกำหนดกลุ่มการใช้ที่ดิน ทำให้มีการประกอบกิจกรรมที่ทำลายเอกลักษณ์ของพื้นที่
2. การใช้พื้นที่โดยรอบโบราณสถาน ที่ไม่สร้างความโดดเด่นและสร้างคุณค่าให้กับสถานที่ แต่เป็นการใช้พื้นที่ที่บดบังและทำลายคุณค่า เอกลักษณ์ของโบราณสถาน

5.5.5 ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ (Blight Area)

1. อาคารพาณิชย์ตลอดแนวสองข้างทางถนนวิบูลย์ มีสภาพที่ทรุดโทรม ขาดการดูแล ทำลายเอกลักษณ์ของพื้นที่
2. พื้นที่พักอาศัย มีอาคารห้องเช่า ที่มีสภาพแออัด และขาดการดูแลปรับปรุง ทั้งทางด้านอาคารและสภาพแวดล้อม (แผนที่ 4.3)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

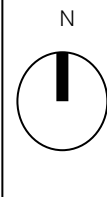

การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่

แผนที่ 5.10 แสดงตำแหน่งพื้นที่ตามประเด็นปัญหา

สัญลักษณ์

- 1. การขาดแคลนพื้นที่ (Lack of space)
- 2. ปัญหาการจราจร (Traffic Congestion)
- 3. ขาดเอกลักษณ์และความสวยงามของสภาพแวดล้อมเมือง (No Identity and Urban Landscape)
- 4. การใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate Use)
- 5. ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ (Blight Area)
-

5.6 การวิเคราะห์ประเด็นปัญหาเพื่อเสนอแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่

เมื่อสรุปประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา ทำให้สามารถจำแนกสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อนำมาวิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาในพื้นที่ โดยนำประเด็นปัญหามาวิเคราะห์รายละเอียด จากการสำรวจ และการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ สามารถนำประเด็นปัญหามาวิเคราะห์ถึงสาเหตุได้ดังนี้

5.6.1 การวิเคราะห์สาเหตุ ของปัญหาในการปรับปรุงพื้นที่ชุมชน

1. การขาดแคลนพื้นที่ (Lack of space)

1.1 สภาพแออัดของพื้นที่พักอาศัยภายในชุมชน

- เนื่องจากชุมชนวัวลาย เป็นชุมชนเก่าดั้งเดิม มีการตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยมาเป็นเวลานาน มีการสร้างอาคารหลากหลายประเภทในพื้นที่ อีกทั้งพัฒนาการของพื้นที่ ที่เป็นชุมชนช่างขนาดเล็ก การเดินทางในอดีตเป็นลักษณะการเดินเท้า เมื่อชุมชนมีการพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ถนนภายในชุมชนมีสภาพคับแคบแออัด รถไม่สามารถเข้าถึงได้สะดวก อีกทั้งเมื่อเมืองมีการพัฒนาชุมชนวัวลายซึ่งเป็นพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่เขตเมืองเชียงใหม่ได้ง่าย จึงมีการเปลี่ยนการใช้ที่ดินจากบ้านพักอาศัยส่วนบุคคล เป็นอาคารห้องเช่า ส่งผลให้มีประชากรเข้ามาอยู่ในพื้นที่มากขึ้น ซึ่งเป็นประชากรต่างถิ่น สร้างความแออัดและเสื่อมโทรมให้กับชุมชน

- การเข้าถึงพื้นที่ และพื้นที่จอดรถ ไม่สะดวกเนื่องจากถนน ซอยมีขนาดเล็ก

1.2 ขาดแคลนพื้นที่จอดรถในย่านหัตถกรรมถนนวัวลาย

- เนื่องจากไม่มีพื้นที่สำหรับจอดรถภายในย่านชุมชนหัตถกรรม บริเวณสองข้างทางมีอาคารตึกแถวมาก ส่วนใหญ่ไม่มีพื้นที่เพียงพอสำหรับจอดรถยนต์ส่วนตัว ทำให้ใช้พื้นที่ริมถนนเป็นที่จอดรถ อีกทั้งในวันเสาร์ที่มีกิจกรรมถนนคนเดิน มีปริมาณรถเพิ่มมากขึ้น ทำให้พื้นที่จอดรถไม่เพียงพอ ส่งผลกระทบต่อระบบการจราจรบนถนนสายหลัก

1.3 ขาดแคลนพื้นที่ว่างสาธารณะเพื่อการพักผ่อนในละแวกชุมชน

- พื้นที่ว่างสำหรับการพักผ่อนสาธารณะ ในปัจจุบันของคนในชุมชนตำบลหายยาไม่มีพื้นที่ว่างในชุมชน ซึ่งพื้นที่ว่างส่วนมากเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของเอกชน ซึ่งถึงแม้จะเป็นพื้นที่ที่กร้าง ไม่ได้ใช้ประโยชน์มาเป็นเวลานาน แต่ก็มีกรรมสิทธิ์พื้นที่ และห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์

- สำหรับพื้นที่ว่างอื่นๆ ในบริเวณนี้ จะเป็นพื้นที่ว่างของวัด หน่วยงานราชการ และโรงเรียน ซึ่งไม่ได้มีการจัดเตรียมพื้นที่ให้สามารถรองรับกิจกรรมนันทนาการของประชาชนทั่วไป เนื่องจากเป็นสถานที่ส่วนบุคคลที่ต้องการความเป็นระเบียบ และความเป็นส่วนตัว นอกจากนี้ยังมีพื้นที่ว่างของเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ห่างจากพื้นที่ ประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งเป็นพื้นที่ว่างรวมของเทศบาล มีประชาชนเข้ามาใช้พื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้แออัดและไม่สะดวก

2. ปัญหาเกี่ยวกับการจราจรภายในชุมชน (Traffic Congestion)

2.1 ปัญหาการติดบนถนนสายหลัก

- ในช่วงเวลาเร่งด่วนเช้าและเย็นจะมีปริมาณรถยนต์มาก ประกอบกับการจอดรถริมถนนตลอดแนว ส่งผลให้การจราจรติดขัดในช่วงเวลาดังกล่าว

- ถนนสายหลัก มีทางแยก ตรอก ซอย เป็นจำนวนมากส่งผลให้มีรถตัดเข้าออกตลอดเวลา ส่งผลให้การจราจร เคลื่อนตัวได้ช้า

2.2 ปัญหาอุบัติเหตุที่เกิดขึ้นจากการจราจร

- บริเวณที่เป็นจุดตัดของทางแยก โดยเฉพาะบริเวณปากซอย ต่างๆ ทำให้เกิดอุบัติเหตุเกิดขึ้นได้ง่าย เนื่องจากไม่มีป้ายสัญญาณและมีมุมมองของซอยไม่ชัดเจน

- ไม่มีทางม้าลาย หรือสะพานลอยข้ามถนน ทำให้ประชาชนข้ามถนนด้วยความเสี่ยงอันตราย อาจเกิดอุบัติเหตุได้

3. ขาดเอกลักษณ์และความสวยงามของภูมิทัศน์เมือง (No Identity and Urban Landscape)

3.1 ลักษณะของสถาปัตยกรรมของอาคารส่วนใหญ่ไม่มีคุณค่า

- อาคารส่วนใหญ่ในย่านถนนวัวลาย เป็นอาคารตึกแถวที่มีลักษณะทั่วไป ไม่มีเอกลักษณ์หรือลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรม

- มีป้ายโฆษณาขนาดใหญ่ในพื้นที่ และป้ายชื่อร้านค้าด้านหน้าอาคาร ซึ่งมีขนาดใหญ่ เป็นจำนวนมาก ทำให้ขาดระเบียบและไม่สวยงาม

3.2 การขาดความสวยงามด้านภูมิทัศน์เมือง

- บนถนนสายหลักในย่านพาณิชยกรรม ขาดการควบคุมดูแลและให้ความสำคัญกับภูมิสถาปัตยกรรม เช่น การปลูกต้นไม้ริมถนน การติดตั้งหลังคากันสาด ผ้าใบบังแดดหน้าอาคาร ที่ไม่เป็นระเบียบ

- ทางเดินเท้าริมถนนหน้าร้านค้ามีขนาดแคบ และมีสิ่งกีดขวางทางเดิน เช่น ป้ายโฆษณา กระถางต้นไม้ แผงขายสินค้า ถังขยะ ทำให้ไม่สะดวกต่อการเดินและสร้างความไม่เป็นระเบียบ

4. การใช้พื้นที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate Use)

4.1 การใช้ประโยชน์อาคารพาณิชย์ที่ไม่สอดคล้องสร้างเอกลักษณ์ให้กับพื้นที่

- อาคารพาณิชย์สองข้างถนนวิบูลย์มีการใช้ในการประกอบกิจการค้าขายที่ขัดแย้งกัน เช่น มีอาคารค้าขายเครื่องเงินติดกัน 3 ห้องแต่ถูกคั่นด้วยอาคารที่ประกอบการซ่อมรถหรือขายอะไหล่รถยนต์ เป็นต้น

- พื้นที่ว่างของชุมชน ไม่ได้รับการดูแล ปล่อยให้เป็นที่รกร้างว่างเปล่า และใช้เป็นพื้นที่จอดรถ ทำให้ชุมชนขาดพื้นที่นันทนาการ

4.2 การใช้พื้นที่ รอบโบราณสถาน

- การใช้พื้นที่รอบโบราณสถานโดยมีการก่อสร้างอาคารติดโบราณสถาน ทำให้เกิดทัศนະที่ไม่น่ามองและลดคุณค่าของโบราณสถาน

- อาคารที่สร้างรอบโบราณสถาน ในพื้นที่ย่านหัตถกรรมบ้านวิบูลย์ทำลายภาพลักษณ์ของความเป็นล้านนาชุมชน อีกทั้งบางแหล่งยังบุกรุกพื้นที่โบราณสถานโดยมีการเข้าไปใช้พื้นที่ในการประกอบกิจกรรมต่าง ที่อาจทำให้เกิดความเสียหายต่อโบราณสถานได้

5. ความเสื่อมโทรมของพื้นที่ (Blight Area)

5.1 บริเวณสองข้างถนนวิบูลย์

- มีอาคารพาณิชย์ที่มีสภาพเสื่อมโทรม เนื่องจากใช้งานมานาน
- อาคารพาณิชย์มีการประกอบกิจการค้าขายที่ปะปน ไม่มีระเบียบ และไม่สอดคล้องกันในย่านทำให้พื้นที่ขาดจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ที่น่าจดจำ

5.2 พื้นที่ภายในชุมชน ด้านหลังอาคารพาณิชย์

- มีลักษณะของการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนที่ค่อนข้างเสื่อมโทรม เก้าแก่ไม่เป็นระเบียบ ซึ่งเกิดจากการขาดการวางผังและขาดการพัฒนาาระบบสาธารณูปโภคที่ดี แปลงที่ดินมีรูปร่างไม่เหมาะสม

- เป็นที่อยู่อาศัยที่อยู่ใกล้ย่านกลางเมือง ซึ่งเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของเอกชนหลายเจ้า มีลักษณะเป็นเรือนไม้เก่าแก่และมีสภาพทรุดโทรม
- พื้นที่ภายในชุมชนรถยนต์เข้าถึงได้ลำบากเนื่องจากซอยแคบ รถไม่สามารถสวนทางกันได้ และหากเกิดอัคคีภัยระดับเพลิงเข้าพื้นที่ได้ลำบาก
- ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินไม่หนาแน่น พื้นที่บางแห่งรกร้าง ไม่คุ้มค่ากับศักยภาพของพื้นที่ อยู่ใกล้ย่านกลางเมืองและเป็นย่านหัตถกรรมเก่าแก่ของเมือง

จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาของพื้นที่ศึกษาข้างต้น สามารถสรุปเป็นตารางเพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่ได้ (SWOT) ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.6.2 วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัดของพื้นที่ (Swot Analysis)

บริเวณพื้นที่	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	อุปสรรค
1. ถนนวิวาลัย	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นถนนที่ผ่านศูนย์กลางชุมชน - หักถกรมเครื่องเงินบ้านวิวาลัย - ถนนมีขนาดไม่ใหญ่เกินไป ทำให้รถวิ่งด้วยความเร็วสูงไม่ได้ ทำให้พื้นที่ที่มีความใกล้เคียงไม่ถูกแบ่งแยกจากกันโดยสิ้นเชิง 	<ul style="list-style-type: none"> - สถาปัตยกรรมไม่มีเอกลักษณ์ - ภูมิทัศน์ไม่สวยงาม - ทางเดินเท้าคับแคบ มีสิ่งกีดขวาง - การจราจรหนาแน่นในช่วงโมงเร่งด่วน - มีมลพิษจากไอเสียรถยนต์ - ถนนมีขนาดเล็กผิวจราจรคับแคบ - ขาดแคลนพื้นที่จอดรถ ทำให้ต้องใช้พื้นที่ริมถนนต่างๆ เป็นที่จอดรถ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นที่ตั้งของร้านค้าเครื่องเงิน ที่เป็นรู้จักและเก่าแก่ดั้งเดิมของถนนวิวาลัย - มีวัดที่สำคัญของชุมชนตั้งอยู่สองข้างถนนที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน - เป็นเส้นทางลัดที่ระยะทางในการออกสู่ถนนวงแหวนรอบกลาง 	<ul style="list-style-type: none"> - ถนนคับแคบไม่สามารถขยายผิวจราจรได้ เนื่องจากมีอาคารติดแถวอยู่ชิดทั้งสองด้าน - ไม่มีพื้นที่ว่างเหลืออยู่ เนื่องจากมีการก่อสร้างอาคารอยู่เต็มพื้นที่โดยส่วนใหญ่
2. โดยรอบวัดศรีสุพรรณและหมื่นสาร	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงิน ที่ยังคงมีการประกอบกิจการ ผลิตเครื่องเงิน - เป็นชุมชนที่คนดั้งเดิมพักอาศัยอยู่มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ - มีวัดเป็นศูนย์กลางชุมชน ที่สามารถใช้เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมของชุมชนได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีชุมชนพักอาศัยที่เสื่อมโทรม ขาดการดูแลตั้งอยู่รอบบริเวณวัด - ชุมชนที่อยู่รอบบริเวณทำให้วัดขาดจุดเด่น และบดบังมุมมองของวัด - ถนนเข้าสู่วัดมีขนาดเล็กคับแคบ 	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นศูนย์กลางของชุมชน - เป็นแหล่งศึกษาข้อมูลและภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องเงินของชุมชนหัตถกรรมวิวาลัย - เป็นที่ตั้งของวิหารเงินทั้งหลัง แห่งเดียวในประเทศไทย 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่บริเวณด้านหน้าของวัดเป็นพื้นที่กรรมสิทธิ์ของเอกชน ทำให้ยากต่อการพัฒนา - พื้นที่ว่างบริเวณด้านวัดให้เป็นพื้นที่ถนนเพื่อลดปัญหาถนนที่คับแคบทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่ว่างประกอบกิจกรรมของชุมชนได้

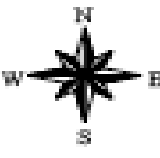
<p>3. พื้นที่ชุมชน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ชุมชนส่วนมากเป็นบ้านเดี่ยว ทำให้มีบริเวณบ้านส่วนตัวค่อนข้างมาก - ชุมชนส่วนมากเป็นเครือญาติ มีการติดต่อ พบปะกันเป็นประจำ 	<ul style="list-style-type: none"> - มีการพักอาศัยมาเป็นเวลานาน ทำให้สภาพบ้านเรือนมีความเสื่อมโทรม - มีการสร้างอาคารห้องเช่าในพื้นที่ชุมชน ทำให้มีบุคคลต่างถิ่นเข้ามาพักอาศัย สร้างความแออัดในชุมชน - บ้านไม้เก่าแก่ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ ถูกรื้อถอนและสร้างเป็นอาคารคอนกรีต ทำให้บ้านเรือนที่ทรงคุณค่าในชุมชนลดน้อยลง - ขาดพื้นที่ว่างในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - บ้านพักอาศัยในชุมชนมีบริเวณที่ค่อนข้างกว้าง ทำให้ชุมชนมีพื้นที่สีเขียวโดยรวมมาก - ชุมชนมีความเก่าแก่ คนในชุมชนส่วนมากมีลักษณะ เครือญาติ ที่รู้จักกันหมด มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน ทำให้ไม่มีปัญหาด้านขโมยผู้ร้ายในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่ชุมชนมีถนนที่คับแคบและไม่สามารถขยายได้ - พื้นที่เป็นที่ดินของเอกชน ทำให้ยากต่อการปรับปรุงฟื้นฟู
<p>4. พื้นที่เสื่อมโทรม</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นพื้นที่รกร้างของเทศบาลสามารถพัฒนาได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ความหนาแน่นต่ำ การใช้ประโยชน์ไม่คุ้มค่า - สภาพอาคารส่วนใหญ่ทรุดโทรม แออัด มีพื้นที่ปล่อยร้าง 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่อยู่ใกล้เขตกลางเมืองสามารถพัฒนาให้มีความหนาแน่นเพิ่มขึ้น เพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ 	<ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิ์ที่ดินของเอกชนหลายเจ้าของ ทำให้ยากต่อการปรับปรุงฟื้นฟู

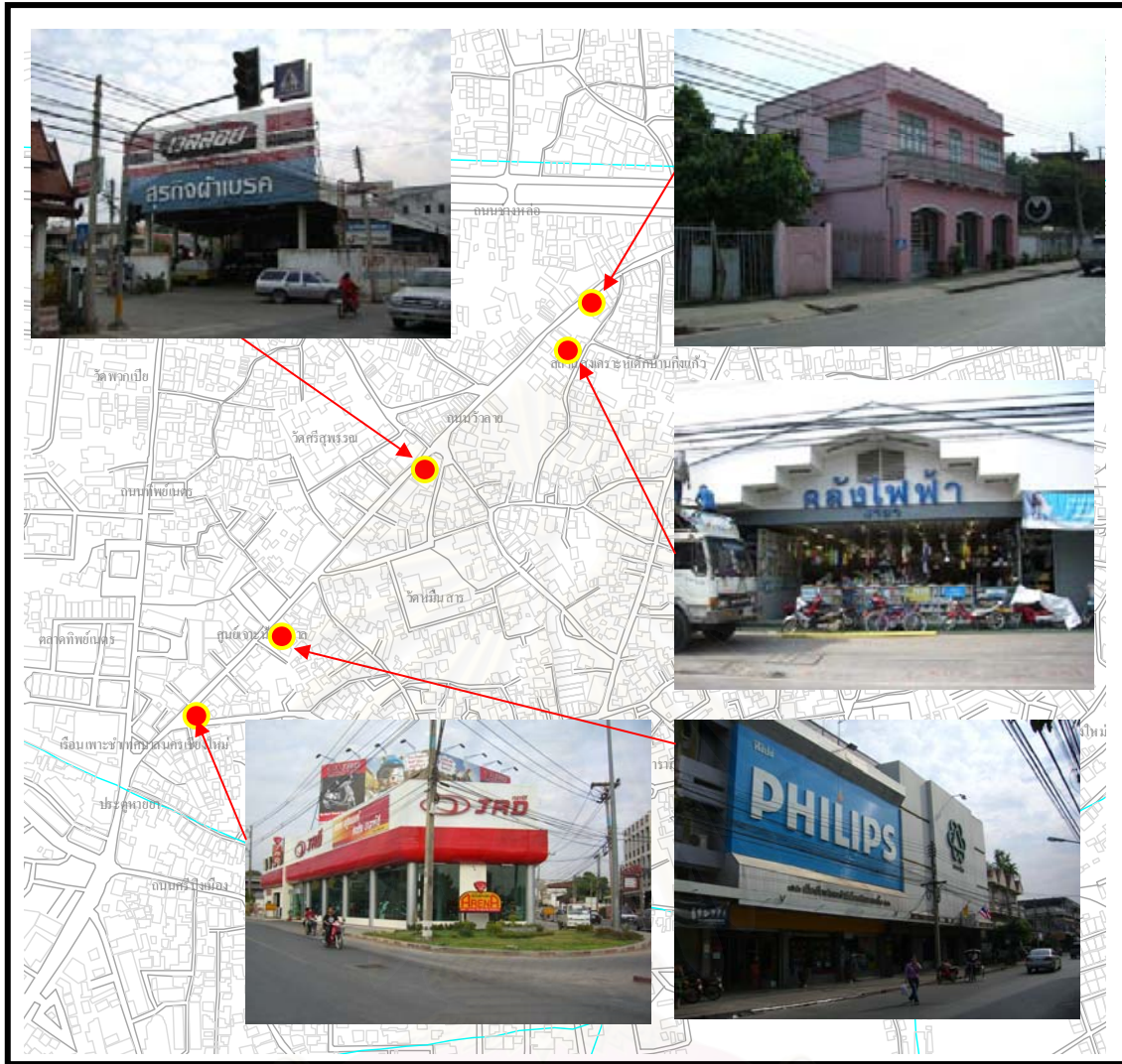
ตารางที่ 5.11 แสดงการวิเคราะห์พื้นที่ เพื่อให้เห็น จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสอุปสรรค

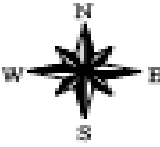

<p>การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่</p>		
	<p>แผนที่ 5. 11 แสดงปัญหาทางด้านการขาดแคลนพื้นที่</p>	
	<p>สัญลักษณ์</p> <p> สภาพปัญหาการขาดแคลนพื้นที่</p>	
<p>ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย</p>		

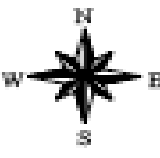

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 5. 12 แสดงปัญหาการจราจรในพื้นที่	
สัญลักษณ์	 สภาพปัญหาการขาดแคลนพื้นที่	
		
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 5. 13 แสดงปัญหาอาคารที่ใช้ประโยชน์ขัดแย้งบนถนนวัวลาย	
	สัญลักษณ์ สถานปัญหาการขาดแคลนพื้นที่	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 5.14 แสดงปัญหาความเสื่อมโทรมของพื้นที่	
	สัญลักษณ์ สถานภาพอาคารบ้านพักอาศัยในชุมชน	
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

5.7 การวิเคราะห์รูปแบบที่เหมาะสมในการฟื้นฟูชุมชน

ชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา เป็นชุมชนเก่าแก่ และมีคุณค่าทางด้านศิลปหัตถกรรม มีการเปลี่ยนแปลงชุมชนมาเป็นเวลานาน จนพื้นที่บางส่วนเกิดความเสื่อมโทรม และลดคุณค่าทางด้านความสำคัญของพื้นที่สูง การวิเคราะห์เพื่อหารูปแบบในการฟื้นฟูชุมชน จึงเป็นการแนวทางในการ วิเคราะห์เพื่อความเหมาะสมในการฟื้นฟูชุมชน

การเปรียบเทียบ	conservation	Rehabilitation	Clearance
ความหมาย	ป้องกันความเสื่อมโทรมมิให้แผ้ว เข้าครอบงำพื้นที่	แก้ปัญหาเนื่องจากความเสื่อม โทรมให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่ง	การสร้างสภาพแวดล้อมและ สภาพทางกายภาพใหม่ทั้งหมด
สภาพทั่วไปของพื้นที่ ก่อนการปรับปรุง	ยังใช้งานได้ดีอยู่ แต่มีปัญหา บางประการในสภาพแวดล้อม	มีสภาพเริ่มเสื่อมโทรมมีปัญหา ในการใช้งานจำเป็นจะต้องแก้ไข ซึ่งไม่อาจใช้วิธีที่ 1 หรือ 3	มีสภาพเสื่อมโทรมมาก หรือเป็น โครงการได้ผลตอบแทนจากการ ลงทุนมาก
สภาพทั่วไปทาง กายภาพ	มักไม่มีการรื้อถอนอาคาร นอกจากการซ่อมแซม	มักมีการรื้อถอนอาคารบางส่วน ที่ทรุดโทรมเพื่อนำมาสร้างสิ่ง ชุมชนยังขาดอยู่	รื้ออาคารและสภาพแวดล้อม ทั้งหมด โดยสร้างอาคารและ สภาพแวดล้อมใหม่ที่ต้องการ
ระยะเวลาในการ ปรับปรุงที่ทำให้เสีย โอกาสในการขาย	ไม่เสียเวลาต่อส่วนรวม แต่จะ เสียเวลาส่วนบุคคลที่ทำการ ปรับปรุง	เสียเวลาไม่มากนัก เฉพาะใน บริเวณที่รัฐปรับปรุง	ทำการค้าไม่ได้เป็นระยะเวลาไม่ น้อยกว่า 2 ปี
ผู้จัดการหรือ ผู้ดำเนินการในการ ปรับปรุง	ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของอาคาร รัฐ อาจช่วยปรับปรุงบางอย่าง เช่น ถนนทางเท้า	รัฐจะต้องมีบทบาทในการ ปรับปรุงอย่างมาก	รัฐและเอกชนจะต้องร่วมมือกัน อย่างใกล้ชิดโดยรัฐจะต้อง เตรียมที่ดิน เอกชนจะต้อง เตรียมการก่อสร้าง
การเคลื่อนที่ของ ประชากร	ไม่มีประชาชนต้องย้ายออกหรือ ย้ายเข้า เนื่องจากการปรับปรุง	มีประชากรบางส่วนต้องย้าย ออกแต่ไม่มีการย้ายเข้า	มีประชากรที่ไม่ได้ทำการค้า จะต้องย้ายออกเป็นจำนวนมาก ประชาชนที่ทำการค้าจะย้ายเข้า มาก

ตารางที่ 5.12 แสดงการวิเคราะห์ความเหมาะสมในการฟื้นฟูชุมชน

จากการวิเคราะห์รูปแบบการฟื้นฟูย่านชุมชนวัวลาย ในด้านของความหมายในการฟื้นฟู การฟื้นฟูชุมชนวัวลายเป็นการป้องกันความเสื่อมโทรมมิให้แผ้วเข้าครอบงำพื้นที่และแก้ไขปัญห
เนื่องจากความเสื่อมโทรมให้กลับมาดีอีกครั้งหนึ่ง (Conservation and Rehabilitation) โดยสภาพ
ปัญหาของพื้นที่ในปัจจุบันยังใช้งานได้แต่มีปัญหาในสภาพแวดล้อม จึงอาจมีการปรับปรุงรื้อถอน
อาคารที่สร้างเสื่อมโทรมให้กับพื้นที่ เพื่อสร้างสิ่งชุมชนยังขาดอยู่ โดยการปรับปรุงไม่
เสียเวลามากนักด้วยความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นย่าน
หัตถกรรมของเมืองเชียงใหม่ ที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองและมีความสะดวกในการเข้าถึงพื้นที่ของ
นักท่องเที่ยวต่อไป

5.8 สรุปการวิเคราะห์ศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

จากการวิเคราะห์ศักยภาพในการฟื้นฟูชุมชนตำบลหายยา สามารถสรุปได้สาเหตุหลักที่ก่อให้เกิดความจำเป็นในการฟื้นฟูชุมชน ได้ 5 ประเด็นจากปัญหาความเสื่อมโทรม คือ

1. การขยายตัวของเมือง ส่งผลให้พื้นที่เกิดความแออัด (Lack of space)
2. ปัญหาการจราจร (Traffic Congestion)
3. ปัญหาการพัฒนาพื้นที่โดยไร้ทิศทาง ส่งผลให้พื้นที่ขาดเอกลักษณ์และความสวยงามของสภาพแวดล้อม (No Identity and Urban Landscape)
4. ค่านิยมใหม่ๆ ในการอยู่อาศัยและใช้ประโยชน์ที่ดิน ทำให้เกิดการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม (Inappropriate Use)
5. สิ่งก่อสร้างที่ทรุดโทรม (Blight Area)

นำมาซึ่งแนวทางในการฟื้นฟูชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณค่าของชุมชนและพัฒนาสภาพพื้นที่ ก่อให้เกิดเศรษฐกิจที่ดีของชุมชน โดยแนวทางในการปรับปรุงและฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา จากปัญหาของชุมชน 5 ประเด็นดังกล่าวได้เสนอแนวทางในบทที่ต่อไป ซึ่งเป็นแนวทางที่สรุปและเสนอแนะ จากการศึกษาระยะ วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ศึกษาจริงในปัจจุบัน และแนวความคิดที่เกี่ยวข้องในการศึกษาโดยแบ่งออกเป็นประเด็นในการฟื้นฟู แต่ละด้าน โดยจะได้นำเสนอในบทต่อไป

บทที่ 6

แนวทางในการปรับปรุงและฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา

จากการศึกษาและวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา พบว่าปัญหาที่สำคัญของการพัฒนาพื้นที่คือ การใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสมต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้พื้นที่ขาดเอกลักษณ์ และขาดคุณค่าของพื้นที่และพบว่าทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ เห็นด้วยว่าควรมีการปรับปรุงพื้นที่และอาคาร ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งในการวางแนวทางในการปรับปรุงและฟื้นฟูจะเป็นการเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงพื้นที่และอาคาร รวมทั้งแนวทางแก้ไข ปัญหาต่างๆ ภายในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องต่อศักยภาพและบทบาทของพื้นที่ ตลอดจนมาตรการต่างๆ ในการดำเนินการ โดยมีประเด็นดังนี้

- 6.1 เป้าหมาย วัตถุประสงค์และ กรอบแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟู
- 6.2 แนวทางการฟื้นฟู
- 6.3 การบริหารการจัดการ
- 6.4 สรุปแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่

6.1 เป้าหมาย วัตถุประสงค์และ กรอบแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟู

จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ และทัศนคติของคนในชุมชนแล้วนั้น พบว่าบทบาทที่เหมาะสมในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา ได้แก่ **“วิถีชีวิตชุมชนช่างหัตถกรรมเครื่องเงิน บนถนนสายหัตถศิลป์ล้านนาเชียงใหม่”**

ด้วยพื้นที่ชุมชน ตำบลหายยา ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์เกี่ยวเนื่องกับการเป็นชุมชนหัตถกรรมดั้งเดิม มาตั้งแต่ยุคสร้างเมืองเชียงใหม่ ทำให้พื้นที่มีความน่าสนใจ และพื้นที่ชุมชนได้มีการพัฒนาเป็นชุมชนหัตถกรรมที่เป็นที่อยู่อาศัยของช่างที่สืบเชื้อสายมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ มีการสืบทอดภูมิปัญญาในการผลิตชิ้นงานหัตถศิลป์ ที่สวยงามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ จนมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยว จากศักยภาพดังกล่าว จึงเล็งเห็นว่าชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา โดยเฉพาะชุมชนวัวลาย มีศักยภาพเหมาะสมในการส่งเสริมให้เป็นศูนย์กลางงานหัตถกรรมประเภทเครื่องเงินของเมืองเชียงใหม่ แต่ในสภาพปัจจุบันที่เครื่องเงินได้ถูกลดความสำคัญลงเนื่องจากมีสินค้าหัตถกรรมประเภทอื่นๆ ที่มีกรรมวิธีการผลิตและต้นทุนที่ถูกกว่ามาเป็นสินค้าที่ระลึกของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจำนวนมาก แนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนเครื่องเงิน บ้านวัวลาย ให้เป็นศูนย์กลางงานหัตถกรรมเครื่องเงิน จึงต้องมีการผสมผสานรวมสินค้าหัตถกรรมประเภทอื่นๆ เข้ามาในพื้นที่เพื่อเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์และดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ เพื่อที่จะสามารถถ่ายทอดวิถีชีวิต ความเป็นของชุมชนช่างดั้งเดิมที่

แท้จริงของจังหวัดเชียงใหม่ ให้เป็นที่รู้จักและเรียนรู้สืบทอดแก่ชนรุ่นหลัง ถึงภูมิปัญญาของคนสมัยก่อน และเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ช่างในชุมชน เพื่อที่จะมีรายได้เลี้ยงชีพ และสืบทอดภูมิปัญญาต่อไปได้

6.1.1.เป้าหมายในการปรับปรุงฟื้นฟู

1. ปรับปรุงและฟื้นฟูชุมชนให้มีสภาพแวดล้อมชุมชนที่ดี เพื่ออำนวยความสะดวกประกอบอาชีพในการผลิตเครื่องเงิน เพื่อคงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนหัตถกรรม
2. ปรับปรุงภูมิทัศน์และเสริมสร้างเอกลักษณ์ให้กับพื้นที่ เพื่อให้พื้นที่คงคุณค่าทางด้านชุมชนหัตถศิลป์ และวิถีชีวิตของชุมชนหัตถกรรม
3. เป็นศูนย์กลางหัตถกรรมทำเงินโดยช่างพื้นบ้านดั้งเดิม ที่สืบทอดลวดลายและศิลปะล้านนาโดยตรง ไว้ให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชนรุ่นหลัง
4. เป็นแบบอย่างในการปรับปรุงและฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมอื่นๆ ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขในจังหวัดเชียงใหม่

6.1.2.วัตถุประสงค์ในการปรับปรุงฟื้นฟู

1. เพื่อปรับปรุงสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนหัตถกรรม ให้คงเอกลักษณ์และมีความน่าสนใจ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาจับจ่ายในพื้นที่ได้
2. เพื่อพัฒนาวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชนหัตถกรรม ให้มีความเหมาะสมกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน
3. เพื่อพัฒนาและฟื้นฟูสภาพอาคารในพื้นที่ให้ทรงคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภาคภูมิใจของพื้นที่
4. เพื่อแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมชุมชนในปัจจุบันที่มีความแออัดและเสื่อมโทรมให้อยู่ในสภาพดีและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

6.1.3.กรอบแนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟู

จากการศึกษาสภาพโครงสร้างของชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา พบว่ามีความหนาแน่นของพื้นที่ที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากลักษณะการประกอบกิจกรรมทางด้านการใช้ที่ดินที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน รวมถึงลักษณะของวิถีชีวิตของชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไป ทำให้ขาดคุณค่าของพื้นที่ ที่เป็นชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินของเชียงใหม่ ดังนั้นในการกำหนดแนวทางการฟื้นฟูจึงนำปัจจัยต่างๆ มาทำการวิเคราะห์เพื่อให้เห็นศักยภาพในการปรับปรุงและฟื้นฟูชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยกรอบการพัฒนาในด้านต่างๆ มีดังนี้

1. ด้านการพัฒนาสภาพกายภาพ

- การจัดระบบการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับกิจกรรมของพื้นที่
- การปรับปรุงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของพื้นที่ ให้มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและ น่าจดจำ ง่ายต่อการสังเกตของนักท่องเที่ยว
- การพัฒนาทางด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อยกระดับวิถีชีวิตของชุมชน ให้มีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น และรองรับการพัฒนาของชุมชนในอนาคต

2. ด้านการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ

- ส่งเสริมการค้าขายสินค้าเครื่องเงินของชุมชน ให้เป็นสินค้าหลักของพื้นที่ ผสมผสานกับ สินค้าหัตถกรรมประเภทอื่นๆ ที่ช่วยเสริมความเอกลักษณ์ของงานหัตถกรรมให้กับพื้นที่
- ให้ความรู้ด้านการพัฒนาฝีมือแรงงานให้มีมาตรฐานในการผลิต และพัฒนารูปแบบของ ผลิตภัณฑ์ให้มีรูปแบบที่มีเอกลักษณ์
- สร้างกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษาให้ต่อเนื่องกับพื้นที่โดยรอบ ได้แก่ การท่องเที่ยวในพื้นที่โดยมีกิจกรรมถนนคนเดิน การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตการทำเครื่องเงินของ ชุมชน

3. ด้านการพัฒนาทางด้านสังคม

- เน้นการประสานผลประโยชน์กับเจ้าของกิจการ เจ้าของอาคาร เจ้าของที่ดินในพื้นที่ ศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ให้ทราบถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการฟื้นฟูพื้นที่ รวมถึงสภาพแวดล้อมในพื้นที่ที่ดีขึ้น ซึ่งส่งผลประโยชน์โดยตรงต่อชุมชน
- จัดให้มีองค์กรหรือหน่วยงานของชุมชน เพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่เพื่อรักษา ผลประโยชน์ของชุมชน
- จัดให้มีการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสพบปะ แลกเปลี่ยนความรู้ จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น
- จัดให้มีกิจกรรม หรือ เทศกาลที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ต่อเนื่อง เพื่อเกิดความสัมพันธ์ระหว่าง ประชาชนพื้นที่เอง และประชาชนรอบนอกพื้นที่

4. ด้านการพัฒนาทางด้านระบบทางสัญจร

- จัดระเบียบการใช้ถนนและเส้นทางเดินรถ ให้เหมาะสมต่อศักยภาพและเส้นทาง การสัญจรภายในพื้นที่
- ปรับปรุงสภาพถนนและทางเท้าภายในพื้นที่ให้เกิดความคล่องตัวในการสัญจร
- ส่งเสริมการสัญจรที่ลดมลภาวะในพื้นที่ศึกษา เช่น เน้นเส้นทาง การท่องเที่ยวที่ถนน วัลลายให้เป็นถนนคนเดินถาวร

6.2. แนวทางในการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา

จากกรอบแนวคิดการพัฒนาและฟื้นฟูชุมชนนั้น เป็นการพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพของ

พื้นที่ที่สามารถสอดคล้องกับสภาพของชุมชนในปัจจุบัน และสามารถปรับปรุงฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมต่อศักยภาพของชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา โดยการพัฒนาแบ่งแนวทางการปรับปรุงและฟื้นฟูพื้นที่ออกเป็น 3 แนวทาง คือ แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่ แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิต สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของชุมชน และแนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมในพื้นที่ศึกษา

6.2.1. แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์พื้นที่

จากการวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ทางด้านปัญหาการใช้ประโยชน์ที่ดินนั้น จะเห็นได้ว่าการใช้ที่ดินในปัจจุบันของชุมชนห้วยยา ยกแก่การพัฒนาพื้นที่ และสภาพอาคารที่มีการสร้างขึ้นใหม่ในพื้นที่ ทำให้เกิดความขัดแย้งกับกิจกรรมหลักที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของพื้นที่ ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรม ควรได้รับการเปลี่ยนแปลงพัฒนาเพื่อให้สามารถตอบรับกับบทบาทของย่านชุมชนหัตถกรรม ซึ่งจะเป็นการสร้างแหล่งงานและเกิดกิจกรรม ในพื้นที่ โดยแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ แบ่งออกเป็น 2 วิธี โดยการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน (Landuse) เพื่อควบคุมกิจกรรมในพื้นที่ และสำหรับการพัฒนาพื้นที่ ที่ไม่สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของชุมชนใช้แนวทางในการรื้อถอนอาคารบางส่วนที่ทรุดโทรมและ ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ เพื่อนำมาสร้างสิ่งที่เหมาะสมยังขาดอยู่ (Rehabilitation) มีรายละเอียดดังนี้

6.2.1.2 การกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

สภาพพื้นที่ในปัจจุบันของชุมชนหัตถกรรม บ้านห้วยยา มีรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่หลากหลาย และไม่ส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชน มีความแออัดหนาแน่นในบางพื้นที่ และระบบการจราจรในพื้นที่ชุมชนก็ไม่สะดวก เนื่องจากเป็นชุมชนเก่า มีการพัฒนามายาวนาน ต่อเนื่อง จนในปัจจุบันสภาพของพื้นที่เกิดความแออัด และทรุดโทรม พื้นที่ของชุมชนที่เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูง แต่ไม่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงให้คุ้มกับมูลค่าที่ดินและศักยภาพของพื้นที่ และจากแบบสอบถาม เห็นได้ว่าประชาชนในย่านชุมชนเห็นด้วยในการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ เพื่อที่จะเพิ่มศักยภาพของพื้นที่ในปัจจุบัน ให้มีการใช้พื้นที่ ให้เกิดศักยภาพและคุ้มค่ามากที่สุด

แนวคิดและหลักการในการกำหนดประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน

การใช้ประโยชน์ที่ดิน ในย่านชุมชนหัตถกรรม บ้านห้วยยา ในปัจจุบันมีสัดส่วนการใช้ที่ดินเป็นประเภทที่พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นชุมชนพักอาศัยที่มีความหนาแน่นและมีระบบ การจราจร อีกทั้งระบบสาธารณูปโภค ที่ไม่ครอบคลุม และในส่วนของการใช้

ประโยชน์ที่ดินเกี่ยวกับพาณิชย์กรรม ซึ่งมีประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ ที่ส่วนมากอยู่บริเวณสองข้างถนนววดลาย ในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ที่หลากหลาย ไม่ชัดเจนในเรื่องของภาพลักษณ์ และยังไม่เหมาะสมกับพื้นที่ ดังนั้นแนวทางในกำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดิน จึงเป็นแนวทางที่จะควบคุมประเภทของอาคารและเพิ่มโอกาสการใช้ประโยชน์ที่ดิน เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ที่ดินได้อย่างเต็มที่

แนวทางการพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดิน

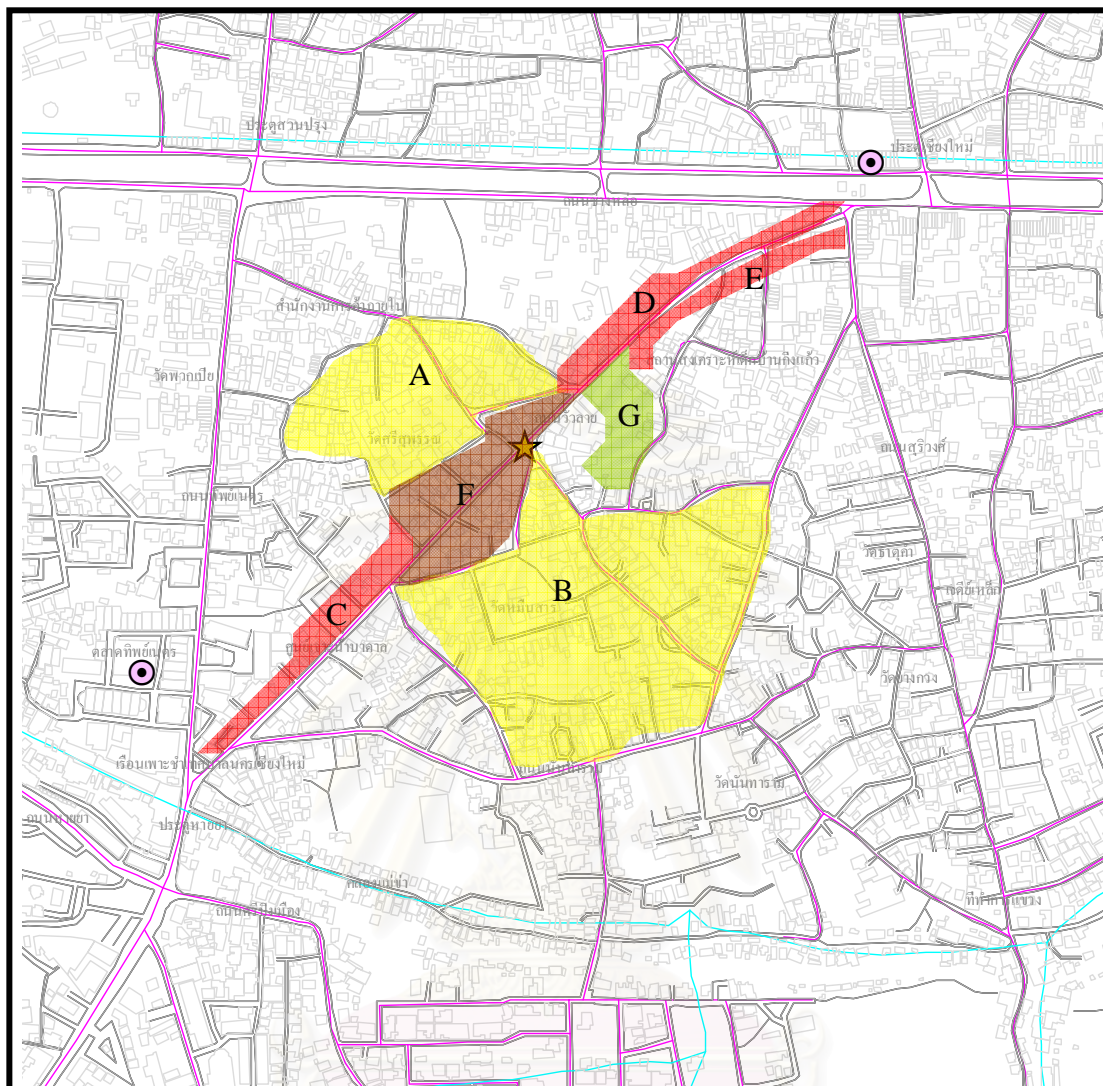
การพัฒนาการใช้ประโยชน์ที่ดินย่านชุมชนหัตถกรรม ตำบลหลายยา มีแนวทางในการกำหนดประเภทของการใช้ที่ดิน เพื่อเป็นการควบคุมและสร้างภาพลักษณ์ของย่านให้ชัดเจนยิ่งขึ้น และยังเป็นการพัฒนาสาธารณูปโภคในชุมชน ให้สามารถเข้าถึงพื้นที่ได้ครอบคลุม กลุ่มประเภทการใช้ที่ดินที่เสนอแนวทางในย่านชุมชนหัตถกรรม มีดังนี้

1. ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่น ประกอบด้วยพื้นที่ A,B ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์เพื่ออยู่อาศัย พร้อมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อม โดยจัดการด้านการบริการและสาธารณูปโภคต่างๆ เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตชุมชนที่ดี กำหนดให้มีการสร้างอาคารสูงไม่เกิน 3 ชั้น และใช้วัสดุที่สอดคล้องกับภาพลักษณ์ของชุมชน

2. ที่ดินประเภทพาณิชย์กรรม ประกอบด้วยพื้นที่ C,D,E บริเวณริมฝั่งถนนววดลาย ทั้งสองฝั่ง ซึ่งมีการใช้ประโยชน์พื้นที่ประเภทพาณิชย์กรรมการค้า ประเภทต่างๆ ที่หลากหลาย ซึ่งมีลักษณะอาคารประเภทตึกแถว ผสมกับอาคารพักอาศัยเก่า กำหนดให้พื้นที่สองข้างฝั่งถนนววดลาย เป็นประเภทพาณิชย์กรรม โดยเน้นกิจการประเภทสินค้าหัตถกรรม และกิจการที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชน โดยกำหนดรูปแบบของป้ายร้านและห้ามวางสิ่งกีดขวางบนทางเดินเท้า

3. ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วยพื้นที่ F ซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินประเภทศาสนสถาน ลานกิจกรรม กำหนดให้ใช้เพื่อประโยชน์การส่งเสริมเอกลักษณ์ชุมชน พื้นที่เพื่อนันทนาการ สาธารณะประโยชน์ และรักษาสีเขียวแวดล้อม ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ เป็นพื้นที่ที่ใช้แนวทางในการรื้อถอนอาคารบางส่วนที่ทรุดโทรมและ ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ เพื่อนำมาสร้างสิ่งที่ยังชุมชนยังขาดอยู่

4. ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งเพื่อสันทนาการ ประกอบด้วยพื้นที่ G ซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้ประโยชน์ที่ดินเป็นลานกิจกรรม หรือเป็นสวนสาธารณะในระดับชุมชนในบริเวณพื้นที่ชุมชน ซึ่งกำหนดให้ใช้เพื่อประโยชน์นันทนาการสาธารณะประโยชน์และรักษาสภาพแวดล้อม เพิ่มคุณภาพชีวิตชุมชน

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่	
	แผนที่ 6.1 แสดงการกำหนดประเภทการใช้ที่ดิน	
	สัญลักษณ์	A,B ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยหนาแน่น C,D,E ที่ดินประเภทพาณิชยกรรม F ที่ดินประเภทอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์ของชุมชน G ที่ดินประเภทพื้นที่โล่งเพื่อสันทนาการ
		
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย		

6.2.2. แนวทางการฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน

วิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม มีวิถีชีวิตที่เฉพาะตัว โดยมีรูปแบบของชุมชนที่ต้องใช้พื้นที่เฉพาะในการผลิตงานหัตถกรรม ซึ่งในปัจจุบัน ชุมชนวัวลาย มีภาพลักษณ์ของชุมชนหัตถกรรมดั้งเดิมหลงเหลือให้ดูน้อยมาก และอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม รูปแบบวิถีชีวิตดั้งเดิมมีการ

เปลี่ยนแปลงเป็นวิถีชีวิตชุมชนเมือง การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิมในกลับมาจึงเป็นแนวทางในการรักษาภูมิปัญญาของช่างให้ดำรงสืบไป และยังเป็นการสร้างจุดเด่นให้กับพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ช่างหัตถกรรม การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนมีรายละเอียดดังนี้

1. การส่งเสริมลักษณะของการประกอบอาชีพช่างหัตถกรรม

การส่งเสริมอาชีพดั้งเดิมของชุมชน คือการผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงิน เนื่องจากในปัจจุบันมีช่างจำนวนมากในชุมชน ที่เลิกการผลิตหัตถกรรมเครื่องเงิน เพราะไม่สามารถขายได้ ไม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน อุปสรรคในการผลิตเครื่องเงินถูกเก็บ และไม่ได้ใช้งาน แต่จากแบบสอบถามและการสำรวจ พบว่าหากมีการพัฒนาฟื้นฟูชุมชน และส่งเสริมให้มีการผลิตเครื่องเงินอีกครั้ง โดยที่หากมีการผลิตสินค้าจะสามารถขายได้ กลุ่มช่างก็พร้อมที่จะกลับมาประกอบอาชีพผลิตงานหัตถกรรมเครื่องเงินอีกครั้ง เนื่องจากอาชีพที่ประกอบอยู่ในปัจจุบันคืออาชีพรับจ้าง ไม่สามารถสร้างรายได้ที่เพียงพอให้แก่คนในพื้นที่

แนวคิดในการส่งเสริมการประกอบอาชีพช่างหัตถกรรม

1. สำรวจและเปิดลงทะเบียนช่างฝีมือในชุมชน เพื่อรวบรวมและสรุปจำนวนช่างฝีมือที่ยังเหลืออยู่ในพื้นที่ปัจจุบัน ส่งเสริมการรวมกลุ่มและสร้างอำนาจต่อรองในการซื้อวัตถุดิบในการผลิต เพื่อเป็นการลดต้นทุน รับซื้อสินค้าหัตถกรรมของช่าง เพื่อรวบรวมสินค้า และส่งขายแก่ร้านค้าในพื้นที่ชุมชน
2. พัฒนารูปแบบของงานหัตถกรรม จากสินค้าชิ้นใหญ่ที่ใช้วัตถุดิบและเวลาในการผลิตมาก ทำให้มีราคาแพง โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ให้มีขนาดเล็กกลง ใช้เวลาในการผลิตน้อยลง เพื่อลดต้นทุน และราคาขาย เพื่อที่นักท่องเที่ยวทั่วไปจะสามารถซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกได้
3. ศึกษากรรมวิธีการผลิตสมัยใหม่ ที่ใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วย เพื่อลดเวลาในการผลิต แต่ยังคงลวดลาย และเอกลักษณ์ของชุมชนไว้ เพื่อศักยภาพในการแข่งขัน กับสินค้าหัตถกรรมอย่างอื่น ที่สามารถผลิตโดยให้เครื่องจักรช่วยได้ ในบางขั้นตอน ซึ่งจะทำงานมีมาตรฐานและผลิตได้ในจำนวนที่มากขึ้น

2. การส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่

กิจกรรมในพื้นที่มีความสำคัญอย่างมาก เพราะจะเป็นการประชาสัมพันธ์พื้นที่ไปในตัว สามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ได้ กิจกรรมในพื้นที่ ควรเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต สภาพความเป็นอยู่ และเอกลักษณ์ของชุมชน เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ ให้เป็นที่น่าจดจำ

สำหรับนักท่องเที่ยว โดยกิจกรรมจัดขึ้นตามเทศกาล และจัดเป็นกิจกรรมพิเศษ เฉพาะพื้นที่ โดยต้องมีความต่อเนื่องของกิจกรรมและมีภาพลักษณ์ของชุมชนที่ชัดเจน โดยกิจกรรมต้องอาศัยความร่วมมือทั้งภาครัฐและเอกชน และประชาชนในพื้นที่

แนวทางในการส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่

1. ส่งเสริมให้คนในพื้นที่แต่งกายด้วยเครื่องแต่งกายพื้นเมือง เพื่อสร้างสีสันที่โดดเด่นให้กับพื้นที่ และสร้างความประทับใจให้กับนักท่องเที่ยว ที่ต้องการสัมผัสกับวัฒนธรรมของพื้นที่
2. จัดกิจกรรมเทศกาล ร่วมกับจังหวัด โดยให้ความสำคัญกับเทศกาลต่างๆ โดยจัดกิจกรรมทั้งในพื้นที่และเข้าร่วมงานต่างๆ ของจังหวัด เพื่อเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนแก่สายตานักท่องเที่ยว และผู้คนจากต่างถิ่น ให้รู้จักและอยากเข้ามาในชุมชน
3. ส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่ ทั้งถนนคนเดิน งานแสดงสินค้า และกิจกรรมลดราคาประจำปี โดยกิจกรรมต่างๆ ควรมีการจัดอย่างต่อเนื่อง เป็นกิจกรรมประจำปี ในช่วงเวลาเดียวกันของทุกปี เพื่อเป็นที่จดจำของนักท่องเที่ยวและผู้สนใจ อีกทั้งยังเป็นการประชาสัมพันธ์พื้นที่ให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ และเกิดการรอคอยเทศกาลของผู้สนใจ

แนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่

การพัฒนาสภาพแวดล้อม เป็นการพัฒนาที่ดำเนินการได้ง่าย กว่าการพัฒนาที่ดินและอาคาร ซึ่งจากแบบสอบถามและการสำรวจ พบว่า ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมมาจากสภาพกายภาพของพื้นที่ โดยปัญหาหลักของพื้นที่ ได้แก่ การขาดเอกลักษณ์ของพื้นที่ การขาดพื้นที่โล่ง ส่วนปัญหารอง ได้แก่ การขาดที่จอดรถ ความคล่องตัวของจราจร ซึ่งแนวทางการพัฒนาสภาพแวดล้อมมีรายละเอียดดังนี้

ปัญหาหลักการขาดเอกลักษณ์และพื้นที่ว่าง ของพื้นที่

สภาพปัญหาการขาดเอกลักษณ์ ในที่นี้หมายถึง พื้นที่ในปัจจุบัน ไม่บ่งบอกถึงความเป็นชุมชนหัตถกรรม ซึ่งหากไม่มีการปรับปรุงทางด้านภาพลักษณ์ ในอนาคตชุมชนอาจไม่หลงเหลือภาพของชุมชนหัตถกรรมเก่าแก่ของเมืองเชียงใหม่อีกเลย อีกทั้งชุมชนก็จะมีจุดเด่นที่น่าสนใจในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาจับจ่ายในพื้นที่

แนวทางในการพัฒนาภาพลักษณ์ชุมชน

1. ควบคุมภาพลักษณ์ของชุมชน โดยการกำหนดรูปแบบการปรับปรุง ต่อเติมอาคารในพื้นที่ เช่น สี วัสดุ เพื่อเป็นการสร้างความกลมกลืน และไม่แปลกแยกกับชุมชน ซึ่งวัสดุที่ใช้ควรเป็นวัสดุที่ใกล้เคียงกับวัสดุธรรมชาติ หรือวัสดุที่หาได้จากท้องถิ่น
2. กำหนดขอบเขตของพื้นที่ให้ชัดเจน เพื่ออำนวยความสะดวก และสร้างจุดสังเกตให้กับพื้นที่ เมื่อเข้ามาถึงย่านชุมชน และจุดสังเกตเมื่อออกจากชุมชน เช่น ชุมประตู่ทางเข้าและทางออกชุมชน
3. จัดระเบียบชุมชนและส่งเสริมรูปแบบของพื้นที่ โดยการออกแบบอุปกรณ์ประดับถนน (Street Furniture) ในพื้นที่ เช่น ตู้โทรศัพท์ ไฟถนน ป้ายบอกทาง ให้สอดคล้องกับรูปแบบของชุมชน สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาพื้นที่ว่างของชุมชน

1. ส่งเสริมให้อาคาร ร้านค้า หรือบ้านพักอาศัยในชุมชน มีพื้นที่สีเขียว เพื่อเป็นสร้างพื้นที่สีเขียว ให้กับอาคาร เพื่อให้ภาพรวมของชุมชน มีพื้นที่สีเขียว ลดความแข็งของอาคารและสร้างความรื่นรมย์ให้กับชุมชนในภาพรวม
2. ปรับปรุงพื้นที่รกร้างในชุมชน เพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่สวนสาธารณะ โดยใช้ความร่วมมือของชุมชนในการพัฒนาปรับปรุง เนื่องจากพื้นที่รกร้างสร้างภาพลักษณ์ที่ไม่น่าสนใจให้กับชุมชน อีกทั้งยังเป็นพื้นที่มีวัชพุ่มไม้ ปลอดภัย ควรมีการพัฒนาเพื่อใช้พื้นที่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุดแก่ชุมชน

ปัญหาของขาดพื้นที่จอดรถ และความคล่องตัวของจราจร

ปัญหาการขาดพื้นที่จอดรถในชุมชน เป็นปัญหาหนึ่ง เนื่องจากชุมชนมีถนนสายหลักสายเดียวในพื้นที่ และสองข้างเป็นอาคารพาณิชย์ทำให้มีปัญหาคารจอดบริเวณสองข้างทาง ทำให้ถนนคับแคบ และสร้างปัญหาการจราจรที่ไม่คล่องตัวในชุมชนตามมา

แนวทางในการพัฒนาพื้นที่จอดรถและความคล่องตัวของจราจร

1. จัดระเบียบการใช้ถนนเพื่อการจอดรถ โดยจัดเป็นช่วงเวลาอาจใช้วันคู่ หรือวันคี่ ในการจอดรถ โดยกำหนดให้วันคู่สามารถจอดรถได้ทางฝั่งซ้ายของถนน วันคี่จอดรถได้ในฝั่งขวาของถนนเป็นต้น
2. ส่งเสริมการใช้ระบบขนส่งมวลชน ในการเข้ามาในพื้นที่ เพื่อเป็นการลดปัญหาที่จอดรถ และเป็นการประหยัดพลังงาน อีกทั้งลดมลพิษให้กับพื้นที่

6.3 กลยุทธ์ในการบริหารการฟื้นฟู

กลยุทธ์ในการบริหารจัดการการฟื้นฟูชุมชนหายยาให้ยั่งยืน และสามารถรักษา สภาพแวดล้อมที่ดีให้คงอยู่ โดยการใช้กลยุทธ์ในการจัดการ เพื่อเป็นมาตรการ เพื่อให้ชุมชนมี แนวทางที่ชัดเจนในการพัฒนา

1. กลยุทธ์การจัดการพื้นที่

- การปรับปรุงพัฒนาพื้นที่ ซึ่งรักษาอาคารที่มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มี คุณค่าผสมผสานกับการรื้อถอนปรับปรุงอาคารที่ทรุดโทรมและพัฒนาขึ้นใหม่ โดยอาคารที่ พัฒนาขึ้นใหม่พยายามให้เกิดความสอดคล้องกับความต้องการของเจ้าของและผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่

- การพัฒนาพื้นที่โดยจัดทำเป็นช่วงเวลา โดยการปรับปรุงจาก สภาพแวดล้อมที่กระทำได้ดีทันที ไม่กระทบต่อผู้ที่อยู่อาศัย ซึ่งเมื่อมีผลลัพธ์ของพื้นที่ดีขึ้น ทำให้ ประชาชนเห็นภาพในการพัฒนาและเชื่อมั่นในการลงทุนมากขึ้น ซึ่งจะมีโอกาสพัฒนาพื้นที่ที่ ซ้ำซ้อนมากขึ้น

- จัดกิจกรรมในพื้นที่เพื่อส่งเสริมให้พื้นที่มีกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งพัฒนา จัดระบบโครงข่ายการคมนาคมให้เกิดความสะดวก และเข้าถึงพื้นที่ได้ง่าย อีกทั้งจัด กิจกรรมถนนคนเดินให้เป็นกิจกรรมถาวร เพื่อเป็นสีสันและเอกลักษณ์ จุดเด่นของพื้นที่

- ในการจัดทำพื้นที่จอตลอดสาธารณะและกำหนดเวลาในการจอต เพื่อ เป็นการจัดระเบียบการจราจรในพื้นที่ และเป็นการลดปัญหาที่จอตไม่เพียงพอ

2. กลยุทธ์ทางการเงิน

- การเพิ่ม หรือลดภาระทางการเงินให้กับผู้พัฒนาซึ่งดำเนินการ สอดคล้อง หรือขัดแย้งกับแนวทางการพัฒนาที่กำหนด แนวทางในการปฏิบัติอาจทำได้ด้วยการ เพิ่มหรือลดภาษีทรัพย์สิน หรือการใช้มาตรการส่งเสริมการลงทุนให้กับกิจกรรมที่เกิดประโยชน์ต่อ สังคม กลยุทธ์ทางการเงินอาจนำมาใช้ในการแก้ไขข้อขัดแย้งที่เกิดจากการลิดรอนสิทธิใน การใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยนำเงินภาษีที่เก็บจากผู้ที่ได้รับประโยชน์เพิ่มขึ้นไปชดเชยกับผู้สูญเสีย ผลประโยชน์จากมาตรการควบคุมต่างๆ

- การลดหย่อนภาษีเป็นกรณีพิเศษสำหรับผู้ประกอบการที่ประกอบ กิจการเกี่ยวกับสินค้าหัตถกรรม เพื่อเป็นการส่งเสริมภาพลักษณ์ของถนนสายหัตถศิลป์ให้ชัดเจน ในส่วนของผู้ประกอบการที่ประกอบกิจการอื่นที่ไม่เกี่ยวกับงานหัตถกรรม หรือวิถีชีวิต ต้องมีการ เก็บภาษีเพิ่ม เพื่อให้รูปแบบของกิจการอื่นๆ ค่อยๆ ลดลงไป จนเปลี่ยนแปลงเป็นกิจการทางด้าน หัตถกรรม จนเกิดเป็นภาพลักษณ์ของถนนต่อไป

3. กลยุทธ์ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน

- การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผนเป็นปัจจัยที่สำคัญในการนำผังไปปฏิบัติ เพราะการวางผังพัฒนาพื้นที่ในปัจจุบันมีรูปแบบการวางผังที่มาจากความต้องการของสังคมโดยการสร้างระบบสื่อสารกับชุมชนและกลุ่มสังคมในท้องถิ่นอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจร่วมกัน เพื่อสร้างวิสัยทัศน์การพัฒนาที่เป็นเอกภาพ และได้รับการยอมรับจากประชาชน

6.4 สรุปแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยาศึกษา

การดำเนินการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา ในบทบาท “วิถีชีวิตชุมชนช่างหัตถกรรมเครื่องเงิน บนถนนสายหัตถศิลป์ล้านนาเชียงใหม่” จะเป็นแนวทางที่มีความสอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และทัศนคติของประชาชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะเป็นการผสมผสานกิจกรรมการค้าขายงานหัตถกรรมเครื่องเงินแบบดั้งเดิม และกิจกรรมการท่องเที่ยวการฟื้นฟูสภาพกายภาพและเศรษฐกิจในพื้นที่ศึกษาโดยเฉพาะการฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนให้เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ และการพัฒนาพื้นที่เสื่อมโทรมให้สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อาทิเช่น การสร้างกิจกรรมในพื้นที่เพื่อฟื้นฟูการค้า เกี่ยวกับงานหัตถกรรม การอนุรักษ์พื้นที่และฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ซึ่งจะเป็นแรงจูงใจให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ รวมไปถึงการปรับปรุงโครงสร้างการสัญจรภายในพื้นที่ให้เหมาะสมและเชื่อมต่อการคมนาคมภายนอกพื้นที่ให้เข้าถึงพื้นที่ได้สะดวกมากขึ้น สำหรับในด้านปัญหาสภาพแวดล้อมนั้น พบว่ามาจากศักยภาพของชุมชนเองที่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมการค้าในพื้นที่ อาทิเช่น การสร้างอาคารพาณิชย์บริเวณสองข้างทางของถนนวัวลาย โดยไม่คำนึงถึงการสัญจรภายใน ทำให้เกิดปัญหาการจราจรที่หนาแน่น ไม่คล่องตัวและก่อให้เกิดมลพิษส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ เป็นต้น ซึ่งหากมีการจัดการเรื่องดังกล่าวแล้วนั้นจะทำให้ศักยภาพของพื้นที่ชุมชนหัตถกรรมตำบลวัวลายมีคุณค่ามากขึ้นตาม

ในการดำเนินการฟื้นฟูและพัฒนาพื้นที่ดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเอง ซึ่งจากทัศนคติของคนในชุมชนที่นั่นมีความคิดที่จะฟื้นฟูปรับปรุงพื้นที่ของตนเองอยู่แล้วเป็นทุนเดิม ยิ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดการพัฒนาขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน ดังนั้นหากการพัฒนาปรับปรุงพื้นที่ดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้วนั้น แน่ใจว่าผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นภายหลังการพัฒนาจะทำคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเองจะดีขึ้นและสอดคล้องกับการพัฒนาของเมืองเชียงใหม่ต่อไป

บทที่ 7

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษา “ การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่ ” มีประเด็นการเสนอแนะแนวทางการฟื้นฟูพื้นที่ ให้สามารถใช้ประโยชน์ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพที่เหมาะสมต่อศักยภาพของพื้นที่ เนื่องจากในปัจจุบันพื้นที่ถูกลดบทบาทความสำคัญของการเป็นชุมชนหัตถกรรม เครื่องเงินของเมืองเชียงใหม่ลง โดยวิถีชีวิตของชุมชนก็ได้เปลี่ยนแปลงตามเช่นกัน โดยประสบปัญหาสภาพแวดล้อมดังกล่าว กระทบต่อเศรษฐกิจการค้าขายงานหัตถกรรมเครื่องเงินที่ย่ำแย่อยู่ในปัจจุบัน ให้ทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนเอง ดังนั้นการศึกษาเพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูชุมชนดังกล่าว ให้เหมาะสม กับคุณค่าของพื้นที่เอง ที่มีศักยภาพในการพัฒนา รวมทั้งเสนอประโยชน์และข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนาต่อไป

7.1 ลักษณะทางกายภาพและศักยภาพของชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา

ตำบลห้วยยา เป็นตำบลในแขวงเมืองราย ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเขตเทศบาล มีพื้นที่ติดต่อกับบริเวณเขตเมืองเก่าเชียงใหม่ โดยสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่เมืองเก่าได้ทางประตูเชียงใหม่ มีถนนเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่ คือ ถนนนันทาราม ถนนวัวลาย และถนนทิพย์เนตร ถนนทั้งสามสายสามารถเชื่อมโยงไปถนนสายวงแหวนเชื่อมต่อกับสนามบินและศูนย์การค้าขนาดใหญ่ของจังหวัดเชียงใหม่ได้ จึงทำให้พื้นที่ในเขตตำบลห้วยยา เป็นพื้นที่ที่มีความเชื่อมโยงกับพื้นที่รอบข้าง ทั้งพื้นที่อนุรักษ์เขตเมืองเก่าเชียงใหม่ และพื้นที่ย่านพาณิชย์กรรมใหม่ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่ที่มีโอกาสในการพัฒนา จากการขยายตัวของเมือง จากลักษณะของพื้นที่ศึกษาในเบื้องต้น จึงทำให้เห็นศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ ย่านตำบลห้วยยา ซึ่งเป็นย่านชุมชนเก่าแก่ของเมืองเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ที่ควรมีการวางแผนในการพัฒนาที่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและการขยายตัวของเมือง

ชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา ตั้งอยู่บริเวณเขตพื้นที่ต่อเนื่อง ของพื้นที่บริเวณเขตอนุรักษ์เมืองเก่าเชียงใหม่ ตั้งอยู่ในแขวงเมืองราย ซึ่งเป็นแขวงที่มีพื้นที่ น้อยที่สุดในพื้นที่เขตการปกครองของเทศบาลนครเชียงใหม่ คือมีพื้นที่ 7.00 ตารางกิโลเมตร คิดเป็น 17 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมดในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีพื้นที่รับผิดชอบครอบคลุมตำบลทั้งหมด 4 ตำบล ได้แก่ ตำบลห้วยยา ตำบลช้างคลาน ตำบลป่าแดด และตำบลพระสิงห์

ตำบลห้วยยาเป็นชุมชนหนึ่งที่เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่เก่าแก่และเป็นต้นกำเนิดงานหัตถกรรมเครื่องเงินของจังหวัดเชียงใหม่ มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานหลายร้อยปี และเป็นที่ยึดเหนี่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ

กลุ่มหัตถกรรมเป็นเอกลักษณ์และมีความโดดเด่นของตำบลห้วยยา ได้แก่ เครื่องเงิน ซึ่งเป็นเครื่องเงินที่มีความสวยงาม มีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ และมีการผลิตสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มช่างเงินตั้งชุมชนอยู่บริเวณโดยรอบวัดหมื่นสารมีการผลิตเครื่องเงินในครัวเรือน และส่งขายร้านค้าบริเวณถนนวัวลาย สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน และห้องที่ ในขณะที่กลุ่มหัตถกรรมอื่นๆ ค่อยเลือนหายไปเนื่องจากขาดผู้สืบทอดและผลิตภัณฑ์ไม่เป็นที่ยอมรับ ในยุคสมัยปัจจุบัน อีกทั้งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมีขนาดใหญ่ ใช้ต้นทุนในการผลิตสูง เช่น ช่างหล่อ ทำให้ในปัจจุบัน แทบไม่เหลือช่างฝีมือหล่อพระพุทธรูปในตำบลห้วยยา

การศึกษาในครั้งนี้ จึงเน้นการศึกษาตำบลห้วยยา และเจาะลึกย่านชุมชนวัวลาย เนื่องจากเป็นชุมชนที่โดดเด่นและมีศักยภาพในการส่งเสริมพัฒนา เพื่อเป็นชุมชนหัตถกรรมที่ควรค่าแก่การฟื้นฟูและอนุรักษ์ เพื่อเป็นแหล่งศึกษาภูมิปัญญาและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

7.2 สรุปแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา

สำหรับแนวทางการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา ในบทบาท “วิถีชีวิตชุมชนช่างหัตถกรรมเครื่องเงิน บนถนนสายหัตถศิลป์ล้านนาเชียงใหม่” เพื่อให้พื้นที่ศึกษาได้เกิดการฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงิน ที่มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมของพื้นที่ศึกษา ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ซึ่งจากนโยบายและแผนการพัฒนารัฐบาลได้วางโครงการพัฒนาพื้นที่คือ โครงการพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ตำบลห้วยยา โดยปรับปรุงด้านโครงสร้างพื้นฐาน โครงการพัฒนาฝีมือแรงงานของชุมชนหัตถกรรม โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ถนนวัวลาย ซึ่งเป็นถนนสายหลักของชุมชนหัตถกรรม โดยการจัดให้มีถนนคนเดิน ในทุกวันเสาร์ ช่วงเวลา 16.00-21.00 น. เป็นต้น เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายการสนับสนุน ด้านการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ และเป็นการสนับสนุนให้พื้นที่ศึกษามีความพร้อมและศักยภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาบทบาทดังกล่าว จึงได้เสนอแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา ผลจากการศึกษาและผลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม สรุปเป็นแนวทางในการฟื้นฟูได้ดังนี้

- แนวทางการปรับปรุงและฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน จากข้อมูลแบบสอบถาม ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าพื้นที่ของชุมชน น่าจะมีการฟื้นฟูวิถีชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น และน่าจะประสบความสำเร็จ ดังนั้นจึงควรที่จะมีการส่งเสริมความรู้ความสามารถ ด้านอาชีพ ด้านฝีมือแรงงาน ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาดของสินค้า โดยการร่วมมือจากชุมชน และภาครัฐเป็นตัวกำหนดแนวทางในการพัฒนา เพื่อให้สอดคล้องกับการสนับสนุนนโยบายการ

กระตุ้นการท่องเที่ยวของชุมชน จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่ให้การสนับสนุนด้านเงินทุนงบประมาณ

- แนวทางในการจัดการเกี่ยวกับลักษณะการใช้ที่ดิน จากข้อมูลการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่และการศึกษาทฤษฎีและแนวคิดในการฟื้นฟู ทำให้ทราบถึงแนวทางในการจัดการลักษณะการใช้ที่ดินคือ การใช้กฎหมายเป็นตัวควบคุมการใช้ที่ดินให้เหมาะสมกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และสอดคล้องกับลักษณะบทบาทของพื้นที่ที่เป็นชุมชน และการเพิ่มพื้นที่ว่างในชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่สีเขียว เพื่อลด ปัญหาด้านความหนาแน่นของพื้นที่ ทำให้ประชาชนในพื้นที่ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

- แนวทางในการปรับปรุงเรื่องระบบการสัญจรในพื้นที่ จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่และความคิดเห็นของประชาชนในแบบสอบถาม พบว่าปัญหาจราจรเป็นปัญหาที่มีความสำคัญมากในการฟื้นฟูพื้นที่ การวางแผนการจราจรในพื้นที่จึงเป็นวิธีที่จะช่วยลดปัญหาด้านการจราจรติดขัดในพื้นที่ ช่วยลดความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมในพื้นที่ศึกษา รวมไปถึงการจัดการที่จอดรถในพื้นที่ และการสร้างทางเลือกด้านระบบขนส่งมวลชนในการเดินทางเข้ามาในพื้นที่ เหล่านี้จะเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาพื้นที่ด้านระบบการสัญจรที่มีประสิทธิภาพ

- แนวทางในการสร้างเอกลักษณ์ให้กับพื้นที่ จากข้อมูลความคิดเห็นเรื่องเอกลักษณ์ของพื้นที่ และการวิเคราะห์พื้นที่ พบว่าควรมีการส่งเสริมการสร้างเอกลักษณ์ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาให้กับพื้นที่ควรที่จะส่งเสริมด้านเอกลักษณ์ของพื้นที่โดยการนำเสนอรูปแบบของสถาปัตยกรรมที่ทรงคุณค่า ที่เหมาะสมกับพื้นที่ การสร้างจุดเด่นให้กับพื้นที่ สร้างขอบเขตที่ชัดเจนให้กับพื้นที่โดยการจัดสร้างซุ้มประตูทางเข้าและทางออกให้กับพื้นที่ เพื่อสร้างความทรงจำพื้นที่ให้กับผู้ที่เข้ามาในชุมชน สร้างลานกิจกรรมให้กับชุมชนเพื่อเป็นศูนย์กลางให้กับชุมชนประกอบกิจกรรม จะทำให้พื้นที่มีเอกลักษณ์ที่ชัดเจนส่งผลให้พื้นที่มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

- แนวทางในการปรับปรุงเรื่องสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรม เป็นปัญหาหนึ่งที่ได้จากการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า น่าจะมีการปรับปรุงโดยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ ให้มีมาตรฐานที่ดีตอบสนองต่อความต้องการของคนในพื้นที่ ส่งเสริมงานทางด้านภูมิทัศน์ที่สวยงามให้กับพื้นที่ สร้างทัศนียภาพที่ดีให้กับพื้นที่ ด้วยความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ที่จะปรับปรุงที่อยู่อาศัยของตนเองให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อการฟื้นฟูพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

7.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลห้วยยา

การศึกษาการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา จังหวัด เชียงใหม่ ที่ได้รับจากการฟื้นฟู ดังนี้

7.3.1 ประโยชน์ทางด้านกายภาพ

- เป็นรูปแบบในการพัฒนาในการปรับปรุงและฟื้นฟูชุมชนที่มีความสำคัญทางด้าน หัตถกรรม ที่ทรงคุณค่าคู่กับเมืองเชียงใหม่
- รูปแบบของสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า อาคารที่รับการอนุรักษ์และทำให้ทัศนียภาพที่ สวยงามแก่พื้นที่
- ลดความเสื่อมโทรมของชุมชน โดยเฉพาะอาคารและที่ดิน ที่มาจากอายุของอาคาร และ ขาดการดูแลรักษา เนื่องจากอาคารได้เปลี่ยนแปลงกิจกรรมไปเป็นอย่างอื่น ซึ่งไม่เหมาะสมต่อ สักยภาพของอาคารและพื้นที่ เป็นสาเหตุให้พื้นที่ชุมชนเสื่อมโทรม
- เพื่อเพิ่มคุณภาพชีวิตให้กับคนในชุมชน โดยการปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้มี ประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชน
- เพื่อบรรเทาปัญหาการจราจรให้น้อยลง โดยการจัดระบบการสัญจรในพื้นที่ให้มี ประสิทธิภาพ
- ปรับปรุงสภาพแวดล้อมและลดปัญหามลพิษที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ โดยเพิ่มพื้นที่สีเขียว และส่งเสริมการเดินทางด้วยระบบขนส่งมวลชนของเมืองเข้ามายังพื้นที่

7.3.2 ประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจ

- ทำให้เกิดการใช้จ่ายประโยชน์ที่ดินอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพไม่ก่อให้เกิดความสูญเสีย ทางด้านที่ดิน
- ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวในการลงทุนเศรษฐกิจ จากการพัฒนาสภาพกายภาพทำให้ สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและกิจกรรมต่างๆ ทำให้นักลงทุนเข้ามาพัฒนาพื้นที่เพิ่มมากขึ้น
- ช่วยให้ชุมชนมีระดับรายได้ที่เพิ่มมากยิ่งขึ้น จากการส่งเสริมและพัฒนาฝีมือแรงงาน ผลผลิตภัณฑ์ และตลาดสินค้า โดยการส่งเสริมจากภาครัฐและเอกชน
- ช่วยทำให้เกิดการหมุนเวียนของเม็ดเงิน จากการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ ให้ เกิดรูปแบบการค้าที่มีสินค้าประเภทเครื่องเงินที่หลากหลายมากขึ้น
- เพื่อดึงดูดเม็ดเงินจากต่างประเทศให้เข้ามาในประเทศไทย จากนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เข้ามา ท่องเที่ยวในพื้นที่

7.3.3 ประโยชน์ทางด้านสังคม

- ทำให้เกิดการรวมกลุ่มทางสังคมในความเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหัตถกรรม
- ลดปัญหาสังคมซึ่งเกิดจากปัญหาทางด้านกายภาพ เช่น พื้นที่ยากแก่การเข้าถึงและพื้นที่เสื่อมโทรม ทำให้ความปลอดภัยเพิ่มขึ้นมากกว่าเดิมทั้งชีวิตและทรัพย์สินของคนในและนอกพื้นที่
- เป็นตัวอย่างสำหรับชุมชนอื่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น
- ส่งเสริมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นอย่างขึ้นนำทางการพัฒนาเมืองที่ดีในอนาคต

7.4 ข้อเสนอแนะ

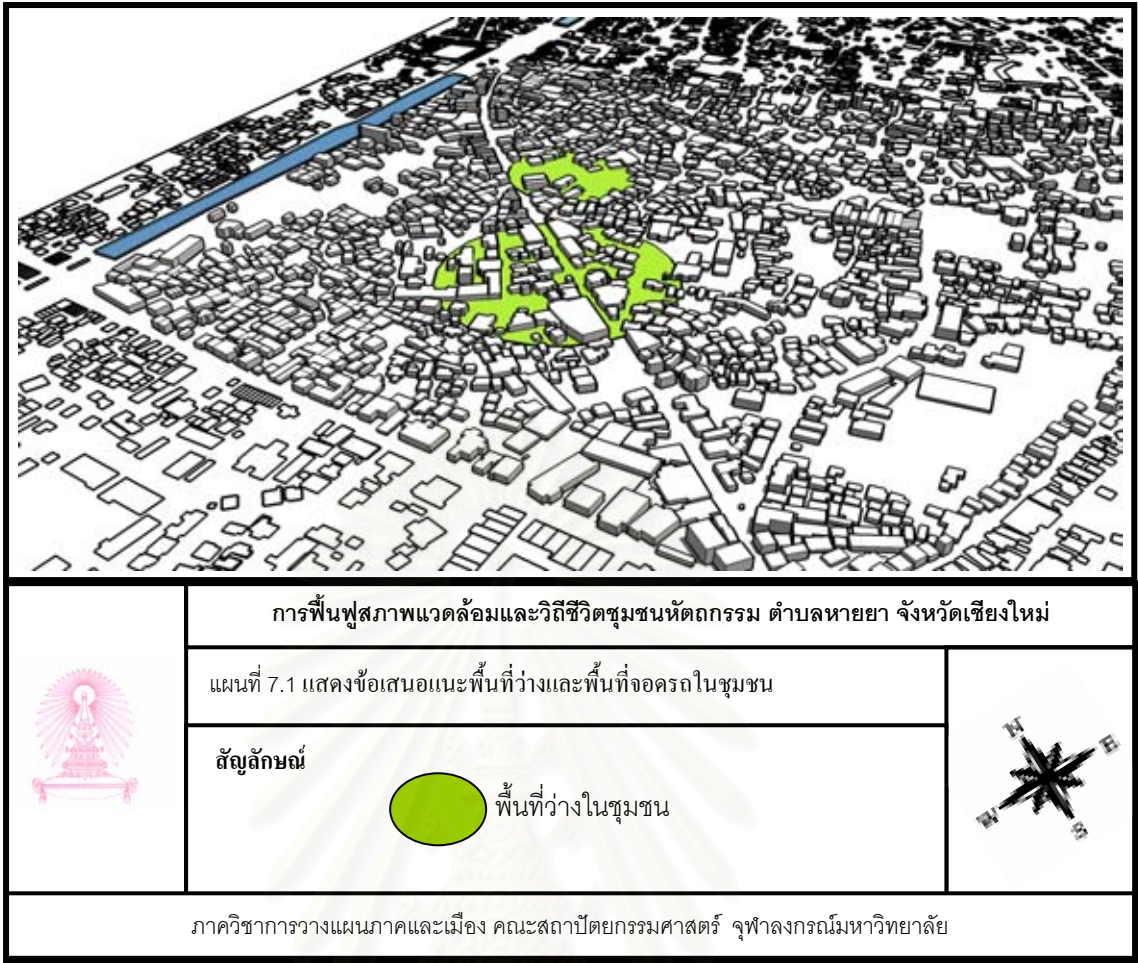
จากปัญหาและข้อจำกัดบางประการ ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะแนวทางการปรับปรุงฟื้นฟูพื้นที่ศึกษาให้เกิดประโยชน์ต่อการวิจัยในขั้นต่อไป ดังนี้

7.4.1 ข้อเสนอแนะด้านการขาดแคลนพื้นที่ประกอบกิจกรรม

- การขาดแคลนพื้นที่ว่างของชุมชน เนื่องจากลักษณะการใช้ที่ดินของพื้นที่ศึกษามีลักษณะการใช้ที่ดินเพื่อเป็นพื้นที่พักอาศัยและอาคารพาณิชย์อย่างหนาแน่น อัตราส่วนพื้นที่อาคารกับพื้นที่ว่างมีน้อยมาก จึงควรที่จะมีการศึกษาการหาพื้นที่ว่างของชุมชนเพื่อลดความแออัดของชุมชนส่งผลที่ดีต่อคุณภาพชีวิตของชุมชนต่อไป
- การขาดแคลนพื้นที่จอดรถ ในปัจจุบันพื้นที่ศึกษามีลักษณะของการประกอบกิจกรรมพาณิชย์กรรม การค้าขาย ขึ้นบริเวณสองข้างทางถนน ทำให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยว หรือซื้อสินค้าจรถบบริเวณริมถนน ทำให้ลักษณะการสัญจรเกิดความคับคั่ง ส่งผลต่อปัญหาด้านจราจรขึ้นในพื้นที่ตาม จึงควรที่จะจัดทำหรือหาพื้นที่จอดรถให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ไม่ก่อให้เกิดปัญหาอย่างเช่นในปัจจุบัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

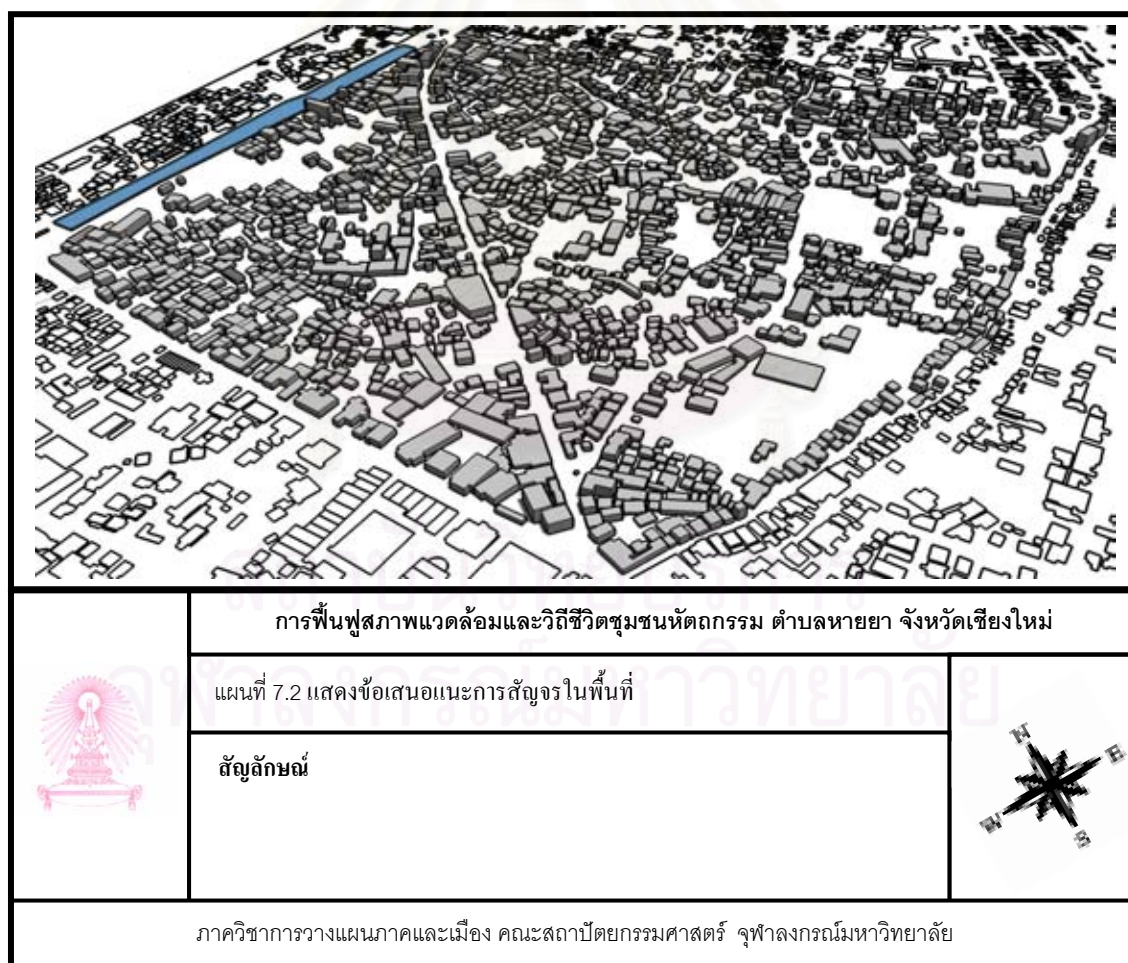

ภาพที่ 7.1 แสดงทัศนียภาพหลังการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่บริเวณลานกิจกรรมรูปปั้นวัวลาย

7.4.2 ข้อเสนอแนะด้านการสัญจรในพื้นที่

- ปัญหารถติด นับว่าเป็นปัญหาที่เกิดขึ้น โดยทั่วไปทั่วทุกพื้นที่ ในส่วนของพื้นที่ศึกษาประสบปัญหาเรื่องความต้องการในการเดินทางของคนภายนอกที่ต้องการเข้ามาในพื้นที่ ไม่สอดคล้องกับลักษณะการรองรับของถนนที่มีอยู่ในพื้นที่ได้ และขนาดและความจุของถนนยังเป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปัจจุบัน วิธีที่จะช่วยแก้ไขปัญหาได้ดีที่สุดคือลดปริมาณของยานพาหนะที่จะเข้ามาในพื้นที่ เช่น ปิดถนนให้เป็นถนนคนเดินในช่วงเวลาที่เหมาะสม การหาสถานที่จอดรถที่เหมาะสมช่วยลดปัญหาการจราจรขังถนนของคนที่จะเข้ามาในพื้นที่ การส่งเสริมให้คนใช้ระบบขนส่งมวลชนของเมืองที่ผ่านพื้นที่ศึกษาเข้ามา จะเป็นการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด และยังช่วยลดความเสี่ยงกับการเกิดปัญหาเรื่องอุบัติเหตุที่จะเกิดขึ้นอีกทางหนึ่ง เหล่านี้เป็นเพียงแนวคิดที่เสนอแนะเพียงเท่านั้น หากแต่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จึงจะทำให้ปัญหาดังกล่าวมีทางออกได้อย่างชัดเจนต่อไป

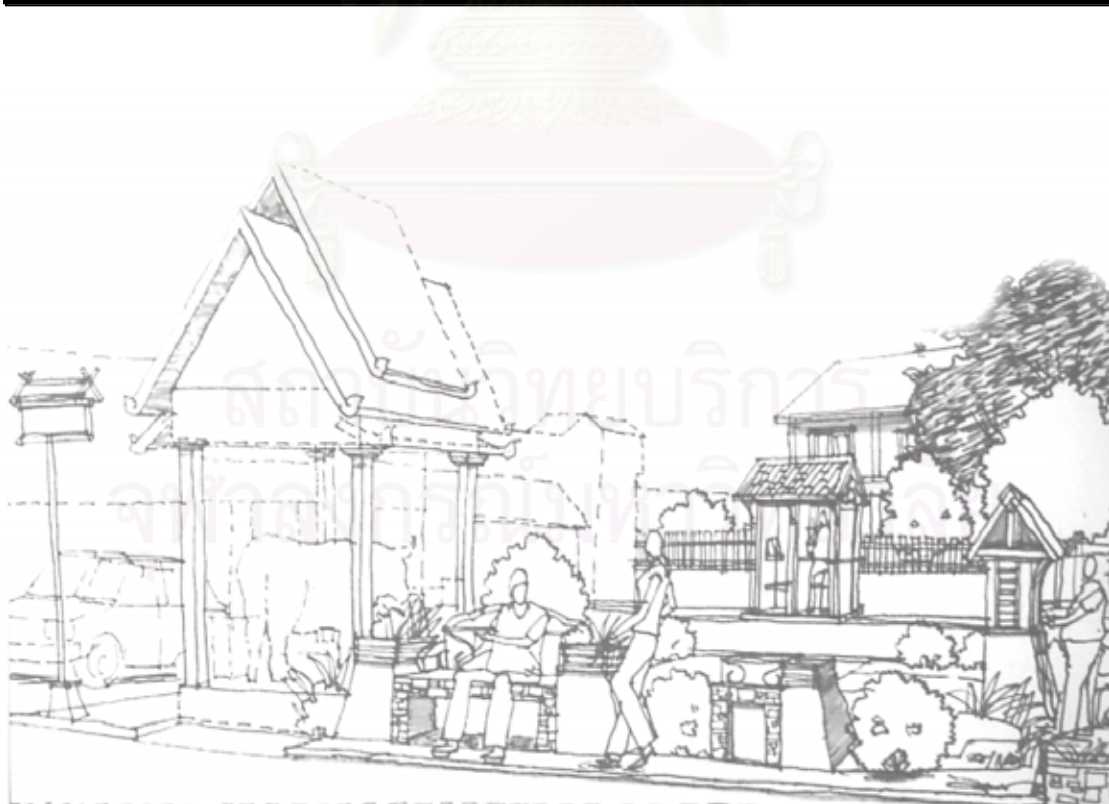
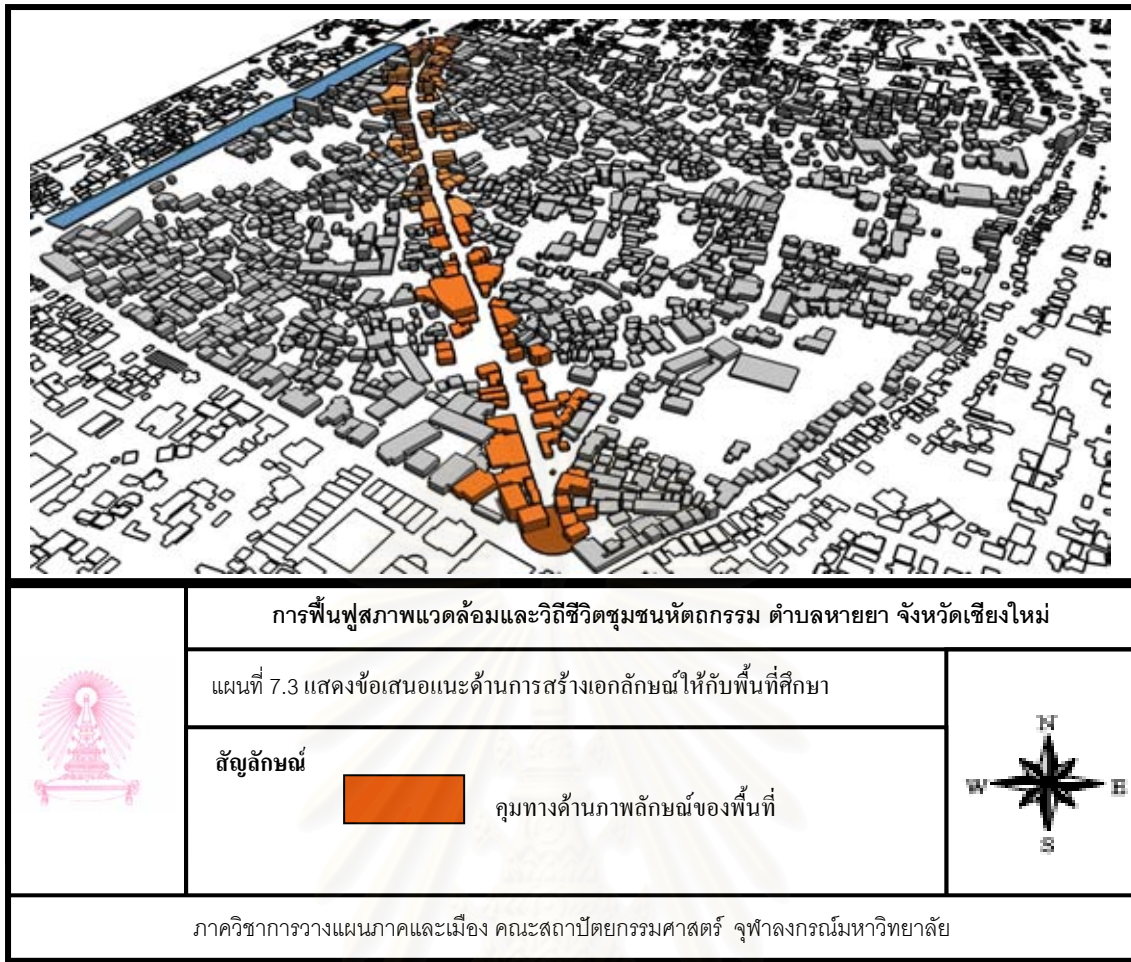

7.4.3 ข้อเสนอแนะด้านการขาดเอกลักษณ์ทางด้านภูมิทัศน์ของพื้นที่

- งานทางด้านสถาปัตยกรรมนับว่าเป็นสิ่งหนึ่งที่แสดงให้เห็นคุณค่าของพื้นที่ เช่นเดียวกับชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยาที่ ลักษณะทางด้านสถาปัตยกรรมของพื้นที่บ่งบอกเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนหัตถกรรมได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้จากลักษณะของอาคารพาณิชย์ที่ใช้เป็นที่จำหน่ายสินค้างานหัตถกรรมเครื่องเงินของชุมชนมาตั้งแต่อดีต มีความเป็นลักษณะเฉพาะตัวตามรูปแบบของความเป็นล้านนาที่ไม่เหมือนใคร แต่ปัจจุบันอาคารที่ทรงคุณค่าเหล่านั้นได้เปลี่ยนไปตามการเจริญเติบโตของเมือง บางที่ได้ถูกรื้อถอนเปลี่ยนแปลงเป็นอาคารที่ทันสมัย บางที่ได้ปรับปรุงอาคารเดิมให้เป็นอาคารที่สมัยใหม่ ทำให้ค่าของงานสถาปัตยกรรมเปลี่ยนไป จึงควรที่จะเสนอแนะเพื่อหามาตรการมาควบคุม เพื่อที่จะอนุรักษ์สิ่งเหล่านั้นไว้ไม่ให้สูญหายไป และสร้างคุณค่าและเอกลักษณ์ให้เกิดขึ้นกับพื้นที่ ที่เป็นชุมชนหัตถกรรมคู่กับเมืองเชียงใหม่ต่อไป

- เช่นเดียวกับลักษณะทางด้านภูมิทัศน์ ที่ในปัจจุบันความงามทางด้านภูมิทัศน์ของพื้นที่ไม่ได้เป็นยังเช่นอดีตอีกต่อไป หลังจากที่มีการพัฒนาพื้นที่ให้เจริญก้าวหน้าทันโลกของทุนนิยมในปัจจุบัน ทำให้การพัฒนาดังกล่าวเน้นที่จะพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าที่จะมองเห็นคุณค่าของพื้นที่ ทำให้พื้นที่หมดคุณค่าลงไป เช่น ความสูงของอาคารที่บดบังความสวยงามของโบราณสถานที่มีอยู่ในชุมชน ป้ายโฆษณาที่มุ่งเน้นการขายมากกว่าจิตสำนึกด้านสุนทรียภาพของพื้นที่ การรื้อล้าที่สาธารณะ รวมไปถึงการสร้างอาคารที่ไม่เหมาะสมในพื้นที่ของชุมชนที่เป็นชุมชนหัตถกรรม เหล่านี้ล้วนแต่บ่อนทำลายพื้นที่ทั้งสิ้น ดังนั้นการศึกษาเรื่องดังกล่าวจึงมีข้อเสนอแนะด้านการสร้างเอกลักษณ์ให้กับพื้นที่โดยการเพิ่มความงามทางด้านภูมิทัศน์เข้าไปในพื้นที่ ควบคุมความสูง สี วัสดุ ของอาคาร เช่นเดียวกับป้ายโฆษณา รวมไปถึงองค์ประกอบต่างๆ ของพื้นที่ ที่จะมีส่วนเสริมให้พื้นที่มีเอกลักษณ์ สร้างคุณค่าให้กับพื้นที่ในการที่จะฟื้นฟูให้มีประสิทธิภาพต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 7.2 แสดงทัศนียภาพหลังการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่

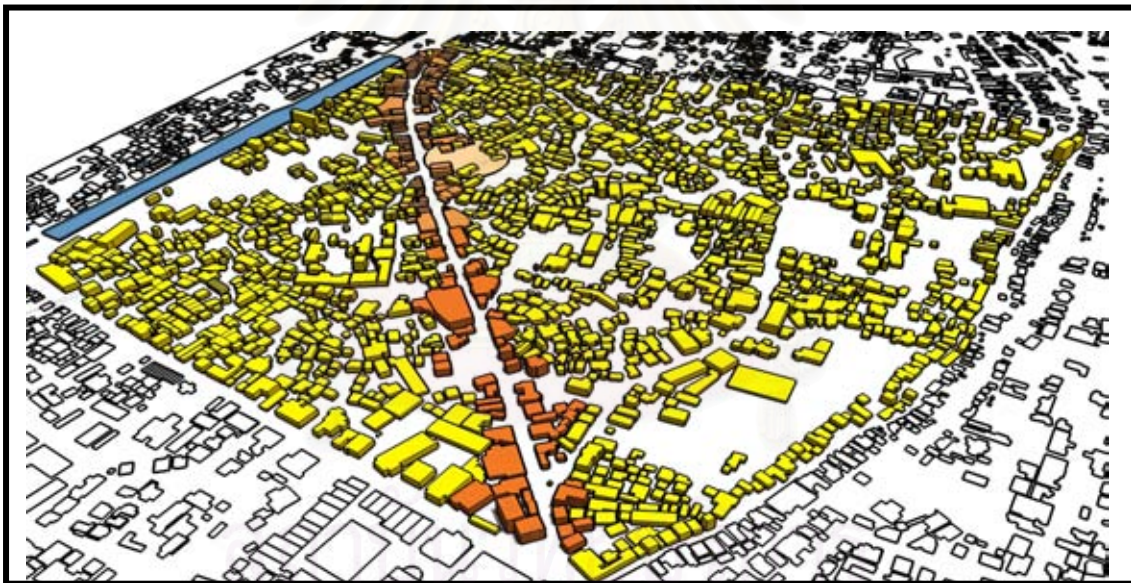
ภาพที่ 7.3 แสดงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าถนนวิบูลย์นก่อนการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่

ภาพที่ 7.4 แสดงทัศนียภาพบริเวณทางเข้าถนนวิบูลย์นหลังการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของพื้นที่

6.4.4 ข้อเสนอแนะด้านการใช้พื้นที่ที่ไม่เหมาะสมกับกิจกรรม

- รูปแบบของกิจกรรมการใช้ประโยชน์ที่ดินในปัจจุบันของชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา บางแห่งมีลักษณะการใช้ที่ดินที่ไม่เหมาะสมกับพื้นที่ เช่น บริเวณโบราณสถานที่มีอยู่ในพื้นที่ ได้ถูกรอครอบครองเป็นพื้นที่ส่วนตัว และก่อสร้างอาคารที่ไม่สอดคล้องกับพื้นที่ทำให้โบราณสถานดังกล่าวถูกลดบทบาทลงไป ในที่สุด ส่วนเรื่องลักษณะของอาคารที่ประกอบกิจการการค้าที่ไม่สอดคล้องกับกิจกรรมของพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น โรงงาน โกดังสินค้า และร้านค้าขนาดใหญ่ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ที่เป็นพื้นที่ของชุมชนหัตถกรรมเครื่องเงินมาตั้งแต่โบราณ จึงเกิดความขัดแย้งของกิจกรรมขึ้นในพื้นที่ ทำให้พื้นที่ไม่มีเอกลักษณ์และลดคุณค่าลง จากการศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวคือ ควรใช้มาตรการเรื่องกฎหมายการใช้ที่ดิน และกฎหมายผังเมืองเข้ามาบังคับใช้อย่างจริงจัง มีโทษปรับที่รุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม ส่วนในทางปฏิบัตินั้น ทางผู้วิจัยได้เสนอแนะปัญหานี้โดยการรื้อถอนอาคารที่ผิดกฎหมาย ปรับปรุงลักษณะทางสถาปัตยกรรมของอาคารที่ไม่เหมาะสม การใช้ข้อบังคับกับผู้ที่ก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับกิจกรรมของพื้นที่

	การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรม ตำบลห้วยยา จังหวัดเชียงใหม่		
	แผนที่ 7.4 แสดงข้อเสนอแนะด้านการจัดการพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม		
	สัญลักษณ์		
ภาควิชาการวางผังเมืองและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย			

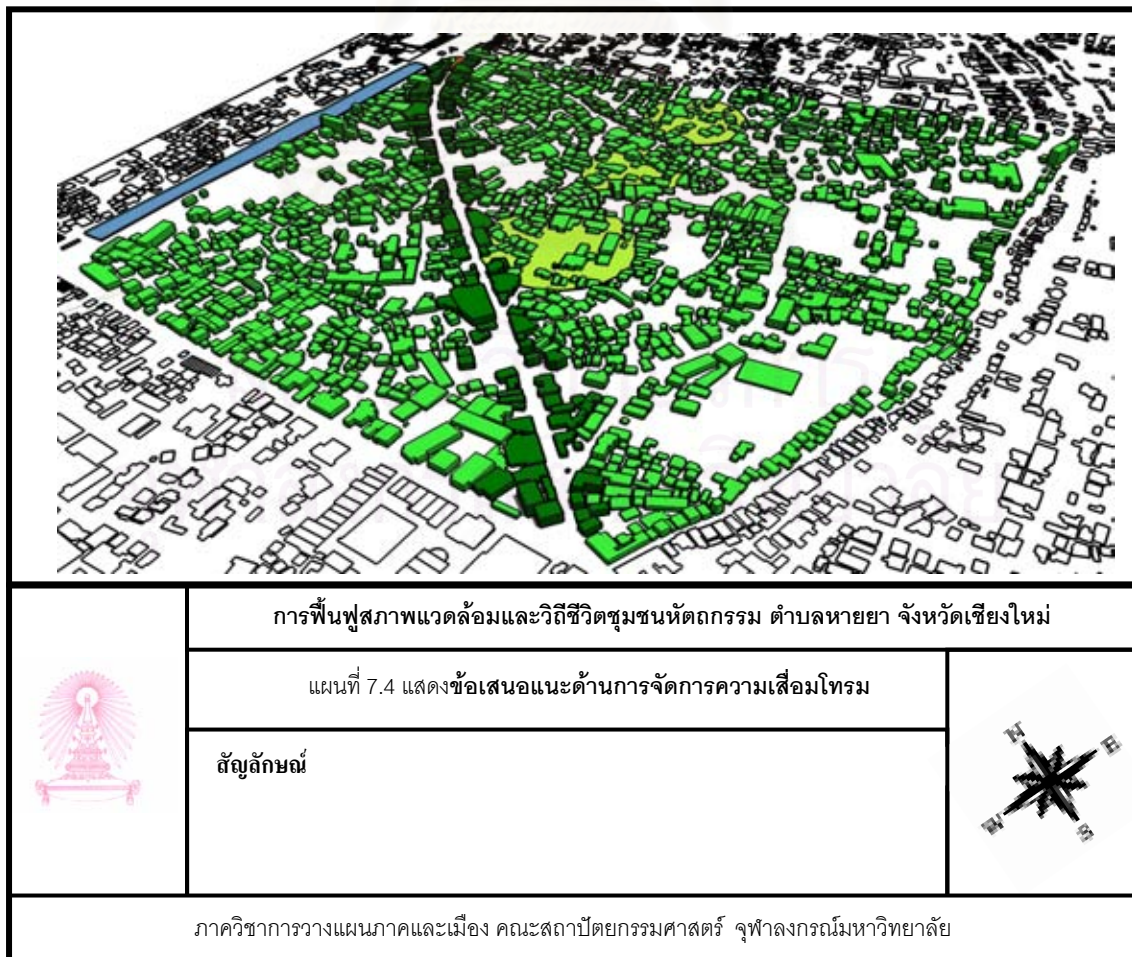
ภาพที่ 7.5 แสดงทัศนียภาพก่อนการฟื้นฟูบริเวณถนนช่วงหล่อ ฝั่งตรงข้ามประตูเชียงใหม่

ภาพที่ 7.6 แสดงแนวทางในการเพิ่มคุณค่าและความสำคัญให้กับโบราณสถาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณค่าของโบราณสถานในพื้นที่

7.4.5 ข้อเสนอแนะด้านการจัดการความเสื่อมโทรมของพื้นที่

- เนื่องจากลักษณะของชุมชนเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างช้านาน ทำให้ลักษณะของชุมชนเองมีความเสื่อมโทรมตามกาลเวลา จึงทำให้ในปัจจุบันสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่ของชุมชนได้ลดหายไป รวมถึงอาคารบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมในบางแห่งที่ทรุดโทรมเสื่อมสภาพไปตามกาลเวลา ดังนั้นการที่จะฟื้นฟูชุมชนให้กลับมามีชีวิตอีกครั้งจำเป็นต้องแก้ไข ปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมของพื้นที่ให้ลดลงไป อุปสรรคในการฟื้นฟูความเสื่อมโทรมของชุมชนเรื่องเงินทุนในการพัฒนานับว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด หากได้รับการสนับสนุนเรื่องดังกล่าวการฟื้นฟูสภาพของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ จากการศึกษาพบว่าทัศนคติของประชาชนเรื่องการฟื้นฟูชุมชนนับว่า ประชาชนให้ความสำคัญมากที่สุด จึงเป็นแรงสนับสนุนอีกทางหนึ่งที่ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะแนวทางดังนี้คือ การให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่อยู่อาศัยของตัวเองให้สวยงาม และใช้การลดหย่อนทางด้านภาษีเข้ามาเป็นตัวช่วยในการกระตุ้นอีกทาง ส่วนของการบริหารส่วนท้องถิ่นก็ควรที่จะมีนโยบายในการปรับปรุงพื้นที่ให้เห็นเป็นรูปธรรมที่มากกว่านี้ เหล่านี้จะช่วยให้ปัญหาเรื่องความเสื่อมโทรมของชุมชนหมดไป และยังเพิ่มคุณค่าให้กับพื้นที่อีกทางจะทำให้การฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยาประสบความสำเร็จในการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

ภาพที่ 7.7 แสดงทัศนียภาพก่อนการฟื้นฟูบริเวณถนนวิเวลาย บริเวณช่วงกลางถนน

ภาพที่ 7.8 แสดงทัศนียภาพหลังการฟื้นฟู โดยการปรับปรุงทางด้านสถาปัตยกรรม

ภาพที่ 7.9 แสดงทัศนียภาพก่อนการฟื้นฟูตามแนวทางในการปรับปรุงสภาพอาคารในถนนนัวลาย

ภาพที่ 7.10 แสดงทัศนียภาพหลังการฟื้นฟูตามแนวทางในการปรับปรุงสภาพอาคารในถนนนัวลาย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรุงเทพมหานคร.ระเบียบกรุงเทพมหานคร ว่าด้วยกองทุนฟื้นฟูเมือง. ราชกิจจานุเบกษา (ฉบับประกาศทั่วไป) เล่ม 118. 2544.

กรมการผังเมือง. **ทฤษฎีและความรู้ทางด้านผังเมือง**. กรุงเทพฯ : กรมการผังเมือง, 2541.

กรรณิการ์ ชมดี. **การประเมินคุณค่าทางการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ. 2524.

กฤษณา เจริญวงศ์ และเพชร ประจักษ์จันท์ . **รายงานการวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหา อุปสรรคหัตถกรรมพื้นบ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านวัวลาย .โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาจากทบวงมหาวิทยาลัย อันดับที่ 13. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2529.**

กษิติ ลีมานนทปริญา. **วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ฉบับ สถาปัตยกรรม เทคโนโลยีอาคาร. เกณฑ์การพิจารณาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์อาคาร กรณีศึกษา : การเปลี่ยนแปลงอาคารพักอาศัยเป็นอาคารสำนักงาน. กรุงเทพฯ : มีนาคม 2542**

กองผังเมืองและโครงการ ฝ่ายโครงการเมืองใหม่ การเคหะแห่งชาติ . **การปรับปรุงฟื้นฟูชุมชน เมือง. การสัมมนาทางวิชาการเรื่องการปรับปรุงฟื้นฟูเมือง**.กรุงเทพฯ. 2535.

ไกรสิทธิ์ นิมมานเหมินทร์. **เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง. ในลายคราม.เชียงใหม่ : ลิฟวิ่ง. (หนังสือเพื่อเฉลิมฉลองอายุครบ 6 รอบ นายไกรสิทธิ์ นิมมานเหมินทร์)**

คำรบลักข์ สุรัสวดี. **การศึกษาและการวิจัยเพื่อชี้แนะและกำหนดกรอบนโยบายการพัฒนาเมือง**.กรุงเทพฯ. 2543.

ชาญชัย ชีวภรณ์ภักดิ์, **ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงการตั้งถิ่นฐานย่านบางลำภู (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2544),**หน้า 126.

ปวงคำ ต้อยเขียว. **ประวัติวัดหมื่นสาร บ้านวัวลาย. ธาราทองการพิมพ์. เชียงใหม่. 2527.**

ทศพล จันทรวงศ์. **วิสัยทัศน์เมืองใหม่แห่งอนาคต กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย การปรับปรุงฟื้นฟูเมือง**. 2540.

นงเยาว์ กาญจนจारी. **ตำนานพื้นบ้านเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700ปี. เวียงพิงค์การพิมพ์. เชียงใหม่. 2538.**

- สุนันทา สุวรรณโณดม, **มนุษย์นิเวศวิทยา**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526, หน้า 6-7.
- พระครูโสภาสคนาภิบาล. **วัดหมื่นสาร**. เชียงใหม่. ธาราทองการพิมพ์. 2528.
- ไพฑูรย์ ปิยะภรณ์, **ภูมิศาสตร์ชนบท**. กรุงเทพฯ: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, มปป., หน้า 61.
- มณี พยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. เชียงใหม่. ส. ทรัพย์การพิมพ์. 2537.
- ยุทธนา แซ่เตียว. **การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ : สร้างองค์กรอัจฉริยะ. สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ**. 2547.
- ลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวงนิช. **ยุทธศาสตร์ใหม่ของการพัฒนาชนบท**. เอกสารประกอบการเสวนาของกลุ่มสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2526.
- วรวิมล ชัยรัตน์. **วัดเกต วาระแห่งการเปลี่ยนแปลง. ในเชียงใหม่ก้าวสู่ศตวรรษที่ 21**. เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาปัญหาเมืองเชียงใหม่. 2543.
- วีระ สัจกุล. **รายงานความสัมพันธ์ของการออกแบบชุมชนกับการฟื้นฟูเมือง**. กรุงเทพฯ. 2546.
- สถาบันเทคโนโลยีเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, **รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาโครงการวางผังเฉพาะแห่งในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ บริเวณท่าเตียน-ปากคลองตลาดคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ , ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง**. กรุงเทพฯ, 2542.
- สุรพล ดำริห์กุล. **ล้านนา สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : รุ่งอรุณพลับลิชชิ่ง. 2542.
- สุเทพ สุนทรภัสส์. **สังคมและวัฒนธรรมล้านนาไทย รวมผลงานวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ในภาคเหนือของประเทศไทย**. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. 2513.
- เสนห์ นครสันติภาพ. **พฤติกรรมกรเปิดรับข่าวสารด้านวัฒนธรรมไทย เกี่ยวกับค่านิยมพื้นฐานของนักศึกษา**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวารสารศาสตร์มหาบัณฑิต(สื่อสารมวลชน). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ระหัตถ์ โจรนประดิษฐ์. **เอกสารประกอบการเรียนการสอนการวางแผนภาคและเมือง หัวข้อ Urban Renewal**. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2548.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียวและเดวิด เค เวียอาจ. **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่**. โอเอสพริ้นติ้งเฮาส์. กรุงเทพฯ. 2543.
- อุทิศ บุญลือและคณะ .**ทฤษฎีและความรู้ทางด้านผังเมือง** . กรุงเทพฯ. กรมการผังเมืองกระทรวงมหาดไทย. 2547.

ภาษาอังกฤษ

- Archer and Cooper. The Positive and Negative impacts of Tourism. In **Gobal Tourism The Next Deade**. Edited by William F Theobald Oxford : Buttworth Heinemann. 1994.
- Bellush, Jewk and Hausknecht, Murray. **Urban Renewal : People, Polltics,and Planning**.(n.p.) : 1967.
- Burns, Wilfred. **New Town for Old : the Technique of Urban Renewal**. London : Leonaed Hill, 1963.
- C.A. Doxiadis , **Action for Human Settlement** (W.W. Norton & Company, New. York),
p: 72-89.
- Chapin Jr. F. Stewart and Kaiser ,Edward J. **Urban land use planning**. Chicago : University of Illinois Press,1979.
- Community Renewal Committee, **Community renewal program Report: Proposals for Discussion**, (Chicago: Illinois, 1964), p.3-4.
- Doxiadis, C.A. . **Urban Renewal and the Future of tha American City**. Chicago : Public Administration Service,1966.
- Green, Arnold W. **Sociology**. New York : McGraw-Hill. 1972.
- Graeme Shankland, Why trouble with historic towns, **The Conservation of city**,(Paris: Unesco.1975)
p.22-24.
- Golany Gidoon. **New Town in Town**. New York. 1976.
- Hudson, cited in P.Haggett, and A. Frey, **Locational analysis in human geography**. (Arnold, London 1977), p :109.
- Imre Pernyi , **Town Centers Planning and Renewal**, Budapest: Akademiai Kiado, 1973,
p.58.
- James C.T. mao, **Efficiency in public Urban Renewal Expenditure Through Benefit-Cost Analysis**,
Journal of the American institute of planners 32, March .1966, p.86.
- Lynch, Kevin. **The Image of the city**. Cambridge, MIT Press, USA. 1994.
- Mao, James C.T. Efficiency in Public Urban Renewal Expenditure Through Benefit-Cost Analysis.
Journal of the American Institute of Planners,1966.
- Mclean, mary.ed., **Local Planning Administration**. Chicago : The International City Managers Association, 1959.
- Methieson, A and Wall, G. **Tourism : Economic, physical and social impacts**. London : Longman. 1982.
- Peter Haggett, **Locational analysis in human geography**. London : Edward Arnold, 1970.,p.56-74.

Raymond Vernon, **The Changing Economic Function of the Central City**, Urban Renewal: The Record and controversy, James Q. Wilson, ed., Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1966. p.22-23.

Ritchie. J.R. and Zins, M. Culture as a determinant of the attractiveness of a tourist region. In **Annals of Tourism Research**.1978.

Stanley Millward. "An Analysis of housing Policy and Its Influence on Urban Renewal", **Papers Presented at a Symposium Held at the University of Salford, Symposium on Urban Renewal at the University of Salford**. United Kingdom : University of Salford.1972.

United Nations Department of International Economic and Social Affairs. **Popular Participation Programs : An inquiry into Power, Conflict and Social Change**. Geneva : UNRISD's Research Notes.1981.

Vernon Raymond. **The Changing Economic Function of the Central City, Urban Renewal : the Record and the Controversy**. James Q. Wilson.ed., Cambridge, Massachusetts: The MIT Press. 1966.

William H. Clare, **Handbook on Urban Planning**. Canada: Van Nostrand Reinhold, 1973, p.309.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสอบถาม

การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามชุดนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ โดยจะนำไปใช้ในการวิเคราะห์เพื่อวางแผนฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา ความคิดเห็นของท่านจะได้รับการยกย่องในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์นี้

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงสำหรับการเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการสนับสนุนจากท่านในโอกาสต่อไป

นางสาววงศ์กาญจนา กาญจนประโชติ สาขาวิชาการวางแผนชุมชน
ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โปรดเติมรายละเอียดในช่องว่าง หรือ ชี้ด ลงในช่อง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ < 20 ปี 20-40 ปี
 40-60 ปี > 60 ปี
3. ที่พักอาศัย ในพื้นที่ชุมชนวัวลาย ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่
 นอกเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ต่างจังหวัด (ระบุ).....
4. ระดับการศึกษา ประถมศึกษา มัธยมศึกษา
 ประกาศนียบัตร ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี
5. รายได้ต่อเดือน 5,000 - 10,000 บาท 10,000 – 30,000 บาท
 มากกว่า 30,000 บาท

6. ปัญหาที่พบ ในชุมชน

☐ ขยะ	☐ มีการมั่วสุมของวัยรุ่น	☐ ค่าครองชีพสูง
☐ การก่ออาชญากรรม	☐ ความแออัดของผู้คน	☐ สาธารณูปโภคไม่เพียงพอ
☐ ยาเสพติด	☐ ความแออัดของที่พักราคาดี	☐ ทางเดินเท้า ถนน ไม่พอ
☐ ที่จอดรถไม่เพียงพอ	☐ ขาดห้องน้ำสาธารณะ	☐ มีแหล่งเสื่อมโทรมในชุมชน
☐ ขาดลานกิจกรรม	☐ น้ำท่วมขัง	☐ ผู้เฒ่าอ่อง มลพิษ
☐ อื่น ๆ ..... (โปรดระบุ)		

7. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการฟื้นฟูชุมชนหรือไม่

- เข้าใจมาก   เข้าใจปานกลาง   ไม่เข้าใจ

8. ท่านรู้สึกว่าการลงทุนเพื่อการฟื้นฟูชุมชน เป็นสิ่งที่คุ้มค่าในการลงทุนหรือไม่

- คุ้มค่ามาก   คุ้มค่าปานกลาง   ไม่คุ้มค่า

9. ท่านคิดว่าชุมชนของท่าน สามารถที่จะทำการฟื้นฟูชุมชนได้หรือไม่

- ฟื้นฟูได้   ฟื้นฟูไม่ได้   เฉยๆ

10. ท่านคิดว่าอุปสรรคในด้านใด ที่เป็นปัญหาหลักในการฟื้นฟูชุมชน

☐ กรรมสิทธิ์ที่ดิน	☐ ค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟู	☐ ระยะเวลาในการฟื้นฟู
☐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	☐ รูปแบบการฟื้นฟู	

11. ความคิดเห็นหากมีการปรับปรุงฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา

.....
 .....

ความร่วมมือของท่านซึ่งนำมาซึ่งผลประโยชน์ต่อการฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมตำบลหายยา (ถนนวิบูลย์) ข้อมูลของท่านจะได้รับการยกย่องในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์นี้

ขอบพระคุณ

นางสาววงศ์กาญจนา กาญจนประโชติ

แบบสอบถาม
การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่

เรื่อง การฟื้นฟูชุมชนหัตถกรรมบ้านวัวลาย ตำบลหายยา จังหวัดเชียงใหม่
REVITALIZATION OF WUALAIVILAGE TAMBON HAIYA HANDICRAFT COMMUNITY,
CHIANG MAI PROVINCE

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวทั่วไป

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน และเติมคำหรือข้อความในช่องว่างให้ตรงกับความเป็นจริง

1.1 ชื่อ.....นามสกุล.....

1.2 ที่อยู่.....

.....

1.3 ภูมิลำเนาเดิม.....

1.4 อายุ

- 1) 15-25 ปี
- 2) 26-35 ปี
- 3) 36-45 ปี
- 4) 46-55 ปี
- 5) 55 ปีขึ้นไป

1.5 อาชีพ

☐ 1) รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	☐ 5) รับจ้าง
☐ 2) ค้าขาย	☐ 6) เกษตรกร
☐ 3) นิสิต นักศึกษา	☐ 7) ประมง
☐ 4) พนักงานบริษัท	☐ 8) อื่นๆ .....

1.6 การศึกษา.....

ตอนที่ 2 การจัดลำดับความพึงพอใจของตัวชี้วัด

คำชี้แจง โปรดเติมตัวเลข 1, 2, 3 ลงในช่องว่างเรียงลำดับตามความพึงพอใจของตัวชี้วัดตามทัศนคติของท่าน โดย

- กำหนดให้
- 1 หมายถึง พึงพอใจน้อยที่สุด
  - 2 หมายถึง พึงพอใจปานกลาง
  - 3 หมายถึง พึงพอใจมากที่สุด

ปัจจัยหรือตัวชี้วัด				
ปัจจัยที่ 1 ทางสัญจร (PERMEABILITY)				
1. การเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อม (Links to surrounding)				
คำถามที่ 1	1.1 บ้านของคุณมีถนนเข้าสู่พื้นที่ชุมชนกี่สาย ถึงจะดี	มีถนนเข้าสู่ศาลากลางมากกว่า 2 สาย	มีถนนเข้าสู่ศาลากลาง 2 สาย	มีถนนเข้าสู่ศาลากลาง 1 สาย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 2	1.2 ท่านต้องการให้ซอยบ้านของท่านมีถนนเชื่อมกับถนนใหญ่ที่สาย ถึงจะดี (มากกว่า 2 ช่องทางขึ้นไป)	มีเส้นทางเชื่อมต่อถนนใหญ่ มากกว่า 2 สาย	มีเส้นทางเชื่อมต่อถนนใหญ่ 2 สาย	มีเส้นทางเชื่อมต่อถนนใหญ่ 1 สาย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 3	1.3 ท่านต้องการให้ซอยบ้านของท่านมีถนนเชื่อมกับถนนเล็กที่สาย ถึงจะดี (2 ช่องทางลงมา)	มีเส้นทางเชื่อมต่อถนนเล็ก มากกว่า 2 สาย	มีเส้นทางเชื่อมต่อถนนเล็ก 2 สาย	มีเส้นทางเชื่อมต่อถนนเล็ก 1 สาย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
2. ความน่าสนใจของทางเข้าชุมชน				
คำถามที่ 4	2.1 อยากให้ทางเข้าหมู่บ้านมีจุดสนใจเยอะๆ ก็อย่าง จึงจะดี	มีจุดสนใจของทางเข้ามากกว่า 2 อย่าง	มีจุดสนใจของทางเข้า 2 อย่าง	มีจุดสนใจของทางเข้า 1 อย่าง
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
3. การออกแบบถนนและสี่แยก				
คำถามที่ 5	3.1 ท่านต้องการให้มีรถเข้า-ออก หมู่บ้านเยอะๆ หรือไม่	มีมาก	มีปานกลาง	มีน้อย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 6	3.2 ท่านอยากให้มีการขยายถนนในหมู่บ้านหรือไม่	มีขนาดใหญ่และกว้างพอที่จะรองรับการจราจร	มีขนาดใหญ่และกว้างพอที่จะรองรับการจราจรได้บ้าง	มีขนาดเล็กไม่เพียงพอที่จะรองรับการจราจร
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			

คำถามที่ 7	3.3 อยากให้มีทางเดินเท้าที่แยกกับถนน อย่างชัดเจนหรือไม่	มีการแยกถนนที่ร่ว กับถนนที่คนเดินออก จากกันชัดเจน	มีการแยกถนนที่ร่ว กับถนนที่คนเดินออก จากกันบางช่วง	ไม่ต้องการแยกถนนที่ ร่วกับถนนที่คนเดิน ออกจากกัน
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 8	3.4 สี่แยก หรือ สามแยก ควรมีความ ปลอดภัยแค่ไหน	มาก	ปานกลาง	ควรให้ความสนใจ พอสมควร
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 9	1.2 อยากให้ถนนร่มรื่น น่าเดินเล่น หรือ พักผ่อน หรือไม่	มาก	ปานกลาง	น้อย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
4. โครงสร้างของกลุ่มอาคาร (Block Structure)				
คำถามที่ 10	4.1 อยากให้ตึกกรมบ้านช่องเป็นแบบใด	ขนาดใหญ่	ขนาดกลาง	ขนาดเล็ก
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 11	4.2 อยากให้มีถนนผ่านหน้าบ้านกี่สาย	มีเส้นทางสัญจรผ่าน หน้าบ้าน 2 ทาง	มีเส้นทางสัญจรผ่าน หน้าบ้าน 1 ทาง	ไม่ผ่านหน้าบ้าน
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 12	4.3 อยากให้บ้าน ห่างจากถนนประมาณ กี่เมตร	มากกว่า 10 เมตร	5 - 10 เมตร	น้อยกว่า 5 เมตร
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
5. รูปร่างของกลุ่มอาคาร ทั้งด้านหน้าด้านหลัง การเข้ามุม และความเป็นสาธารณะและความเป็นส่วนตัว				
คำถามที่ 13	5.1 อยากให้ชุมชนมีบริเวณที่จอดรถ และ สภาพแวดล้อมที่สวยงามมากเพียงใด	มาก	ปานกลาง	น้อย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 14	5.2 ท่านอยากได้ตึกกรมบ้านช่องที่สวยงาม หรือไม่	อาคารสวยงาม การใช้ สอยเป็นระเบียบ สภาพแวดล้อมที่ดีมาก	อาคาร การใช้สอย และ สภาพแวดล้อม ปาน กลาง	อาคาร การใช้สอย และ สภาพแวดล้อม ไม่มี ความเหมาะสม
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
ปัจจัยที่ 2 ความหลากหลาย (VARIETY)				
คำถามที่ 15	2.1 อยากให้ตึกกรมบ้านช่อง มีหลาย รูปแบบ หรือไม่	มีรูปแบบอาคารที่ หลากหลายมากกว่า 5 อย่าง	มีรูปแบบอาคารที่ หลากหลาย 2 - 5 อย่าง	มีรูปแบบอาคารภายใน กลุ่มอาคารเพียงอย่าง เดียว
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			

คำถามที่ 16	2.2 อยากให้มีคนเข้ามาเที่ยวหมู่บ้าน ได้ อย่างสะดวก หรือไม่	การเข้าถึงชุมชน สะดวกมาก	การเข้าถึงชุมชน สะดวกปานกลาง	การเข้าถึงชุมชนไม่ สะดวก
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 17	2.3 อยากให้แถวบ้านมีความคึกคัก ทั้ง กลางวันและกลางคืน หรือไม่	มีความคึกคักที่ หลากหลายต่างกันตาม ช่วงเวลา ทุกวัน	มีความคึกคักที่ หลากหลายต่างกันตาม ช่วงเวลา บางครั้ง	ไม่มีความคึกคักที่ หลากหลายต่างกันตาม ช่วงเวลา ทุกวัน
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 18	2.4 กิจกรรมที่จัดกัน คิดว่ามีความสำคัญ หรือไม่	มีความสำคัญมาก	มีความสำคัญ ปานกลาง	มีความสำคัญน้อย
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
ปัจจัยที่ 3 การใช้สอย (LEGIBILITY)				
คำถามที่ 19	3.1 อยากให้แถวบ้าน มีการเดินทางได้ หลายแบบหรือไม่	มีเส้นทางสัญจร ทั้ง ตรอก ถนน ทาง รถยนต์ ทางรถไฟ ครบ ทั้งหมด	มีเส้นทางสัญจร ทั้ง ตรอก ถนน ทาง รถยนต์ ทางรถไฟ บางอย่างเท่านั้น	มีเส้นทางสัญจร ทั้ง ตรอก ถนน ทาง รถยนต์ ทางรถไฟ เพียงอย่างเดียว
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 20	3.2 อยากให้มีกิจกรรมเยอะ ๆ ที่ลานโล่ง มากแค่ไหน	เกิดขึ้นบ่อยครั้ง	เกิดขึ้นบางครั้ง	เกิดขึ้นน้อยครั้ง
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 21	3.3 อยากให้หมู่บ้านของท่าน มีจุดเด่น เยอะๆ หรือไม่ มีจุดสังเกตที่เด่นชัดมาก และเป็นทางการ เช่น อนุสาวรีย์ อาคาร สำคัญ	มากกว่า 3 แห่ง	2-3 แห่ง	แห่งเดียว
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 22	3.4 อยากให้มีขอบเขตที่ชัดเจนมากน้อย แค่ไหน เช่น ถนน แม่น้ำ ทางรถไฟ ภูเขา	มากกว่า 3 อย่าง	2-3 อย่าง	อย่างเดียว
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 23	3.5 อยากให้หมู่บ้านมี 3 ข้อข้างบน เยอะๆ หรือไม่	มาก	ปานกลาง	น้อย
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
ปัจจัยที่ 4 ความเข้าใจจากการมองเห็น (Visual Appropriateness)				
4.1 รายละเอียดที่ปรากฏ : การชี้เฉพาะเจาะจง				
คำถามที่ 24	4.1 เมื่อมองตึกกรมบ้านช่องจากด้านนอก สามารถรู้ได้ทันที ว่าสถานที่นั้นคืออะไร	ทราบได้ทันที	ทราบได้บางส่วน	ไม่บ่งบอกกิจกรรม ภายใน
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			

คำถามที่ 25	4.2 เมื่อมองตึกจากบ้านช่องจากด้านนอก สามารถรู้ได้ทันที ว่าสถานที่นั้นคืออะไร หรือเพียงบางด้านเท่านั้น	แสดงเอกลักษณ์ของ กิจกรรมภายในอาคาร นั้นอย่างชัดเจน	แสดงเอกลักษณ์ของ กิจกรรมภายในอาคาร นั้นอย่างไม่ชัดเจน	ไม่แสดงเอกลักษณ์ของ กิจกรรมภายในอาคาร นั้นทำให้สับสน
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 26	4.3 บ้านภายนอก และภายใน ควรใช้วัสดุ เดียวกันหรือไม่	เหมือนกันทั้งหมด	เหมือนกันบางส่วน	ไม่เหมือนกัน
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 27	4.4 ตึกจากบ้านช่องภายนอก และภายใน ควรใช้วัสดุเดียวกันหรือไม่	เหมือนกันทั้งหมด	เหมือนกันบางส่วน	ไม่เหมือนกัน
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
4.2 การมองหาสัญญาณ (looking for visual cues)				
คำถามที่ 28	1. มีสิ่งทำให้เกิดความประทับใจ ในหมู่บ้านมากน้อยแค่ไหน	มีมาก	มีปานกลาง	มีน้อย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 29	2. อยากให้บ้านของท่านแตกต่างจากบ้านอื่นหรือไม่	ต้องการให้มีความแตกต่างมาก	ต้องการให้มีความแตกต่างปานกลาง	ต้องการให้มีความแตกต่างน้อย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
ปัจจัยที่ 5 ความมากมาย (RICHNESS)				
5.1 Visual Richness การมองเห็นเป็นทั้งส่วนประกอบที่เราควบคุมได้ และได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมในบางส่วน โดยทั่วไปแล้ว การออกแบบ Richness พยายามควบคุมมุมมองของสายตาผู้คนให้ได้รับความพึงพอใจ				
คำถามที่ 30	1. อยากให้บ้านมีสีสันสะดุดตา มากน้อยแค่ไหน	มาก	ปานกลาง	น้อย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 31	2. อยากให้มองสถานที่สำคัญในชุมชนใน ระยะใด	ระยะไกล	ระยะปานกลาง	ระยะใกล้
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
คำถามที่ 32	3. อยากให้มองจุดเด่นของสถานที่สำคัญในชุมชน นานๆ หรือไม่	ต้องใช้เวลาานมากในการมองเห็นและเก็บรายละเอียดของอาคาร	ต้องใช้เวลาปานกลางในการมองเห็นและเก็บรายละเอียดของอาคาร	ต้องใช้เวลาน้อยในการมองเห็นและเก็บรายละเอียดของอาคาร
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			
5.2 non visual richness				
คำถามที่ 33	1. การเคลื่อนไหวที่มีชีวิตชีวา มีผลต่อคนในชุมชน มากน้อยแค่ไหน	มาก	ปานกลาง	น้อย
	โปรดเติมเลข 1, 2, 3 ลงใน			

คำถามที่ 34	2. กลิ่นมีความหมายต่อความรู้สึกของคนในชุมชนมากน้อยแค่ไหน เช่น กลิ่นดินเวลาฝนตก	มีมาก	มีปานกลาง	มีน้อย
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 35	3. เสียงมีความหมายต่อความรู้สึกของชุมชนมากน้อยแค่ไหน	มีมาก	มีปานกลาง	มีน้อย
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			
คำถามที่ 36	4. ความเรียบและความขรุขระของอาคาร มีผลต่อความรู้สึกของท่าน มากน้อยแค่ไหน	มีมาก	มีปานกลาง	มีน้อย
	โปรดเติมเลข 1 , 2 , 3 ลงใน			

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ขั้นตอนและวิธีการทำเครื่องเงิน

ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นองค์ความรู้ความสามารถของคนในท้องถิ่นเดียวกัน พื้นบ้านเดียวกันที่สั่งสม สืบทอดกันมาทั้งโดยประสบการณ์ตรงหรือโดยทางอ้อมผ่านการเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือผู้รู้ในท้องถิ่น หรือโดยทางประเพณี จารีตและพิธีกรรมต่างๆ เป็นความรู้ความสามารถในการจัดการ แก้ปัญหา ปรับตัวให้มีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขตามควรแก่สภาพ และมีการเรียนรู้สืบทอดไปยังคนรุ่นใหม่ เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนและเผ่าพันธุ์ของวิถีชีวิตชาวบ้านในท้องถิ่น (มงคล เขียมสำอางค์ 2537:70) ภูมิปัญญาพื้นบ้านของตำบลหายยา ก็เช่นเดียวกัน งานหัตถกรรมเครื่องเงินนับเป็นภูมิปัญญาที่มีการสั่งสม สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นองค์ความรู้ความสามารถที่ชาวบ้านสืบทอดและยึดถือปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน โดยขั้นตอนในการผลิตเครื่องเงิน ตำบลหายยา มีดังนี้

1. การทำเครื่องเงิน

ชุมชนหัตถกรรม ตำบลหายยา มีหัตถกรรมชุมชนที่โดดเด่น และยังคงถือปฏิบัติกันสืบมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันคือ การผลิตเครื่องเงิน ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงและสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน โดยในปัจจุบันการสืบทอดของลูกหลานน้อยลง เนื่องจากความเจริญที่เข้ามาและระดับการศึกษาที่เพิ่มขึ้น ต่างต้องการทำงานที่ดี มีรายได้ที่มั่นคงกว่าการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่ต้องใช้เวลานานในการผลิต และมีรายได้ที่ไม่แน่นอน การนำเสนอขั้นตอนในการผลิตเครื่องเงิน จึงมีความสำคัญ ขั้นตอนการผลิตเครื่องเงินบ้านวัวลาย ตำบลหายยา มีดังต่อไปนี้

2. วัสดุในการผลิต

เงินร้อยเปอร์เซ็นต์ สั่งซื้อมาจากโรงงานถลุงเงินโดยตรง เงินแถบเก้าสิบเปอร์เซ็นต์เป็นเงินรูปี มาจากพม่าและถิ่นอื่นเดียวหรือจากเครื่องเงินเก่าๆ ราคาซื้อเงินร้อยเปอร์เซ็นต์ หนัก 1 บาท ราคา 60 บาท ส่วนเงินรูปีแถบละประมาณ 40 บาท (หนัก 3 สลึง)

3. อุปกรณ์และเครื่องมือในการผลิต

อุปกรณ์ในการใช้ทุบหรือตี

1. ฆ้อนเหล็ก มีหลายขนาดหลายชนิด
2. แท่นเหล็กใช้รองทุบหรือตี

อุปกรณ์ในการขัด

1. แปรงทองเหลือง
2. มะขามเปียก

3. หินขัด

4. น้ำ

อุปกรณ์ในการแกะลาย

1. แทนที่สลักลาย ทำด้วยชั้นผสมด้วยน้ำมันหมู *

2. ค้อน

3. ลิ้ม หรือ สิว หรือ อุปกรณ์ในการทำลวดลาย

* วิธีทำแทน ทำได้โดยการเคี่ยวน้ำมันหมูจนเป็นเนื้อเดียวกัน แล้วเทลงไปแทนไม้ เพื่อให้เป็นรูป และขนาดตามต้องการ สอดไม้เข้าไปได้ชั้น เพื่อทำเป็นที่ถือ

4. ขั้นตอนในการทำเครื่องเงิน

1. นำเงินมาหลอมโดยใส่ในเบ้า ซึ่งทำด้วยดินเผามีลักษณะกลม แล้วนำไปเผาในเตาเผาแบบสุบลมเข้า เรียกว่า " เตาเผา " ในขณะที่เผาเนื้อเงินจะละลายไปซ้ๆ ให้เติมดินประสีกับสารข้าวตอก เพื่อช่วยให้เนื้อเงินเนียนและอ่อน ก่อนจะนำไปเทในเบ้าให้เติมผงถ่านลงไปเงินที่ละลาย เพื่อไม่ให้เงินติดเบ้าและนำมาเทลงในเบ้า ซึ่งทำด้วยดินเหนียว มีลักษณะเป็นหลุมตื้นๆ ก่อนเทเนื้อเงินลงไปเบ้า ให้ใส่น้ำมันก๊าดลงไปเนื้อเบ้าก่อนประมาณ 3 ใน 4 ของเบ้า แล้วจึงเทเงินลงไป จะเกิดการลุกไหม้ เพื่อให้เนื้อเงินจับกันแน่น ไม่ให้เกิดช่องอากาศ และใช้เครื่องมือเกลี่ยหน้าเงินให้เรียบ ทิ้งไว้ประมาณ 5 นาที ชุดเอาผงถ่านออก แล้วคว่ำเบ้าลง แผ่นเงินที่อยู่ในหลุมเบ้าก็จะหลุดออกมา

2. นำเนื้อเงินที่หลอมแล้วไปชุบกำมะถัน อัตราส่วน กำมะถัน 2 ขวดต่อน้ำ 6 ถัง น้ำจะเป็นสีขาวเมื่อนำเงินแช่ลงไปน้ำจะกลายเป็นสีฟ้าอมเขียว การที่นำเอาเนื้อเงินที่หลอมแล้วแช่ลงไปน้ำกรด เพื่อให้กรดเข้าไปแทนที่ช่องว่างอากาศที่อยู่ในเนื้อเงินแล้วนำไปแช่ในน้ำมะขามเปียก เพื่อล้างสิ่งสกปรกที่เหลืออยู่ โดยเฉพาะกรดให้ออกให้หมด ใช้แปรงทองเหลืองขัด เนื้อเงินก็จะสดใสขึ้น

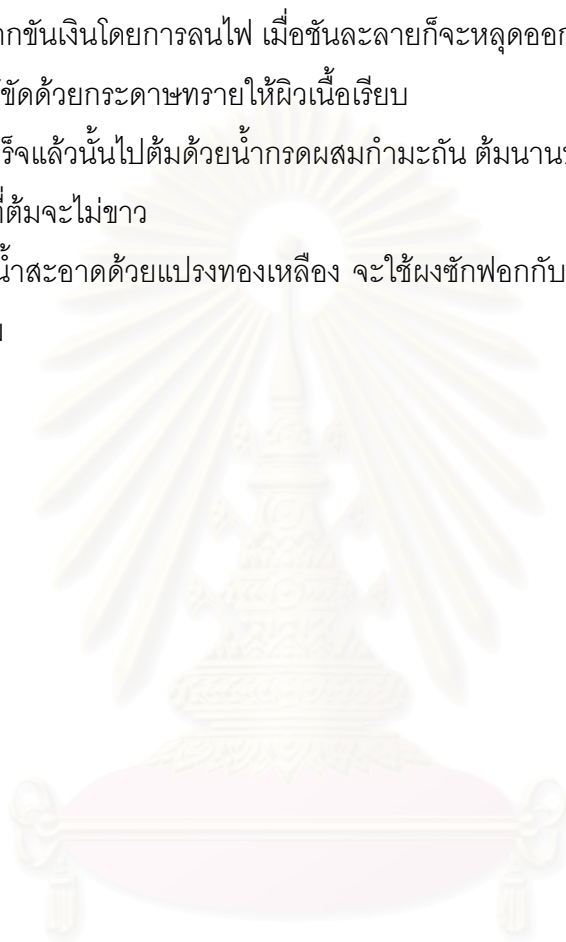
3. นำไปทุบหรือตี เพื่อให้ขึ้นรูปร่างตามลักษณะที่ต้องการ ในขณะที่ทุบหรือตี เนื้อเงินจะเย็นลงทำให้แข็งตัว ยากแก่การตี จึงควรนำไปเผาไฟเพื่อให้ร้อน และเนื้อเงินจะอ่อนตัวลง และตีง่ายขึ้น ตีจนได้รูปทรงตามที่ต้องการแล้ว โดยไม่ต้องมีแม่พิมพ์

4. นำไปขัดให้ขึ้นเงา โดยใช้แปรงทองเหลืองชุบน้ำมะขามเปียกและผงหินขัดจะทำให้เนื้อเงินขาวเป็นเงา

ในการทำเครื่องเงินของเชียงใหม่ นั้น นิยมทำรูปแบบเป็นขันหรือสลุง ซึ่งเป็นภาชนะสำหรับตักน้ำหรือใส่น้ำ มีหลายขนาด ซึ่งมักเรียกแตกต่างกันตามรูปแบบและการใช้งาน กล่าวคือ ถ้าเป็นขนาดใหญ่มักจะใช้เป็นคู่ เรียกสลุงหาบ นิยมใช้ในหมู่เจ้านายเชียงใหม่ ขัน (สลุง) ขนาดกลาง หรือขัน (สลุง) ล้างหน้า และขัน (สลุง) ขนาดเล็ก ใช้สำหรับตักน้ำดื่ม บางครั้งมีเรียกจอกน้ำ เป็นต้น และขัน (สลุง) นี้ นิยมทำลวดลายต่างๆ

5. ขั้นตอนในการสลักลอยลายบนขันเงิน

1. นำเงินที่จะสลักลอยลายใส่ไปในแท่นพิมพ์ที่ทำด้วยขัน
2. ตอกลายจากข้างในขันเงินให้ฐานออกมา
3. ใส่ขันลงไปขันเงินนั้นให้เต็ม และคว่ำขันเงินนั้น เพื่อแต่งลอยลายภายนอกให้สวยงามด้วยเครื่องมือชนิดต่างๆให้เหมาะสมกับลายนั้น
4. เอาขันออกจากขันเงินโดยการลนไฟ เมื่อขันละลายก็จะหลุดออกมาจากแบบพิมพ์
5. ผิวที่ขรุขระใช้ขัดด้วยกระดาษทรายให้ผิวเนื้อเรียบ
6. นำขันเงินที่เสร็จแล้วนั้นไปต้มด้วยน้ำกรดผสมกำมะถัน ต้มนานประมาณ 30 นาที ให้อุณหภูมิที่สูงมาก ถ้าอุณหภูมิไม่สูง วัตถุที่ต้มจะไม่ขาว
7. ขัดขันเงินในน้ำสะอาดด้วยแปรงทองเหลือง จะใช้ผงซักฟอกกับน้ำมะขามเปียก หรือผงหินขัดก็ได้ ขันเงินนั้นจะขาวเป็นเงางาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววงศ์กาญจนา กาจจนประโชติ เกิดเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 ที่ จังหวัดเชียงใหม่ สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจากโรงเรียนดาราวิทยาลัย เมื่อปี พ.ศ. 2537 สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงจาก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลภาคพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2540 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีจากภาควิชาเทคโนโลยีภูมิทัศน์และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เมื่อปี พ.ศ. 2542 และเข้าศึกษาในระดับปริญญาโท ภาควิชาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปี 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย